Impensis Gi: Graves jun: Bibliop : Cantab :

Impensis Gi: Graves jun: Bibliop : Cantab :

Cam e.685.1.

ENCHIRIDION MILITIS CHRISTIANI,

Saluberrimis præceptis refertum.

Auctore

DES. ERASMO ROTERODAMO.

Ejuſdem de

PRÆPARATIONE Ad MORTEM

LIBER, cum aliis nonnullis.

CANTABRIGIÆ,
Ex Officinâ *Joh. Hayes*, Celeberrimæ Academiæ Typographi. 1685.
Impenſis *Guil. Graves*, jun. Bibl. *Cantab.*

1569:90

Reverendo in Christo Patri
ac D. D.

PAULO VOLSIO

Religiosissimo Abbati monasterii, quod vulgo dicitur Curia Hugonis,

DES. ERASMUS ROTERODAMUS.

S. D.

QVanquam libellus ille, cui titulum fecimus, Enchiridion militis Christiani, quem olim uni mihi, & amiculo cuidam prorsus ἀναλφαλήτῳ scripseram, minus displicere cœperit, pater integerri-

UNIVERSITY LIBRARY CAMBRIDGE

gerrime, poſteaquam tibi tuique ſimilibus video probari, quibus ut eſtis ipſi pia doctrina, & docta pietate præditi, ſcio nihil probari quod non juxta pium ſit atque eruditum, tamen propemodum etiam placere cœpit, ubi video toties jam excuſum formulis, ſemper velut novum efflagitari, ſi modo mihi non blandiuntur typographi. Verum illud rurſus ſæpenumero male habet animum meum, quod olim amicus quidam eruditus ſalſiſſime dixit, ludens quidem ille, ſed utinam non perinde vere ac ſalſe, in libello plus conſpici ſanctimoniæ quam in libelli autore. Idque eo gravius etiam fero, quod idem uſu venit in eo, cui mutando potiſſimum hoc laboris ſuſcipiebatur. Siquidem & is adeo ſe non revulſit ab aula, ut multo altius in dies immergatur, qua pietate neſcio, ſed omnino, quod ipſe fatetur, magna calamitate. Nec me tamen admodum miſeret amici, quo vel fortuna magiſtra reſipiſcat aliquando, qui noſtris monitis parere noluerit. Me vero licet ſemper huc enitentem, tot caſibus, tot tempeſtatibus meus exercuit genius, ut Ulyſſes Homericus præ me Polycrates quiſpiam videri poſſit. Et tamen ejus laboris me non

Adverſa fortuna quoſdam corrigit.

Polycrates Samiorum tyrannus perpetua proſperitate uſus.

omnino pœnitet, ſi tam multos exti-
mulat ad veræ pietatis ſtudium. Nec
ipſe tamen modis omnibus inſectandus,
ſi monitis meis parum reſpondeo. Pri-
mum, eſt aliqua pietatis pars, ex a-
nimo velle pium fieri, neque rejicien-
dum opinor pectus, talibus intentum
cogitationibus, etiamſi conatum aliquan-
do deſtituat ſucceſſus. Semper hoc a-
gendum in omni vita, & crebro reten-
tatum, ſuccedet aliquando. Bonam au-
tem itineris perplexi partem confecit,
qui viam probe didicit. Nihil igitur
me movent quorumdam ſcommata, qui
libellum hunc ceu parum eruditum aſ-
pernantur, & qui vel ab elementario
quovis ſcribi poſſit, quod nihil tractet
Scoticarum quæſtionum, quaſi ſine his
nihil omnino ſit eruditum. Sit ſane
parum acutus, modo ſit pius. Non red-
dat inſtructos ad paleſtram Sorbonicam,
modo reddat inſtructos ad tranquilli-
tatem Chriſtianam. Non faciat ad di-
ſputationem Theologicam, modo faciat
ad vitam Theologicam. Quorſum au-
tem attinet hoc tractare, quod nemo
non tractat? Quis hodie non verſatur
in quæſtionibus Theologicis, aut quid
aliud agunt gymnaſiorum examina?
Tot pene ſunt in Sententiarum libros

commentarii, quot Thologorum nomina.

Summularii Pharmacopolarũ similes.

Quis Summularierum modus aut numerus, aliud ex alio miſcentium ac remiſcentium, & pharmacopolarum ritu, ex nouis vetera, ex veteribus noua, è pluribus unum, ex uno plura ſubinde fingentium ac refingentium? Qui fiet ut hujuſmodi voluminum moles, nos ad recte vivendum inſtituant, quæ ne per omnem quidem vitam vacet evolvere? Veluti ſi medicus morbo præſentaneo laboranti præſcribat, ut Jacobi à partibus libros, ac reliquos his adſimileis omneis evolvat, illic reperturus, quo valetudinem ſarciat. At hunc interea mors occuparit, nec erit cui poſſit ſuccurri. In tanta ætatis fugacitate, parato promptoque remedio eſt opus. Quot voluminibus præcipiunt de reſtitutione, de confeſſione, de ſcandalis, deque aliis innumeris? Cumque minutatim excutiant ſingula, ſingula ſic definiant quaſi cæterorum omnium ingeniis diffidant, imo quaſi Chriſti diffidant bonitati, dum ἀπτῶς præſcribunt, quid ille cuique facto vel præmii debeat vel ſupplicii, tamen nec inter ſe conſentiunt, nec aliquoties rem liquido explicant, ſi propius conſulantur, tanta eſt vel inge-

Simile.

Temeritas ſingula definiendi.

Diſſenſio.

ingeniorum vel circumſtantiarum varietas. Porro ut omnia vere, ut omnia recte definierint, præterquam quod jejune frigideque tractantur iſta, quotcuique vacat tantum voluminum evolvere? aut quis poſſit ſecum Aquinatis Secundæ ſecundam circumferre? Et tamen nullius non refert bene vivere, ad quod Chriſtus omnibus aditum facilem eſſe voluit, non inexplicabilibus diſputationum Labyrinthis, ſed fide ſincera, charitate non ficta, quam comitatur ſpes quæ non pudefit. Poſtremo verſentur in magnis illis voluminibus magni Rabini, qui pauci ſint oportet. At nihilo ſecius interim imperitæ multitudini pro qua mortuus eſt Chriſtus, conſulendum eſt. Præcipuam autem Chriſtianæ pietatis portionem docuit, quiſquis ad hujus inflammavit amorem. Sapiens ille Rex filium inſtituens ad veram ſapientiam, non paulo plus operæ ſumit in adhortando quam in docendo, quaſi ſapientiam amaſſe, propemodum paraſſe ſit. Quod turpe eſt juriſperitis ac medicis, quorum utrique de induſtria ſuam artem reddidere difficillimam, quo ſimul & quæſtus ſit uberior, & gloria major apud imperitos, id longe turpius fue-

Theologia paucorum, Salus omnium.

rit feciſſe in philoſophia Chriſti. Imo contra conniti par eſt, ut eam quam fieri poteſt, reddamus facillimam, & omnibus expoſitam. Neque illud ſit nobis ſtudio, ut ipſi literati videamur, ſed ut quamplurimos ad Chriſtianam vitam pelliciamus. Adornatur jam bellum in Turcas, quod quocunque conſilio inſtitutum, precandum eſt, non ut paucis quibuſdam, ſed ut in commune bene vertat omnibus. Sed quid futurum arbitramur, ſi victis (neque enim univerſos opinor ferro trucidabimus) ut Chriſtum amplectantur, Occamos, aut Durandos, aut Scotos, aut Gabrieles, aut Alvaros propoſuerimus? Quid cogitabunt, aut quid ſentient (ſunt enim & illi, ut nihil aliud, certe homines) ubi audierint ſpinoſas illas & inextricabileis argutias de inſtantibus, de formalitatibus, de quidditatibus, de relationibus? præſertim ubi viderint de iis adeo non convenire inter magnos illos religionis profeſſores, ut frequenter uſque ad pallorem, uſque ad convicia, uſque ad ſputa, nonnunquam & uſque ad pugnos invicem digladientur: ubi Prædicatores pro ſuo Thoma cominus atque eminus dimicantes,

Bellum in Turcas.

Diſcordia Theologorũ.

Mino-

Minoritas contra ſubtiliſſimos ac ſeraphicos doctores junctis umbonibus tuentes: alios ut nominales, alios ut reales loqui? Si viderint rem uſque adeo difficilem eſſe, ut nunquam ſatis diſcuſſum ſit, quibus verbis de Chriſto ſit loquendum: perinde quaſi cum moroſo quopiam agas dæmone, quem in tuam ipſius perniciem evocaris, ſi quid te fefellerit in verbis præſcriptis, ac non potius cum clementiſſimo ſervatore, qui à nobis præter puram ſimplicemque vitam nihil exigit. Obſecro te per Deum immortalem, quid iſtis agetur rebus, maxime ſi ſupercilioſæ doctrinæ mores & vita ſimilis reſpondeat? Si ex ſtrepitu noſtro pluſquam tyrannico, perſpexerint ambitionem noſtram, ſi ex rapacitate avaritiam, ſi ex ſtupris libidinem, ſi ex oppreſſionibus ſævitiam, qua fronte ingeremus illis Chriſti doctrinam, ab hiſce rebus longe lateque diſcrepantem? Efficaciſſima Turcas expugnandi ratio fuerit, ſi conſpexerint in nobis elucere, quod docuit & expreſſit Chriſtus, ſi ſenſerint nos non ipſorum inhiare imperiis, non ſitire aurum, non ambire poſſeſſiones, ſed præter eorum ſalutem & Chriſti gloriam nihil omnino quærere. Hæc

Chriſtus animum exigit non verba.

Vita Chriſtiana.

Quibus rebus potiſſimum expugnandi Turcæ.

eſt illa Theologia vera, germana, efficax, quæ olim & philoſophorum ſupercilia, & principum invicta ſceptra Chriſto ſubegerit. Hoc agentibus nobis, aderit ipſe CHRISTUS. *Neque vero convenit, ut hoc argumento nos valdè Chriſtianos declaremus, ſi quam plurimos occiderimus, ſed ſi quam plurimos ſervaverimus: non ſi multa impiorum millia ſacrificaverimus Orco, ſed ſi quam plurimos ex impiis reddiderimus pios: non ſi illos diris execrationibus devoveamus, ſed ſi piis votis ſalutem illis ac meliorem mentem à ſuperis optemus. Quod ſi hic non adſit animus, citius futurum eſt, ut nos in Turcas degeneremus, quam ut Turcas in noſtras partes pertrahamus. Et ut feliciter cadat Martis ſemper ancipitis alea, fiet ut latius fortaſſe regnet Pontifex, aut hujus Cardinales, non ut latius regnet Chriſtus, cujus regnum ita demum floret, ſi vigeat pietas, ſi charitas, ſi pax, ſi caſtitas, id quod optimi Leonis decimi ductu atque auſpiciis fore confidimus, ni quod optimum eſt conantem aliorſum rapiat rerum humanarum æſtus. Ipſe Chriſtus ſeſe regni cœlorum vindicem ac principem profitetur, quod*

Chriſtianum eſt ſervare non perdere.

Belli exitus incertus.

Chriſti regnum.

non

non aliter ſplendidum eſt, quam ſi triumphent cœleſtia. Neque enim ideo mortuus eſt Chriſtus ut opes, ut copiæ, ut arma, reliquaque illa mundani regni Tragœdia, quæ quondam penes ethnicos aut certe prophanos principes fuit, ethnicis non ita multum abſimiles, nunc ſit penes ſacerdotes aliquot. Ac mea ſententia conſultum fuerit, multo ante, quam armis experiamur, illorum animos epiſtolis ac libellis ſolicitare. Sed qualibus epiſtolis? Non minacibus, non tyrannicis, ſed quæ ſpirent vere paternam charitatem, quæ Petri Paulique pectus referant, quæ non titulum modo præferant Apoſtolicum, ſed ἐνέργειαν reſipiant Apoſtolicam. Non quod neſciam foutem omnem ac venam Chriſtianæ philoſophiæ reconditam eſſe in Evangelicis & Apoſtolicis literis, ſed ſermo peregrinus, ac ſæpenumero perturbatus, tum figuræ tropique obliqui, tantum habent difficultatis, ut nobis etiam non raro ſudandum ſit, priuſquam intelligamus. Commodiſſimum itaque mea ſententia fuerit, ſi muneris hoc viris aliquot juxta pijs ac doctis delegetur, ut ex puriſſimis fontibus Evangeliſtarum & Apoſtolorum, ex probatiſſimis interpreti-

Docendi & hortandi prius Turcæ quam oppugnandi.

Difficultas ſcripturæ ſacræ.

Compédium doctrinæ Christiacæ.

pretibus universam Christi philosophiam in compendium contrahant, ita simpliciter, ut tamen erudite: ita breviter, ut tamen dilucide. Quæ pertinent ad fidem, quam pauciss.mis articulis absolvantur. Quæ ad vitam, item paucis tradantur, & sic tradantur, ut intelligant Christi jugum blandum & commodum esse, non asperum, ut intelligant sese patres esse nactos non tyrannos, pastores non prædones, ad salutem vocari, non ad servitutem pertrahi. Homines sunt & illi, nec ferrum aut adamantem gestant in pectore, possunt mollescere, possunt officiis adjungi, quibus mansuescunt & feræ. Et efficax in primis res est, Christiana veritas. Sed quibus Romanus Pontifex hoc negotii volet delegare, eadem opera mandabit, ne quid deflectant ab archetypo Christo, nec usquam ad hominum affectus aut cupiditates respiciant. Tale quiddam utcunque mihi tum parturiebat animus, cum hoc Enchiridii cuderem. Videbam Christianorum vulgus non affectibus modo, verumetiam opinionibus esse corruptum. Perpendebam eos qui pastores ac doctores se profitentur, plerosque ad suum compendium CHRISTI titulis abuti,

Homines sunt & Turcæ.

Corruptela seculi.

uti, ne quid interim commemorem de his, quorum nutu ac renutu res humanæ ſurſum decrſum, ἄγονται καὶ φέρονται, *ad quorum vitia quantumvis manifeſta vix licet ingemiſcere. Et in tanta rerum caligine, in tantis mundi tumultibus, in tanta humanarum opinionum varietate, quo potius confugiendum quam ad vere ſacram anchoram Evangelicæ doctrinæ? Quis vere pius non videt ac ſuſpirat, hoc ſeculum longe corruptiſſimum? Quando unquam tyrannis, quando avaritia regnavit, aut latius aut impunitius? Quando unquam plus tributum cæremoniis? Quando licentius exundavit iniquitas? Quando ſic refrixit charitas? Quid affertur, quid legitur, quid auditur, quid decernitur, niſi quod ambitionem quæſtumque ſapiat? O infelices nos, niſi* CHRISTUS *nobis aliquot ſuæ doctrinæ ſcintillulas, ſuæque mentis ceu vivas & æternas venulas reliquiſſet. In hoc igitur enitendum, ut omiſſis hominum prunis, has ſcintillas* ἀναζωπυρῶμεν; *nam Paulino verbo licenter utimur, has venas ſcrutemur, donec reperiamus aquam vivam ſalientem in vitam æternam. Hanc noſtram terram*

Rebus confuſis, ad Evangelia recurrendum.

ram altiſſime ſcrutamur, ut vitiorum eruamus alimenta, & Chriſti ditiſſimam terram non rimamur, ut elicia-mus ſalutem animarum? Nunquam ulla vitiorum hyems ſic extinguit charitatis ardorem, quin ex hoc ſilice
1 Cor. 10. *poſſit reſtitui. Petra* CHRISTUS *: ſed hæc petra ſeminarium habet ignis cœleſtis, venas habet aquæ vivæ. Fo-*
Gen. 16. 26. *dit olim puteos Abraham in omni terra, ubique ſcrutans venas aquæ vivæ. Sed eoſdem à Philiſtinis terra oppletos refodit Iſaac cum pueris ſuis, nec contentus inſtauraſſe priſtinos, fodit & novos. Ac rurſum movent jurgium & rixas Philiſthæi, neque tamen*
Philiſtæi noſtrorũ tempo-rum. *ille deſinit fodere. Nec his temporibus omnino deſunt Philiſthæi, quibus terra gratior eſt vitalibus fontium ſcatebris, quippe ii qui terrena ſapiunt, & ad terrenos affectus detorquent doctrinam Evangelicam, quam cogunt humanæ ſervire ambitioni, cogunt lucris turpibus & tyrannidi ſuæ obſecundare. Quod ſi quis Iſaac, aut ſi quis ex hujus familia foderit, repereritque venam aliquam puram, protinus obſtrepunt ac reclamant, intelligentes eam venam offecturam lucris, offecturam ambitioni, etiamſi pro Chri-*

ſti

ſti gloria faciat. Mox terram injiciunt, & corrupta interpretatione venam obturant, foſſorem depellunt, aut ita certe luto ſordibuſque conſpurcant aquam, ut qui inde biberit, plus hauriat limi ſordiumque, quam liquoris. Nolunt ſitientes juſtitiam de puro latice bibere, ſed adducunt ad ſuas ciſternas contritas, quæ rudera habent, aquam non habent. Sed tamen non oportet germanos pueros Iſaac, hoc eſt, veros Chriſti cultores ab hoc labore defatigari. Nam inter hos quoque volunt haberi, qui terram ingerunt Evangelicis fontibus, adeo ut inter Chriſtianos jam minime tutum ſit, Chriſtum pure docere. Tantum invaluerunt Philiſtæi, pro terra belligerantes, pro cœleſtibus terrena, pro divinis humana prædicantes, hoc eſt, non ea quæ faciunt ad Chriſti gloriam, ſed quæ ad illorum quæſtum, qui condonationes, qui compoſitiones, ſimileſque cauponationes redimunt. Idque faciunt hoc periculoſius, quod ſuis cupiditatibus, magnorum principum, ſummi Pontificis, atque ipſius etiam Chriſti titulos prætexunt. Atqui nemo verius ſummi Pontificis agit negotium, quam qui cœleſtem Chriſti philoſophiam

Hier. 3.

Redemptores veniarū.

am pure tradit, cujus ille primus eſt doctor. Nemo de principibus melius meretur, quam qui dat operam, ut populi res quam maxime floreant, & quam minima tyrannide premantur. Sed reclamabit hic aliquis è ſcholarum agminibus. Facile eſt cuivis in genere præcipere, quid ſequendum, quid fugiendum. At quid interim reſpondebitur iis qui de tot eventis, tot caſibus conſulunt? Primum, plures ſunt rerum humanarum ſpecies: quam ut ad ſingulas poſſint haberi certa reſponſa. Deinde tanta eſt circumſtantiarum varietas, ut niſi his cognitis ne poſſit quidem certum reſponderi. Poſtremo haud ſcio an iſti certum habeant quod reſpondeant, præſertim cum de pleriſque inter ſe diſſentiant. Et qui in hoc genere cordatiores ſunt, non ita reſpondere ſolent: Hoc facies, hoc fugies, ſed, hoc tutius eſt meæ ſententia, hoc arbitror tolerabile. Quod ſi nobis adſit ſimplex ac lucidus ille oculus ex Evangelio, ſi domus animi puræ fidei lucernam habeat candelabro impoſitam, facile minuta iſta ceu nebulæ diſcutientur. Si adſit Chriſtianæ charitatis regula, ad hanc omnia facile exæquabuntur. At quid

Non poteſt certo reſponderi ad ſingula.

Lumen fidei.

Objectio.

facias,

faciæ, cum hæc regula pugnabit cum his, quæ ſunt publico ſeculorum uſu recepta, quæque principum legibus ſancita: nam & hoc non raro uſu venit. Ne damnaris, quod pro ſuo officio gerunt principes. At rurſum: Solutio. *Noli contaminare cœleſtem illam Chriſti philoſophiam humanis decretis. Maneat Chriſtus id quod eſt, centrum, ambientibus circulis aliquot. Noli ſcopum ſuo movere loco. Qui proximi Chriſto ſunt, Sacerdotes, Epiſcopi, Cardinales, Pontifices, & quorum eſt ſequi agnum quocunque ierit, puriſſimam illam partem amplectantur, & quoad licet in proximos transfundant. Secundus circulus habeat principes prophanos, quorum arma legeſque ſuo quodam modo Chriſto ſerviunt, ſive dum juſtis bellis profligant hoſtem, publicamque tuentur tranquillitatem, ſive dum legitimis ſuppliciis coercent facinoroſos. Et tamen quoniam neceſſario verſantur in his rebus, quæ cum infima fæce terræ, quæque cum mundi negotiis conjunctæ ſunt, periculum eſt ne prolabantur longius: Ne bellum non pro republica, ſed pro ſua libidine gerant: Ne juſtitiæ prætextu ſæviant & in eos, quos clementia ſanare*

Chriſtus centrum. Circuli tres. Primus Eccleſiaſticorum.

Secundus circulus.

UNIVERSITY LIBRARY CAMBRIDGE

nare poterat: Ne titulo dominii populum expilent, quorum res tueri debuerant. Porro ut Chriſtus velut ignis æterni fons, ſacerdotum ordinem proxime ad ſe trahit, ac velut igneos reddit, puros ab omni terrenæ facis contagio: ita ſacerdotum eſt & præſertim ſummorum, principes quoad liceat ad ſeſe vocare. Sicubi bellum ingruerit, adnitantur Pontifices, ut aut componantur res citra ſanguinem, aut ſi id non poteſt, ut ſunt rerum humanarum procellæ, certe id agant, ut minus cruente geratur bellum, neve in longum propagetur. Olim & injuſtis ſuppliciis intercedebat Epiſcoporum auctoritas, & ſubinde nocentem è judicum manibus extorquebat, ut palam in epiſtolis ſuis teſtatur Auguſtinus. Sunt enim quædam ita neceſſaria ad ordinem reipublicæ, ut ea tamen Chriſtus partim diſſimularit, partim à ſe rejecerit, partim nec improbans, nec approbans velut ad ea connivеat. Non agnoſcit nummum Cæſaris nec inſcriptionem. Cenſum ita dari jubet, ſi debeatur, quaſi ad ſe non multum pertineat, modo detur Deo quod illi debetur. Adulteram nec damnat, nec palam abſolvit, tantum jubet, ne repe-

Sacerdotum officium.

Auguſtinus.

Quæ & quatenus ad Eccleſiæ proceres pertinent.

repetat admiſſum. De damnatis à Pilato, quorum ſanguinem miſcuerat cum illorum ſacrificiis, non pronunciat recte an ſecus hoc paſſi ſint, tantum ſimile exitium comminatur omnibus, niſi reſipiſcant. Porro vocatus arbiter dividendæ hæreditatis palam rejicit, velut indignum ſe de rebus tam craſſis pronunciare, qui cœleſtia doceret. Contra ſunt quæ palam deteſtatur. In Phariſæos avaros, in hypocritas, in divites elatos, væ intonat: Apoſtolos nunquam acrius redarguit, quam ubi vindictæ cupiditate, aut ambitionis affectu tanguntur. Rogantibus an juſſuri eſſent ignem è cœlo deſcendere, qui exureret civitatem unde excludebantur: Neſcitis, inquit, cujus ſpiritus ſitis. Petrum à cruce ad mundum revocare conantem, Satanam appellat. De primatu diſputantes, quot modis & quoties revocat ad diverſum affectum? Sunt item quæ palam docet ac præcipit: Non reſiſtere malo, bene mereri de inimicis, animi manſuetudinem, aliaque conſimilia. Diſtinguenda ſunt hæc, & in ſuum quæque digerenda locum. Ne protinus igitur horum quæ geruntur à principibus aut prophanis magiſtratibus CHRISTUM *faciamus*

Quæ Chriſtus palam damnarit.

Quæ palam doceat.

Principū leges mediæ ſunt.

ciamus auctorem, aut, ut nunc loquuntur, juri divino asseramus. Crassa quædam ab illis tractantur nec omnino Christianæ puritatis, sed quæ tamen insectanda non sint, utpote necessaria ad rerum ordinem tuendum. Nec enim horum ministerio fit, ut boni simus, sed ut minus mali, utque qui mali sunt, minus noceant reipublicæ. Debetur igitur & his suus honos, quod utcunque serviant justitiæ divinæ, publicæque tranquillitati, sine qua turbantur aliquoties & ea, quæ sunt pietatis. Honorandi sunt ubi suo funguntur officio, tolerandi fortasis ubi gerunt potestatem, ne quid deterius exoriatur. Sublucet enim in his quoque imago vel umbra verius divinæ justitiæ, quam tamen oportet longe expressus, evidentius, ac purius in sacerdotum moribus ac legibus elucere. Aliter in ferro relucet imago, aliter in vitreo speculo. In tertio circulo promiscuum vulgus collocemus, veluti crassissimam hujus orbis partem, sed ita crassissimam, ut tamen ad Christi pertineant corpus. Neque enim oculi tantum corporis membra sunt, verum etiam suræ, pedes, ac pudenda. His sic est indul-

Mali principes aliquando tolerandi

Circulus tertius.

indulgendum, ut ſemper quoad fieri poterit, vocentur ad ea quæ Chriſto ſunt potiora. Nam in hoc corpore, qui modo pes erat, oculus fieri poteſt. Et tamen ut principes ſi ſint impii, non ſunt exacerbandi conviciis, ne provocati graviores excitent Tragœdias, juxta ſententiam Auguſtini: ita populus imbecillus exemplo Chriſti, qui tanta lenitate tulit ac fovit ſuos diſcipulos, ferendus erit, ac paterna fovendus indulgentia, donec paulatim grandeſcat in Chriſto. Habet enim & pietas ſuam infantiam, habet ætatis acceſſus, habet perfectum & vegetum robur. Omnibus tamen pro ſua cuique portione ad Chriſtum eſt enitendum. Elementorum ſuus cuique locus eſt. Sed ignis qui ſummam tenet ſedem, omnia paulatim ad ſe rapit, & quoad licet in ſuam transformat naturam. Aquam eliquatam vertit in aërem, aërem extenuatum in ſe transformat. Multa Paulus indulget Corinthiis, diſtinguens interim, quæ domini nomine proponeret perfectis, & quæ ſuo nomine indulgeret infirmis, hac ſpe tamen ut proficerent. Galatas iterum parturit, donec in eis formetur Chriſtus. Jam qui putabit hunc

Tolerandi infirmi, donec proficiat.

circu-

circulum principibus magis tribuendum, cum hoc non fuerit magna contentio. Quicquid autem extra tertium circulum erit, id ſemper & in omnibus deteſtandum, quod genus ſunt ambitio, ſtudium pecuniæ, libido, vindicta, invidia, obtrectatio, reliquæque peſtes: ſed quæ tum demum fiunt immedicabiles, cum pietatis & officii perſona commendatæ, in ſuperiores circulos irrepunt, hoc eſt, cum juſtitiæ juriſque prætextu noſtram exercemus tyrannidem, cum per religionis occaſionem conſulimus quæſtui, cum Eccleſiæ defendendæ titulo mundanum venamur imperium: cum præcipiuntur velut ad Chriſti rem facientia, quæ longiſſime abſunt à Chriſti doctrina. Proinde ſcopus omnibus eſt ingerendus, ad quem enitantur. Scopus autem unicus eſt, videlicet Chriſtus, & hujus doctrina puriſſima. Quod ſi pro cœleſti ſcopo terrenum proponas, non erit ad quod recte enitatur qui contendit proficere. Quod ſummum eſt, id omnibus eſt deſtinandum, ut ſaltem aſſequamur mediocria. Nec eſt quod ullum vitæ genus ab hoc ſcopo ſubmoveamus. In affectibus eſt Chriſti perfectio, non in vitæ genere: in animis eſt, non in palliis aut cibis. Sunt inter

Scopus non eſt mutãdus.

Omnibus ad perfectionem eſt enitendum.

ter monachos, quos vix recipit extremus circulus, & tamen de bonis loquor, ſed infirmis. Sunt inter digamos, quos Chriſtus primo dignatur circulo. Neque vero ſit interim ulli vitæ profeſſioni injuria, ſi quod eſt optimum ac perfectiſſimum omnibus proponitur. Niſi forte Plato contumelioſus fuiſſe putatur in omneis civitates, quoniam in politia ſua ejuſmodi reipublicæ propoſuit exemplar, quale hactenus videre non licuit: Aut Quintilianus univerſum oratorum ordinem læſit, qui tale finxerit oratoris exemplar, qualis adhuc nullus extitit. Procul abes ab archetypo? non rejiceris, ſed extimularis ut proficias. Non multum abes? admoneris, ut accedas propius. Neque enim quiſquam uſque adeo proceſſit, ut non habeat quo proficiat. Habet autem unumquodque vitæ genus cognata quædam degenerandi pericula: ea qui commonſtrat, non derogat ordini, ſed rem ordinis agit. Veluti, principum felicitas obnoxia eſt tyrannidi, obnoxia eſt ſtultitiæ, obnoxia adulationi: hæc qui commonſtret vitanda, bene meretur de principum ordine. Nec derogat illorum majeſtati qua gloriantur, qui demonſtrat, quibus in rebus ſita ſit vera princi-

Principum vitia communia.

principum majeſtas: qui illos admonet, quid jurarint in ſuſcipiendo principatu, quid debeant populo ſuo, quid magiſtratibus. Eccleſiaſtici præcones fere affines ſunt duabus potiſſimum peſtibus, avaritiæ & ambitioni. Quod ceu præſentiens primus ille ſecundum Chriſtum paſtor, admonet Epiſcopos ut paſcant gregem ſuum, non autem expilent aut deglubant: nec paſcant turpis lucri gratia, ſed ex animi prompta voluntate: nec dominentur in ſuos, ſed exemplo vitæ provocent ad pietatem potius, quam minis aut imperio. An igitur derogare videbitur ordini ſacerdotali, qui commoneat, quibus rationibus Epiſcopi vere magni ſint, vere potentes, vere divites? Porro monachorum genus fere comitatur præter alios morbos, ſuperſtitio, ſupercilium, hypocriſis, obtrectatio. Non damnat igitur protinus horum inſtitutum, qui monet quibus in rebus ſita ſit vera religio, & quantum abſit à ſupercilio vere Chriſtiana pietas, quantum abſit à fuco germana charitas, quam pugnet cum ſincera religione linguæ virulentia, præſertim ſi tali moderamine commonſtret quid ſit vitandum, ut nec hominem ullum notet, nec ordinem attingat. Quid autem

1 Pet. 5.

Monachorum vulgus.

autem eſt in rebus humanis tam felix, cui non ſuæ peſtes ſint additæ? Sicut igitur adjuvat non lædit ſanitatem corporis, quiſquis indicat quæ res vitient, aut tueantur veram ſanitatem: Ita non avocat à religione, ſed adhortatur potius qui demonſtrat veræ religionis corruptelas, ac remedia. Nam audio quoſdam ſic interpretari, quaſi præceptiones hujus libelli, quoniam minus tribuunt cæremoniis, quam vellent quidam, qui plus nimio tribuunt, nec ita multum humanis conſtitutionibus, hominum animos alienent à vita monaſtica. Vſque adeo nihil tam circumſpecte dici poteſt, quod non rapiatur ab improbis vel in aliquam calumniam, vel in anſam peccandi, ut jam vix tutum ſit quicquam recte monere. Si quis à bellis, quæ jam ſeculis aliquot ob res nihili, pluſquam ethnice gerimus, deterreat, notatur à ſycophantis, quaſi ſentiat cum iis qui negant ullum bellum gerendum Chriſtianis. Nam hæreticos fecimus auctores hujus ſententiæ, quod Pontifex neſcio quis bellum approbare videatur. Neque tamen notatur, qui contra Chriſti & Apoſtolorum doctrinam, ad bellum quibuſlibet de cauſis ſuſcipiendum, clajcum canit. Si quis admoneat,

Nihil non obnoxium calumniæ.

Bellum.

moneat, vere Apoſtolicum eſſe, Turcas Chriſti præſidiis ad religionem pertrahere, potius quam armis, continuo vocatur in ſuſpicionem, quaſi doceat, Turcas ſi impetant Chriſtianos, nullo modo coercendos. Si quis prædicet Apoſtolorum frugalitatem, & in horum temporum luxum dicat aliquid, non deſunt à quibus notetur, velut Ebionitis favens. Si quis impenſius adhortetur, ut qui conjugio copulati ſunt, magis pietate, & animorum conſenſu, quam complexu cohæreant, & ita pure colant matrimonium, ut virginitati quoad poteſt, ſimillimum ſit, in ſuſpicionem vocatur, quaſi cum Marcionitis omnem coitum ſpurcum ducat. Si buis admoneat, in diatribis præcipue Theologicis, abſit ambitioſa vincendi ſuaque tuendi pertinacia, abſit theatrica illa oſtentandarum virium ambitio: non recte defertur, quaſi ſcholas in totum damnet. Neque enim divus Auguſtinus, admonens dialecticis cavendam eſſe vixandi libidinem, damnat dialecticam, ſed peſtem illius oſtendit, ut vitetur. Item, ſi quis præpoſterum vulgi judicium taxet, inter virtutes primas tribuentis iis, quæ ſunt extremæ claſſis, & contra: item inter vitia vehe-

Præpoſterum judicium de virtutibus ac vitiis.

vehementiſſime deteſtantis, quæ leviſſima ſunt mala, cum ſint atrociſſima, ac retrorſum, protinus in jus vocatur, quaſi vitiis faveat, quibus gravius vitium anteponit, aut quaſi damnet benefacta quibus alia præfert ut ſanctiora. Veluti ſi quis admoneat, tutius eſſe benefactis fidere, quam pontificiis condonationibus, non utique damnat illius condonationes, ſed præfert id quod ex Chriſti doctrina certius eſt. Itidem ſi quis admoneat, rectius facere eos, quæ domi liberis & uxori moderandæ dent operam, quam ſi viſendi gratia Romam, Hieroſolymam, aut Compoſtellam adeant, eamque pecuniam quam inſumunt in longam ac periculoſam profectionem, ſanctius in bonos ac veros pauperes erogari, non damnat pium illorum affectum, ſed antefert id quod propius eſt veræ pietati. Jam vero non noſtrorum modo temporum eſt, quædam vitia ſic deteſtari, quaſi ſola ſint, cum cæteris ita blandiamur, quaſi vitia non ſint, cum ſint illis quæ ſic execramur atrociora. Queritur in epiſtolis ſuis Auguſtinus, unum libidinis crimen apud Afros imputari ſacerdotibus, cæterum avaritiæ temulentiæque vitium pene laudi verti. Unum illud tragicis modis

exaggeramus, terque quaterque horrendum facinus, iiſdem manibus tractare corpus Chriſti, quibus attrectaris corpus meretricis. Nec deſunt qui nimium tragice auſint publicitus aſſeverare, leviorem eſſe culpam, ſi mulier habeat rem cum bruta pecude, quam cum ſacerdote. Horum impudentiam qui refellit, non continuo favet impudicis ſacerdotibus, ſed admonet ea negligi quæ magis erant exaggeranda. Eſt ſacerdos aleator, eſt bellator aut gladiator, eſt totus indoctus, totus prophanis rebus immerſus, malorum principum malis obſequiis deditus, in hunc non itidem vociferantur, qui totus prophanus tractet ſacroſancta myſteria. Eſt ſacerdos ſycophanta qui lingua virulenta, mendaciiſque confictis lacerat famam hominis nihil commeriti, imo bene meriti, cur hic non vociferamur? O ſcelus horrendum! Tun' lingua Tartareo veneno tincta, tun' ore quo jugulas innocentem, & conficis & ſumis corpus illius, qui pro impiis etiam mortuus eſt? At hoc mali ſic negligimus, ut hinc pene laudem ferant, qui religionem religioſiſſimam profitentur. Reprehendi merentur qui perniciſo populi exemplo palam concubinas domi alunt. Quis neget?

Sacerdos malus.

get? Sed hic morbus non paulo eſt inviſior Chriſto. Non damnat igitur butyrum qui illi præfert mel, nec probat febrim qui monet phreneſim eſſe magis vitandam. Neque facile dictu ſit, quanta morum lues ex hujuſmodi præpoſteris judiciis naſcatur. Jam quædam ita recepta ſunt in ordinem virtutum, ut perſonam pietatis habeant verius quam vim pietatis, adeo ut niſi circumſpecte agas, pietatem veram prorſus extinguant. Si mediocris religionis peſtis latuiſſet in cæremoniis, Paulus non tam acriter in omnibus ſuis epiſtolis in eas deſtomocharetur. Neque tamen uſquam damnamus moderatas cæremonias, at non ferimus in his puppim ac proram (quod dici ſolet) ſanctimoniæ conſtitui. Divus Auguſtinus vetuit etiam ne clerici quos domi alebat, notabili veſtitu uterentur, ſed ſi commendari vellent populo moribus commendarentur, non veſtibus. Nunc quam novi, quam prodigioſi cultus? Neque tamen hoc inſector. Illud demiror, plus ſatis his tribui, quæ fortaſſis jure reprehendi poterant, rurſus tam parum tribui bis, quæ ſola conveniebat ſpectari. Non inſector convitiis, quod Franciſcani ſuam, Benedictini ſuam

Cæremoniæ in rebus mediis.

Regulæ hominũ.

amplectantur regulam, ſed quod quidam illorum plus illis tribuunt, quam Evangelio. Quod utinam non in pleroſque iſtorum competat. Non inſector quod alii piſcibus victitant, alii leguminibus aut herbis, alii ovis, ſed admoneo, vehementer errare eos, qui Judaico animo ex his juſtitiæ perſuaſionem induunt, ex hujuſmodi nugis ab homuncionibus repertis ſe cæteris anteponunt, cum iiſdem pro nullo vitio habeatur famam alienam mendaciis inceſſere. De ciborum delectu nihil uſquam præcipit Chriſtus, nihil Apoſtoli. Paulus ſæpe dehortatur. Virulentam obtrectationem execratur Chriſtus, deteſtantur Apoſtolicæ literæ: & tamen illic volumus religioſuli videri, hic fortes ſumus & intrepidi. Hæc qui admonet, cum in genere, tum amanter, quæſo num is religionem videtur lædere? Quis autem tam demens ſit, ut proferendis in lucem monachorum vitiis, velit haberi diſertus? At metuunt iſti, ne ſuos habeant minus dicto audientes, tum ne pauciores ambiant in illorum cooptari gregem. Imo nemo magis obedit, atque ut verbo utar Pauli-

Objectio

no, πειθαρχεῖ, quam qui hauſto Chriſti ſpiritu liber eſſe cœperit. Vera cha-

ritas

tas omnia boni consulit, omnia suffert, nihil detrectat, obedit præpositis non solum benignis, verum etiam asperis ac difficilibus. Sed tamen hoc interim cavendum præpositis ne alienam obedientiam in suam vertant tyrannidem, & ideo malint eos superstitiosos quam pios, quo magis ad omnem nutum observiant. Patres appellari gaudent. Atqui quis est patrum carnalium, qui suos liberos optet semper infantes esse, quo magis regnum in illos exerceat pro sua libidine? Rursus qui proficiunt ad Christi libertatem, hoc in primis cavere debent, ne quod admonet Paulus, libertatem faciant prætextum carni, aut ne juxta Petri doctrinam, libertatem faciant velamen malitiæ. Quod si unus aut alter hac libertate sit abusus, non continuo par est ob id omneis in perpetuo Judaismo continere. Comperiet quisquis observarit, nullum inter istos arctius astringere laqueos cæremoniarum, quam qui sub hoc prætextu regnant, & ventri suo vivunt, non Christo. Jam vero non est quod metuant, ne non propagetur Essenorum genus, in tanta ingeniorum & animorum varietate: qua fit, ut nihil etiam sit usquam tam absurdum quod non expetatur

Non abutendum aliena obediētia.

tur à multis. Quanquam magis optandum iſtis, ut ingenuos ac veres habeant religionis profeſſores, quam ut multos. Atque utinam id lege cautum eſſet, ne quis ante trigeſimum annum ejuſmodi laqueis implicaretur, antequam ipſe ſibi notus ſit, aut cognita veræ religionis
Matt. 23. vis. Cæterum iis qui Phariſæorum exemplo ſuum agunt negotium, obeuntes terras ac maria, quo faciant unum proſelytum, nuſquam deerunt adoleſcentes rerum imperiti, quos in naſſam illectent, & quos captent. Ingens ubique ſtultorum ac ſimplicium eſt numerus. Ego certe ſic optarim, nec dubito quin idem optent omnes vere pii, Evangelicam religionem ſic omnibus eſſe penitus cordi, ut hac contenti, Benedictinam aut Franciſcanam nullus ambiat, nec dubito quin idem optet ipſe Benedictus ac Franciſcus. Applaudit Moſes Chriſti gloria obſcuratus: applauderent & ii, ſi nobis amore legis Evangelicæ ſorderent humanæ conſtitutiones. Vellem univerſos Chriſtianos ita vivere, ut qui nunc ſoli religioſi vocantur, parum religioſi viderentur: quod & hodie in non paucis verum eſt, cur enim manifeſta diſſimulemus? Et tamen olim prima monaſticæ vitæ origo, ſeceſſus erat

Omnia ceſſunt Chriſti gloriæ.

ab

ab idololatrarum ſævitia. Mox, hos ſequentium monachorum inſtituta, nihil aliud erant quam revocamenta ad Chriſtum. Principum aulæ titulo magis quam vita quondam erant Chriſtianæ. Epiſcopos mox ambitionis & avaritiæ morbus corripuit. Vulgus item à primitiva illa charitate refrixit. Hinc ſeceſſum captavit Benedictus, & poſt hunc Bernhardus, deinde alii atque alii. Conſpiratum eſt à paucis non in aliud, quam in purum ac ſimplicem Chriſtianiſmum. Deinde temporis progreſſu paulatim cum opibus accreverunt cæremoniæ, refrixit germana pietas ac ſimplicitas. Et cum videamus paſſim monaſteria ad mores plus quam prophanos degeneraſſe, tamen novis inſtitutionibus oneratur mundus, quaſi non & ii paulo poſt eodem ſint prolapſuri. Olim, ut dixi, ſeceſſus erat monachorum vita. Nunc ii vocantur monachi, qui toti in meditullio negotiorum mundanorum verſantur, plane tyrannidem quandam in rebus humanis exercentes. Et tamen ii ob cultum, ob titulum, neſcio quem, tantum arrogant ſibi ſanctimoniæ, ut cæteros præ ſe non habeant pro Chriſtianis. Cur ſic arctamus Chriſti profeſſionem, quam ille latiſſime voluit

Unde cæremoniæ.

luit patere? Si magnificis vocabulis commovemur, quæso te, quid eſt civitas, quam magnum monaſterium? Monachi abbati ſuo parent, aut præpoſitis, cives Epiſcopo ac paſtoribus ſuis obſequuntur, quos ipſe CHRISTUS præfecit, non hominum auctoritas. Illi vivunt in ocio, & aliena liberalitate ſaginantur, in commune poſſidentes, quod citra ſudorem illis obvenit (nihil enim interim dicam de vitioſis) iſti, quod ſua pepererunt induſtria, pro ſuis quiſque facultatibus impertiunt egentibus. Jam vero quod ad caſtitatis votum attinet, non auſim explicare quantulum interſit inter cœlibatum & caſtum matrimonium. Poſtremo non admodum in eo deſiderabimus tria illa vota ab hominibus reperta, qui primum illud & unicum votum, quod in baptiſmo non homini ſed Chriſto nuncupavimus, ſinceriter pureque ſervarit. Jam ſi ex utroque genere malos cum malis conferas, extra controverſiam potiores ſunt hi: ſin bonos cum bonis, minimum eſt diſcrimen, ſi tamen eſt ullum, niſi quod religioſiores videntur, qui minus coacti præſtant religionem. Supereſt igitur, ut nemo vel ſibi ſul-

te

te placeat ob vitæ genus ab aliis diversum, vel alienum institutum despiciat damnetve. Verum in omni vitæ genere sit hoc omnium commune studium, ut pro sua quisque virili, ad Christi scopum omnibus præfixum enitamur, & ad id invicem nos cohortemur, atque etiam adjutemus, nec invidentes iis qui nos in hoc stadio præcurrunt, nec fastidientes imbecilles, qui nos assequi nondum possunt. Denique cum quisque quod potuit præstitit, ne fiat similis Evangelico illi Pharisæo, qui sua benefacta jactat apud Deum: Jejuno bis in sabbato, &c. sed juxta Christi consilium dicat, & dicat ex animo, dicat sibi non aliis modo: Servus inutilis sum: quod debui facere, feci. Nemo verius fidit, quam qui sic diffidit. Nemo longius abest à vera religione, quam qui sibi valde videtur religiosus. Nec unquam pejus agitur cum pietate Christiana, quam cum quod est mundi, ad Christum detorquetur, cumque hominum auctoritas divinæ præfertur. In unum illud caput conspiremus oportet si vere Christiani esse volumus. Porro qui ad Christum vocanti homini paret, Christo paret, non homini. Et qui fu-

Nullum vitæ genus reprehendendum.

catos

catos homines, ſævos & imperioſos, non docentes ea quæ faciant ad religionem, ſed ad ſuam tyrannidem, tolerat, is Chriſtianam præſtat patientiam, modo quæ præcipiunt, calamitoſum faciant tantum, non etiam impium. Alioqui conveniet Apoſtolicum illud reſponſum habere in promptu: Deo obedire oportet potius quam hominibus. Sed jam dudum epiſtolarem modum exceſſimus, adeo nos fallit tempus cum amico ſuaviſſimo jucundiſſime confabulantes. Liber Frobenianis formulis veluti renatus, multoque quam antea nitidior & emendatior in tuum ſinum advolat. Adjecta ſunt fragmenta quædam veterum ſtudiorum noſtrorum. Viſum eſt autem tibi potiſſimum hoc quicquid eſt editionis adjungere, ut qui ex Eraſmo recte vivendi præceptiones ſumpſerit, à Volzio protinus ad manum habeat exemplum. Bene vale pater optime, ac veræ religionis eximium decus. Admone Sapidum meis verbis, ut ſibi vere ſapiat, hoc eſt, ſui ſimilis eſſe pergat; Wimphelingium, ut adornet πλὼ παγοπλίαν, mox cum Turcis conflicturus: quandoquidem jam ſatis diu bellum gerit cum concubinariis.

Quatenus parendum malis prælatis.

riis. Spes eſt fore, ut illum aliquando videamus Epiſcopum, mitra bicorni pedoque conſpicuum, ſublimem mula vehi. Sed extra jocum, & hos, & Ruſerum, cæteroſque amicos meo nomine multum ſalvere jubebis. Eraſmi tui ſalutem interdum puris votis piiſque precibus Chriſto Optimo Max. commendato. Baſileæ, pridie Virginis matris aſſumptæ. Anno M. D. XVIII.

Ἀρχὴ ἁπάντων καὶ τέλος πιστὸς Θεός.

LIBEL-

LIBELLUS LOQUITUR.

Nil moror aut laudes, levis aut convitia vulgi:
Pulchrum eſt, vel doctis, vel placuiſſe piis.
Spe quoque majus erit, mihi ſi contingat utrumque.
Cui Chriſtus ſapit, huic ſi placeo, bene habet.
Unicus ille mihi venæ largitor Apollo,
Sunt Helicon, hujus myſtica verba, mens.

ENCHI-

Roterodamum.

Hìc meus Auſonii vindex ſermonis *Eraſmus*
Vagiit, & cuni, abdidit ora ſuis.
Mæoniden jactet Colophon, Vĕrona Catullum;
Sufficit ad laudes *Hunc* genuiſſe meas.
Me timet *Hiſpanus*, timuit *Gens barbara Eraſmū*,
Ille meis victus claſſibus, *Hæc* calamo.
In diverſa diù diverſas pectora dotes
Contulit, & parcè larga Camœna fuit.
Nunc congeſſit opes, & in Unū deniq; *Eraſmū*
Effudit totos prodiga *Muſa* ſinus.
I nunc, atque crepa tua *nomina* magna *Vetuſtas*,
Ponimus *Hunc* contra tot tua ſe'cla Virum.
Humanum decus, an mores petis, ac *doctrinam*?
Nil neſcis, quod non *Ille* docere poteſt,
Devotum *Chriſto* caput, Erronumque Magiſter,
Cenſor Scriptorum, ac ultima *lima* Patrum.
Haud equidĕ quenquā, qui ſingula rectiùs iſta
Præſtiterit, vel qui tam benè cuncta, dabo.

C. B. H. G.

ERRATA.

Pag 56. lin. 5. lege *amicè*. p. 76. l. 4. lege *paulò*. p. 130. l. 25. lege *etiamsi quæ recta sunt feceris*, p. 134. l. 2. lege *citra*. p. 146. l. 17. lege *quæsieris*. p. 149. l. 1. lege *ne*. l. 7. ibid. lege *in re*. p. 158. l. 15. lege *edita*. p. 208. l. 10. lege *Brachmannes*, *Porphyrio* περὶ ἀποχῆς. l. 4. c. 17. p. 258. l. 10. dele *nia*. l. 18. ibid. lege *exitum*. p. 297. l. 6. lege *vivimus*. p. 301. l. 23. lege *excedentia*. p. 313. l. 26. lege *pellicient*. p. 363. l. 26. lege *castigatioris*.

Place this after Page 38.

ENCHIRIDION MILITIS CHRISTIANI,

Auctore

DESIDERIO ERASMO

Roterodamo.

EFflagitasti non mediocri studio, frater in domino dilectissime, ut tibi compendiariam quandam vivendi rationem præscriberem, qua instructus, posses ad mentem Christo dignam pervenire. Ais enim te jam pridem aulicæ

aulicæ vitæ pertæſum, hoc tecum agitare, quo pacto queas Ægyptum una cum ſuis & vitiis & deliciis effugere, ac Moſe duce ad virtutum iter feliciter accingi. Quo mihi charior es, hoc impenſius gratulor tuo tam ſalutari propoſito, quod ſpero, vel citra noſtram operam fortunabit provehetque ipſe, qui dignatus eſt excitare. Ego tamen nimis quam libens parui vel homini tam amico, vel tam pia poſtulanti. Tu modo annitere, ne vel ipſe noſtrum officium ſine cauſa videare flagitaſſe, vel ego ſine fructu tuæ morem geſſiſſe voluntati. Immo votis communibus benignum illum Jeſu Spiritum imploremus, ut & mihi ſcribenti ſuggerat ſalubria, & tibi ea reddat efficacia.

Vigilandum eſſe in vita.

PRincipio etiam atque etiam memineris oportet, nil aliud eſſe vitam mortalium, niſi perpetuam quandam militiam, teſte Job, milite longe tum exercitatiſſimo, tum invictiſſimo, nimiſque falli vulgus hominum, quorum animos mundus

Cap. 7.

Præſtigiæ mundi.

dus hic præstigiator blandissimis ludibriis tenet occupatos, qui perinde ac si jam debellatum sit intempestivas agunt ferias: neque prorsus aliter, quam in certissima pace, mirum quanta vivant securitate, quamque ocioſi in utramque dormiant autem, cum sine fine tot ferratis vitiorum copiis oppugnemur, tot captemur artibus, tot appetamur insidiis. Ecce tibi supernè in tuum exitium pervigiles excubant, nequissimi dæmones, mille dolis, mille nocendi artibus in nos armati, qui mentes nostras telis igneis, lethalique tinctis veneno, moliuntur è sublimi configere, quibus quidem neque Herculi, neque Cephalo fuit ullum jaculum certius, nisi impenetrabili fidei scuto excipiantur. Tum rursus à dextra levaque, à fronte pariter atque à tergo mundus hic nos oppugnat, qui juxta Joannis vocem, totus in vitiis est constitutus, eoque Christo tum infestus, tum etiam invisus. Neque vero simplex oppugnandi ratio: interim enim rebus adversis, velut aperto Marte sæviens, animi mœnia gravi quatit ariete: interim ingen-

Pax pax, & non est pax.

Hostes varii è sublimi.

Vicini.

Varia oppugnandi via.

ingentibus quidem, ſed vaniſſimis promiſſis ad proditionem ſolicitat: interim actis oblique cuniculis, inexpectatus adrepit, ut inter oſcitantes ac ſecuros opprimat. Poſtremo inferne quoque lubricus ille anguis, primus pacis noſtræ proditor, nunc in virenti gramine concolor abditus, nunc in cavernis illis ſuis deliteſcens, centenis contortus voluminibus, non definit mulieris noſtræ ſemel corruptæ calcaneis inſidiari. Mulierem autem carnalem hominis partem intellige: Hæc eſt enim Eva noſtra, per quam verſutiſſimus ſerpens, ad mortiferas voluptates mentem noſtram illectat. Porro autem quaſi parum ſit ſic undique tantum hoſtium imminere, intus denique in ipſis animi penetralibus hoſtem ferimus pluſquam familiarem, pluſquam domeſticum, quo ut nihil interius, ita nihil poteſt eſſe periculoſius. Hic eſt vetus ille & terrenus Adam, conſuetudine pluſquam civis, ſtudio pluſquam hoſtis, quem neque arcere vallo licet, neque caſtris exigere fas eſt. Hic nobis centenis eſt obſervandus oculis, ne forte

Hoſtes interi.

Mulier affectus.

Hoſtis domeſticus.

Dei

Dei præſidium aperiat dæmonibus. Ergo cum tam formidabili, tamque difficili bello diſtringamur omnes, cumque nobis res ſit cum hoſtibus tam multis, tam in noſtram perniciem juratis atque devotis, tam vigilantibus, tam armatis, tam perfidis, tam exercitatis: nos male ſani, contra non arma capimus? non excubias agimus? non omnia ſuſpecta habemus? Sed perinde ut in rebus bene pacatis, ſupini ſtertimus, ceſſamus, voluptamur, atque cuticulam (ut aiunt) curamus ociosi. Neque omnino ſecus, quam ſi iſta vita noſtra Græca ſit compotatio, non bellum, ita pro caſtris & pellibus, in cubilibus volutamur. Pro duris armis, roſis & Adonidis deliciis redimimur, pro militaribus ſtudiis, luxu & ocio indulgemus, pro Martiis telis, citharam imbellem tractamus, quaſi vero non iſta pax bellum ſit omnium teterrimum. Etenim qui cum vitiis pacem inſiit, cum Deo in baptiſmate percuſſum fœdus violavit. Et tu veſane clamas pax pax, cum Deum habeas inimicum, qui ſolus & pax eſt, & pacis auctor. Clareque reclamat

ipſe

ipſe per os Prophetæ, non eſt, inquiens, pax impiis. Neque enim prorſus alia eſt cum illo pacis conditio, niſi dum in hoc præſidio corporis militamus, odio capitali ſummaque vi, cum vitiis belligeremur. Alioqui ſi cum iis nobis conveniet, cum qui ſolus poteſt, amicus beare, inimicus perdere, bis hoſtem ſumus habituri, ſimul quod ab illis ſtamus, cum quibus ſolis nihil convenit Deo (quid enim conveniat luci cum tenebris?) ſimul quod ingratiſſimi, pactam illi fidem non præſtamus, & ſanctiſſimis cæremoniis ictum fœdus nefarie ſolvimus. An neſcis ô Chriſtiane miles, jam tum cum vivifici lavacri myſteriis initiabaris, nomen dediſſe te duci Chriſto, cui bis vitam debebas, pariter & donatam & reſtitutam, cui pluſquam teipſum debebas? Non ſuccurrit te verbis conceptis, in tam benigni imperatoris juraſſe ſententiam, ejus ſacramentis, veluti donariis auctoratum, tuumque ipſius Diris devoviſſe caput, ſi minus pacto ſtares? Quorſum attinebat crucis characterem imprimi fronti tuæ, niſi ut quoad viveres, ſub illius ſigno mili-

Non eſt pax impiis.

Symbola baptiſmi

militares? Quorsum pertinebat sacro illius perungi ceromate, nisi ut cum vitiis æternum luctamen ingredereris? Quantus pudor, quanta pene publica humani generis execratio, cum à duce principe deficit homo? Tu cur ludibrio habes Christum ducem tuum? neque metu illius coërcitus, cum sit Deus, neque amore prohibitus, cum tua causa sit homo? Cujus etiam vocabulum præ te ferens, admoneri debebas, quid illi promiseris. Cur ad hostem, unde te semel precio sanguinis sui redemit, perfidus desciscis? cur bis transfuga in hostilibus castris meres? Qua fronte audes contra tuum regem signa infesta tollere, qui pro te vitam impendit? Nam qui pro illo non stat, ut dixit ipse, contra illum stat, & qui cum illo non colligit, dispergit. Meres autem non solum fœdo titulo, sed etiam infelicissimo stipendio. Vis audire stipendium tuum, tu quisquis mundo militas? En tibi Paulus Christianæ militiæ signifer respondet, Stipendium inquiens peccati mors. Quis vel speciosam militiam suscipiat, si mors proposita

Christiani titulus.

Luc. cap. 11.

sit

ſit corporis? Tu vero tam fœdam toleras, animæ mortem mercedis loco reportaturus? In bellis iſtis inſanis, quæ cum hominibus homines, vel ferina rabie, vel certe miſera neceſſitate gerunt, nonne vides ſi quando militum animos, vel prædæ promiſſæ magnitudo, vel formidata victoris crudelitas, vel opprobratæ pudor ignaviæ, vel laudum denique cupido ſtimulavit, quam alacribus ſtudiis, quicquid eſt laboris exhauriant, quam vilem habeant vitam, quanto ardore certatim in hoſtem adverſum rapiantur? Et quantula, quæſo te, merces miſeris tanto diſcrimine, tantoque ſtudio petitur? Nempe ut ab homunculo imperatore collaudati, militari fremitu, caſtrenſique atque incondita cantiuncula celebrentur, ut corolla graminea, aut quernis frondibus cingantur, ut peculii pluſculum domum referant. Nos contra, neque pudore, neque præmio accendimur, cum eundem habeamus noſtri certaminis ſpectatorem, quem habituri ſumus & remuneratorem. Quæ vero victori præmia præpoſuit noſter Agonothetes? profecto non tripodas,

das, aut mulos, qualia apud Homerum Achilles, apud Maronem Æneas, ſed quæ neque oculus vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis aſcenderunt, & hæc quidem interim veluti laborum ſolatia impertit adhuc dimicantibus. Quid deinde? felicem immortalitatem. Sed in ludicris illis certaminibus, in quibus potiſſima præmii pars gloria eſt, & victi ſua munera ſortiuntur: Nobis ſummo atque ancipiti periculo res geritur, neque laude, ſed de capite certatur. Et ut ſumma merces propoſita gnaviter operam navanti: ita ſumma decreta pœna deſertori. Cœlum promittitur ſtrenue pugnanti, & non incaleſcit generoſæ mentis vivida virtus, tam felicis præmii ſpe? Præſertim promiſſi auctore illo, qui tam fallere non poteſt, quam non eſſe nequit. Geruntur omnia ſub oculis cuncta contuentis Dei, habemus univerſum cœli cœtum noſtri conflictus ſpectatorem, & non vel pudore accendimur? Collaudabit ille virtutem noſtram, à quo probari ſuprema felicitas eſt. Quin hanc gloriam, vel vitæ diſpendio petimus?

timus? Ignavum pectus eſt, quod nullis præmiis excitatur, at ſolent & ignaviſſimi malorum metu expergefieri. At illic quidem hoſtis, ut ſit violentiſſimus in fortunas atque in corpus ſævit. Quid autem amplius in Hectorem potuit crudeliſſimus victor Achilles? At hic ſævitur in immortalem tui partem. Neque cadaver tuum circum ſepulchrum trahitur, ſed corpus pariter atque anima ad inferos demergitur. Illic extrema calamitas, ut animam à corpore victor gladius auferat, hic ipſi animæ ſua vita eripitur Deus. Naturæ eſt interire corpus, quod etiamſi nullus occidat, tamen non emori non poteſt. At animam mori, infelicitatis extremæ eſt. Corpuſculi vulnera quanta cautela depellimus, quanta ſolicitudine medemur, & animæ vulnera negligimus? Corporis interitum immane quantum horremus, propterea quod oculis videatur corporeis: Animam vero morientem quoniam nemo videt, pauci credunt, pauciſſimi formidant, cum ſit hæc mors illa morte tanto atrocior, quanto corpori præſtat anima, quanto animæ Deus. Vis tibi conjecturas quaſdam

dam commonſtrem, quibus animæ deprehendas vel morbum, vel interitum? Male concoquit ſtomachus, cibum non continet: corporis morbum intelligis. Non tam panis cibus eſt corporis, quam animæ cibus verbum Dei. Id ſi tibi amarum eſt, ſi nauſeam ſapit, quid adhuc dubitas, quin animæ tuæ palatum morbo ſit infectum? Si non continet, ſi non concoctum in viſcera trajicit, evidens habes argumentum valetudinariam eſſe animam. Cum genua labant, & membra vix ægra trahuntur, corpus male habere cognoſcis, & non colligis animi morbum, cum ad omnia pietatis officia languet, nauſeatque, cum ne levis quidem contumeliæ ferendæ robur ſuppetit, cum paululo pecuniolæ diſpendio frangitur? Poſteaquam oculos deſtituit viſus, ubi deſierunt audire aures, poſteaquam conſtupuit omne corpus, nemo dubitat, quin emigrarit anima. Tu cum habeas cordis oculos obſcuratos, & evidentiſſimum lumen, quod eſt veritas, non videas, cum vocem divinam internis auribus non percipias, cum omni prorſus ſenſu careas,

Languor animæ.

Mors quid agat.

reas, vivere credis animam? Vides fratrem indigna patientem, nihil commovetur animus, modo tua res ſit incolumis. Cur nihil hic ſentit anima? Nempe quia mortua. Quare mortua? Quia non adeſt illius vita, Deus. Siquidem ubi Deus, ibi charitas. Deus enim charitas eſt. Alioqui ſi vivum es membrum, cur ulla pars corporis dolet, te non modo non dolente, verum ne ſentiente quidem? Accipe ſignum, non paulo etiam certius. Defraudaſti amicum, commiſiſti adulterium, capitale vulnus accepit anima, & tamen adeo tibi non dolet, ut etiam quaſi de lucro gaudeas, jacteſque, quod turpiter admiſiſti; certum habe mortuam jacere animam. Non vivit corpus, ſi punctionem aciculæ non ſentiat, & vivit anima, quæ tanti vulneris ſenſu vacat? Audis quempiam ſermones impios, tumidos, maledicos, impudicos, obſcœnos proferentem, verbis rabioſis in proximum debacchantem, cave putes iſti homini vivam eſſe animam: jacet in ſepulchro pectoris putre cadaver, unde ejuſmodi fœtores exhalantur, & proximum quen-

Cadaver animæ.

quenque inficiunt. Chriſtus Phariſæos ſepulchra dealbata vocat. Quid ita? Nempe quia mortuam animam ſecum circumferebant. Et regius ille propheta: Sepulchrum, inquit, patens guttur eorum, linguis ſuis doloſe agebant. Piorum corpora templa ſunt Spiritus ſancti. Impiorum, ſepulchra cadaverum, ut potiſſimum in eos quadret illa grammaticorum etymologia, σῶμα quaſi σῆμα. Sepulchrum pectus, guttur & os hiatus ſepulchri. Neque ullum corpus mortuum tam eſt deſtitutum anima, quam mortua eſt anima relicta à Deo. Neque ullum corporeum cadaver ſic obolet naribus hominum, ut fœtor animæ ſepultæ jam quatriduum offendit nares divinas omniumque cœlitum. Ergo cum verba mortua proficiſcuntur è pectore, cadaver intus cubet neceſſe eſt. Nam cum juxta vocem Evangelicam, ex abundantia cordis os loquitur, nimirum viva verba Dei loqueretur, ſi illic adeſſet vita, Deus. Contra in Evangelicis literis Chriſto dicunt diſcipuli: Domine quo ibimus? verba vitæ habes. Cur ita tandem verba vitæ?

Nempe quod ab ea manarent anima, à qua nunquam vel momento diſceſſerat divinitas, quæ & nos vitæ reſtituit immortali. Sed ægrotanti corpori paulo ſuccurrit medicus. Corpus exanime non raro revocarunt ad vitam & homines pii. Animam vero mortuam, non niſi ſingulari gratuitaque virtute reſuſcitat Deus, ac ne reſuſcitat quidem, ſi mortua corpus reliquerit. Tum corporeæ mortis aut nullus, aut certe breviſſimus eſt ſenſus, animæ ſempiternus. Et cum alioqui plus quam mortua ſit, tamen ad mortis ſenſum quodammodo eſt immortalis. Proinde cum tam novo periculo nobis ſit dimicandum, quis ille ſtupor, quæ ſecuritas, quæ ſupinitas animi noſtri, quem tanti mali metus non acuit? At è diverſo nihil eſt quod te vel periculi magnitudo, vel hoſtium copiæ, vires, artes, conſternent animo. Succurrit quam gravem habeas adverſarium, ſuccurrat è regione, quam præſentem habeas opitulatorem. Innumerabiles adverſum te, ſed qui pro te ſtat, unus plus poteſt omnibus. Si Deus pro nobis, quis contra nos?

Remedia.

Si

Si ille ſuſtinet, quis dejiciet? Tu modo victoriæ votum toto pectore concipe. In mentem veniat, non tibi cum integro hoſte rem eſſe, ſed cum eo qui jam olim fractus, fuſus, exutus atque adeo triumphatus ſit à nobis, ſed in Chriſto capite noſtro, à quo proculdubio viciſſim vincetur & in nobis. Tu modo cura ut ſis in corpore, & omnia poteris in capite. In teipſo quidem nimis es imbecillis, in illo nihil non vales. Proinde ne anceps quidem eſt noſtri Martis exitus, propterea quod neutiquam à fortuna pendeat victoria, ſed ea omnis in manu ſita ſit Dei, ac per eum noſtris quoque in manibus. Nemo hic non vicit, niſi qui vincere noluit. Auxiliatoris benignitas nulli defuit unquam: ſi caveris ne benignitati illius deſis ipſe, viciſti. Pro te pugnabit, & liberalitatem ſuam tibi pro merito imputabit. Victoriam omnem illi feras acceptam oportet, qui primus & ſolus à peccato immunis, peccati tyrannidem oppreſſit, verum ea tibi non ſine tua contiget induſtria. Nam qui dixit, confidite, quia ego vici mundum, magno Joan. 16.

te vult animo esse, non securo. Ita demum per illum vincemus, si illius exemplo pugnabimus. Quare sic inter Scyllam Charybdimque medius quidam cursus est obtinendus, ut neque divina gratia fretus, securius agas atque solutius, neque belli difficultatibus exanimatus, animum simul cum armis abjicias.

De armis Militiæ Christianæ.

ATque illud in primis arbitror ad hujus militiæ disciplinam pertinere, ut quam maxime cognitum, meditatumque habeas, quo potissimum armorum genere, quibus cum hostibus oporteat congredi. Tum ut ea semper in expedito habeas, ne quando possit insidiator ille versutissimus, inermem opprimere atque inopinantem. In vestris bellis non raro licet interquiescere, vel cum hybernat hostis, vel cum intercedunt induciæ. Nobis donec in hoc corpore militamus, ne digitum quidem, ut aiunt, transversum licet ab armis discedere. Nunquam non standum pro castris, nunquam non excubandum, quia nun-

Nunquã cessandum Christiano.

quam

quam ceſſat hoſtis noſter. Immo cum tranquillus eſt, cum fugam aut inducias ſimulat, tum vel maxime molitur inſidias, neque unquam cautius excubias oportet agere, quam cum pacis ſpeciem exhibet, nunquam minus trepidandum, quam cum aperto Marte nos adoritur. Ergo prima cura ſit, ne inermis ſit animus. Armamus corpuſculum hoc, ne timeamus ſicam latronis, non armabimus mentem, ut in tuto ſit? Armati ſunt hoſtes ut perdant, nos piget arma capere ne pereamus? Vigilant illi ut perimant, nos non vigilamus, quo ſimus incolumes? Sed de armatura Chriſtiana ſpeciatim ſuo loco dicetur. Interim ut ſummatim dicam, duo præcipue paranda ſunt arma ei, cui ſit cum ſeptem illis gentibus Chananæo, Cethæo, Amorræo, Pherezæo, Gergezæo, Evæo, Jebuſæo, hoc eſt, cum univerſa vitiorum cohorte pugnandum, quorum ſeptem capitalia potiſſimum numerantur, precatio, & ſcientia. Semper armatos eſſe vult Paulus, qui ſine intermiſſione jubet orare. Precatio pura in cœlum ſubducit affectum, arcem videlicet ho-

ſtibus inacceſſam. Scientia ſalutaribus opinionibus communit intellectum, ita ut neutram alteri deeſſe
Horatius oporteat. Alterius ſic altera poſcit opem res, & conjurat amicæ. Illa quidem exorat, ſed hæc ſuggerit quid ſit orandum: ut ardenter ores, &, juxta Jacobum, nihil hæſitans, fides ſpeſque præſtant: ut in nomine Jeſu, id eſt, ſalutaria petas, ſcientia commonſtrat. Audierunt & filii Zebedæi à Chriſto, neſcitis quid petatis. Sed precatio quidem potior, ut quæ cum Deo ſermones miſceat, at ſcientia non minus neceſſaria tamen. Ægypto profugus, neſcio an ſatis tuto te tam longo, tamque difficili itineri commiſſurus ſis, niſi duobus his ducibus, Moyſe, & Aaron. Aaron ſacris præfectus, precationis gerit typum. Moyſes legis cognitionem ſignificat. Sed ut ſcientiam oportet non eſſe mancam, ita precationem non convenit eſſe ignavam. Precationis armis pugnat cum hoſtibus Moyſes, ſed manibus in altum ſublatis. Quas ſimul atque demiſerat, fit inferior Iſraël. Tu fortaſſe cum oras, hoc modo ſpectas, quan-

quantum psalmorum permurmuraris, & multiloquium orandi virtutem arbitraris. Quod vitium potissimum est eorum, qui adhuc in litera sunt infantes, neque ad spiritus maturitatem adoleverunt. Sed audi quid apud Matthæum nos doceat Christus: Orantes autem, inquiens, nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt, putant enim quod in multiloquio suo audiantur; nolite ergo assimilari eis. Scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum. Et Paulus decem millia verborum in spiritu, hoc est, ore tenus pronuncianda contemnit præ quinque in sensu proferendis. Moyses nullam edebat vocem, & tamen audiebat, quid clamas ad me? Non strepitus ille labiorum, sed ardens animi votum, tanquam intentissima quæpiam vox ferit aures divinas. Tum igitur hoc tibi familiare facias, simul atque ingruerit hostis, ubi te relicta vitia solicitant, ut statim mentem cum certa fiducia ad cœlum erigas, unde veniet auxilium tibi, sed eodem tollantur & manus. Tutissimum est pietatis officiis occupari, ut opera

1 Cor. 14.

Allegoria Moſi.

tua non ad terrena ſtudia, ſed ad Chriſtum referantur. Sed ne ſcientiæ ſubſidia contemnas, illud conſidera. Antea ſatis erat Iſraël hoſtem effugere, at non prius ſibi fidit, ut Amalechiten provocet, ut cominus experiatur, quam eſſet manna cœleſti, & aqua de petra ſcatente refectus. His epulis confirmatur egregius ille bellator David, univerſam hoſtium cohortem contemnit. Paraſti, inquiens, in conſpectu meo menſam adverſus omnes qui tribulant nos. Crede mihi frater animo meo chariſſime, nulla tam vehemens hoſtium impreſſio, id eſt, nulla tam valida tentatio quam ardens ſacrarum literarum ſtudium non facile retundat, nulla tam triſtis adverſitas, quam non reddat tolerabilem. Atqui ne videar audaculus interpres (quanquam poſſem me magnis auctoribus tueri) quid aptius arcanæ legis ſcientiam adumbrare queat, quam manna? principio enim quod non è terra provenit, ſed cœlitus depluit; diſcrimen vides inter humanas & divinas literas: omnis enim ſcriptura ſancta divinitus eſt inſpirata, atque à Deo

Allegoria de manna.

auctore

auctore profecta. Quod minutum; sermonis est humilitas, sub verbis pene sordidis, ingentia mysteria claudentis. Quod candidum; nulla mortalium doctrina est, quæ non sit aliquo nigrore erroris vitiata: Sola Christi doctrina tota nivea, tota candida, tota syncera est. Quod rigidulum est atque subasperum, mysterium litera obtectum exprimit. Superficiem & quasi siliquam si quis attrectet, quid durius atque insuavius? Non nisi tunicam manna gustaverant, qui dicebant: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Erue sensum spiritalem, jam nihil suavius, nihil succulentius. Denique manna Hebræis sonat, quid est hoc, quod & ipsum pulchre quadrat in divinam scripturam, quæ nihil habet ociosum, immo ne apicem quidem non dignum vestigatione, non dignum admiratione, non dignum hac voce, quid est hoc. Aquarum vero nomine, scientiam divinæ legis significare familiare est Spiritui sancto. Legis aquas refectionis super quas se gloriatur educatum David, legis aquas, quas sapientia derivat in capita

Joan. 6.

Allegoria de aquis.

pita viarum omnium, legis flumen illud mysticum, in quod ingressus
Ezec. 47. Ezechiel, vado transire non pote-
Gen. 26. rat, legis puteos quos foderat Abraham, quos terra oppletos à Phi-
Exod. 15. listæis, denuo restituit Isaac. Legis fontes duodecim, ad quos peragratis quadraginta mansionibus, jam fatiscentes respirant Israëlitæ. Legis & in Evangelio puteum, super quem itinere fessus assedit Jesus. Legis aquas Syloë, ad quas idem mittit cæcum, ut visum recipiat. Legis aquam in pelvim missam, abluendis Apostolorum pedibus. Et ne singula recensеam hoc significatu, frequens mentio est in arcanis literis puteorum, fontium, fluminum, qua nobis nihil aliud quam mysticæ scripturæ diligens vestigatio commendatur. Quid enim aqua in terræ venis abdita, nisi mysterium obductum litera? Quid eadem ad scatebram elicita, nisi mysterium erutum atque explanatum? quod ubi ad auditorum ædificationem, longe lateque propagatur, quid jam prohibet flumen appellare? Ergo si te totum studio scripturarum dedicabis, si in lege domini meditaberis

ris die ac nocte, non timebis à timore nocturno, ſive diurno, ſed ad omnem hoſtium inſultum munitus atque exercitatus eris. Neque equidem uſquequaque improbaverim ad hanc militiam, velut tyrocinio quodam præludere in literis poëtarum, & philoſophorum gentilium, modo modice ac per ætatem quis eas attingat, & quaſi in tranſcurſu arripiat, non autem immoretur, & veluti ad ſcopulos Sirenæos conſeneſcat. Nam ad hæc quoque ſtudia vocat divus Baſilius adoleſcentulos, quos ad Chriſtianos mores inſtituit: & ad Muſas revocat Licentium ſuum noſter Auguſtinus. Neque pœnitet adamatæ captivæ Hieronymum. Laudatur Cyprianus, quod Ægyptiis ſpoliis templum Domini locupletarit. Verum nolim te cum gentilium literis, gentilium & mores haurire. Alioqui permulta reperies & illic ad recte vivendum conducibilia: neque aſpernandum, quod etiam ethnicus auctor bene monet, quandoquidem nec Moyſes Jethro ſoceri conſilium eſt aſpernatus. Fingunt illæ literæ vegetantque puerile ingenium, atque ad divina- Studia prima.

vinarum ſcripturarum cognitionem mire præparant, ad quas illico pedibus manibuſque illotis irrumpere, pene ſacrilegii genus eſt. Hieronymus eorum impudentiam taxat, qui modo à ſecularibus ſtudiis profecti, audent divinas tractare ſcripturas. At quanto faciunt impudentius, qui ne guſtatis quidem illis, iſtuc ipſum audent? Sed uti divina ſcriptura non multum habet fructus, ſi in litera perſiſtas hæreaſque: Ita non parum utilis eſt Homerica Virgilianaque poëſis, ſi memineris eam totam eſſe allegoricam: Id quod nemo negabit, qui modo veterum eruditionem, vel ſummis labiis deguſtarit. Obſcœnos autem poëtas ſuaſerim omnino non attingere, aut certe non introſpicere penitius, niſi forte noveris deſcripta magis horrere vitia, & contentione turpium, vehementius amare honeſta. E philoſophis autem Platonicos te ſequi malim, propterea quod cum pleriſque ſententiis, tum ipſo dicendi charactere, quam proxime ad propheticam evangelicamque figuram accedunt. Breviter omnem ethnicam literaturam delibare profuerit, ſi qui-

Poëtæ quomodo legendi.

Philoſophia.

quidem id fiat, ut dixi, & annis idoneis, & modice, tum cautim & cum delectu: deinde cursim, & peregrinantis non habitantis more: postremo, quod est præcipuum, si omnia ad Christum referantur. Sic enim mundis omnia munda sunt, cum immundis contra nihil sit mundum. Neque vitio tibi vertetur, Can. 6. si Salomonis exemplo, sexaginta reginas, octoginta concubinas, & innumerabiles secularis sapientiæ puellas domi alas, modo divina sapientia præter cæteras sit unica tua, formosa tua, columba tua. Et Israëlites amat alienigenam barbaramque, forma captus, sed capillis derasis, unguibus præfectis, ex allophyla facit Israëlitidem. Et Ozee fornicariam ducit, verum ex ea liberos tollit non sibi, sed domino Sabaoth, sanctumque prophetæ stuprum dominicam auget familiam. Hebræi posteaquam Ægyptum reliquerant, aliquandiu consperso vivebant, sed hic cibus temporarius erat, neque ad tantam profectionem poterat suppetere. Ergo eo mox fastidito, ad manna quantum potest properandum cœlestis sapientiæ, quæ

Deut. 21.

Ozee. 1.

Conspersum.

quæ te affatim alet animabitque, donec propoſiti victor pervenias ad palmas illas præmii, nunquam deſituri. Sed interim etiam atque etiam memineris, non oportere niſi lotis manibus, hoc eſt, ſumma animi puritate tractari divinas literas, ne tibi antidotus tuo vitio vertatur in venenum, & manna tibi putreſcat, niſi in viſcera affectus trajeceris: eveniat autem quod & illi Oſæ, qui non veritus eſt arcæ nutanti prophanas admoliri manus, & improbum officium ſubita morte luit. Primum eſt ut de eis literis digna ſentias. Oracula mera (ut ſunt) eſſe puta, de divinæ mentis adyto profecta. Afflari te numine, affici, rapi, transfigurari ineffabili modo ſenties, ſi religioſe, ſi cum veneratione, ſi humiliter adieris. Videbis ſponſi beati delicias, videbis opes ditiſſimi Solomonis, videbis abditos theſauros æternæ ſapientiæ. Sed cave improbe irrumpas in conclave. Humile eſt oſtium, vide ne capite impingas ac reſilias. Sic porro exiſtima, nihil tam verum eſſe eorum quæ vides oculis, quæ manibus contrectas, quam quæ ibi legis.

2 Paralip. 13.

Fides ſcripturæ divinæ.

gis. Ut cœlum, ut terra intereant: certe de verbis divinis ne unum quidem iota aut apiculus interiturus eſt, quin omnia fiant. Ut mentiantur, ut errent homines, veritas Dei neque fallit, neque fallitur. Ex interpretibus divinæ ſcripturæ eos potiſſimum delige, qui à litera quam maxime recedunt. Cujuſmodi ſunt in primis poſt Paulum Origenes, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus. Videó enim Neotericos Theologos literæ nimium libenter inhærere, & captioſis quibuſdam argutiis, magis quam eruendis myſteriis operam dare, quaſi vero non vere dixerit Paulus, legem noſtram ſpiritualem eſſe. Audivi ego nonnullos, qui ſibi uſque adeo humanis illis commentatiunculis placebant, ut veterum interpretamenta pene pro ſomniis contemnerent, tantumque illis fiduciæ Scotus faciebat, ut ne lectis quidem unquam ſacris literis, ſe tamen abſolutos Theologos putarent. Qui etiamſi argutiſſima dicant, an ſpiritu ſancto digna dixerint, aliorum eſto judicium. Tu ſi mavis ſpiritu eſſe vegetior, quam ad contentionem inſtru-

Theologi interpretes.

Scotiſtæ.

instructior, si saginam animæ quæris, magis quam ingenii pruritum, veteres potissimum evolve, quorum & pietas spectatior, & eruditio uberior antiquiorque, & oratio neque jejuna neque sordida, & interpretatio sacris mysteriis accommodatior. Neque vero hoc dixerim, quod Neotericos contemnam, sed quod utiliora præferam tuoque proposito conducibiliora. Habet autem spiritus ille divinus suam quandam linguam, suasque figuras, quæ tibi sunt in primis diligenti observatione cognoscendæ. Balbutit nobis divina sapientia, & veluti mater quæpiam officiosa, ad nostram infantiam voces accommodat. Lac porrigit infantulis in Christo, holus infirmis. Tu vero festina adolescere, & ad solidum propera cibum. Demittit illa sese ad tuam humilitatem, at tu contra ad illius sublimitatem assurge. Monstri simile est, semper infantem esse, nimis ignavum, non desinere esse infirmum. Magis sapiet, magis pascet, unius versiculi meditatio, si rupta siliqua medullam erueris, quam universum Psalterium ad literam tantum decantatum.

Sermo scripturæ sacræ.

tum. Quod quidem ego hoc diligentius admoneo, quod re ipsa cognitum habeam, errorem hunc non vulgi modo animos passim occupasse, sed & eorum qui vestitu & nomine perfectam religionem profitentur, ut putent summam pietatem hac una in re sitam, si quam plurimum psalmorum vix etiam ad literam intellectorum, quotidie percensant: neque aliud in causa esse judico quod videamus monasticam pietatem sic ubique frigere, languere, evanescere, quam quod in litera consenescunt, neque ad spiritualem scripturarum cognitionem elaborant. Neque audiunt Christum in Evangelio clamantem: Caro non prodest quicquam, Spiritus est qui vivificat: Non Paulum magistro astruentem, litera occidit, spiritus est qui vivificat. Et scimus quoniam lex spiritualis est, non carnalis. Et spiritualibus spiritualia comparanda. Olim in monte, nunc in spiritu vult adorari pater spirituum. Quanquam haud aspernor eorum imbecillitatem, qui mentis inopia quod unum possunt faciunt, mysticos psalmos simplici puraque fide pro- Joan. 4. 1 Cor. 12.

pronunciantes. Immo quemadmodum in precaminibus magicis voces quædam ne ab iis quidem qui eas pronunciant intellectæ, efficaces tamen esse creduntur: Ita divina verba quanquam parum cognita, tamen prodesse credendum est iis, à quibus syncera fide, puroque affectu vel dicuntur, vel audiuntur: Angelosque qui adsunt, atque intelligunt, ad opem ferendam invitari. Neque vero Paulus contemnit eos, qui spiritu psallunt, vel qui linguis loquuntur, sed ad sectanda Charismata meliora hortatur. Ad quæ si cui non contigit eniti vitio non animi, sed naturæ, certe non obstrepat iis, qui potiora conantur. Et juxta Pauli vocem, qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non judicet. Te vero qui ingenio tam felici præditus es, omnino nolim in sterili litera lentum esse, sed ad reconditiora mysteria festinare, & improbum conatum industria, crebris precibus adjuvare, donec aperiat tibi librum septem signaculis obsignatum is qui habet clavem David, qui claudit, & nemo aperit, arca-

arcana patris, quæ nemo novit niſi filius, & cui voluerit filius revelare. Sed quonam noſtra delabitur oratio? Propoſitum erat, ut tibi vitæ, non ſtudii formam præſcriberemus: verum huc defleximus, dum tibi conamur officinam idoneam commonſtrare, unde debeas novæ militiæ tuæ nova arma petere. Ergo ut ad inſtitutum revertamur, ſi ex libris gentilium optima quæque decerpſeris, atque apiculæ exemplo, per omnes veterum hortulos circumvolitans præteritis venenis, ſuccum modo ſalutarem ac generoſum exſuxeris, animum tuum ad communem quidem vitam, quam ethicam vocant, red- Ethica.
dideris non paulo armatiorem. Sunt enim profecto & illorum Palladi ſua quædam arma neutiquam contemnenda. Chriſti autem eſſe puta, quidquid uſquam veri offenderis. Verum divina illa & (ut Poëtæ loquuntur) Vulcania panoplia, nullo telo violabilis, non niſi ex arcanarum literarum armamentario depromitur: In quo David noſter Imperator, univerſum belli apparatum ſuis militibus repoſuit, quibus cominus, eminuſque pugnent cum

cum præputiatis Philiſteis. His armis nec Achilles Homericus tectus erat, etſi fingitur, neque Æneas Virgilianus, quorum alter ira, alter amore tam turpiter vincebatur. Neque abſurde dictum, quod ea non in humanis officinis excuduntur, ſed in ea quæ Vulcano eſt cum Minerva communis. Nam Minervam artibus atque ingeniis, Vulcanum igni præficiunt, Deorum figuli Poëtæ. Id quod ego tum demum vere fieri exiſtimo, cum videlicet honeſtis artibus excultum ingenium, ſic divini amoris ignis communit, ut etiam ſi fractus illabatur orbis, impavidum feriant ruinæ. Sed ante ſuperbi Saulis arma rejicias oportet, quæ magis oneri ſunt quam uſui, & cum Goliad congreſſurum David gravant non juvant. Deinde de ripa torrentis myſticæ ſcripturæ, quinque colligas lapillulos (quæ forte quinque ſunt verba Pauli, qui loquitur in ſenſu.) Poſtremo fundibula dextram armes. His demum armis proſternitur unicus ille noſter hoſtis, ſuperbiæ pater, Satanas. Quem & caput noſtrum Chriſtus Jeſus, quomodo tandem devicit? Nonne

Poëtæ figuli deorum.

Nonne cum tentanti divinæ ſcripturæ verbis reſpondet, quaſi petitis de torrente lapillis, frontem inimici percuſſit? Vis autem audire Chriſtianæ Palladis arma? Et accipiet, Sapien. 5.
inquit, armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad ultionem inimicorum, induet pro thorace Juſtitiam, & accipiet pro galea judicium certum. Sumet ſcutum inexpugnabile, æquitatem: acuet autem diram iram in lanceam. Legis & apud Eſaiam, indutus eſt juſtitia ut Eſa. 59.
lorica, & galea ſalutis in capite ejus. Indutus eſt veſtimentis ultionis, & opertus eſt, quaſi pallio zeli. Jam ſi libet Pauli non inſtre- 1 Cor.
nui ducis adire promptuarium, ni- 10.
mirum invenies & illi arma noſtræ militiæ, non carnalia, ſed potentia Deo, ad deſtructionem munitionum cogitationes deſtruentia, & omnem altitudinem extollentem ſe adverſus ſcientiam Dei. Invenies armaturam Dei qua poſſis reſiſtere in die malo. Invenies arma Juſtitiæ à dextris & à ſiniſtris. Invenies laterum munimentum, veritatem, & loricam juſtitiæ, ſcutum fidei, in quo poſſis univerſa maligni tela ignea

nea extinguere. Invenies & Galeam ſalutis, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei. Quibus omnibus ſi quis erit diligenter tectus, atque munitus, is denique poterit animoſam illam Pauli vocem
Rom. 8. intrepidus emittere. Quis ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an perſecutio, an gladius? vide quantos hoſtes, quam omnibus formidatos ipſe pro nihilo ducat. Sed audi quiddam etiam fortius, nam ſequitur. Sed in his omnibus ſuperamus, propter eum qui dilexit nos. Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia, poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu. O felicem fiduciam, quam præſtant Paulo, id eſt, puſillo homini, arma lucis, qui ſe etiam projectamentum hujus mundi appellat. Talis igitur armaturæ vim, ſacræ literæ tibi ſuppeditabunt, ſi toto
1 Cor. 4. pectore in eis verſaberis, ita ut noſtris

ſtris monitis nihil ſit opus futurum. Sed quoniam tu ita vis, ne tibi non morigeri fuiſſe videamur: Enchiridion, hoc eſt, pugiunculum modo quendam excudimus, quem nunquam de manu deponas, ne in convivio quidem, aut in cubiculo, ut etiam ſi quando cogeris in hujus mundi negotiis peregrinari, juſtamque iſtam armaturam gravaberis circumferre, non committas tamen, ut ullo momento inſidiator ille opprimat te prorſus exarmatum, ſaltemque non pigeat, hunc gladiolum tecum habere, qui neque oneroſus erit geſtatu, neque inutilis ad tutelam. Eſt enim perpuſillus, quo tamen ſi adhibita fidei parmula, ſcite uteris, facile ſuſtinebis tumultuarium hoſtis aſſultum, ne quod letale vulnus accipias. Sed jam tempus eſt, ut utendi rationem quandam experiamur tradere, quam ſi tu diligenter ad exercitationem accommodabis, fore confido, ut te victorem imperator noſter Chriſtus, ex hoc præſidio, in ſuam civitatem Hieruſalem transferat ovantem, ubi nullus omnino belli tumultus, ſed pax immortalis ac perfecta tranquil-

Enchiridion quid.

Tranſitio.

litas, cum interim omnis ſpes ſalutis in ferro ſita ſit.

Caput eſſe ſapientiæ ut temetipſum noris, deque duplici ſapientia, falſa & vera.

PAx igitur ſummum illud eſt bonum, ad quam omnia ſua ſtudia, mundi quoque amatores referunt, ſed falſam, ut dictum eſt. Eandem & philoſophi ſuorum dogmatum ſectatoribus falſo pollicebantur. Chriſtus enim unus eam do-
Joan. 14. nat, quam mundus non poteſt dare. Ad hanc perveniendi una ratio eſt, ſi cum nobis ipſis bellum geramus, ſi cum vitiis noſtris acriter depugnemus. Cum his enim hoſtibus implacabili odio diſſidet Deus, pax noſtra, cum natura ſit virtus ipſa, virtutumque omnium parens & auctor, atque ex omnium vitiorum genere contracta colluvies, à Stoicis fortiſſimis aſſertoribus virtutis, ſtultitia vocatur, in noſtris literis malitia dicitur. Itidem ut omnibus ſuis numeris abſoluta probitas, utriſque ſapientia nominatur. Malitiam

litiam autem nonne (juxta Sapientis oraculum) vincit ſapientia? Malitiæ pater atque princeps eſt, rector ille tenebrarum Belial, cujus ductum quiſquis ſequitur, in nocte ambulans, ad noctem properat æternam. Contra ſapientiæ auctor, atque ipſa adeo ſapientia Chriſtus Jeſus, qui verum eſt lumen, ſtultitiæ mundanæ noctem ſolus diſcutiens, ſplendor paternæ gloriæ, qui nobis in ſe renatis, uti factus eſt redemptio atque juſtificatio, teſte Paulo, ita factus eſt & ſapientia. Nos, inquit, prædicamus Chriſtum crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, ipſis autem vocatis Judæis atque Græcis, Chriſtum Dei virtutem, ac Dei ſapientiam: per quam ipſius exemplo, nos quoque de hoſte malitia triumphum referre queamus, ſi modo in eo ſapuerimus, in quo & vincemus. Hanc tu contempta ſeculi ſapientia amplectere, quæ mendaciſſimo titulo ſeſe venditat ſtultis, cum juxta Paulum, nulla verior ſit ſtultitia apud Deum quam terrena ſapientia, dediſcenda ei qui vere cupiat ſapere. Si quis videtur (inquiens) in-

ter vos ſapiens eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat, ut ſit ſapiens. Sapientia enim hujus mundi, ſtultitia eſt apud Deum. Et Paulo ſuperius. Scriptum eſt enim: Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Ubi ſapiens? ubi ſcriba? ubi inquiſitor hujus ſeculi? Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam hujus mundi? Nec dubito quin jam nunc odioſe tibi obſtrepant ſtulti iſti ſapientes, & cæci cæcorum duces, delirare te, deſipere, inſanire clamitantes, quod ad Chriſtum pares deſciſcere. Hi ſunt nomine duntaxat Chriſtiani, cæterum doctrinæ Chriſti tum irriſores, tum oppugnatores. Vide ne quid iſtorum blateramenta te permoveant, quorum miſeranda cæcitas, deploranda potius quam imitanda. Quod eſt enim iſtud præpoſterum ſapientiæ genus, in rebus nugatoriis nihilique, imo ad turpitudinem tantum eſſe catum & callidum, in iis vero quæ ſola ad ſalutem noſtram pertinent, non ita multo plus pecude ſapere? Paulus vult eſſe nos ſapientes, ſed in bono, ſimplices autem in malo. Sapiunt iſti ut inique agant, bene autem

autem facere neſciunt. Et cum facundus ille Poëta Græcus, ad nihil utilem hominem cenſeat, qui neque ipſe per ſe ſapiat, neque bene monenti obtemperet, qua tandem in claſſe ponentur iſti, qui cum turpiſſime deſipiant, tamen non deſinunt obturbare, ridere, deterrere eos, qui jam reſipuerunt? Verum irriſor nonne irridebitur? Qui habitat in cœlis, viciſſim irridebit eos, & dominus ſubſannabit eos. Legis in libro ſapientiæ, Videbunt enim, & contemnent eum, illos autem Deus irridebit. Ab improbis rideri, pene laudari eſt, certe religioſum, capitis noſtri & Apoſtolorum æmulos fieri. At horrendum profecto, à Deo irrideri. Ego quoque, inquit Sapientia, in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo, cum vobis id quod timebatis, advenerit, videlicet, cum ſero jam experrecti, dicent, Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperii. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem ſine honore. Animalis iſta, & ut Jacobus ait, diabolica eſt ſapientia, ac Deo inimica, cujus finis interitus, Heſiodus.

quippe quam ſemper aſſectatur pediſſequa peſtilens arrogantia, arrogantiam animi cæcitas, cæcitatem affectuum tyrannis, affectuum tyrannidem univerſa vitiorum ſeges & licentia quidvis peccandi, licentiam iſtam ſequitur conſuetudo, conſuetudinem infeliciſſimus animi ſtupor, quo fit, ut & mali ſenſu careant: ſtupentes mors occupat corporis, quam mors excipit ſecunda. Vides ut ſummi mali mater eſt, mundi ſapientia. De Chriſti vero ſapientia, quam mundus ſtultitiam putat, ita legis: Venerunt autem mihi pariter omnia bona cum illa, & innumerabilis honeſtas per manus illius, & lætatus ſum in omnibus, quoniam antecedebat me iſta ſapientia, & ignorabam, quoniam bonorum omnium mater eſt. Hæc enim modeſtiam & manſuetudinem comitem ducit. Manſuetudo nos di-
Eſa. 11. vini Spiritus reddit capaces. Super humilem enim & manſuetum gaudet requieſcere, qui ſimul atque ſepteno illo chriſmate mentem no-
Dona Spiritus. ſtram imbuerit, tum demum pullulaſcit felix illa ſeges virtutum omnium cum fructibus illis beatis, quorum

rum præcipuus, gaudium internum, gaudium arcanum, gaudium ſolis iis cognitum, quibus contigit, quod denique cum mundi gaudiis nec evaneſcit, nec aufertur, ſed cumulatur in gaudium æternum. Eam mi frater, & juxta Jacobi monita, ardentiſſimis votis oportet à Deo poſtulare, & juxta Sapientem quendam, Prov. 2. è divinæ ſcripturæ venis, veluti theſauros effodere. Caput autem hujus ſapientiæ eſſe puta, ut temetipſum noris, quod verbi è cœlo profectum credidit antiquitas, & magnis auctoribus uſque adeo placuit, ut in eo omnem ſapientiæ vim ſummatim contineri judicaverint. Sed leve pondus hujus dogmatis apud nos ſit, niſi congruit cum literis noſtris. Minatur ſponſæ ſuæ myſticus ille amator in Canticis, ac foras abire jubet, niſi ſemet cognorit. Si ignoras te ô pulchra inter mulieres egredere, & abi poſt veſtigia gregum tuorum. Proinde ne quivis ſibi temere rem tantam arroget, ut ipſi ſibi ſatis ſit cognitus. Corpus ſuum haud ſcio an quiſquam ad plenum norit, & mentis habitum cognoſcet quilibet? Paulus cui conti-

gerat vel tertii cœli myſteria diſcere, ſemetipſum tamen non audet judicare, auſurus utique, ſi ſibi ſat eſſet notus. Si homo tam ſpiritualis, qui omnia dijudicat, judicandus à nemine, ſibi adhuc parum perſpicuus erat, nos carnales quid confidimus? Porro miles nimis inutilis videatur, cui neque ſuæ copiæ, neque hoſtium cohortes ſatis habeantur cognitæ. At homini non cum homine, verum ſecum ipſo bellum eſt, atque adeo ex ipſis viſceribus hoſtilis acies nobis ultro ſuppullulat, quemadmodum de terrigenis fratribus Poëtæ fabulantur. Uſque adeo autem tenui diſcrimine ab hoſte diſtat amicus, ut ingens periculum ſit, ne parum cauti, vel inimicum pro amico tueamur, vel amicum pro hoſte lædamus. Hæret etiam in angelo lucis Dux ille egregius. Noſter es, inquiens, an adverſariorum? Ergo quoniam tecum ipſe bellum ſuſcepiſti, & in hoc prima victoriæ ſpes ſita eſt, ſi tute tibi ſis quam maxime cognitus, ſimulachrum quoddam tui, tibi velut in tabula proponam, ut quid intus, quid in cute ſis plane pernoſcas.

Gigantes è terra nati.

Joſue 5.

De

De homine exteriore & interiore.

EST igitur homo prodigioſum quoddam animal ex duabus tribuſve partibus multo diverſiſſimis compactum, ex anima veluti numine quodam, & corpore tanquam muta pecude. Siquidem corpore uſque adeo reliquo brutorum generi non præſtamus, ut omnibus ejus dotibus inveniamur inferiores. Secundum animam vero, adeo divinitatis ſumus capaces, ut ipſas etiam angelicas mentes liceat prætervolare, & unum cum Deo fieri. Si tibi corpus additum non fuiſſet, numen eras: ſi mens iſta non fuiſſet indita, pecus eras. Has duas naturas tam inter ſe diverſas ſummus ille opifex felici concordia colligarat, at ſerpens pacis inimicus, infelici rurſus diſcordia diſſecuit, ut jam neque dirimi queant ſine maximo cruciatu, neque conjunctim vivere ſine aſſiduo bello, planeque (quod dici ſolet) utrunque in altero auribus lupum tenet, poſſetque mutuo com-

Homo ex diverſiſſimis compactus.

petere verſiculus ille lepidiſſimus, Nec tecum poſſum vivere, nec ſine te. Adeo perplexa ſeditione inter ſeſe tumultuantur, veluti diverſa, quæ unum ſunt. Corpus enim ut eſt ipſum viſibile, rebus viſibilibus delectatur, ut eſt mortale, temporalia ſequitur, ut eſt grave, deorſum ſidit. Contra anima generis ætherei memor, ſumma vi ſurſum nititur, & cum terreſtri mole luctatur, contemnit ea quæ videntur, ſcit enim eſſe caduca, quærit quæ vere, quæ ſemper ſunt. Immortalis amat immortalia, cœleſtis cœleſtia: Similis ſimilibus capitur, niſi penitus fuerit corporis immerſa ſordibus, atque à nativa generoſitate ejus contagio degenerarit. Neque vero hanc diſcordiam, vel fabuloſus ille Prometheus inſevit, admixta menti noſtræ de quoque animante particula: neque primitiva conditio indidit, ſed peccatum quod bene conditum erat, male depravavit, inter bene concordes diſſenſionis virus ſerens. Antea enim & mens corpori ſine negotio imperabat, & corpus animo lubens volenſque parebat, nunc contra perturbato rerum ordine,

Unde propenſio ad vitia.

ne, affectus corporis rationi præire certant, cogiturque illa in corporis ſententiam pedibus diſcedere. Quare non abſurde pectus hominis cum ſeditioſa quapiam republica componas licebit, quam quoniam ex variis hominum generibus conſtat, propter diſſenſionem ſtudiorum oportet crebris motibus & factionibus collidi, ni penes unum ſit imperii ſumma, iſque ſit ejuſmodi, ut nihil imperet, niſi reipublicæ ſalutaria. Quare neceſſe eſt, ut plus in ea valeat, quo plus ſapit, pareat, qui minus. Nihil eſt autem infima plebe vecordius, eoque magiſtratibus obtemperare debet, nullum ipſa gerere magiſtratum. Qui vero optimates ſunt, aut natu majores, audiendi ſunt illi quidem in conſultationibus, at ita ſi ſtatuendi arbitrium penes unum maneat regem, quem admoneri quidem oportet nonnunquam, cogi vero aut præiri non convenit. Porro Rex ipſe nulli paret niſi legi, lex reſpondet honeſtatis ideæ. Quod ſi præpoſteris vicibus vulgus indomitum, & fex illa civitatis tumultuoſa, natu majoribus præire contendit, aut ſi primates regis imperium negligunt, coori-

Rex uni legi pareat.

cooritur in republica noſtra periculoſa ſeditio, & niſi divina dictatura ſuccurritur, ad extremam perniciem res omnis ſpectat. In homine vero ratio regis vice fungitur. Optimates accipias licet, affectus quoſdam corporeos quidem illos, ſed tamen non proinde brutos: quod genus ſunt, genuina pietas erga parentes, charitas in fratres, benevolentia in amicos, miſericordia in afflictos, metus infamiæ, cupido honeſtæ opinionis, & ſi qua ſunt conſimilia. Eos porro motus animorum, qui à rationis decretis quam maxime diſſident, ſuntque infime ad pecorum humilitatem abjecti, plebis quaſi ultimam fecem eſſe puta, cujuſmodi ſunt libido, luxus, invidentia, hiſque conſimiles animi morbi, qui ad unum omnes, veluti ſervi ſordidi & improbi, ergaſtulis ſunt coercendi, ut ſi queant, penſum operamque domino præſcriptam præſtent: ſin minus, nihil certe damni dent. Quæ omnia Plato divinitus intelligens, ſcripſit in Timæo, filios Deorum ad ſui ſimilitudinem duplex animæ genus in homine fabricatos fuiſſe, alterum divinum & im-

Optimates qui.

Plebs quæ.

mor-

mortale, alterum quaſi mortale & variis perturbationibus obnoxium: quarum prima ſit voluptas, eſca malorum (ut ait) proxima dolor, fuga, impedimentumque bonorum: deinde metus atque audacia, conſultores amentes: quibus accedit & implacabilis iracundia: Præter ea ſpes blanda, cum irrationabili ſenſu, amoreque omnium invaſore. Hæc enim ferme verba Platonis. Nec ignoravit in hujuſmodi perturbationibus coërcendis, vitæ beatitudinem conſiſtere. Scribit enim eodem in opere, eos qui iſta ſuperaſſent, juſte victuros: injuſte autem, qui abhis victi fuiſſent. Et divinæ quidem animæ, hoc eſt, rationi, tanquam regi in cerebro, velut in arce civitatis noſtræ ſedem ſtatuit, corporis videlicet parte editiſſima, cœloque proxima, tum minime bruta, quippe quæ & oſſe ſit pertenui, neque nervis neque carne onerata, ſed ſenſibus intus foriſque longe munitiſſima, ut illis quaſi renunciantibus, nihil tumultus in republica cooriretur, quod non protinus ille perſentiſceret. At mortalis animæ partes, hoc eſt affectus, Quatuor affectus animi.

ctus, ut quæque rationi vel morigera eſt, vel obſtrepera, ita ab ea ſemoviț. Nam inter cervicem, & diaphragma, partem animæ conſtituit, fortitudinis atque iræ participem, affectum videlicet ſeditioſum quidem illum & cohibendum, at non perinde brutum, eoque mediocri intervallo à ſummis imiſque ſemovit, ne vel nimia vicinitate regis ocium perturbet, vel infimæ plebis contagio corrupta, ſimul in eum conjuret. Vim porro concupiſcibilem quæ eſculenta & poculenta appetit, quaque in Venerem impellimur, porro infra præcordia procul à regia, in jecur & alvum relegavit, ut quaſi ferum quoddam & indomitum animal, illic ad præſepe habitaret, propterea quod ea violentiſſimos excitare motus conſuevit, minimeque præſidis imperiis audiens eſſe. Hujus infima pars, quam pecuina ſit, quamque rebellis, vel illa pudenda corporis portio, in qua potiſſimum tyrannidem obtinet, documento poteſt eſſe: quæ membris ex omnibus una, fruſtra reclamante rege, obſcœnis motibus ſubinde rebellionem

Vis irascibilis.

Vis concupiſcibilis.

nem parat. Vides nimirum ut hac ſuperne divinum animal homo, plane in pecudem deſinat. At conſultor ille divinus, ſublimi in arce præſidens, memor originis ſuæ, nihil ſordidum, nihil humile cogitat. Sceptro autem inſignis eburno propterea, quod nihil non rectum imperet, in cujus faſtigio aquilam inſidere ſcripſit Homerus, quod ad cœleſtia ſubvolans, quæ humi ſint aquilinis oculis deſpicit. Poſtremo aurea redimitus corona. Aurum enim in myſticis literis ſapientiam fere ſignificat, circulus autem perfectam, & omnibus numeris abſolutam. Hæ ſunt enim propriæ regum dotes. Primum, ut quam plurimum ſapiant, ne quid peccent per errorem, tum uti quæ recta ſunt, ea modo velint, ne quid contra animi judicium perperam corrupteque faciant: quarum altera qui careat, eum non regem, ſed latronem exiſtimato.

Ratio tanquam rex.

Sceptro cur aquila addita.

De

De varietate affectuum.

Ratio semper reclamans.

NOster autem Rex propter æternam legem, sibi divinitus insculptam, opprimi quidem potest, corrumpi non potest, quin reclamet, quin revocet. Cui si reliqua plebs parebit, nihil ille unquam neque pœnitendum, neque pernicioſum committet, ſed ſumma moderatione, ſummaque tranquillitate gerentur univerſa. Ac de affectibus quidem Stoici Peripateticique nonnihil diverſa ſentiunt, quanquam illud convenit inter omnes, ratione vivendum, non affectu. Sed illis placet, ubi affectibus, qui à ſenſibus proxime excitantur, tanquam pædagogis uſus ad judicium, verumque diſcrimen expetendorum & fugiendorum perveneris, tum eos prorſus eſſe relinquendos: Jam enim non ſolum utiles non eſſe ad ſapientiam, verum etiam pernicioſos. Atque ob id perfectum illum ſapientem ſuum omnibus ejuſmodi motibus, tanquam morbis animi, vacare volunt: vixque humaniores quidam primos illos impetus,

petus, rationem prævertentes, ſapienti concedunt, quas illi phantaſias appellant. At Peripatetici non extirpandos affectus, ſed coercendos docent: eſſe enim nonnullum eorum uſum, propterea quod hos à natura additos opinentur, uti quædam ad virtutem incitabula, atque exhortamenta, ſicuti fortitudinis iram, induſtriæ invidiam, & item de reliquis. Socrates autem in Phedone Platonis, cum nihil aliud putat eſſe Philoſophiam, quam mortis meditationem, hoc eſt, ut animus quantum poteſt abducat ſeſe à rebus corporeis, & ſenſibilibus, transferatque ad ea, quæ ratione, non ſenſibus percipiantur, cum Stoicis nimirum ſentire videtur. Oportet igitur primum omnes animi cognitos habere motus, deinde ſcire nullos eſſe tam violentos, quin à ratione vel compeſci, vel ad virtutem deflecti queant. Audio enim vulgo hanc peſtiferam opinionem, ut ſe dicant ad vitia cogi. Alii contra imperiti ſui, motus hujuſmodi pro rationis dictamine ſequuntur, atque adeo quod ſuaſit ira aut invidia, id zelum Dei vocant.

vocant. Atque ut eſt alia Reſpublica alia factioſior, ita alius alio ad virtutem propenſior. Quæ differentia, non ex animorum diſcrimine, ſed vel influxu cœleſtium corporum, vel progenitoribus, vel ex educatione, vel ex ipſo corporis habitu proficiſcitur. Non anilis eſt illa Socratis fabula, de aurigis & equis bonis ac malis. Videas enim nonnullos ita moderato ingenio natos, ita tractabiles ac faciles, ut ſine ullo negotio ad virtutem inſtituantur, ac ſine calcaribus ultro præcurrant. Aliis contra corpus rebelle, tanquam equum indomitum & calcitroſum contigiſſe, ut multum ſudans domitor ille, vix tamen aſperrimo freno, vix fuſte, calcaribuſque ſubigat ferocientem. Qualis ſi tibi forte obtigit, ne protinus abjicias animum, immo tanto acrius enitere, ſic exiſtimans, non tibi intercluſam ad virtutem viam, ſed uberiorem virtutis materiam oblatam eſſe. Quod ſi bonam mentem nactus es, non hoc protinus alio melior es, ſed felicior. At rurſum ita felicior, ut obligatior. Quanquam quis eſt ingenio

Rebellio naturæ nemini imputanda.

genio uſque adeo felici, ut non abunde multa ſint, in quibus luctari oporteat? Ergo qua maxime turbari ſentiet, hac quam maxime advigilet Rex oportet. Sunt vitia quædam pene gentilitia, quemadmodum gentibus nonnullis perfidiam aiunt eſſe familiarem, aliis luxum, aliis libidinem. Quædam corporis habitum comitantur, ſicut ſanguineos mulieroſitas, & voluptatum amor: Cholericum, ira, ferocitas, maledicentia: Phlegmaticum inertia, ſomnolentia: Melancholicum, invidia, triſtitia, amaritudo. Nonnulla cum ætate, aut remittuntur, aut invaleſcunt, quemadmodum libido in juventa, item profuſio, temeritas: In ſenecta tenacitas, moroſitas, avaritia. Sunt & quæ ſexui videantur adnata, ut in viro ferocitas, in muliere vanitas, & vindictæ cupido. Fit interim ut natura veluti paria faciens, morbum animi dote quapiam diverſa compenſet. Eſt hic quidem propenſior ad voluptatem, ſed neutiquam iracundus, neutiquam invidus. Eſt alius incorrupta pudicitia, ſed elatior, ſed iracundior, ſed attentior

ad

ad rem. Neque deſunt qui prodigioſis quibuſdam ac fatalibus vitiis ſolicitentur, furto, ſacrilegio, homicidio, quibus quidem omni conatu obviam eſt eundum, contraque eorum inſultum, certi propoſiti murus quidam aheneus objiciendus. E diverſo ſunt nonnulli affectus, ita vicini virtutibus, ut periculum ſit, ne ambiguo diſcrimine fallamur. Erunt hi corrigendi, & ad proximam virtutem commode deflectendi. Eſt exempli gratia quiſpiam excandeſcentior, injiciat animo frenum, & erit alacrior, erit erectus, minimeque lauguidus, erit liber ac ſimplex. Eſt alius paulo tenacior, adhibeat rationem, & fuerit frugalis. Qui blandior eſt, fiet comis & commodus. Qui præfractus, conſtans. Qui triſtior, ſeverus. Qui ineptior, morigerus, atque ad eundem modum de reliquis animi levioribus morbis. Hoc modo cavendum, ne naturæ vitium virtutis nomine palliemus, triſtitiam grávitatem, aſperitatem ſeveritatem, invidiam zelum, ſordes frugalitatem, aſſentationem comitatem, ſcurrilitatem urbanitatem appel-

appellantes. Hæc igitur eſt unica ad beatitudinem via. Primum, ut te noris. Deinde, ut ne quid pro affectibus, ſed omnia pro judicio rationis agas. Sana ſit autem & ſapiat ratio, hoc eſt, tantum honeſta ſpectet. At difficile eſt, inquies, quod præcipis. Quis negat? Atqui verum eſt illud apud Platonem adagium: quæ pulchra ſunt, eadem eſſe difficilia. Nihil fortius, quam ut quis ſeipſum vincat, ſed nullum majus præmium, quam beatitudo. Præclare illud Hieronymus, ut cætera omnia: Nihil Chriſtiano felicius, cui promittitur regnum cœlorum. Nihil laborioſius, qui quotidie de vita periclitatur. Nihil fortius, qui vincit diabolum. Nihil imbecillius, qui à carne ſuperatur. Si tuas perpenderis vires, nihil difficilius, quam carnem ſubigere ſpiritui; ſi Deum auxiliatorem reſpexeris, nihil facilius. Tu modo ingenti animo, perfectæ vitæ propoſitum concipe, conceptum urge. Nihil unquam vehementer imperavit ſibi humanus animus, quod non effecerit. Magna pars Chriſtianiſmi eſt, toto pectore

Velle fieri Chriſtianum pars eſt Chriſtianiſmi.

ctore velle fieri Christianum. Quod aditu videbitur inexpugnabile, id fiet successu mollius, usu facile, consuetudine demum etiam jucundum. Scitum est illud Hesiodium: Arduam initio esse virtutis viam: Verum ubi ad cacumen erepseris, tutissimum ocium te manet. Nullum animal tam ferum, quod non mansuescat humana cura, & animi domitoris omnium nulla erit domandi ratio? Ut corpore valeas, potes in annos aliquot imperare tibi, ut abstemius sis, ut à Venere temperes, quæ præscripsit homo medicus: & ut omnem vitam tranquille transigas, non potes vel menses pauculos imperare affectibus, quod conditor præcipit Deus? Ut corpus morbo subducas omnia facis. Ut corpus & animam ab æterna morte subtrahas, non illa facis, quæ fecerunt & Ethnici?

De Homine interiore, & de duabus partibus hominis, ex literis ſacris.

Pudet me profecto Chriſtianorum nomine, quorum maxima pars veluti muta pecora ſervit affectibus ſuis, adeoque in hac dimicatione non ſunt exercitati, ut ne norint quidem rationis atque perturbationum diſcrimen. Hoc tantum hominem eſſe putant, quod vident, quod ſentiunt. Imo nihil eſſe putant, niſi quod ſub ſenſum cadat, cum nihil ſit minus. Quicquid impenſe cupiunt, id rectum exiſtimant. Pacem appellant, certam comploratamque ſervitutem, dum obruta ratio, quocunque vocat affectus, nihil renitens, ſequitur. Hæc pax eſt illa miſera, quam Chriſtus veræ pacis auctor, qui fecit utraque unum, venit dirimere, bellum ſalutare excitaturus inter patrem & filium, inter maritum & uxorem, inter ea quæ turpis concordia male conciliavit. Jam vero Philoſophorum levis ſit auctoritas, niſi eadem omnia,

omnia, tametsi verbis non iisdem, sacris in literis præcipiuntur. Quod Philosophi rationem, id Paulus modo Spiritum, modo interiorem hominem, modo legem mentis vocat. Quod illi affectum, hic interim carnem, interim corpus, interim exteriorem hominem, interim legem membrorum appellat. Spiritu, inquit, ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit adversus Spiritum, & Spiritus adversum carnem, ut non quæcunque vultis, illa faciatis. Et alibi: Quod si secundum carnem vixeritis, moriemini. Si Spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Nova profecto rerum commutatio, ut in bello pax quæratur, in pace bellum, in morte vita, in vita mors, in servitute libertas, in libertate servitus. Scribit enim alibi Paulus: Castigo corpus meum, & in servitutem redigo. Libertatem audi: Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege. Et: Non iterum concepimus spiritum servitutis in timore, sed spiritum adoptionis filiorum Dei. Idem alibi: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi men-

mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Legis apud eundem de exteriore homine qui corrumpitur, & interiore qui renovatur de die in diem. Plato duas uno in homine animas constituit. Paulus eodem in homine duos homines facit adeo conglutinatos, ut neuter sine altero, neque in gloria neque in gehenna sit futurus, adeo rursum disjunctos, ut unius mors, vita sit alterius. Eodem, opinor, pertinent, quæ scribit Corinthiis: Factus est primus homo in animam viventem, novissimus Adam in animam vivificantem. Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale. Primus homo de terra terrenus. Secundus homo de cœlo cœlestis. Atque ut evidentius esset, ista non solum ad Christum & Adam, sed ad nos omnes pertinere, subjecit: Qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Igitur si portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis. Hoc autem dico fratres, quia caro & sanguis regnum Dei non possidebunt,

Duplex homo.

neque corruptio incorruptelam poſſidebit. Vides liquere, quod alibi carnem, & exteriorem, qui corrumpitur, hominem dixit, hic terrenum Adam nominaſſe. Hoc ipſum nimirum eſt, & corpus illud mortis, quo gravatus exclamabat Paulus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Porro fructum longe diverſiſſimum carnis & ſpiritus aperiens, alibi ſcribit: Qui ſeminat, inquit, in carne ſua, de carne & metet corruptionem, qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Hoc igitur illud eſt vetus diſſidium geminorum Jacob & Eſau, qui & antequam in lucem ederentur, jam intra materni ventris clauſtra luctabantur. At Eſau quidem præoccupavit exortum, ſed Jacob præripuit benedictionem. Prius enim carnale, ſed quod ſpiritale potius eſt. Alter erat rufus & pilis obſitus, alter levis. Alter inquietus & venator, alter domeſtico gaudens ocio. Et ille quidem famelicus, jus vendidit primogenitorum, dum vili voluptatis auctoramento illectus, à nativa libertate

Fructus carnis & ſpiritus differunt.

Jacob & Eſau, ſunt figura ſpiritus & carnis.

exci-

excidit in ſervitutem peccatorum: hic quod jure non debebatur, arte gratiæ ſibi vendicat. Inter hos fratres, quanquam uterinos, quanquam gemellos, nunquam perfecta coit concordia. Odit enim Eſau Jacob, Jacob contra, etſi non reſpondet odio mutuo, fugit tamen ſuſpectumque ſemper habet Eſau, neque ſeſe illi credit. Tibi quoque quicquid ſuaſerit affectus, ſuſpectum ſit propter dubiam auctoris fidem. Jacob ſolus vidit dominum. Eſau ut ſanguinarius, gladio vivit. Poſtremo dominus à matre conſultus reſpondit, Major ſerviet minori. Pater vero adjecit: Fratri tuo ſervies, tempuſque veniet, cum excutias & ſolvas jugum ejus de cervicibus tuis. Dominus de piis vaticinatur, pater de reprobis. Ille quid ab omnibus oporteat fieri commonſtrat, hic quid plerique facturi ſint, prædicit. Paulus vult mulierem ſubditam eſſe viro ſuo. Melior enim eſt iniquitas viri, quam mulier benefaciens. Eva noſtra carnalis eſt affectus, cujus oculos callidus ille coluber quotidie ſolicitat, ea corrupta pergit & virum ad com- Mulier affectus.

munionem mali ſolicitare. Sed quid legis de muliere nova, id eſt, ea quæ viro ſuo morigera eſt? Inimicitias ponam inter te (nempe ſerpentem & mulierem) & ſemen tuum, & ſemen illius, Ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo illius. Dejectus eſt coluber in pectus, impetum ejus fregit mors Chriſti: tantum calcaneo inſidiatur clancularius. Cæterum gratia fidei, tanquam in viraginem verſa mulier, venenatum caput animoſa conterit. Aucta eſt gratia, imminuta carnis tyrannis. Sara imminuta, auctore Deo, crevit Abraham, jamque illa non maritum, ſed dominum vocat. Neque prius tamen illa partum meretur, quam illi deſiiſſent muliebria. Quid vero tandem peperit domino ſuo Abrahæ, jam anus, jam effœta? Nempe Iſaac, hoc eſt, gaudium. Simul atque in homine conſenuerunt affectus, tum demum exoritur felix illa tranquillitas innocentis animi, & mentis ſecuritas quaſi juge convivium. Et ut pater ipſe non indulſit uxori, ita in liberis ſuſpectam habet colluſionem,

ſionem, Iſaac cum Hiſmaële. In ea ætate non vult convenire filio ancillæ, cum filio liberæ. Dum adhuc fervet adoleſcentia, procul ab oculis ablegetur Hiſmaël, ne ſub blandimenti ſpecie, puerum adhuc Iſaac, ad ſuos mores pelliceat. Jam ſenuerat Abraham, jam anus erat Sara, jam ediderat Iſaac, adhuc diffidit, niſi uxoris conſilium divinum oraculum comprobaſſet. Non eſt ſecurus de matiere, donec audit à domino: Omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus. O felicem ſenectam eorum, in quibus ſic præmortuus eſt ille terrenus homo, ut nullum negotium exhibeat ſpiritui, qui conſenſus an per omnia perfectus homini contingat in hac vita, haud equidem affirmaverim: fortaſſe ne expediat quidem. Nam & Paulo datus eſt ſtimulus carnis, angelus Satanæ, qui illum colaphizaret, ac jam tertium dominum rogans, ut à ſe tolleretur, hoc tantum audivit: Paule ſufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Novum profecto remedii genus. Paulus ne ſuperbiret, tentatur à ſuperbia: ut ſolidus ſit

Stimulus carnis prodeſt.

in Chriſto, in ſe cogitur eſſe infirmus. Portabat enim theſaurum revelationum cœleſtium in vaſe fictili, ut ſublimitas eſſet virtutis Dei, & non ex ipſo. Quod unum exemplum Apoſtoli multorum pariter nos admonet: Primum cum à vitiis ſolicitamur, mox iteratis precibus implorandum eſſe auxilium divinum. Deinde tentationes viris perfectis interdum non ſolum periculoſas non eſſe, verum etiam ad cuſtodiam virtutis neceſſarias. Poſtremo reliquis omnibus perdomitis, ſolum inanis gloriæ vitium, in mediis etiam virtutibus inſidiari, & hanc eſſe velut Hydram illam Herculanam, monſtrum vivax, & ſuis vulneribus fœcundum, quod omnibus exantlatis laboribus, ſupremo fine vix demum queat confici. Verum labor omnia vincit improbus. Interim dum vehementibus perturbationibus æſtuat animus, tu modis omnibus preme, urge, immine, ac Proteum iſtum vinclis ſtringe tenacibus, dum Omnia transformat ſeſe in miracula rerum, Ignemque, horribilemque feram, fluviumque liquentem, donec in nativam ſpeciem

Tentatus oret.

tiem redeat. Quid autem tam Proteus, quam affectus & cupiditates ſtultorum, quæ cum eos nunc in belluinam libidinem, nunc in iram ferinam, nunc in venenatam invidiam, nunc in alia atque alia vitiorum portenta trahunt, nonne pulchre quadrat, quod eruditiſſimus Poëta dixit: Tum variæ illudent ſpecies, atque ora ferarum. Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque tigris, Squamoſuſque draco & fulva cervice leæna: Aut acrem flammæ ſonitum dabit. Hic vero memento quod ſequitur. Sed quanto ille magis formas ſe vertet in omnes, Tanto nate magis contende tenacia vincla. Imo ne rurſum ad fabulas revolvamur poëtarum, exemplo ſancti patriarchæ Jacob luctamen nocturnum conſtanter urge, donec illuceſcat aurora opis divinæ, dicitoque, non dimittam te, niſi benedixeris mihi. Quod autem virtutis ſuæ præmium tulerit fortiſſimus ille palæſtrites, operæ pretium eſt audire: Primum benedixit ei in eodem loco. Semper enim poſt ſuperatam tentationem præcipuum quoddam auctarium divinæ gratiæ

Præmium victoriæ.

adjicitur homini, qua ſit ad futurum hoſtis aſſultum, multo quam fuerat munitior. Deinde tacto femore emarcuit nervus victoris, & cœpit altero claudicare pede. Execratur per os prophetæ Deus, eos qui utroque claudicant pede, id eſt, qui ſimul & in carne eſſe, & Deo volunt placere, & dum utrumque male conantur, utroque claudicant. Felices autem illi, in quibus ſic affectus carnis emortuus eſt, contingente Deo, ut dextro pedi potiſſimum, hoc eſt, ſpiritui innitantur. Poſtremo nomen illi commutatum: ex Jacob enim fit Iſrael, ex luctatore quietus. Ubi caſtigaris carnem tuam, & eam crucifixeris cum vitiis & concupiſcentiis, jam nullo obſtrepente, continget tibi tranquillitas & otium, ut vaces & videas dominum, ut guſtes & videas, quoniam ſuavis eſt dominus. Hoc enim ſonat Iſraël. Videtur autem non in igni, non in turbine ac tumultu tentationum, verum tempeſtatem diaboli, ſi modo perſeveraris, conſequitur ſibilus auræ tenuis conſolationis ſpiritualis. Ea ſimul atque leniter

aſpi-

aſpiraverit, tum intende acriter internos oculos, & eris Iſraël, diceſque cum eodem: Vidi dominum, & ſalva facta eſt anima mea. Videbis eum qui dixit: Non videbit me omnis caro. Excute teipſum: Si caro es, non videbis dominum: ſi non videris, non ſalvabitur anima tua. Cura igitur ut ſis ſpiritus.

De tribus hominis partibus ſpiritu, & anima, & carne.

ERant hæc vel nimio plus ſatis, verum ut ſias tibi paulo etiam perſpectior atque excuſſior, libet & Origenicam hominis ſectionem breviter referre. Is enim Paulum ſecutus tres partes facit, ſpiritum, animam, & carnem, quas omnes conjunxit Apoſtolus ſcribens Theſſalonicenſibus, ut integer, inquit, corpus veſtrum, anima, & ſpiritus, in die domini noſtri Jeſu Chriſti ſervetur. Eſaias autem omiſſa parte infima, duarum meminit: Anima, inquit, mea deſiderabit te in

Origenes libro primo ſuper epiſt. ad Ro.

nocte, ſed & ſpiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te. Daniel item: Laudate, inquit, ſpiritus & animæ juſtorum dominum. Quibus ex locis non abſurdè colligit triplicem hominis portionem: Corpus ſive carnem, infimam noſtri partem, cui per genitalem culpam legem inſcripſit peccati ſerpens ille veterator, quaque ad turpia provocamur, ac victi diabolo connectimur: Spiritum vero qua divinæ naturæ ſimilitudinem exprimimus, in qua conditor optimus, de ſuæ mentis archetypo, æternam illam honeſti legem inſculpſit digito, hoc eſt ſpiritu ſuo. Hac Deo conglutinamur, unumque cum eo reddimur. Porro tertiam, & inter iſtam mediam, animam conſtituit, quæ ſenſuum ac motuum naturalium ſit capax. Ea velut in factioſa republica non poteſt non alterutri partium accedere. Hinc atque hinc ſolicitatur, liberum habet utro velit inclinare. Si carni renuncians ad ſpiritus partes ſeſe traduxerit, fiet & ipſa ſpiritalis. Sin ad carnis cupiditates ſemet abjecerit, degenerabit & ipſa

Caro.

Spiritus.

Anima.

in

in corpus. Hoc enim eſt quod ſenſit Paulus, ſcribens Corinthiis: An neſcitis, quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur. Qui autem adhæret domino, unus ſpiritus eſt. Meretricem lubricam hominis partem appellat. Hæc eſt illa illex & blanda mulier, de qua legis Proverbiorum capite ſecundo: Ut eruaris à muliere aliena, & ab extranea, quæ mollit ſermones ſuos, & relinquit ducem pubertatis ſuæ, & pacta Dei ſui oblita eſt. Inclinata eſt enim ad mortem domus ejus, & ad inferos ſemitæ ipſius. Omnes qui ingredientur ad eam, non revertentur, nec apprehendent ſemitas vitæ. Et capite ſexto: Ut cuſtodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non concupiſcat pulchritudinem ejus cor tuum, ne capiaris nutibus illius. Precium enim ſcorti, vix unius eſt panis, mulier autem viri pretioſam animam rapit. Nonne cum de ſcorto, corde, & anima meminit, nominatim tres hominis partes expreſſit? Rurſum capite nono: Mulier ſtulta & clamoſa, plenaque illecebris, &

Caro meretrix eſt animam ſeducens.

& nihil omnino ſciens, ſedet in foribus domus ſuæ ſuper ſellam in excelſo urbis loco, ut vocaret tranſeuntes per viam, & gentes in itinere ſuo. Quis eſt parvulus declinet ad me. Et vecordi locuta eſt: Aquæ furtivæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuavior, & ignoravit quod ibi ſint gigantes, & in profundis inferni convivæ ejus. Qui enim applicabitur illi, deſcendet ad inferos. Nam qui abſceſſerit ab ea, ſalvabitur. Quæſo te, quibus coloribus magis graphice depingi, fucarive poterant, vel venenatæ carnis illecebræ, ad turpitudinem ſolicitantes animam, vel improbitas ſpiritui reclamantis, vel exitus infelix ſuperantis? Ergo ſpiritus Deos nos reddit, caro pecora. Anima conſtituit homines: ſpiritus pios, caro impios, anima neutros. Sponſus quærit cœleſtia, caro dulcia, anima neceſſaria. Spiritus evehit in cœlum. Caro deprimit ad inferos. Animæ nihil imputatur. Quicquid carnale, turpe eſt. Quicquid ſpirituale, perfectum. Quicquid animale, medium & indifferens. Viſne pinguiore, quod aiunt, Minerva,

va, tanquam digito tibi demonſtrari partium iſtarum diſcrimen? Equidem experiar: Vereris parentes, amas fratrem, amas liberos, diligis amicum. Non tam virtutis eſt iſta facere, quam ſceleratum non facere. Cur enim non faciaș Chriſtianus, quod naturæ inſtinctu faciunt & gentes, immo quod faciunt & pecora? Quod naturæ eſt, non imputatur ad meritum. Sed incidiſti in eum locum, ut aut patris contemnenda pietas, vincenda charitas liberorum, benevolentia negligenda amici, aut offendendus Deus. Quid facis? In bivio ſtat anima. Solicitat hinc caro, illinc ſpiritus. Dicit ſpiritus: Potior eſt parente Deus: Illi corpus modo debes, huic omnia. Suggerit caro: Niſi pares, exhæredatte pater, vulgo diceris impius. Conſule rei, conſule famæ. Deus aut non videt, aut connivet, aut certe facile placabitur. Jam hæret, jam nutat anima. Utrocunque ſe flexerit hoc erit, quod eſt id, cui acceſſerit. Si contempto ſpiritu, meretricem carnem audierit, unum corpus eſt. Sin ſpreta carne ad ſpiritum erigatur,

Amor parentum naturalis.

tur, transfiguratur in ſpiritum. Ad hunc modum conſuesce temetipſum ſolerter excutere. Ingens enim hominum error, qui non raro abſolutam pietatem putant, quod eſt naturæ. Imponunt incautis affectus quidam, in ſpeciem honeſtiores, & quaſi virtutum larvis perſonati. Sævit judex in ſontem, ſeverus & incorruptus ſibi videtur. Vis & hunc diſcuti? Si animo indulget ſuo, ſervitque rigori cuidam genuino: nullo animi dolore, nonnulla fortaſſis cum voluptate, nihil tamen à judicis officio divaricans, ne ſibi protinus placeat, medium eſt quod facit. Quod ſi lege, vel ad odium privatum, vel ad cupiditatem abutitur, jam carnale eſt quod gerit, & homicidium committit: ſin ingentem animo percipit dolorem, quod eum cogitur perdere, quem mallet emendatum & incolumem, & pœnam commeritam irrogat eo pectoris ſenſu, quo pater filium chariſſimum ſecari urique jubet, ita demum ſpirituale erit quod agit. Plerique propenſione naturæ, atque ingenii proprietate, rebus nonnullis vel gaudent, vel abhorrent. Sunt

quos

quos nihil titillet Venerea voluptas. Ne protinus ſibi ad virtutem arrogent, quod eſt indifferens. Non carere libidine, ſed vincere libidinem, virtutis eſt. Alius gaudet jejunare, gaudet adeſſe ſacris, gaudet frequens eſſe in templis, gaudet quam plurimum pſalmorum dicere, ſed in ſpiritu. Exige ad hanc regulam quod facit. Si ad famam, ſi ad emolumentum ſpectat, carnem ſapit, non ſpiritum. Si tantum ingenio indulget ſuo, facit enim quod animo lubet, non habet quod ſibi magnopere placeat, imo quod timeat habet. En tibi periculum. Oras, & non orantem judicas. Jejunas, & fratrem manducantem condemnas. Quiſquis non facit, quod tu, eo te meliorem judicas. Vide ne ad carnem pertineat jejunium tuum. Eget frater ope tua, tu interim preculis tuis Deo obmurmuras, fratris egeſtatem diſſimulans: averſabitur iſtas preces Deus. Quomodo enim te orantem audiet Deus, cum tu non audias homo hominem? Accipe & illud: Amas uxorem, hoc tantum nomine quod uxor eſt. Nihil magni facis. Nam iſtud

Regulæ veræ pietatis.

Amor uxoris caſtus.

iſtud quidem eſt tibi cum Ethnicis commune. At amas, non ob aliud, niſi quia tibi voluptati eſt. Ad carnem tendit amor tuus. Sed amas ob hoc potiſſimum, quod in ea perſpexeris imaginem Chriſti, puta pietatem, modeſtiam, ſobrietatem, pudicitiam, jamque non illam in ipſa, ſed in Chriſto, imo in ea Chriſtum amas, ita demum ſpiritualiter amas. Verum his de rebus plura, ſed ſuo loco.

Regulæ quædam generales veri Chriſtianiſmi.

NUnc quoniam ad id quod propoſitum eſt, utcunque viam aperuiſſe, & quaſi ſylvam quandam comparaſſe videmur, ad reliqua properandum, ne non Enchiridion, ſed ingens fiat volumen. Conabimur autem breviter regulas quaſdam quaſi nexus quoſdam palæſtricos tradere, quarum ductu, tanquam fili Dædalei, facile queas è mundi hujus erroribus, velut è labyrintho quodam inextricabili emergere, atque ad puram lucem vitæ ſpiritualis pertingere. Nulli diſciplinæ

plinæ ſui canones deſunt, & ſola beate vivendi ratio nullis præceptis adjuvabitur? Eſt autem omnino virtutis ars quædam & diſciplina, in qua qui ſe gnaviter exercent, iis denique aſpirat ille ſanctorum conatuum provector ſpiritus. Qui vero dicunt, Recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus, hos rejiciet miſericordia divina, propterea quod ipſi rejecerunt ſcientiam. Sumentur autem hi canones partim à perſona Dei, diaboli, & noſtra: partim à rebus, id eſt, virtutibus ac vitiis, & quæ ſunt his conjuncta: partim à materia virtutum & vitiorum. Conducent potiſſimum adverſus tria mala, reliquias culpæ genitalis. Nam etſi labem abſterſit baptiſmus, tamen hæret adhuc quiddam veteris morbi, relictum in nobis, tum ad cuſtodiam humilitatis, tum materiam ſegetemque virtutis. Ea ſunt cæcitas, caro, & infirmitas. Cæcitas ignorantiæ nebula, rationis obſcurat judicium. Lumen enim illud puriſſimum divini vultus, quod conditor infuderat ſuper nos, cum nonnihil obfuſcavit culpa primorum parentum, tum corrupta

Reliquiæ peccati originalis.

Cæcitas.

educa-

educatio, improbus convictus, perversi affectus, vitiorum tenebræ, consuetudo peccandi, tanta obduxit rubigine, ut divinitus insculptæ legis vix vestigia quædam appareant. Ergo (ut cœperam) cæcitas facit, ut in delectu rerum fere cæcutiamus, pro optimis pessima sequentes, potiora minus utilibus posthabentes. Caro. Caro solicitat affectum, ut etiamsi quid sit optimum intelligamus, diversa tamen amemus. Infirmitas. Infirmitas facit, ut virtutem semel arreptam, vel tædio, vel tentatione victi deseramus: cæcitas officit judicio: caro depravat voluntatem: infirmitas frangit constantiam. Primum igitur est, ut fugienda dignoscas ab expetendis, atque ideo tollenda cæcitas, ne in rerum delectu hallucinemur. Proximum ut malum cognitum oderis, bonum ames, & in hoc vincenda caro, ne contra mentis judicium dulcia pro salutaribus amemus. Tertium ut in bene cœptis perseveres, atque idcirco fulcienda infirmitas, ne turpius virtutis viam deseramus, quam fueramus non ingressuri. Ignorantiæ medendum, ut videas qua sit eundum. Caro domanda, ne à cog-

cognita via ſeducat in devia. Infirmitas animanda, ne viam artam ingreſſus, vel vacilles, vel reſiſtas, vel deflectas, neve ſemel aratro manum admolitus, reſpicias, ſed exultes ut gigas ad currendam viam, ſemper in ea quæ ſunt ante temet extendens, eorum quæ retro ſunt oblitus, donec apprehendas bravium, & coronam promiſſam perſeverantibus. Ad hæc itaque tria canones quoſdam pro noſtra virili accommodabimus.

Contra malum ignorantiæ, Canon primus.

QUoniam vero fides unica eſt ad Chriſtum janua, primam oportebit eſſe regulam, ut de ipſo atque illius ſpiritu traditis ſcripturis quam optime ſentias. Credaſque non ore tenus, non frigide, non oſcitanter, non hæſitanter, quemadmodum vulgus facit Chriſtianorum, ſed toto pectore, penitus infixum immotumque ſedeat, ne unum quidem in eis iota contineri, quod non magnopere ad tuam ſalutem

Bene ſentiendum de Scriptura.

lutem pertineat. Nihil quicquam te moveat, quod bonam hominum partem ſic vides vivere, quaſi cœlum & inferi, fabulæ quæpiam eſſent aniles, terricula aut illectamenta puerorum. Tu vero credens, ne feſtinaveris. Et ſi ad unum univerſus inſaniat mundus, vertantur elementa, deſciſcant angeli, non poteſt mentiri veritas, non poteſt non evenire, quod Deus eventurum eſſe prædixit. Si Deum eſſe credis, veracem credas oportet. Sic prorſus habeto, nihil tam verum eſſe, nihil tam certum atque indubitatum eorum quæ auribus hauris, oculis coram intueris, manibus tenes, quam quæ legis in his literis quas cœleſte numen, hoc eſt, veritas inſpiravit, ſancti Prophetæ prodiderunt, tot martyrum ſanguis comprobavit, quibus tot jam ſeculis, piorum hominum conſenſus ſubſcripſit, quas Chriſtus ipſe in carne, & ſermone tradidit, & moribus expreſſit, teſtantur miracula, confitentur & dæmones, adeoque credunt, ut & contremiſcant: denique quæ ſic conſentaneæ ſunt æquitati naturæ, quæ ſic inter ſe conſtant, ſic rapiunt atten-

attentos, ſic movent atque tranſformant. Si hæc tanta argumenta in eas ſolas competunt, quæ malum, veſania eſt, in fide hæſitare? Vel ex præteritis futurorum conjecturam facito: quanta, quam incredibilia dictu de Chriſto prædixerant Prophetæ. Quid horum non evenit? Qui in illis non fefellit, in aliis fallet? Poſtremo non mentiti ſunt Prophetæ, & mentietur Chriſtus prophetarum dominus? His atque hujuſmodi cogitationibus, ſi ſubinde flammam excitaris fidei, tum ardenter rogaveris Deum, ut adaugeat tibi fidem, mirabor, ſi diu malus eſſe poteris. Quis enim uſque adeo ſceleſtus eſt, ut non reſiliat à vitiis, ſi modo penitus credat, momentaneis his voluptatibus, præter infelicem illum conſcientiæ mentis cruciatum, æternos quoque emi cruciatus? Piis contra, pro temporaria, ac levi vexatiuncula centuplum gaudium puræ conſcientiæ, ac vitam denique reddi immortalem?

Canon ſecundus.

PRimum igitur eſto, nihil hæſitare de promiſſis divinis: proximum autem, ut viam ſalutis, non cunctanter, non timide, ſed certo propoſito, toto pectore, animo fidenti, atque (ut ita dixerim) gladiatorio capeſſas, paratus vel rei, vel vitæ diſpendium pro Chriſto ſubire. Piger vult, & non vult. Non oſcitantibus contingit regnum cœlorum, ſed plane vim pati gaudet, & violenti rapiunt illud. Huc feſtinantem non te charorum affectus retardet, non remorentur curæ domeſticæ. Incidenda eſt ſecularium negotiorum catena, quandoquidem explicari non poteſt. Sic deſerenda eſt Ægyptus, ne quando redeas animo ad ollas carnium. Raptim ac ſemel tota deſerenda Zodoma, non eſt fas reſpicere: reſpexit mulier, & verſa eſt in ſimulachrum ſaxeum. Viro non vacat ulla uſquam in regione morari, ſed jubetur properare in montem, niſi malit perire. Clamat propheta: ut fugiamus de medio Babylonis. Exitus

Non reſpiciendum.

ab

ab Ægypto fuga vocatur. E Babylone fugere jubemur, non ſenſim, atque cunctanter emigrare. Videas pleroſque comperendinantes, & conſiliis nimium lentis molientes fugam vitiorum: ubi his me curis, inquiunt, extricavero, ubi illud atque illud negotii confecero. Stulte, quid ſi hodie ã te repetant animam tuam? An neſcis negotium è negotio ſeri? Vitium vitio invitari? Quin hodie potius facis, quod quo maturius feceris, hoc factu fuerit facilius? Alibi diligens eſto, hic utiliſſima præcipitatio. Ne reputa, ne penſiculare, quantum relinquas, certus, Chriſtum unum tibi ſatis futurum pro omnibus. Aude modo te illi toto pectore credere. Aude tibi diffidere, aude omnem tui curam in illum transferre. Deſine inniti tibi, & plena fiducia abjice te in eum, & excipiet te. Jacta cogitatum tuum in dominum, & ipſe te enutriet, ut canas illud ejuſdem prophetæ: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocavit. Super aquam refectionis educavit me, animam meam convertit. Ne velis

Fides.

temet-

temetipſum partiri duobus, mundo & Chriſto. Non potes duobus dominis ſervire: nulla ſocietas Deo cum Belial: non fert eos qui utroque genu claudicant: evomit eos, qui neque frigidi ſunt, neque calidi, ſed tepidi. Nimis quam zelotypus animarum amator Deus eſt, ſolus ac totum poſſidere vult, quod ſanguine ſuo redemit. Non patitur conſortium diaboli, quem ſemel morte ſua devicit. Duæ tantum viæ ſunt: altera quæ per obſequium affectuum ducit in exitium: altera quæ per mortificationem carnis ducit ad vitam. Quid tecum hæres? tertia nulla eſt. Harum alteram velis nolis adeas oportet: quiſquis es, hæc arta tibi ineunda ſemita eſt, per quam pauci mortalium ambulant. Sed hanc ipſe calcavit Chriſtus, calcarunt ab orbe condito, quicunque Deo placuerunt. Hæc eſt profecto Adraſtei numinis inevitabilis neceſſitas: cum Chriſto, mundo crucifigaris neceſſe eſt, ſi voles cum Chriſto vivere. Quid inepti nobis ipſi blandimur? Quid tanta in re nobis ipſis imponimus? Hic dicit, non ſum clericus, mundanus ſum, non

Duæ viæ

non poſſum non uti mundo. Alius cogitat, etſi ſacerdos ſum, monachus non ſum, viderit ille. Invenit & monachus, quo ſibi palpetur: Non tam, inquit, monachus ſum, quam illi aut illi. Alius dicit: adoleſcens ſum, generoſus, dives, aulicus, denique princeps, ad me nihil attinent, quæ dicta ſunt Apoſtolis. Miſer, ergo ad te nihil attinet ut vivas in Chriſto? Si in mundo es, in Chriſto non es: ſi mundum appellas cœlum, terram, mare, & hunc communem aërem, nemo non eſt in mundo: ſin ambitionem, delicias, cupiditatem, libidinem, mundum dicis, profecto ſi mundanus es, Chriſtianus non es. Omnibus dixit Chriſtus, qui crucem ſuam non tolleret, ac ſua veſtigia ſequeretur, non eſſe ſe dignum. Mori carni cum Chriſto, nihil ad te, ſi vivere illius ſpiritu nihil ad te pertinet. Crucifigi mundo, nihil ad te, ſi vivere Deo, nihil ad te: conſepeliri cum Chriſto, nihil ad te, ſi reſurgere in gloriam, nihil ad te. Chriſti humilitas, paupertas, tribulatio, contemptus, labores, agones, dolores, nihil

ad te, si regnum illius nihil ad te. Quid autem improbius, quam præmium tibi cum aliis commune ducere, at labores quibus paratur præmium, in paucos quosdam rejicere? Quid autem delicatius, quam cum capite conregnare velle, cum nolis compati? Noli igitur mi frater circumspicere quid alii faciant, & eorum collatione tibi blandiri. Ardua quædam, & pauciſſimis, etiam monachis cognita res est, mori peccato, mori desideriis carnalibus, mori mundo. Et hæc est communis omnium Christianorum professio. Hoc jam olim in baptismo dejerasti. Quo voto, quod possit accedere sanctius, aut religiosius? aut pereundum, aut sine exceptione, hac via grassandum ad salutem, sive reges, sive inopes erimus coloni. Quod si non omnibus contingit ad perfectam imitationem capitis pertingere, omnibus tamen huc manibus, pedibusque est enitendum. Christianismi partem habet, qui certo animo decrevit fieri Christianus.

Mori mundo.

Canon tertius.

VErum ne te illud à virtutis via deterreat, quod aſpera videatur ac triſtis, tum quod commoditatibus mundi ſit renunciandum, tum quod jugiter confligere oporteat cum tribus improbiſſimis hoſtibus, carne, diabolo, & mundo. Hanc tertiam regulam tibi proponito, univerſa terricula, & phantaſmata, quæ tibi ſtatim velut in ipſis Averni faucibus occurrunt, pro nihilo ducenda eſſe exemplo Æneæ Virgiliani. Quod ſi ludibriis inanibus contemptis rem ipſam preſſius fixiuſque inſpexeris, profecto videbis, Chriſti via, præterquam quod ſola ducit ad felicitatem, etiam omiſſo præmii reſpectu, nullam tamen aliam eſſe commodiorem. Quod enim (quæſo te) vitæ genus juxtæ mundum tibi deliges, in quo non ſint abunde multa triſtia atque aſpera ſubeunda, tolerandaque? Aulicam vitam quis neſcit eſſe ærumnarum plenam, niſi vel inexpertus, vel certe ſtultiſſimus? Deum immortalem, quæ illic, quam diutina, quam

indigna ſervitus perferenda, quanta ſollicitudine ambienda principis gratia, eblandiendus favor eorum, qui vel nocere poſſunt, vel prodeſſe, fingendi vultus ſubinde novi, muſſitanda injuria potentiorum. Porro autem quod tandem mali genus, quo non ſit referta militia? Utriuſque rei tu teſtis eſſe optimus potes, qui utrumque tuo periculo didiciſti. Jam vero quid vel non facit vel patitur mercator, Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes? In conjugio quanta moles curarum familiarium? quam non ibi miſeriam vident, qui experiuntur? In publicis obeundis muneribus, quantum ſolicitudinis, quantum laboris, quantum periculi? Quoquoverſum flexeris oculos, ingens turba incommodorum occurret. Ipſa per ſe vita mortalium mille ærumnis obnoxia eſt, quæ ſunt improbis cum probis communes. Ex omnes tibi ceſſerint in cumulum meritorum, ſi te deprehenderint in via Chriſti: ſin minus, cum majore moleſtia, tum nullo fructu ferendæ tamen. Qui mundo militant, primum quam multos annos anhelant, ſudant,

Mercatorum moleſtiæ

Conjugii miſeriæ.

ſudant, tumultuantur? Deinde pro quam caducis, nihilique rebus? Poſtremo quam ancipiti ſpe? Adde quod illic adeo nullus eſt miſeriarum finis, ut quo laboratum eſt diutius, hoc laboretur moleſtius. Finis denique tam anxiæ, tamque laborioſæ vitæ, qui tandem? Nempe cruciatus æternus. I nunc, & cum hac vita compone viam virtutis, quæ ſtatim deſinit eſſe aſpera, fit progreſſa mollior, fit jucunda, per quam certiſſima ſpe itur ad ſummum bonum. Nonne extremæ dementiæ ſit, malle pari labore parare mortem æternam, quam vitam immortalem? At iſti faciunt, vel hoc inſanius, qui præeligunt ſummis laboribus ire ad labores perennes, quam mediocribus ad otium immortale. Ad hæc ſi maxime laborioſior eſſet pietatis via quam mundi, tamen hic laboris aſperitas, præmii ſpe lenitur, nec deeſt unctio divina, quæ facit, ut omne fel in mel vertatur. Illic cura curam trahit, dolor ex dolore naſcitur: nec mora, nec requies: foris labor & afflictio, intus gravior ægritudo: Ipſa lenimenta exaſperant. Hæc ita habere,

ne gentiles quidem poëtas fugit,
Improborum vita. qui per Tityi, Ixionis, Tantali, Sisyphi, Pentheique ſupplicium, improborum hominum ærumnoſam vitam adumbrant. Quorum eſt & illa ſera in libro ſapientiæ confeſſio, Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, ambulavimus vias difficiles, viam autem domini ignoravimus. Quid Ægyptia ſervitute vel fœdius, vel laborioſius? quid Babylonia captivitate triſtius? quid jugo Pharaonis & Nabuchodonoſor intolerabilius? Chriſtus autem quid
Chriſtianorum vita. dicit? Tollite jugum meum ſuper vos, & invenietis requiem animabus veſtris. Jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve. In ſumma nulla deeſt voluptas, ubi adeſt tranquilla conſcientia. Nulla non adeſt miſeria, ubi cruciat infelix conſcientia. Hæc jam plus quam certa eſſe oportet. Quod ſi etiam dubitas, conſule eos qui aliquando de medio Babylonis converſi ſunt ad dominum, & vel illorum experimento crede, nihil eſſe vitiis turbulentius triſtiuſque, nihil virtute expeditius atque hilarius. Verum age, fingito paria ſtipendia, pares labo-

labores, at quanto tamen optabilius militare ſub ſignis Chriſti, quam ſub vexillis diaboli? Imo quanto optabilius affligi cum Chriſto, quam delitiis affluere cum diabolo? Jam vero non erit velis & equis fugiendus dominus, non tantum turpiſſimus, verum etiam duriſſimus & fallaciſſimus, qui tam iniquum penſum exigit: qui tam futilia promittit, quibus ipſis non raro fruſtratur miſeros? Aut ſi præſtat, rurſus ubi lubitum eſt tollit, ut majore ægritudine amittant parta, quam labore pepererint. Mercator poſteaquam faſque nefaſque cumulandæ rei ſtudio miſcuit, famam, vitam, animam mille periculis objecit, ſi quidem bene ceciderit fortunæ alea, quid tandem aliud ſibi paravit, quam miſeræ ſolicitudinis materiam, ut ſervet: cruciatum, ſi perdat? Sin male, quid reliquum eſt, niſi ut bis fiat miſer, & quod re ſperata fruſtratus eſt, & quod tantum irriti laboris exhauſtum, non ſine dolore meminit? Nemo ad bonam mentem certo animo contendit, qui non pervenerit. Chriſtus ut non irridetur, ita nec irri-

Cum Chriſto affligi.

det. Cogita & illud, cum à mundo fugis ad Chriſtum, non te relinquere, ſi qua commoda mundus habet, ſed leviora cum potioribus commutare. Quis non oppido lubens argentum auro, ſilicem gemma commutaverit? Offenduntur amici, quid tum? Invenies jucundiores. Carebis voluptatibus? ſed frueris internis, quæ ſunt vel ſuaviores, vel ſynceriores, vel certiores. Minuenda res? At creſcunt opes illæ, quas neque tineæ demoliuntur, neque tollunt fures. Deſinis eſſe in pretio apud mundum? At probaris auctore Chriſto. Places paucioribus, ſed melioribus. Macreſcit corpus, ſed faginatur animus. Macreſcit nitor cutis, ſed eniteſcit decus animi. At ſi per cætera eodem modo cucurreris, intelliges nihil, vel falſi boni relinqui mundo, quod non longe præſtantiore compendio compenſetur. Quod ſiqua ſunt, quæ quanquam non poſſunt non vitioſe deſiderari, ſine vitio tamen poſſideri poſſunt, quod genus opinio popularis, favor vulgi, gratia, auctoritas, amici, honos virtuti habitus: fere fit, ut primum quæ-

renti

rentibus regnum Dei, ultro hæc omnia adjiciantur, id quod promisit Christus, & Deus præstitit Solomoni. Fortuna plerunque sequitur fugientes, fugit sequentes. Certe quicquid acciderit diligentibus, nihil non esse prosperum potest, quibus dispendia in compendium, flagella in solatium, opprobria in gloriam, cruciatus in voluptatem, tristia in dulcia, mala vertuntur in bona. Hanc igitur viam dubitas capessere, & illam relinquere? cum tam iniqua sit collatio, immo tam nulla, Dei ad diabolum, spei ad spem, præmii ad præmium, laboris ad laborem, solatii ad solatium. Omnia bonis prospera.

Canon quartus.

SEd ut certiore cursu queas ad felicitatem contendere, hæc tibi quarta sit regula, ut totius vitæ tuæ Christum, velut unicum scopum præfigas, ad quem unum omnia studia, omnes conatus, omne ocium ac negotium conferas. Christum vero esse puta, non vocem inanem, sed nihil aliud, quam charitatem, simplicitatem, patientiam, puritatem, Christus quid.

Diabolus quid.

breviter quicquid ille docuit. Diabolum nihil aliud intellige, quam quicquid ab illis avocat. Ad Chriſtum tendit, qui ad ſolam virtutem fertur. Diabolo ſe mancipat, qui ſervit vitiis. Simplex ergo ſit oculus tuus, & totum corpus tuum lucidum erit: ad ſolum Chriſtum tanquam ad unicum & ſummum bonum ſpectet, ut nihil ames, nihil mireris, nihil expetas, niſi aut Chriſtum, aut propter Chriſtum. Nihil oderis, nihil horreas, nihil fugias, præter unam turpitudinem, aut propter turpitudinem. Ita fiet, ut quicquid egeris, ſive dormias, ſive vigiles, ſive edas, aut bibas, ipſi denique luſus tui & otia, dicam audacius, imo & vitia quædam leviora, in quæ nonnunquam ad virtutem properantes incidimus, omnia tibi cedant in cumulum præmii. Quod ſi nequam erit oculus tuus, & alio quam ad Chriſtum ſpectaris, etiamſi qua recta feceris, infrugifera fuerint, aut etiam pernicioſa. Vitium enim eſt, rem bonam non bene agere. Tum ad ſummi boni metam recta feſtinanti, quæcunque obiter occurrunt, eatenus ſunt aut

reji-

rejicienda, aut assumenda, quatenus cursum tuum aut adjuvant, aut impediunt. Earum rerum ferme triplex est ordo. Quædam enim ita sunt turpia, ut honesta esse non possint, velut ulcisci injuriam, male velle homini. Hæc semper aspernanda, quantovis etiam emolumento proposito, aut cruciatu. Nihil enim est, quod bonum virum queat lædere, præter unam turpitudinem. Quædam è regione ita sunt honesta, ut turpia esse non possint. Quod genus sunt, bene velle omnibus, juvare honestis rationibus amicos, odisse vitia, gaudere piis sermonibus. Quædam vero media, veluti valetudo, forma, vires, facundia, eruditio, & his similia. Ex hoc igitur postremo genere rerum, nihil propter se expetendum, neque magis, minusve adhibendæ sunt, nisi quatenus conducunt ad summam metam. Sunt enim & Philosophis quidam fines imperfecti, medii, in quibus non oporteat consistere, quibusque conveniat uti, non frui. Verum quæ media sunt, non eodem modo omnia aut conferunt aut officiunt ad Christum euntibus: proinde pro-

Triplex ordo rerum.

mo-

momento quod habent, ſunt aſſumenda, aut repudianda. Scientia plus adfert adjumenti ad pietatem quam forma, aut vires corporis, aut opes. Et quanquam omnis eruditio poteſt ad Chriſtum referri, alia tamen alia propiore via conducit. Ab hoc fine, mediorum omnium utilitatem, aut inutilitatem, metire. Literas amas, recte, ſi propter Chriſtum. Sin ideo tantum amas, ut ſcias, ibi conſiſtis, unde gradum facere oportebat. Quod ſi literas expetis, ut illis adjutus, Chriſtum in arcanis literis latentem clarius perſpicias, perſpectum ames, cognitum atque amatum communices, aut fruaris, accinge te ad ſtudia literarum. Verum non ultra quam ad bonam mentem arbitrere profuturas. Si tibi confidis, & ingens in Chriſto lucrum ſperas, perge tanquam audax mercator, longius etiam in gentilium literis peregrinari. Atque Ægyptias opes ad dominici templi honeſtamentum convertere. Sin metuis plus diſpendii quam ſperas compendii, ad primam illam regulam redi: Noſce teipſum, & tuo te modulo metire. Satius

Quatenus gentilium literæ legendæ.

eſt

est minus sapere & amare magis, quam magis sapere, & non amare. Ergo scientia in mediis principatum obtinet. Deinde sunt valetudo, dotes ingenii, facundia, forma, vires, dignitas, gratia, auctoritas, prosperitas, fama, genus, amici, res familiaris: horum unumquod que ut proximo cursu ad virtutem conducet, ita maxime erit adhibendum, sed si quidem currentibus nobis offerantur. Sin minus, non erit tamen horum gratia à proposito cursu deflectendum. Obvenit pecunia, si nihil obstat ad bonam mentem, administra, para tibi amicos de mammona iniquitatis. Sin bonæ mentis times dispendium, contemne damnosum lucrum, & vel Cratem illum Thebanum imitare, molestam sarcinam in mare potius præcipita, quam te retardet à Christo. Id erit tibi facto proclivius, si quemadmodum diximus, assuêris mirari eorum, quæ sunt extra te, id est, quæ non pertinent ad hominem interiorem. Ita enim fiet, ut neque insolescas, si hæc contigerint: neque discrucieris animo, si vel negata fuerint, vel erepta, quippe qui

Pecuniæ quomodo amandæ.

qui felicitatem tuam uno Chriſto metiris. Quod ſi circa tuum ſtudium contingunt, ſolicitior eſto, non ſecurior: id cogitans, datam tibi divinitus virtutis exercendæ materiam, ſed periculoſam. Quod ſi ſuſpectam habes fortunæ benignitatem, Prometheum imitare. Ne receperis doloſam pyxidem, & expeditus ac nudus ad unicum illud bonum contende. Qui vero pecuniam, ut rem magnam ingenti ſolicitudine expetunt, & in ea ſtatuunt præcipuum vitæ præſidium, qui ſe beatos putant ea incolumi, qui miſeros clamitant cum periit, ii nimirum plures Deos ſibi ſinxere. Æquaſti Chriſto pecuniam, ſi ea te poteſt felicem, aut infelicem reddere. Quod dixi de pecunia, idem de honoribus, voluptatibus, valetudine, immo & de ipſa vita corporis accipe. Tanto ardore ad unum Chriſtum ſcopum noſtrum oportet eniti, ut horum nihil vacet magnopere curare, ſive cum dantur, ſive cum tolluntur. Tempus enim breve eſt, ut ait Apoſtolus. Reliquum eſt, ut qui utuntur hoc mundo, ſint tanquam non utentes. Hanc men-

tem

tem (ſcio) mundus ut ſtultam, ac male ſanam, ridet, verum per hanc unam ſtultitiam placuit Deo ſalvos facere credentes. Et quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus. Ad hanc itaque regulam, quicquid & agis, exiges. Exerces artem recte, ſi ſine fraude. Verum quo ſpectas? Ut alas familiam? At quorſum tibi familiam? Ut eam Chriſto lucrifacias? Bene curris. Jejunas, pium quidem opus in ſpeciem. Sed quo refers tuum jejunium? Ut parcas penui, aut ut religioſior habearis. Nequam eſt oculus tuus. At jejunas, ne in morbum incurras. Cur morbum metuis? Ne te privet uſu voluptatum. Vitioſus eſt oculus tuus. Sed valere vis, ut ſtudio ſufficias. Studium vero quo refers? Ut ſacerdotium aliquod tibi pares. Sacerdotium quo animo ambis? Nempe ut tibi vivas, non Chriſto. Aberraſti à ſigno quod Chriſtianum oportet ubique præfixum habere. Sumis cibum ut valeas corpore. Sed ideo valere vis corpore, ut ſanctis ſtudiis, ſanctis vigiliis ſufficias. Scopum attigiſti. Curas autem valetudinem,

Labor.

Jejunium.

dinem, ne fias deformior, ne libidini non ſufficias, à Chriſto excidiſti, alium Deum tibi faciens. Sunt qui certos divos certis quibuſdam colunt cæremoniis. Alius Chriſtophorum ſingulis ſalutat diebus, ſed non niſi conſpecta ejus imagine, quo tandem ſpectans? Nempe huc, quod ſibi perſuaſerit, ſeſe eo die à mala morte tutum fore. Alius Rochum quendam adorat, ſed cur? Quod illum credat peſtem à corpore depellere. Alius Barbaræ, aut Georgio certas preculas admurmurat, ne in manus hoſtium veniat. Hic jejunat Apolloniæ, ne doleant dentes. Ille viſit divi Job ſimulachra, ut ſcabie careat. Nonnulli de lucro certam portionem pauperibus nuncupant, ne merces naufragio intercidant. Hieroni cereolus accenditur, ut res quæ periit recipiatur. In ſumma ad hunc modum, quot res ſunt quas vel timemus vel cupimus, totidem iis divos præfecimus: qui & ipſi diverſis nationibus diverſi ſunt, ut id apud Gallos valeat Paulus, quod apud noſtrates Hieron, neque paſſim id valeat Jacobus aut Joannes, quod illo atque illo loco.

Superſtitioſi cultus divorum.

Quæ

Quæ quidem pietas, niſi à reſpectu commodorum atque incommodorum corporalium ad Chriſtum referatur, adeo Chriſtiana non eſt, ut non ita multum abſit à ſuperſtitione eorum, qui quondam Herculi decimam bonorum partem vovebant, ut diteſcerent, aut Æſculapio gallum, ut à morbo revaleſcerent, aut qui Neptuno taurum cædebant, ut feliciter navigarent. Nomina quidem commutata ſunt, ſed finis utriſque communis. Oras Deum, ne tibi mors accidat præmatura, & non oras potius, ut tibi mentem meliorem largiatur, ut quocunque loco te mors oppreſſerit, non offendat imparatum. Tu non cogitas de mutanda vita, & Deum rogas ne moriaris. Quid igitur oras? nimirum ut quam diutiſſime pecces. Oras divitias, & neſcis uti divitiis: nonne tuam ipſius perniciem oras? oras bonam valetudinem, & abuteris ſanitate, nonne pietas tua impia eſt? Reclamabitur hoc loco protinus à quibuſdam religioſulis, qui quæſtum exiſtimant pietatem, & ut idem ait, per dulces quaſdam benedictiones ſeducunt corda

Dii auxiliares & tutelares.

corda innocentium, ventri ſuo ſervientes, non Jeſu Chriſto. Ergone, inquient, tu vetas cultum ſanctorum, in quibus Deus honoratur? Ego vero non tam damno eos, qui hæc ſimplici quadam ſuperſtitione faciunt, quam qui emolumentum ſuum ſecuti, ea quæ tolerabilia fortaſſe ſunt pro ſumma & abſoluta pietate efferunt, & ſuo commodo fovent imperitiam plebis, quam ne ego quidem omnino contemno, verum non feram, ut media pro ſummis, minima pro maximis habeant. Laudabo quod à Rocho ſuo petant incolumem vitam, ſi eam vitam conſecrent Chriſto. Magis autem laudabo, ſi nihil aliud orent quam ut cum odio vitiorum augeatur amor virtutum. De moriendo ac vivendo Deo in manum dent, dicantque cum Paulo: Sive vivimus, ſive morimur, domino vivimus ac morimur. Perfectum erit, ſi diſſolvi cupiant, & eſſe cum Chriſto, ſi in morbis, damnis, reliquiſque fortunæ incommodis gloriam & gaudium ſuum conſtituant, quod digni habeantur, qui vel hoc modo capiti

piti ſuo conformentur. Ergo non tam reprehendendum iſtiuſmodi facere, quam pernicioſum in eis conſiſtere atque inniti. Tolero infirmitatem, ſed cum Paulo viam demonſtro excellentiorem. Ad hanc regulam ſi ſtudia & actus omnes tuos excuſſeris, neque uſquam conſliteris in mediis, donec perveneris uſque ad Chriſtum, nec aberrabis unquam à via, neque rem ullam in vita aut facies, aut patieris, quæ tibi non vertatur in materiam pietatis.

Canon quintus.

Perfecta pietas.

ADdamus & quintam regulam huic quaſi ſubſidiariam, ut in hoc uno conſtituas perfectam pietatem, ſi coneris ſemper à rebus viſibilibus, quæ fere vel imperfectæ, vel mediæ ſunt, ad inviſibilia proficere, juxta ſuperiorem hominis diviſionem. Hoc præceptum adeo ad rem pertinet, ut ejus ſive neglectu, ſive inſcitia, plerique Chriſtiani pro piis ſint ſuperſtitioſi, & præter cognomen Chriſti, non admodum abſint à ſuperſtitione gentilium.

lium. Duos igitur quoſdam mundos imaginemur, alterum intelligibilem tantum, alterum viſibilem. Intelligibilem, quem & angelicum licebit appellare, in quo Deus cum beatis mentibus: Viſibilem, cœleſtes ſphæras, & quod in his includitur. Tum hominem veluti tertium quendam mundum utriuſque participem, viſibili ſecundum corpus, inviſibilis ſecundum animam. In mundo viſibili quoniam peregrini ſumus, nuſquam oportet conquieſcere, ſed quicquid occurrit ſenſibus id apta quadam collatione, vel ad mundum angelicum, vel (quod eſt utilius) ad mores, & ad illi reſpondentem hominis partem, referre. Quod ſol hic in mundo viſibili, id divina mens in mundo intelligibili, & in ei cognata tui parte, puta ſpiritu. Quod illic luna, hoc in illo cœtus angelorum, & animarum piarum, quam vocant eccleſiam triumphantem, hoc & in te ſpiritus. Quicquid agit mundus ſuperior in ſibi ſubjectam terram, hoc agit Deus in tuam animam.

Sol mens divina. Occidit ſol, oritur, æſtuat, temperatur, vivificat, producit, maturat, attra-

attrahit, extenuat, purgat, durat, emollit, illuſtrat, ſerenat, exhilarat. Ergo quicquid in eo vides, quicquid in hoc craſſiore mundo, qui conſtat ex elementis, quem nonnulli à reliquis diſtinxere: denique quicquid in craſſiore tui parte, id aſſueſcas ad Deum, atque inviſibilem tui portionem referre. Ita fiet, ut quicquid uſquam ſeſe ſenſibus objecerit, id tibi fiat occaſio pietatis. Cum delectat oculos corporeos, quoties ſol hic viſibilis novo lumine ſeſe terris infundit, tu protinus cogita, quæ ſit illa voluptas cœlitum, quibus æternus ille ſol ſemper oritur, nec unquam occidit: quantum illud gaudium puræ mentis, cui divinum lumen irradiat. Atque admonente creatura viſibili, ora verbis Paulinis, ut qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe eluceſcat in corde tuo, ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei, in facie Chriſti Jeſu. Repete conſimiles locos è ſacris libris, in quibus paſſim gratia ſpiritus divini, lumini comparatur. Triſtis tibi nox ac tetra videtur. Animam cogita divino lumine deſtitutam, ac vitiis caligantem.

Lumen gratia Dei dicitur.

Noctis mysticæ perpensio.

tem. Et si quid noctis intra te deprehenderis, ora ut tibi exoriatur sol justitiæ. Sic autem existima, adeo non esse nullas res invisibiles, ut eæ quæ videntur, præ illis vix umbræ quædam sint, tenuem modo quandam imaginem illarum oculis repræsentantes. Proinde quicquid in corporeis rebus sensus, aut appetunt, aut horrent, idem conveniet in internis spiritum longe magis amare, aut odisse. Arridet oculis decora species corporis. Cogita quam honesta res sit species animæ. Insuave quiddam videtur, deformis vultus. Memento quam odiosa res sit, mens vitiis deturpata. Atque idem de reliquis facito: est enim animæ, aut sua quædam venustas, aut deformitas, qua vicissim Deo placet ac diabolo, similis simili: ita est illi & sua quædam juventa, senecta, morbus, sanitas, mors, vita, paupertas, opulentia, voluptas, dolor, bellum, pax, frigus, calor, sitis, potus, fames, cibus: breviter quicquid sentitur in corpore, id intelligendum est in anima. Ergo in hoc est, iter ad vitam spiritualem ac perfectam, si

sen-

ſenſim aſſueſcamus abduci ab iis, quæ vere non ſunt, ſed partim apparent eſſe quod non ſunt, ut voluptas turpis, honor mundi, partim fluunt, atque in nihilum redire feſtinant, rapiamurque ad illa quæ vere ſunt æterna, incommutabilia, ſyncera. Id quod vidit & Socrates, vir non tam lingua, quam vita philoſophus: ait enim ita demum animam feliciter emigrare è corpore, ſi prius per philoſophiam mortem fuerit diligenter meditata, & multo ante per rerum corporalium contemptum, & ſpiritualium amorem ac contemplationem aſſueverit tanquam à corpore abeſſe. Neque aliud eſt crux illa, ad quam nos vocavit Chriſtus, neque aliud mors, qua nos capiti commori vult Paulus, quemadmodum dicit & propheta. Quoniam propter te mortificamur tota die: æſtimati ſumus ſicut oves occiſionis: & quod aliis verbis ſcribit Apoſtolus: Quæ ſurſum ſunt quærite, non quæ ſuper terram, quæ ſurſum ſunt ſapite: quam ut ad res corporeas obſtupeſcamus, & tanquam inſenſibiles reddamur, ut tanto magis ſapiamus in his

Turpis voluptas.

Crux quid.

Quid mors.

his quæ ſunt ſpiritus, quanto magis in illis deſipuerimus. Tanto verius intus incipiamus vivere, quanto minus vixerimus foris. Denique ut dicam planius, eo minus nos moveant res caducæ, quo magis cognitæ fuerint æternæ: hoc minus miremur umbraticas, quo magis ſuſpicere cœperimus veras. Ergo hæc regula ſemper ad manum habenda, necubi in rebus temporariis reſtitemus, ſed inde veluti gradu facto ad ſpiritualium amorem, adhibita collatione, aſſurgamus, aut præ his quæ ſunt inviſibilia, id quod eſt viſibile, contemnere incipiamus. Tolerabilior erit morbus corporis, ſi cogitaris eum remedium eſſe animæ. Minus eris ſolicitus de valetudine corporis, ſi totam curam ad tuendam animi valetudinem converteris. Terret te mors corporis, multo magis formidanda mors animæ. Horres venenum viſibile, quod perniciem adfert corpori; longe magis horrendum virus, quod interimit animam. Cicuta venenum corporis, at multo præſentius venenum animæ voluptas. Horreſcis, exalbeſcis, metuens, ne te feriat fulmen, quod

è nu-

è nubibus emicat: & quanto magis formidandum, ne veniat in te fulmen inviſibile iræ divinæ: Ite maledicti in ignem æternum? Rapit te venuſtas corporis, cur non magis ardes eam ſpeciem quæ latet? In eam transfer amorem tuum quæ perpetua eſt, quæ cœleſtis, quæ incorrupta, & moderatius amabis formam caducam & fugacem corporis. Oras ut compluatur ager ne ſitiat, magis ora, ut Deus compluat mentem tuam, ne à virtutum fruge ſterileſcat. Magna cura reſarcis diſpendium rei pecuniariæ, maxima cura reſarcienda jactura mentis. Proſpicis in ſenectam, ne quid deſit corpori, & non conſulendum, ne quid deſit animo? Atque hoc quidem faciendum in his rebus, quæ quotidie ſunt obviæ ſenſibus noſtris, atque eos pro varietate ſpeciei, varie afficiunt, ſpe, metu, amore, odio, dolore, voluptate. Idem obſervandum in omnibus literis quæ ex ſimplici ſenſu & myſterio, tanquam corpore atque animo conſtant, ut contempta litera, ad myſterium potiſſimum ſpectes: cujuſmodi ſunt literæ poëtarum omnium, & Myſterium in literis omnibus ſpectetur.

& ex philoſophis Platonicorum: maxime vero ſcripturæ divinæ, quæ fere Silenis illis Alcibiadeis ſimile, ſub tectorio ſordido ac pene ridiculo, merum numen claudunt. Alio qui ſi ſine allegoria legeris, Adæ ſimulachrum de argilla uda formatum, eique inſpiratam animam, Evam de coſta ſubductam, interdictum ne de ligno ederent: ſerpentem ſuaſorem, Deum inambulantem ad auram, conſcios latitantes: angelum cum romphæa verſatili foribus paradiſi additum, ne ejectis pateret reditus, breviter totam orbis conditi hiſtoriam, ſi nihil ultra ſuperficiem quæſieri, non video quid ita multo magis operæpretium ſis facturus, quam ſi cantaveris luteum ſimulachrum Promethei, ignem dolo ſubductum, eum ſimulachro inditum, lutum animaſſe. Immo fortaſſe pluſculo fructu legetur fabula poëtica cum allegoria, quam narratio ſacrorum librorum, ſi conſiſtas in cortice. Si te legentem admonet fabula gigantum, non eſſe pugnandum cum ſuperis, aut abſtinendum eſſe ab iis ſtudiis, à quibus natura abhorret, adjiciendum animum ad

Gigantũ fabula.

ea

ea (modo honesta sint) ad quæ natura propensior est, uti ne conjugio te impedias, si tuis moribus cœlibatus magis convenit: rursum, ne cœlibatui te addicas, si conjugio videris utilior: fere enim infeliciter evenire, quæ tentes invita Minerva. Si te Circes pocula docent, homines voluptatibus tanquam veneficiis dementari, vertique prorsus ex hominibus in pecudes. Si Tantalus sitiens, miserrimum esse, opibus congestis inhiantem, uti non audere. Si Sisyphi saxum, laboriosam, & miseram esse ambitionem. Si Herculis labores admonent, honestis studiis, & industria infatigata parari cœlum: nonne hoc discis in fabula, quod præcipiunt Philosophi, & Theologi vitæ magistri? At si citra allegoriam legeris, infantes in utero colluctantes, vendita pulmento primogenita, benedictionem patris dolo præreptam, Goliad funda David ictum, Sampsoni derasum capillum, non ita magni refert, quam si poëticum legas figmentum. Quid interest, regum aut judicum libros legas, an Livianam historiam, modo in neutra spectes allegoriam? Citra allegoriam sterilis est scriptura.

In literis ſacris nõnulla etiã abſurda in ſpeciem.

Nam in illa multa inſunt, quæ mores communes emendent; in hac nonnulla etiam abſurda in ſpeciem, & quæ ſumma cute intellecta, moribus officiant: veluti latrocinium David: adulterium homicidio emptum: Sampſon perdite amans: furtivus filiarum cum Loth concubitus, atque id genus alia mille. Proinde ubique contempta carne ſcripturæ, maxime veteris teſtamenti, ſpiritus myſticum rimari conveniet. Hoc tibi ſapiet Manna, quod palato tecum attuleris. Sed in eruendis myſteriis non oportet animi tui conjecturas ſequi, verum cognoſcenda ratio, & velut ars quædam, quam tradit Dionyſius quidam in libro de divinis nominibus, & divus Auguſtinus in opere de doctrina Chriſtiana. Paulus autem Apoſtolus poſt Chriſtum fontes quoſdam aperuit allegoriarum, quem ſecutus Origenes, in hac parte Theologiæ facile principatum obtinet. Eam vero noſtri Theologi, aut aſpernantur fere, aut oppido quam frigide tractant, in acumine diſſerendi veteribus vel pares, vel ſuperiores, in hujus muneris tractatione

Arte myſteria tractandi.

tione conferendi quidem cum istis. Idque duabus potissimum (ut conjicio) de causis. Altera quod non potest non frigere mysterium, quod non eloquentiæ viribus, ac dicendi lepore quodam condiatur, qua jure præcelluerunt veteres, nos ne attingimus quidem. Altera, quod uno Aristotele contenti, Platonicos & Pythagoricos arcent à ludis. At hos posteriores præfert Augustinus, non solum quod plerasque sententias habent admodum consentaneas nostræ religioni, verumetiam quod ipsum dictionis genus figuratum, ut diximus, & allegoriis frequens, propius accedit ad sermonem sacræ scripturæ. Non igitur mirum si commodius tractaverunt allegorias Theologicas, qui dicendi copia rem quamlibet, etiam jejunam ac frigidam locupletare & convertire poterant, tum qui omnis antiquitatis doctissimi, quod in mysteriis divinis erat faciendum, id fuerant olim in poëtis & Platonicis libris meditati. Horum igitur commentationes te malo evolvere, utpote qui non ad scholasticam concertationem, sed ad bonam mentem te instituam. Quod

Veteres ob eloquentiã commodè tractarunt allegoriam.

si non assequeris mysterium, memineris tamen subesse, quod quidem vel incognitum sperare præstabilius est, quam in litera occidente conquiescere. Neque id modo in veteri testamento, verum etiam in novo. Habet Evangelium carnem suam, habet & spiritum. Nam etiamsi detractum est velum à facie Moysi, tamen adhuc Paulus videt per speculum & in ænigmate. Et ut apud Joannem ipse dixit Christus: Caro non prodest quicquam, spiritus est qui vivificat. Mihi quidem religio fuisset dicere non prodest quicquam, satis fuerat futurum, caro nonnihil prodest, sed multo amplius spiritus: nunc ipsa dixit veritas, non prodest quicquam. Adeoque non prodest, ut juxta Paulum mortifera sit, nisi ad spiritum referatur. Alioqui vel ad hoc utilis est caro, quod infirmitatem quasi gradibus quibusdam ducit ad spiritum. Corpus sine spiritu non potest subsistere, spiritus corpore nihil eget. Quod si Christo auctore tanta res est spiritus, ut sola vivificet, huc tendendum, ut in omnibus literis, omnibus actibus spiritum respici-

Evangelium habet suam carnem & spiritum.

ſpiciamus non carnem. Et ſi quis obſervaverit, animadvertet hoc unum eſſe, quo nos vocant inter prophetas præcipuus Eſaias, inter Apoſtolos Paulus, qui nulla pene epiſtola non hoc agit, non inculcat, nihil fidendum eſſe carni, in ſpiritu eſſe vitam, libertatem, lumen, adoptionem, & fructus illos optabiles, quos enumerat. Carnem ubique contemnit, damnat, diſſuadet. Attende, & deprehendes paſſim hoc idem agere præceptorem noſtrum Jeſum, dum in tollendo de puteo aſino, in illuminando cæco, in confricandis ariſtis, in non lotis manibus, in conviviis peccatorum, in parabola phariſæi & publicani, in jejuniis, in fratribus ſecundum carnem, in gloria Judæorum, quod eſſent filii Abrahæ, in muneribus offerendis, in precationibus, in phylacteriis dilatatis, multiſque ſimilibus locis, contemnit carnem legis & ſuperſtitionem eorum, qui malebant eſſe Judæi in manifeſto, quam in occulto. Et cum dicit mulierculæ Samaritanæ: Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hieroſoly-

mis adorabitis patrem. Sed venit hora, & nunc eſt, cum veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate. Nam & pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare. Idem facto ſignificavit, cum in nuptiis aquam frigidæ & inſipidæ literæ vertit in vinum ſpiritus, ad vitæ contemptum animas inebrians ſpiritales. Et ne magnum putes, quod iſta contempſit Chriſtus, quæ modo commemoravimus. Imo contempſit & carnis ſuæ manducationem, & ſanguinis potum, niſi & ſpiritaliter edatur atque bibatur. Quibus enim putas iſta locutus eſt, Caro non prodeſt quicquam, ſpiritus eſt qui vivificat? Nempe non iis, qui Evangelio de collo ſuſpenſo, aut cruce ærea, ſe tutos ab omni malo putant, idque perfectam religionem exiſtimant, ſed quibus ſummum myſterium, de ſumendo corpore ſuo aperuerat. Si res tanta nihil eſt, imo ſi perniciosa, quid eſt cur ullis aliis rebus carnalibus fidamus niſi adſit ſpiritus. Tu forte quotidie ſacrificas, & tibi vivis, neque

que ad te pertinent incommoda proximi tui: adhuc in carne es sacramenti. Verum si sacrificans das operam id esse, quod illa sumptio significat puta idem spiritus cum spiritu Christi, idem corpus cum corpore Christi, vivum membrum Ecclesiæ. Si nihil amas nisi in Christo, si omnia tua bona putas omnibus esse communia, si omnium incommoda tibi perinde ut tua dolent, ita demum magno fructu sacrificas, nempe quia spiritualiter. Si te sentis in Christum quodammodo transfigurari, & jam minus minusque in te ipso vivere, spiritui gratias age, qui solus vivificat. Multi quot quoque die sacris adfuerint numerare solent, atque hac re tanquam maxima freti, quasi jam nihil præterea debeant Christo, ita templis egressi, ad pristinos mores redeunt. Quod carnem pietatis amplectuntur, laudo: quod illic consistunt, non laudo: peragatur in te, quod illic oculis repræsentatur: repræsentatur mors capitis. Excute te intus in sinu, quod aiunt, quam prope tui mortuus mundo. Quod si te totum adhuc possident, ira, ambitio, cu-

Quid spiritualiter sumere corpus Christi.

piditas, voluptas, invidia, etiamsi contingas altare, procul tamen abes à sacro. Occisus est pro te Christus: macta & tu pecudes istas. Sacrifica temetipsum illi, qui pro te semet immolavit patri. Hæc si ne cogitas quidem, & in illo confidis, odit Deus pinguem tuam & crassam religionem. Baptizatus es, ne protinus te Christianum putes: mens tota nihil nisi mundum sapit: in manifesto Christianus es, in occulto gentili gentilior. Cur ita? quia corpus sacramenti tenes, spiritu vacas: ablutum est corpus, quid refert, dum animus manet inquinatus? Sale contacta est caro, quid tum, si insulsus manet animus? Unctum est corpus, at inunctus animus. Sin consepultus es Christo intus, & jam cum eo in novitate vitæ meditaris ambulare, agnosco Christianum. Aspergeris aquula consecrata, quorsum attinet, modo tu internas sordes non abstergas ab animo? Veneraris divos, gaudes eorum reliquias contingere. Sed contemnis, quod illi reliquerunt optimum, puta vitæ puræ exemplar. Nullus cultus gratior Mariæ, quam

Aspersio aquæ consecratæ.

Contactus reliquiarum.

si

si Mariæ humilitatem imiteris: nulla religio sanctis acceptior, magisque propria, quam si virtutem illorum exprimere labores. Vis tibi demereri Petrum aut Paulum? alterius fidem, alterius imitare charitatem, & plus feceris, quam si decies Romam cursitaris. Vis summo honore Franciscum afficere? elatus es, admirator pecuniæ es, contentiosus es: largire hoc divo: compesce animos, & exemplo Franciſci, esto modestior, contemne sordidum lucrum, & inhia bonis animi. Remitte contentionem, & vince in bono malum. Istum honorem pluris faciet divus ille, quam si centum illi cereos accenderis. Magnum quiddam putas, si Franciſci cucullo obvolutus, sepulchro inferaris. Nihil proderit vestis similis mortuo tibi, si mores fuerunt dissimiles vivo. Et quanquam universæ pietatis exemplar à Christo commodissime petitur, tamen Christi cultus in sanctis ejus te impendio delectat, Christum facito in sanctis imiteris, & ad singulorum honorem, singula vitia mutare, aut singulas virtutes amplecti stude. Hoc si accesserit, jam & illa

Divorum cultus.

illa quæ foris fiunt, non improbabo. Summa veneratione complecteris cineres Pauli, non damno, ſi ſibi conſtat tua religio. Si veneraris cinerem mutum & mortuum, & vivam illius imaginem adhuc loquentem, ac tanquam ſpirantem, quæ in illius literis ſupereſt, negligis, nonne præpoſtera eſt tua religio? Adoras oſſa Pauli in loculis condita, non adoras mentem Pauli, in ſcriptis latentem? Magni facis fragmentum corporis per vitrum perſpicuum, & non miraris totum animum Pauli per literas pellucentem? Cineres colis, ad quos nonnunquam vitia tolluntur corporum: cur non literas magis, quibus vitia ſanantur animarum? Signa iſta mirentur infideles, quibus data ſunt: tu fidelis libros illius amplectere, ut qui non diffidis Deum omnia poſſe, diſcas illum ſuper omnia diligere.

Expreſſiſſima Chriſti imago in Evangelio.

Honoras imaginem vultus CHRISTI ſaxo, lignove deformatam, aut fucatam coloribus, multo religioſius honoranda mentis illius imago, quæ ſpiritus ſancti artificio expreſſa eſt literis Evangelicis. Nullus Apelles ſic effingit penicillo lineamenta figuram-

ramque corporis, ut in oratione cujuſque relucet imago mentis, præſertim in Chriſto, qui cum eſſet ſumma ſimplicitas veritaſque, nihil omnino poterat eſſe diſſimilitudinis inter archetypum divini pectoris, & inde ductam imaginem ſermonis. Ut nihil patri ſimilius, quam filius, patris verbum, ex intimo illius corde promanans: ita Chriſto nihil ſimilius, quam Chriſti verbum de pectoris illius ſanctiſſimi adytis redditum. Et hanc imaginem non miraris, non adoras, non oculis piis colluſtras, non animo amplecteris? Tam ſanctas, tam efficaces habes domini tui reliquias, & his neglectis, multo quæris alieniora? Attonitus ſpectas tunicam aut ſudarium quod fertur Chriſti, & ſomniculoſus legis oracula Chriſti? Maximo majus eſſe credis, quod crucis portiunculam domi poſſides. At illud nihil eſt præ illo, ſi myſterium crucis in pectore conditum geſtes. Alioqui ſi iſta faciunt religioſum, quid religioſius Judæis, quorum impiiſſimi plerique Jeſum tamen in carne viventem oculis viderunt, auribus audierunt, manibus contrectarunt: quid

Juda

Juda felicius, qui ore os divinum preſſit? Adeo ſine ſpiritu non prodeſt caro quicquam, ut ne virgini quidem matri profuturum fuerit, quod eum de ſua carne genuit, niſi & ſpiritu ſpiritum illius concepiſſet. Maximum hoc, ſed audi majus. Apoſtoli donec corporeo Chriſti contubernio fruerentur, nonne legis quam fuerint imbecilles, quam pingue quiddam adhuc ſapuerint? Quis aliud ad abſolutam ſalutem deſideraret, quam tam diuturnum Dei atque hominis convictum? Et tamen poſt ædita miracula, poſt tot annis exhibitam divini oris doctrinam, poſt argumenta reſuſcitati, nonne ſuprema hora, jam recipiendus in cœlum, exprobrat eis incredulitatem illorum? Quid igitur in cauſa? Nempe obſtabat caro Chriſti, atque inde eſt, quod ille dicit: Niſi ego abiero, paracletus non veniet. Expedit vobis ut ego vadam. Chriſti corporea præſentia inutilis ad ſalutem, & in illa præterea re corporali audebimus perfectam pietatem ſtatuere? Paulus viderat Chriſtum in carne. Quid hoc majus eſſe putas? At ille contemnit: dicens,

Apoſtoli Chriſto præſente ſemper vacillabant fide.

dicens. Etſi Chriſtum, inquit, novimus ſecundum carnem, ſed jam nunc non novimus. Quare non noverat? Quia profecerat ad meliora charismata ſpiritus. Verboſius forte hæc diſputo, quam conveniat ei, qui regulas tradit: verum ideo facio accuratius, neque ſine gravi cauſa, quod re ipſa compertum habeam hunc errorem communem eſſe peſtem totius Chriſtianiſmi, quæ vel hoc graviorem perniciem adfert, quod ſpecie quidem pietati proxima eſt. Nulla enim periculoſiora vitia, quam quæ virtutem imitantur. Nam præterquam quod bonis etiam lubricus in ea lapſus eſt, nulla difficilius corriguntur, propterea quod vulgus imperitum religionem violari credit, dum iſtiuſmodi reprehenduntur. Reclamet illico mundus, & oblatrent clamoſi quidam concionatores, qui iſta libenter intus canunt, videlicet non ad Chriſtum, ſed ad ſuum compendium reſpicientes: ob quorum vel imperitam ſuperſtitionem, vel fictam pietatem, ſæpius mihi teſtandum eſt, me nequaquam taxare corporales cæremonias Chriſtianorum, & ſtudia

dia ſimplicium, præſertim ea quæ Eccleſiaſtica comprobavit auctoritas: ſunt enim nonnunquam tum indicia, tum adminicula pietatis. Quæ quoniam fere neceſſaria ſunt infantibus in Chriſto, donec grandeſcant & occurrant in virum perfectum, tamen ne à perfectis quidem convenit faſtidiri, ne exemplo lædantur infirmi. Quòd facis probo, ſi modo finis vitioſus non ſit, tum ſi ibi non figis metam, unde gradum factum oportebat ad ſaluti propiora. Verum Chriſtum viſibilibus rebus, ob viſibilia colere, & in his faſtigium religionis ponere, hinc ſibi placere, hinc alios damnare, his inſtupeſcere; atque adeo immori, & (ut ſemel dicam) his ipſis à Chriſto avocari, quæ ad hoc tantum adhibentur, ut ad eum conducant, hoc eſt, nimirum à lege Evangelii quæ ſpiritualis eſt, deſciſcere, & in Judaiſmum quendam recidere, neque minus forte periculoſum, quam ſine hac ſuperſtitione, magnis & apertis animi vitiis laborare. Capitalior hic quidem morbus eſto, ſed ille inſanabilior. Quantum ubique ſudavit præcipuus ille ſpiritus aſſer-

Perfecti non faſtidiant cæremonias.

Ne ſiſtas in cæremoniis.

tor

tor Paulus, ut Judæos à fiducia operum abductos, ad ea quæ ſunt ſpiritualia promoveat. Atque huc denuo vulgus Chriſtianorum video revolutum. Quid autem dixi vulgus? Ferendum hoc, niſi & ſacerdotum & doctorum bonam partem, denique greges eorum, qui ſpiritalem vitam vocabulo & cultu profitentur, pene totos hic error occupaſſet. Si ſal infatuatum eſt, unde ſalientur cæteri? Pudet me referre, quanta ſuperſtitione plerique iſtorum obſervent cæremoniolas quaſdam ab homunculis, non tamen hoc animo inſtitutas, quanto odio eaſdem ab aliis flagitent, quanta ſecuritate his fidant, quanta temeritate alios judicent, quanta contentione tueantur. His factis ſuis cœlum deberi putant, in quibus ſi quando occaluerint, jam Pauli atque Antonii ſibi videntur. Incipiunt magno ſupercilio alienæ vitæ cenſuram exercere ad imperitorum (ut ait Comicus) regulam illam, ut nihil niſi quod faciunt ipſi, rectum putent. Cæterum ubi in ſuo inſtituto conſenuerunt, videbis eos nihil adhuc Chriſti ſapere, ſed animales, ac tri-

Superſtitioſi.

Vitia cæremoniorum.

triſtibus quibuſdam vitiis madentes, in convictu moroſos, ac vix etiam ſibi tolerabiles, charitate frigidos, ira fervidos, odio pertinaces, lingua virulentos, in exercendis ſimultatibus invictos, pro re quavis nihili depugnare paratos, adeoque alienos à perfectione Chriſti, ut ne communibus quidem virtutibus ſint prædiți, quas etiam ethnicis, vel ratio natura inſita, vel uſus vitæ, vel philoſophorum præcepta parant: indociles, intractabiles, rixoſos, voluptatum avidos, ad verba divina nauſeabundos, nulli commodos, de aliis male ſuſpicaces, ſibi blandientes. Huccine tot annorum laboribus denique perventum eſt, ut peſſimus ſis, & optimus tibi videare, ut pro Chriſtiano ſis Judæus, mutis tantum elementis ſerviens, ut gloriam habeas non in occulto apud Deum, ſed in manifeſto apud homines? Quod ſi in ſpiritu ambulaſti, non in carne, ubi fructus ſpiritus? ubi charitas? ubi gaudium illud animi? ubi pax erga omnes? ubi patientia? longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas, ubi Chri-

Christi imago in tuis moribus? Non sum, inquis, scortator, non fur, non sacrilegus, & observo quæ sum professus. At quid est hoc aliud, quam non sum sicut cæteri homines, raptores, adulteri, & jejuno bis in sabbato? Malo ab malo publicanum humilem, & misericordiam implorantem, quam istud justorum genus, sua benefacta commemorantium. Quid autem professus es, an ne faceres quod olim in baptismo jurasti, te Christianum, hoc est, spiritualem, non Judæum futurum? Quippe qui propter traditiunculas hominum transgrederis mandata Dei. An non Christianismus est vita spiritalis? Audi Paulum Romanis loquentem: Nihil ergo damnationis est his, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Jesu, liberavit me à lege peccati & mortis. Nam quod impossibile erat legi, quæ infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non

Hypocrisis religiosorum.

Christianismus quid.

non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum. Qui enim in carne ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt: qui vero in ſpiritu ſunt, quæ ſpiritus ſunt ſentiunt. Nam prudentia carnis, mors eſt: prudentia autem ſpiritus, vita & pax. Quoniam ſapientia carnis, inimica eſt Deo: legi enim Dei non eſt ſubjecta, nec enim poteſt. Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Quid dici poterat plenius? quid apertius? Verum hæc nihil ad ſe pertinere putant homines ad ſua blandiendum vitia arguti, ad aliena carpenda præcipites, & quod Paulus dixit de ſecundum carnem ambulando, in adulteros modo & ſcortatores referunt, quod de ſapientia carnis, quæ inimica eſt Deo, in eos detorquent, qui literaturam ſecularem (quam vocant) didicerunt. In utroque ſibi plaudunt, quod neque adulteri ſunt, & omnium literarum egregie indocti. Cæterum in ſpiritu vivere, nihil aliud eſſe ſomniant, quam facere ſcilicet quod faciunt ipſi: qui ſi linguam Paulinam tam diligenter obſervaſſent, quam fortiter

Theologorum expoſitio.

titer contemnunt Ciceronianam, intelligerent nimirum Apoſtolum vocare carnem, id quod viſibile eſt, ſpiritum quod inviſibile. Docet autem ubique viſibilia oportere ſervire inviſibilibus, non contra inviſibilia viſibilibus. Tu præpoſtere ad iſta Chriſtum accommodas, quæ conveniebat ad Chriſtum applicari. An teſtimonium flagitas, carnis vocabulum, non tantum ad libidinem aut luxum pertinere? Accipe quod idem Apoſtolus hoc ipſum quod ſemper agens, ſcribit Coloſſenſibus: Nemo vos ſeducat volens in humilitate & religione angelorum, quæ non vidit, ambulans fruſtra, inflatus ſenſu carnis ſuæ, & non tenens caput, id eſt, Chriſtum, ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones ſumminiſtratum & conſtructum, creſcit in augmentum Dei. Et ne quid dubites eum loqui de iis, qui cæremoniis quibuſdam corporalibus freti, aliorum ſpiritalibus obſtrepunt ſtudiis, Attende quod ſequitur: Si ergo mortui eſtis cum Chriſto, ab elementis hujus mundi, quid adhuc tanquam viventes mundo decernitis? Ab his igitur nos

Quid Paulo ſit Caro & Spiritus.

avo-

avocans paulo poſt: Igitur, inquit, ſi conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſunt ſurſum quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Deinde ſpiritalis vitæ præcepta tradens, quid tandem monet? Num ut his aut his cæremoniis utamur? num ut ſic veſtiamur? ut his aut his cibis victitemus? ut tantum pſalmorum exhauriamus? nihil horum. Quid igitur? Mortificate, inquit, membra veſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immundiciam, libidinem, concupiſcentiam malam, & avaritiam, quæ eſt idolorum ſervitus. Ac paulo poſt: Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam. Pauloque inferius: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem Dei, ſecundum imaginem ejus qui creavit eum. Quis eſt autem vetus homo? nempe Adam ille de terra terrenus, cujus converſatio eſt in terra, non in cœlis. Terram intellige, quicquid viſibile, eoque temporarium. Quis novus homo? nempe

Spiritalis vitæ præcepta

Vetus homo.

nempe de cœlo cœleſtis. Cœlum accipe, quicquid inviſibile, eoque æternum. Poſtremo ne Judaico more certis quibuſdam obſervationibus tanquam magicis cæremoniis Deum demereri velimus, docet eatenus opera noſtra grata eſſe Deo, quatenus ad charitatem referuntur, indidem profecta. Super omnia autem hæc, inquiens, charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis. Et pax Dei Chriſti exultet in cordibus veſtris, in qua & vocati eſtis in uno corpore. Dabo argumentum evidentius. Ad Galatas ſcribens, ſæpe carnem, ſæpe ſpiritum nominat, quos non tantum à libidine vocat ad caſtimoniam, ſed à Judaiſmo & operum fiducia, in quam erant à pſeudapoſtolis inducti, conatur retrahere. Hic igitur opera carnis recenſens, vide quæ vitia commemoret. Manifeſta ſunt autem opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immundicia, impudicitia, luxuria, idolorum ſervitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia.

Neque

Neque multo poſt: Si ſpiritu vivimus, ſpiritu ambulemus. Deinde quaſi peſtem ſpiritui infeſtam indicans, addit: Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes. De fructibus arbor cognoſcitur. Quod vigilias, quod jejunia, quod ſilentia, quod preculas, quod reliquas id genus obſervationes non præteris, nihil moror. In ſpiritu non credam eſſe, niſi videro fructus ſpiritus. In carne eſſe cur non affirmem, cum poſt ſecularem pene iſtarum rerum exercitationem adhuc in te deprehendam opera carnis? Invidentiam plus quam muliebrem, iracundiam & ferocitatem militarem, rixandi nunquam ſatiatam libidinem, rabioſam maledicentiam, vipereum linguæ obtrectatricis venenum, animum tumidum, cervicem præfractam, lubricam fidem, vanitatem, fictionem, aſſentationem? Tu fratrem in cibo aut potu, cultuve judicas. At Paulus te judicat ex factis tuis. An hoc te à carnalibus mundanis ſeparat, quod tu levioribus quidem in rebus, ſed iiſdem tamen vitiis laboras? Num tur-

Peſtis ſpiritui infeſta.

turpior eſt, qui ob hæreditatem interceptam, ob vitiatam filiam, ob læſum parentem, ob magiſtratum, ob principis gratiam, iras, inimicitias, æmulationes ſuſcipit, quam tu qui pudet dicere quam de nihilo multo hæc omnia facis acerbius? Cauſa peccandi levior non elevat crimen, ſed exaggerat. Neque refert in quanto pecces, modo pari affectu. Imo refert adeo, hoc enim quiſque ſceleratior eſt, quo minore momento ab honeſto abducitur. Non ego nunc loquor de iis monachis, quorum mores & mundus deteſtatur, ſed de his quos vulgus miratur, non ut homines, ſed ut angelos. Quos ipſos tamen offendi non oportet hoc ſermone, qui vitia notat, non homines. Quod ſi boni viri ſunt, gaudeant etiam à quocunque admoneri in his quæ ad ſalutem pertinent. Neque clam me eſt, inter eos eſſe plurimos, qui literis & ingenio adjuti, ſpiritus myſteria deguſtarunt. Sed (quod ait Livius) fere fit ut major pars vincat meliorem. Cæterum ſi verum fateri fas eſt, nonne videmus arctiſſimum quodque monacho- Monachi.

rum genus faſtigium religionis aut in cæremoniis, aut in certa lege pſalmorum, aut in corporum labore ponere? Quos ſi quis excutiat, atque de ſpiritualibus percontetur, vix perpaucos invenerit, qui non in carne ambulent. Et hinc iſta tanta animorum infirmitas illic trepidantium, ubi timor non eſt, illic oſcitantium ubi ſummum eſt periculum. Hinc illa perpetua in Chriſto infantia, ut ne quid dicam gravius, quod præpoſteri rerum æſtimatores, ea facimus plurimi, quæ ſola nihili ſunt, iis neglectis, quæ ſola ſufficiunt, ſemper ſub pædagogis agentes, ſemper ſub jugo: nec unquam ad libertatem ſpiritus aſpirantes, nunquam ad amplitudinem charitatis creſcentes: cum clamet Paulus ad Galatas: State & nolite iterum jugo ſervitutis contineri. Atque alio loco: Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, ut ex fide juſtificemur. At ubi venit fides, jam non ſumus ſub pædagogo. Omnes enim filii Dei eſtis per fidem, quæ eſt in Chriſto Jeſu. Neque multo inferius: Ita nos, cum eſſemus parvuli, ſub elementis

tis mundi eramus ſervientes. At ubi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem eſtis filii Dei, miſit Deus ſpiritum filii ſui in corda veſtra, clamantem: Abba pater. Itaque jam non eſt ſervus, ſed filius. Iterum alibi: Vos enim in libertatem vocati eſtis fratres, tantum ne libertatem in occaſionem detis carnis, ſed per charitatem ſpiritus ſervite invicem. Omnis enim lex in uno ſermone impletur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Quod ſi invicem mordetis, & comeditis, videte ne ab invicem conſumamini. Rurſum ad Rom. Non enim accepiſti ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus: Abba pater. Eodem pertinet & illud quod Timotheo ſcribens: Exerce autem, inquit, teipſum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis eſt, pietas ad omnia eſt utilis. Et ad Corinthios: Dominus ſpiritus eſt, ubi autem ſpiritus, ibi libertas. Sed quid nos unum aut

alterum locum referimus? Totus in hoc eſt Paulus, ut caro quæ contentioſa eſt contemnatur, & in ſpiritu, qui charitatis & libertatis eſt auctor, nos conſtituat. Individuæ enim inter ſe comites ſunt, caro, ſervitus, inquietudo, contentio: Rurſum, ſpiritus, pax, amor & libertas. Hæc paſſim inculcat Apoſtolus. Num meliorem religionis magiſtrum requirimus, præſertim cum huic omnis divina ſcriptura concinat? Hoc erat maximum mandatum in lege Moſaica, hoc iterat ac perficit in Evangelio Chriſtus. Ob hoc potiſſimum natus ac mortuus eſt, ut nos doceret non Judaizare, ſed amare. Poſt cœnam illam ſupremam quam ſollicite, quanto affectu mandat Apoſtolis ſuis non de cibo aut potu, ſed de charitate mutuo ſervanda. Quid aliud docet, imo rogat hujus ſymnyſtes Joannes, ut niſi diligamus invicem? Paulus cum paſſim, ut dixi, charitatem commendans, tum ad Corinthios ſcribens, & miraculis, & prophetiæ, & angelorum linguis anteponit charitatem. Ne tu mihi ilico charitatem eſſe dicas, in tem-

plo

plo frequentem eſſe, ſignis divorum procumbere, cereolos accendere, numeratas preculas iterare. Nihil iſtis opus habet Deus. Charitatem Paulus vocat, ædificare proximum, omnes ejuſdem corporis membra ducere, omnes unum in Chriſto putare, de fraternis commodis, perinde ut de tuis in domino gaudere, incommodis mederi, veluti propriis: manſuete corripere errantem, docere neſcientem, erigere lapſum, conſolari dejectum, adjuvare laborantem, ſubvenire egenti: in ſumma omnes opes tuas, omne ſtudium, omnes curas ad hoc referre, ut quam plurimis profis in Chriſto, ut quemadmodum ille neque ſibi natus eſt, neque ſibi vixit, neque ſibi mortuus eſt, ſed totum ſe donavit uſibus noſtris, ita & nos fratrum commoditatibus inſervianus, non propriis. Quod ſi fieret, nihil eſſet religioſorum vita neque lætius neque facilius, quam nunc contra triſtem fere videmus & laborioſam, ac Judaicis ſuperſtitionibus plenam, nec ab ullis laicorum vitiis immunem, in nonnullis contaminatiorem. Quod hominum genus, ſi nunc re-

Quid charitas Paulo.

viviſceret Auguſtinus, quo auctore vitæ plerique gloriantur, profecto ne agnoſceret quidem, clamaretque, nihil ſe minus probaturum fuiſſe, quam hoc vitæ genus: neque ad ſuperſtitionem Judæorum, ſed ad Apoſtolorum regulam, vivendi rationem inſtituiſſe. Sed audio jamdudum quid mihi reſpondeant quidam paulo ſaniores: in minimis vigilandum, ne paulatim defluatur in majora vitia. Audio & approbo, verum non paulo magis advigilandum, ne ſic inhæreas minimis, ut à maximis penitus excidas. Ibi periculum evidentius, ſed hic gravius: ita Scyllam fugito, ne in Charybdim incidas. Iſta facere ſalutare eſt, ſed eis inniti perniciosum. Paulus non te vetat elementis uti, ſed ſervire non vult elementis eum, qui liber eſt in Chriſto. Non damnat legem factorum, ſed ſi quis ea legitime utatur. Sine his fortaſſe pius eris, ſed non iſta te pium faciunt: Conducent ad pietatem, ita ſi quidem in hoc utare. Sin frui cœperis, pietatem omnem ſemel extinguunt. Apoſtolus contemnit opera Abrahæ, quæ ſum-

ſumma fuiſſe nemo neſcit, & tu tuis confidis: Deus averſatur victimas & Sabbata, & neomenias populi ſui, quorum omnium ipſe fuerat auctor. An audebis tuas obſervatiunculas, cum divinæ legis præceptis conferre? Audi tamen ad iſta nauſeantem ac ſtomachantem Deum: Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum? plenus ſum, holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui. Cum veneritis ante conſpectum meum, quis quæſivit hæc de manibus veſtris, ut ambularetis in atriis meis? Ne offeratis ultra ſacrificium fruſtra incenſum, abominatio eſt mihi. Neomeniam & ſabbatum, & feſtivitates alias non feram. Iniqui ſunt cœtus veſtri, Calendas veſtras, & ſolennitates veſtras odivit anima mea. Facta ſunt mihi moleſta, laboravi ſuſtinens. Et cum extenderitis manus veſtras, avertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaveritis orationes veſtras, non exaudiam vos. Nonne cum obſervationes & ritus ſacrorum commemorat, tum multiplicatas orationes, tanquam di-

gito notat eos, qui religionem numero pſalmorum, aut precum metiuntur? Attende & illa, quam mire divinum faſtidium propheta facundus exaggerat, ut jam nec auribus, nec oculis ferre potuerit Quæ tandem obſecro? nimirum quæ ipſe tanta religione ſervanda tradiderat, quæ tanta veneratione, tot ſeculis fuerant à regibus ſanctis & prophetis obſervata. Et hæc deteſtatur adhuc in lege carnali, & tu tuis domi tibi natis obſervatiunculis fidis in lege ſpirituali? Idem alio loco eundem prophetam clamare indeſinenter, & inſtar tubæ vocem jubet intendere, videlicet in re ſeria & acri reprehenſione digna, quæque fere non niſi magna contentione ab iſtis obtineri queat. Me, inquit, de die in diem quærunt, & ſcire vias meas volunt, quaſi gens quæ juſtitiam fecerit, & quæ judicium Dei ſui non dereliquerit. Rogant me judicia juſtitiæ, & appropinquare Deo volunt. Quare jejunavimus, & non aſpexiſti, humiliavimus animas noſtras, & neſciſti? Ecce in die jejunii veſtri invenitur voluntas veſtra, & omnes debitores veſtros

veſtros repetitis. Ecce ad lites & contentiones jejunatis: & percutitis pugno impie. Nolite jejunare uſque ad hanc diem, ut audiatur in excelſo clamor veſter. Nunquid tale eſt jejunium quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam? Nunquid contorqueri quaſi circulum caput ſuum, & faccum & cinerem ſternere? Nunquid iſtud vocabis jejunium, & diem acceptabilem domino? Sed quid hoc eſſe dicemus? damnat Deus quod ipſe mandarat? minime. quid igitur? ſed in carne legis manere, & in re nihili confidere, id vero deteſtatur: proinde utroque loco quid velit accedere, demonſtrat. Lavamini, inquit, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum de oculis meis. Cum audis mala cogitationum, nonne palam ſpiritum & internum hominem denotavit. Oculi domini non vident in manifeſto, ſed in occulto, neque ſecundum viſionem oculorum judicat, neque ſecundum auditum aurium arguit. Neſcit fatuas virgines, foris expolitas, intus inanes. Non novit eos qui labiis dicunt, domi-

Vitæ ſpiritualis uſus.

ne, domine. Deinde admonet uſum vitæ ſpiritalis, non tam in cæremoniis, quam in proximi charitate ſitum eſſe. Quærite judicium, ſubvenite oppreſſo, judicate pupillo, defendite viduam. Similia ſubtexuit & alteri loco de jejuniis: nonne, hoc eſt, magis jejunium quod elegi? diſſolve colligationes impietatis: ſolve faſciculos deprimentes: dimitte eos qui confracti ſunt liberos, & omne onus dirumpe. Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſque induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. Quid igitur faciet Chriſtianus? negliget Eccleſiæ mandata? contemnet honeſtas majorum traditiones? damnabit pias conſuetudines? Immo ſi infirmus eſt, ſervabit ut neceſſarias: ſin firmus & perfectus, tanto magis obſervabit, ne ſua ſcientia fratrem offendat infirmum, & occidat eum pro quo mortuus eſt Chriſtus. Hæc oportet non omittere, ſed illa neceſſe eſt facere. Non damnantur opera corporalia, ſed præferuntur inviſibilia. Non damnatur cultus viſibilis, ſed non placatur Deus,

niſi

niſi pietate inviſibili: ſpiritus eſt Deus, & ſpiritalibus victimis flectitur. Turpe ſit Chriſtianis ignorare, quod gentilis quidam poëta non ignoravit: qui de pietate præcipiens: Si Deus, inquit, eſt animus, nobis ut carmina dicunt, Hic tibi præcipue ſit pura mente colendus. No contemnamus auctorem, vel ethnicum, vel minutum: Sententia eſt magno etiam Theologo digna, & ut ego quidem deprehendi, tam intellecta à paucis, quàm à nemine non lecta. Ea vero eſt hujuſmodi. Similia ſimilibus afficiuntur. Tu Deum tauro cæſo, aut thureo vapore moveri magnopere credis, quaſi corpus eſſet. Mens eſt, & quidem puriſſima, ſimpliciſſimaque, proinde potiſſimum mente pura colendus eſt. Tu cereum accenſum ſacrificium putas. At David ſacrificium, inquit, Deo ſpiritus contribulatus. Et ſi deſpexit ſanguinem hircorum, aut vitulorum, at cor contritum & humiliatum non deſpiciet. Si facis quod tribuitur oculis hominum, multo magis adhibe quod requirunt oculi Dei. Religioſo cucullo tegitur corpus, quid tum,

tum, ſi mundanam veſtem gerit animus? Si nivea tunica velatur homo exterior, ſint & interioris hominis veſtimenta candida, ſicut nix. Silentium agis foris, multo magis cura, ut vacet mens intus. In templo viſibili demittis genu corporis: nihil agitur, ſi in templo pectoris ſtas erectus contra Deum. Veneraris lignum crucis, magis ſequere myſterium crucis. Jejunium agis, & abſtines ab iis, quæ non coinquinant hominem, & non contines ab obſcœnis ſermonibus, qui polluunt & tuam, & alienam conſcientiam? Corpori ſubducitur cibus, & anima ſiliquis porcorum ſeſe ingurgitat? Exornas ædem ſaxeam, religioni habes loca ſacra: quid refert ſi templum pectoris, cujus parietem perfodit Ezechiel, abominationibus Ægyptiis prophanatum eſt? Sabbatum agis foris, & intus omnia vitiorum tumultibus perſtrepunt. Non mœchatur corpus, ſed avarus es, jam mœchus eſt animus. Pſallis lingua corporea, ſed intus auſculta, quid dicat animus: Ore benedicis, & corde maledicis. Corpore angusta cellula contineris, & cogitatione

per

per totum orbem vagaris. Audis verbum Dei corporeis auribus, magis audias intus. Quid enim dicit Propheta? Niſi audieritis intus, plorabit anima veſtra. Quid autem legis in Evangelio? Ut videntes non videant, & audientes non audiant. Et rurſum propheta, Aure audietis, & non percipietis. Beati igitur qui intus audiunt verbum Dei. Felices, quibus dominus intus dicit verbum, & ſalvabuntur animæ illorum. Hanc aurem jubetur à David inclinare filia regis illa, cujus omnis decor ab intus in fimbriis aureis. Denique quid refert mala non facere, quæ affectu concupiſcis? Quid refert bona foris agere, quibus diverſa fiunt intus? An magnum eſt, quod corpore Hieroſolymam adis, cum intra temetipſum ſit Sodoma, ſit Ægyptus, ſit Babylon? Non magnum eſt carneis calcaneis veſtigia calcaſſe Chriſti, at maximum affectu ſequi veſtigia Chriſti. Si maximum eſt contigiſſe ſepulchrum domini, non maximum erit expreſſiſſe myſterium ſepulturæ? Accuſas apud ſacerdotem hominem tua peccata, vide quo-

quomodo accuſes apud Deum. Nam apud illum accuſare, intus odiſſe eſt. Tu forte ſigillis cereis aut pecuniola, aut peregrinatiuncula ſemel elui culpas credis: tota erras via. Intus acceptum eſt vulnus, intus pharmacum admoveatur neceſſe eſt. Corruptus eſt affectus, amaſti, quod erat odio dignum, odiſti, quod erat amandum. Dulce tibi fuit amarum, & amarum dulce. Nihil moror, quid exhibeas foris: ſed ſi mutatis vicibus, quod modo amabas, odiſſe, fugere, horrere cœperis, ſi dulceſcit affectui quod modo fel ſapiebat, ita demum ſanitatis argumentum accipio. Amavit multum Magdalena, & dimiſſa ſunt ei peccata multa. Quo magis Chriſtum amabis, hoc magis oderis tua vitia, nam odium peccati conſequitur amorem pietatis, velut umbra corpus. Malo te ſemel more tuos vitioſos intus ac vere odiſſe, quam decies verbo tenus teſtari apud ſacerdotem. Ergo ut quædam exempli gratia retulimus, in toto theatro mundi hujus viſibilis, in vetere lege, in nova, in omni mandato Eccleſiæ, denique in teipſo, atque

in

in omni negotio humano, foris caro quædam eſt, intus ſpiritus. In quibus ſi non ordinem faciemus præpoſterum, ſed in his quæ videntur non ita multum fiduciæ ponentes, niſi quatenus ad meliora momenti quid adferunt, ſemper ad ſpiritum & ea quæ charitatis ſunt, reſpiciamus, evademus non triſtes, ut iſti, & imbecilles, ſemper pueri (ut proverbio dicitur) animales, oſſa arida (ut apud prophetam eſt) ſpiritum non habentia, lethargici, ſtupidi, rixoſi, lividi, ſuſurrones: ſed excelſi in Chriſto, ampli charitate, robuſti, & ad utramque fortunam ſtabiles: ad minima conniventes, ad ſumma enitentes, pleni alacritatis, pleni ſcientiæ, quam qui rejiciunt, eos rejicit & ille ſcientiarum dominus. Imperitia enim quam fere comitatur indocilitas, & quam Græci pulchre vocant φιλαυτίαν, ſola facit, ut (quod ait Eſaias) confidamus in rebus nihili, & loquamur vanitates. Concipiamus laborem, & pariamus iniquitatem: ſemper ſerviamus trepidi atque humiles cæremoniis Judaicis. De cujuſmodi loquens Paulus: Teſtimonium, inquit,

quit, perhibeo illis, quod zelum quidem Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Quid autem ignorabant? nempe quod finis legis Chriſtus, Chriſtus autem ſpiritus eſt, charitas eſt. Apertius autem Eſaias miſeram & inutilem iſtorum ſervitutem in carne deſcribit. Propterea, inquit, captivus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam. Et nobiles ejus interierunt fame, & multitudo ejus ſiti exaruit. Non mirum quod populus ſervit elementis hujus mundi, videlicet vulgus indoctum, & non niſi de alieno pectore ſapiens. Magis mirandum quod religionis Chriſtianæ quaſi primates in eadem captivitate fame intereunt, & ſiti exareſcunt. Quare fame interierunt? quia non didicerunt à Chriſto frangere panes hordeaceos: ſiliquam modo aſperam circumlingunt, medullam non eruunt. Quare ſiti exareſcunt: quia non didicerunt à Moſe aquam de ſpirituali petra elicere. Neque hauſerunt de fluminibus quæ de ventre Chriſti fluunt aquæ vivæ. Hoc autem dictum eſt de ſpiritu, non de carne. Tu igitur

Chriſtus finis legis.

gitur mi frater, ne triſtibus laboribus non multum promoveas, ſed mediocri exercitio, cito grandis & vegetus evadas in Chriſto, hanc regulam diligenter amplexus, ne velis cum immundis animalibus humi reptare, ſed ſemper alis illis nitens, quas Plato putat in animis amoris calore elicitas, denuo pullulaſcere, à corpore ad ſpiritum, à mundo viſibili ad inviſibilem, à litera ad myſterium, à ſenſibilibus ad intelligibilia, à compoſitis ad ſimplicia temetipſum quaſi gradibus quibuſdam ſcalæ Jacob erige. Ita ad ſe propinquanti, viciſſim appropinquabit dominus: & ſi tu pro viribus de tua caligine, ſenſuumque ſtrepitu conaberis aſſurgere, occurret ille commode è luce ſua inacceſſibili, & ſilentio illo incogitabili, in quo non ſenſuum tantum omnis tumultus, ſed & intelligibilium omnium imagines conticeſcunt.

Canon ſextus.

ET quoniam ex tempore ſcribenti aliud ex alio in mentem venit, ſubtexam & ſextam regulam, ſupe-

ſuperioribus quodammodo cognatam, tam neceſſariam ad ſalutem univerſis, quam à paucis curæ habitam. Ea eſt ut animus ad Chriſtum anhelantis, à vulgi tum factis, tum opinionibus quam maxime diſſentiat, nec aliunde quam ab uno Chriſto, pietatis exemplum petatur. Hoc eſt enim unicum archetypum, unde quiſquis vel unguem diſceſſerit, à recto diſcedit, atque extra viam currit. Proinde Plato graviter profecto ut pleraque, in politia ſua negat eum virtutem conſtanter tueri poſſe, qui de turpi atque honeſto, nullis certis opinionibus mentem imbuerit. At quanto perniciosius eſt, falſas opinione de iis, quæ ad ſalutem pertinent, animo penitus inſidere? Quare hoc vel in primis curandum putat, ut cuſtodes illi, quos oportet omni turpitudine vacare, quam optimas opiniones de fugiendis atque expetendis, eaſque quam certiſſimas tanquam leges quaſdam ſanctiſſimas animo inſculpant ſuo. Quicquid enim perſuaſione penitus inhæſit animo, id quiſque moribus exprimit. Eoque præcipua Chriſtianorum cura

Pietatis exemplum.

huc

huc intendi deberet, ut pueri jam inde ab incunabulis, inter ipſas blanditias nutricum, & parentum oſcula, inter literatorum manus perſuaſiones imbibant Chriſto dignas, propterea quod nihil vel altius inſidit animo, vel hæret tenacius, quam quod rudibus (ut inquit Fabius) annis inditur. Procul procul ab auriculis infantibus amatoriæ cantiunculæ, quas domi foriſque cantillant Chriſtiani, ſpurciores, quam unquam ethnicorum vulgus receperit. Non audiant accepta jactura rei materculam ejulantem: non amiſſa ſorore, ſe miſeram ac deſtitutam clamitantem. Non audiant patrem ignaviam opprobantem ei, qui injuriam non cum fœnore retulit, non admirantem eos, qui rem quocunque modo fecerunt ampliſſimam. Ingenium hominis ad vitia proclive, perniciosum exemplum ſtatim arripit, non aliter, quam ignem vicinum naphtha. Quanquam idem hoc nulla non ætate agendum, ut omnes vulgi errores ab ipſis uſque radicibus ex animo revellantur, atque in eorum locum ſalutares opiniones inſerantur, adeoque roborentur,

Pueri Chriſtiani educatio.

tur, ut nullis rebus queant convelli. Quod qui fecerit, is nullo negotio virtutem ſua ſponte ſequetur, & ſecus agentes miſeratione, non imitatione dignos judicabit. Hæc enim pertinet illud à Socrate non abſurde dictum, quanquam ab Ariſtotele reprehenſum, virtutem nihil aliud eſſe quam ſcientiam fugiendorum atque expetendorum: non quod non viderit diſcrimen inter cognitionem honeſti atque amorem: ſed quemadmodum Demoſthenes pronunciationem primum, ſecundum ac tertium in eloquentia reſpondit eſſe, videlicet adeo præcipuam partem ſignificans, ut in ea totam eſſe duceret: itidem Socrates agens cum Protagora, argumentis evincit, tantum in omni virtute momenti ſcientiam adferre, ut peccata non aliunde proficiſcantur, quam à falſis opinionibus. Etenim & qui Chriſtum amat, & qui voluptatem, pecuniam, honorem falſum amat, nimirum utrique dulce, bonum ac pulchrum ſequuntur. At hi labuntur inſcitia, pro dulci amplectentes, quod eſt acerbiſſimum, pro acerbo fugientes quod eſt dulciſſi-

Peccatũ à falſis opinionibus.

ciſſimum, item pro bono ac lucro ſequentes quod merum eſt detrimentum, pro damno timentes, quod unicum eſt lucrum, id pulchrum judicantes, quod eſt fœdum, id pudendum opinantes, quod ſolum eſt glorioſum. Porro ſi cui penitus perſuaſum ſit, ac jam veluti cibus in animi ſubſtantiam ſit trajectum, ſolam virtutem optimam eſſe, dulciſſimam, pulcherrimam, honeſtiſſimam, utiliſſimam: contra, turpitudinem unicum eſſe malum, cruciatum, fœdum, erubeſcendum, damnoſum, atque hæc non opinione populari, ſed ipſa natura rerum metiatur, fieri non poteſt, ut ea conſtante perſuaſione, diu in malis hæreat. Peſſimus enim jam olim tum vivendi, tum ſentiendi auctor vulgus eſt. Neque unquam ita bene actum eſt cum rebus humanis, ut non peſſima placuerint plurimis: cave ſic cogites: hoc nemo non facit: his veſtigiis majores mei ſunt ingreſſi: hac in ſententia eſt ille tantus philoſophus, tantus Theologus: ſic vivitur à magnatibus: hoc regium eſt inſtitutum: hoc & epiſcopi & pontifices ſummi factitant,

tant, hi profecto vulgus non ſunt: nihil te moveant ingentia nomina; ego vulgum non loco, ſed pectore metior. Vulgus ſunt, quicunque in ſpecu illo Platonico vinčti ſuis affectibus inanes rerum imagines pro veriſſimis rebus admirantur. Nonne præpoſtere faciat, ſi quis non lapidem regulæ, ſed regulam lapidi conetur applicare? Nonne multo abſurdius: ſi quis non hominum mores ad Chriſtum, ſed Chriſtum ad hominum vitam laboret inflectere? Non ideo rectum puta, quia primores, quia maxima pars hominum facitat, ſed ita demum rectum eſt, quod fit, ſi quadrat ad regulam Chriſti. Immo hoc ipſo tibi ſuſpectum quid eſſe oportet, quod plurimis placet. Puſillus grex eſt, & erit ſemper, cui cordi eſt Chriſtiana ſimplicitas, paupertas, veritas. Puſillus eſt, ſed beatus, quippe cui ſoli debetur regnum cœlorum. Arcta eſt via virtutum & à perpaucis calcata, ſed non alia ducit ad vitam. Prudens ædificator utrum tandem ab uſitatiſſimo, an ab optimo opere petit exemplum? Pictores non niſi optimas tabulas ſibi pro-

proponunt. Exemplum noſtrum Chriſtus eſt, in quo uno omnes inſunt beate vivendi rationes: hunc ſine exceptione licebit imitari. Cæterum in probatis viris, eatenus unumquodque in exemplum vocare conveniet, quatenus reſpondebit cum archetypo Chriſti. De vulgo autem Chriſtianorum ſic exiſtima, nullam unquam fuiſſe corruptius, ne apud ethnicos quidem, quantum ad opiniones de moribus attinet. Cæterum de fide, quid ſentiant, viderint ipſi. Hoc certe indubitatiſſimum eſt, fidem ſine moribus fide dignis, adeo nihil juvare, ut etiam in cumulum cedat damnationis. Evolve veterum annales, & confer horum temporum mores. Quando vera probitas deſpectior? quando ſic in precio habitæ divitiæ undecunque partæ? Quo unquam ſeculo verius illud Horatianum: Scilicet uxorem cum dote, fidemque, & amicos, Et genus, & formam regina pecunia donat? Et illud ejuſdem: Nam genus & virtus, niſi cum re, vilior alga eſt. Quis jam non ſerio legit ironiam illam Satyricam? O cives, cives, quæ-

Probati viri imitandi quatenus.

quærenda pecunia primum: Virtus poſt nummos? Quando luxus ſolutior? Quando ſtupra, adulteria vel latius patuerunt, vel impunitiora fuere, vel minus in probro? dum in aliis, ſuis vitiis indulgent principes, & quiſque ſpecioſum factu ducit, quicquid in aulicorum mores abiit? Cui non extremum malum ac probrum videtur pauperies? Olim in ſcortatores, in ſordidos, in glorioſos, in admiratores pecuniæ, etiam de plauſtris famoſa ſcommata jaciebantur: in ſpectaculis gentilium, ſcite notatis vitiis, applaudebatur à vulgo, quibus nunc à Chriſtianorum proceribus male laudatis applauditur. Non tulerunt theatra Athenienſium hiſtrionem è tragœdia quapiam Euripidis cantantem verba cujuſdam avari, unam pecuniam reliquis humanæ vitæ commodis præferentis: ac plane futurum erat, ut actorem cum tota fabula exploderent, ejicerentque, ni mox aſſurgens Poëta, pauliſper etiam manere juſſiſſet, ac ſpectare quorſum admirator ille auri eſſet evaſurus. Quam multa ſunt apud illos exempla eorum, qui è bene

Antiqua comœdia.

bene administrata Republica præter honestam opinionem, nihil in tenuem familiam retulerunt, qui fidem pecunia, qui pudicitiam vita potiorem habuerunt: qui neque prosperis rebus insolescere, neque adversis frangi potuerunt: qui honesta pericula voluptatibus anteposuerunt: qui sola conscientia recti contenti, neque honores, neque opes, neque reliqua fortunæ commoda desiderabant. Et ut ne commemorem Phocionis sanctitatem, Fabritii divitiis potiorem paupertatem, Camilli magnanimitatem, Bruti severitatem, Pythagoræ pudicitiam, Socratis inexpugnabilem continentiam, Catonis integritatem: ac mille pulcherrima omnium virtutum decora, quæ passim in Lacedæmoniorum, in Persarum, in Athenienſium, in Romanorum annalibus leguntur, magno quidem nostro pudore, Divus Aurelius Augustinus, ut ipse de se in commentariis confessionum suarum testatur, jam multo priusquam Christum indueret, contempserat pecuniam, pro nihilo habebat honores, gloria non commovebatur, voluptatibus

Augustini continentia.

tibus autem usque adeo frena negarat, ut homo adolescens una mulierecula contentus esset, cui & conjugii fidem servabat. Hos animos, hæc exempla, inter aulicos, inter Ecclesiasticos, addam & inter monachos, non temere quis invenerit. Aut si quis hujusmodi extiterit, ilico velut asinus inter simias ostentui ac risui erit, delirus, hebes, hypocrita, rerum imperitus, melancholicus, amens, omnium una voce dicetur, ac ne homo quidem judicabitur. Sic Christiani Christi doctrinam veneramur, sic exprimimus, ut nihil vecordius, nihil abjectius, nihil magis pudendum jam vulgo habeatur, quam vere ac toto pectore esse Christianum: quasi aut Christus frustra versatus sit in terra, aut alius sit nunc, quam olim Christianismus, aut non æquo pertineat ad omnes. Ab his igitur volo te toto animo dissentire, & rerum omnium precia unius Christi communione metiri. Quis vulgo non præclarum autumat, atque inter præcipua bona ponendum, claris majoribus prognatum esse, id quod nobilitatem nominant?

Nobilitatem vanitas.

Nihil

Nihil te moveat, cum audis hujus ſeculi prudentes, viros graves, ſummaque auctoritate præditos, admodum ſerio de ſtemmatum gradibus, adductis ſuperciliis, tanquam de re vehementer ardua differentes, & magno conatu magnas nugas effutientes, cum vides alios ſic avorum atque atavorum imaginibus tumentes, ut reliquos præ ſe vix homines eſſe judicent. Sed horum errorem Democritico riſu proſequens, id quod res eſt reputa, unicam ac ſummam eſſe nobilitatem in Chriſto renatum eſſe, illius inſitum eſſe corpori, unum corpus & unum ſpiritum fieri cum Deo. Sint alii regum filii, tibi maximum ſit, quod & es, & diceris filius Dei. Illi ſibi placeant, quod in aulis principum verſentur, tu elige cum David, abjectus eſſe in domo Dei. Attende quos elegerit Chriſtus, infirmos, ſtultos, ignobiles ſecundum mundum. In Adam omnes ignobiles naſcimur, in Chriſto omnes unum ſumus: vera nobilitas eſt, inanem contemnere nobilitatem: vera nobilitas eſt ſervum eſſe Chriſti. Hos tibi majores eſſe puta,

Summa nobilitas eſſe in Chriſto renatum.

quorum virtutes æmularis. Audi quid in Evangelio dixerit optimus æſtimator nobilitatis adverſus Judæos, qui ſe jactabant de generis auctore Abraham: quali vero auctore? non tantum illuſtri, non ſolum opulento, non modo victore regum, ſed ob divinas virtutes divinis ornato præconiis. Quis iſtud non inſigne, non gloria dignum exiſtimet? Audi quid audierint: Vos ex patre diabolo eſtis, & opera patris veſtri facitis. En tibi Paulus & ipſe ad magiſtri regulam generoſitatem æſtimans, Non enim, inquit, omnes qui ex circumciſione ſunt Iſraël, hi ſunt Iſraëlitæ; neque qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes ſunt filii. Pudenda ignobilitas, ſervire turpitudini, cum Chriſto nullam habere cognationem, qui non agnoſcit, niſi qui faciunt voluntatem patris ſui qui in cœlis eſt. Turpiter ſpurius eſt, qui patrem habet diabolum, habet autem qui illius opera facit, niſi mentitus eſt Chriſtus: ſed non novit mentiri veritas. Suprema generoſitas eſt & filium & hæredem eſſe Dei, fratrem autem & cohæredem eſſe Chri-

Chriſti: illorum inſignia quid ſibi velint, ipſi viderint. Chriſtianorum inſignia ſunt communia quidem omnibus, ſed tamen illuſtriſſima crux, corona ſpinea, clavi, lancea, ſtigmata Domini, quæ Paulus in corpore ſuo ſe geſtare gloriatur. De nobilitate itaque vides, quanto alia te ſentire velim, quam vulgus opinatur. Eum vero qui plurimum auri domi congeſſit, quis non vulgo beatum, divitem ac felicem vocat? Tu ſat beatum, immo ſolum beatum judica, qui Chriſtum, qui ſummum bonum poſſidet. Qui precioſam illam margaritam bonæ mentis, vel rerum omnium, vel corporis etiam diſpendio mercatus eſt. Qui theſaurum invenit ſapientiæ, cunctis opibus precioſioris: qui à Chriſto ditiſſimo aurum emit ignitum, probatum, ut locuples fiat. Quid igitur ſunt iſta quæ multitudo miratur, aurum, gemmæ, prædia? Falſo nomine divitiæ, vero ſpinæ, quæ ſemen divini verbi ſuffocant, juxta parabolam Evangelicam: ſarcinæ ſunt, quibus onuſti nec poſſunt per arctam viam Chriſtum nudum ſequi, nec

Divites non ſunt beati.

Quid diviſtiæ.

per oſtium humile intrare in regnum cœlorum. Ne pilo quidem temetipſum meliorem puta, ſi vel Midas, vel Cræſos opibus vincas, ſed illigatiorem, impeditiorem, onuſtiorem: abunde ſat habet, qui iſta fortiter poteſt contemnere: ſatis proſpectum eſt ei, cui nihil defuturum promiſit Chriſtus: non eſuriet, cui ſapit manna verbi divini: non erit nudus, qui Chriſtum induit. Hoc ſolum damnum exiſtima, quoties aliquid de pietate deceſſit, & vitiis accrevit: ingens lucrum puta, cum mens acceſſione virtutis facta eſt melior. Nihil tibi deeſſe puta, ſi eum poſſides, in quo ſunt omnia. Quid autem hoc eſt, quod miſeri voluptatem nominant? profecto nihil minus, quam quod dicitur. Quid igitur? mera inſania eſt, & plane (quod Græci dicere ſolent) Ajacis riſus, dulce venenum, blanda pernicies. Vera & unica voluptas, gaudium eſt puræ conſcientiæ: lautiſſimæ epulæ ſunt, ſtudium ſanctarum ſcripturarum: jucundiſſimæ cantilenæ, pſalmi ſpiritus ſancti: feſtiviſſima ſocietas, communio ſanctorum omnium:

um: ſummæ deliciæ, fruitio veri. Tu modo purga oculos, purga aures, purga palatum, & incipiet tibi adoleſcere Chriſtus: quo vere guſtato, etiam ſi Mileſii, Sybaritæ aſoti, Epicurei, breviter univerſi voluptatum architecti, omnes ſuas illecebras in unum conferant, præ uno illo naufea videbuntur. Non id protinus dulce eſt quod ſapit, ſed quod ſano ſapit. Si febrienti aqua vinum ſapit, nemo iſtud voluptatem nominat, ſed morbum. Erras ſi non credis piis hominibus longe jucundiores eſſe ſuas lachrymas, quam impiis riſus, cachinnos, jocoſque ſuos: non his dulcius eſſe jejunium, quam illis attagines, phaſides aves, perdices, accipenſeres, aut rhombos ſuos: horum frugales menſulas, oluſculis & leguminibus Pythagoricis inſtructas, non longe lautiores eſſe, quam iſtorum ſumptuoſa faſtidia. Denique vera voluptas eſt, amore Chriſti falſis deliciis non ſolicitari. Jam amoris & odii vocabulis vide quam mundus abutatur. Cum adoleſcens inſanus puellam deperit, id vulgus amorem appellat, cum nullum verius ſit odium.

Dulce eſt quod ſano ſapit.

Verus amor vel ſuo diſpendio commodis alienis conſulere cupit. Ille quo, niſi ad ſuam voluptatem, ſpectat? igitur non illam, ſed ſemetipſum amat, quanquam ne ſe quidem amat, nemo enim alium amare poteſt niſi ſe prius amarit, ſed recte: nemo quenquam odiſſe poteſt, niſi ſe prius oderit: Verum bene amare, nonnunquam bene odiſſe eſt, & recte odiſſe, amaſſe eſt. Ergo qui ob tantillum commodum, ut putat, ſuum puellæ blanditiis & muneribus tendit inſidias, ut illi quod habet optimum eripiat, integritatem, pudorem, ſimplicitatem, bonam mentem, famam, utrum hic odiſſe an amare tibi videtur? Profecto nullum hoc odio odium atrocius. Cum inepti parentes liberorum vitiis indulgent, vulgo aiunt, Quam tenere hi ſuos amant filios? Immo quam crudeliter oderunt, qui dum ſuis morem gerunt affectibus, liberorum ſalutem habent neglectui. Quid aliud nobis precatur hoſtis invidentiſſimus diabolus, quam ut hic impune peccantes, in æternum incurramus ſupplicium? Lenem magiſtrum, & miſericordem prin-

Indulgentia erga filios.

principem vocant, qui ſceleribus quibuſdam, vel connivet vel etiam favet, ut hoc peccent licentius, quo impunitius. At quid aliud minatur per prophetam Dominus iis, quos ſua miſericordia putat indignos? Et non viſitabo, inquit, ſuper filias veſtras quando fornicantur, & ſuper nurus veſtras, quando adulterantur. David vero quid promiſit? Viſitabo, inquit, in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis. Vides ut in Chriſto noventur omnia, & rerum vocabula permutentur: qui ſeipſum male amat, is capitaliter odit: qui in ſeſe male miſericors eſt, is crudeliſſime ſævit: bene curare, negligere eſt: bene lædere, prodeſſe eſt: bene perdere, ſervare eſt. Ipſe tibi curæ eris, ſi carnis deſideria contempſeris: ſi bene ſævieris in vitia, hominem beneficio juveris: ſi peccatorem occideris, hominem ſervaveris: ſi perdideris quod fecit homo, reſtitueris quod fecit Deus. Age vero jam potentiam & imbecillitatem, fortitudinem & ignaviam

viam quid esse putat error popularis? Nonne potentem nominant eum, qui quem velit, facile queat lædere? Quanquam odiosa nimium potentia est, nocere posse, id quod est istis cum cantharidibus & scorpiis, atque ipso adeo diabolo commune, videlicet dare malum. Solus Deus vere potens est, qui nocere nec potest, si velit, nec vult si possit: quippe cujus natura est benefacere. Sed potens iste quomodo tandem lædet hominem? Eripiet pecuniam, pulsabit corpus, adimet vitam? Si pio homini id facit, beneficium pro maleficio dedit: sin improbo, hic occasionem quidem administravit, sed ille ipse sibi nocuit. Nemo enim nisi à seipso læditur. Nemo alium parat lædere, non longe gravius ipse sese lædat prius. Damnum pecuniæ mihi dare paras. Jam tu charitate amissa, damnum gravissimum tibi ipsi dedisti. Non potes mihi vulnus infligere, quin ipse prius vulnus multo atrocius acceperis. Non adimis mihi vitam corporis, nisi tute tibi prius animam jugularis. At Paulus ad inferendam injuriam imbecillis,

Potentia falsa.

Alterum lædens sibi nocet

cillis, ad ferendam validiſſimus, nonne gloriatur ſeſe in Chriſto poſſe omnia? Fortem & animoſum vulgo nominant eum, qui ferox & impotentis animi, ad quantumvis levem injuriam efferveſcit iracundia, & convitium convitio, maleficium maleficio retaliat. Contra qui acceptam injuriam muſſitat ac diſſimulat, hunc ignavum, puſillanimem, inſtrenuum appellitant. Immo quid alienius à magnitudine animi, quam verbulo dimoveri à ſtatu mentis, & adeo alienam ſtultitiam non poſſe contemnere, ut hominem te non putes eſſe, niſi maleficium maleficio ſuperaris? At quanto fortius, animo excelſo & amplo nullam injuriam non poſſe negligere, inſuper & pro maleficio beneficium reddere? Non ego fortem dixerim, qui in hoſtem audeat, qui mœnia ſuperet, qui vita contempta, omnibus periculis objiciat caput, id quod eſt pene gladiatoribus omnibus commune. At animum qui poſſit vincere, qui ex animo bene velle malevolentibus, bene mereri de malemerentibus, bene precari male precan-

Fortis quis vulgo.

cantibus, huic denique debetur cognomen fortis atque magnanimi. Excutiamus & illud, quid mundus gloriam, ignominiam ac pudorem nominet. Laudaris ob id? & à quibus? Si ob turpia, & à turpibus, ista vero falsa est gloria & vera ignominia. Vituperaris, rideris: qua gratia, & à quibus? ob pietatem, ob innocentiam, utique à malis: non ista est ignominia, sed nulla verior gloria. Esto sane vel universus mundus explodat, exibiletque, non potest non esse gloriosum, quod approbat Christus. Et si quicquid est mortalium, applaudat atque acclamet, euge, euge, non potest non esse pudendum, quod Deo displicet. Prudentiam vulgo vocant, rem parare strenue, partam probe constabilire, & porro in posterum prospicere. Sic enim passim & serio loquentes audimus. Frugi homo est, catus, cordatus, consultus, providus, de iis qui brevi rem faciunt lautiorem. Hoc mundus qui & mendax est ipse, & pater ejus: at quid dicit veritas? Stulte, inquit, hac nocte repetent à te animam tuam. Expleverat hor-

Gloria falsa.

Gloria vera.

Prudentia mundi.

rea

rea meſſibus, inſtruxerat commeatu omnes apothecas, abunde multum pecuniæ domi condiderat, nihil reſtare putabat, non (quod ferè faciunt) ut congeſtis opibus inops cuſtos incubaret, quemadmodum draconem vellus aureum ſervaſſe poëtæ fabulantur, ſed uti partis frueretur, & tamen hunc ſtultum appellat Evangelium. Quid enim ſtultius, quid vecordius, quam umbris inhiantem res veras amittere, id quod ſolemus in cane illo Æſopico ridere: & in Chriſtianorum moribus non magis ridendum eſt, vel flendum potius? Incallidus mercator habeatur, quem comicum illud fugerit: Pecuniam in loco negligere, maximum interdum eſt lucrum: qui præſens lucellum admittat, quod non ignoret ingens diſpendium conſecuturum. Quanto inconſultius, huic umbraticæ vitæ omnibus horis nutanti, tanta ſolicitudine proſpicere, quod tamen fuerat ſuppeditandum à Deo: & in futuram vitam nihil conſulere, quam ſemper calamitoſiſſimam exigamus oportet, niſi fuerit ingenti cura proſpectum. Alium errorem accipe:

ſoler-

ſolertem & rerum peritum vocant, qui rumuſculos omnes captans, novit toto quid fiat in orbe: quæ fortuna mercatuum, quid Britannorum tyrannus moliatur, quid novatum Romæ, quid ortum in Galliis, quomodo Dacæ victitent & Scythæ: quid conſultent principes: breviter qui omni de negotio apud omne genus hominum garrire calleat, eum aiunt ſapere. Quid autem incogitantius, quid inſcitius, quam quæ procul fiant & ad te nihil attinent, ea veſtigare, quæ vero in tuo pectore gerantur, & vel ſola ad te pertinent, de iis ne cogitare quidem. Narras mihi tumultus Britannicos, narra magis quid in tuo pectore tumultuentur ira, invidia, libido, ambitio: quam prope jam iſtæ ſub jugum miſſæ ſint: quæ ſpes victoriæ: quanta belli pars profligata: quam inſtructa ratio. In his ſi vigilans, ſi auritus pariter & oculatus, ſi ſagax, ſi circumſpectus fueris, ſolertem te pronunciabo. Atque illud quod in nos mundus ſolet jacere, in ipſum retorquebo: nequicquam ſapit, qui ſibi nihil ſapit. Ad hunc modum

modum ſi omnes mortalium curas, gaudia, ſpes, metus, ſtudia, ſententias excuſſeris, invenies plena erroris omnia: dum bonum dicunt malum, & malum bonum, dum dulce faciunt amarum, amarum dulce, lucem faciunt tenebras, & tenebras lucem. Et hæc quidem hominum multo maxima turba eſt, verum oportet hos ſimul & contemnere, ne ſimilis illorum eſſe velis, & miſereſcere, ut eos tui ſimiles fieri cupias, atque (ut Auguſtini verbis utar) tum flere convenit irridendos, tum irridere flendos. Noli in malis conformari huic ſeculo, ſed reformare in novitate ſenſus tui, ut probes non quæ mirentur homines, ſed quæ ſit voluntas Dei bona & bene placens, & perfecta. Periculo proximus es, planeque labaſcis, ſi circumſpectare cœperis quid agant plerique, ſi captare quid ſentiant. Tu vitæ ac lucis filius, ſepeliant ſine mortui mortuos ſuos, cæci cæcorum duces ſimul in foveam abeant. Cave quoquam ab exemplari tuo Chriſto cordis oculos dimoveas: non errabis, veritatis ductum ſequens: non impin-

Quæ probanda ſint.

impinges in tenebris, poſt lumen ambulans: Hoc prælucente ſi facta bona à veris, ſi vera mala à falſis ſecreveris, horrebis non imitaberis cæcitatem multitudinis, ad inaniſſima rerum ludibria, vicibus quibuſdam affectionum, iræ, invidiæ, amoris, odii, ſpei, metus, gaudii, doloris, quovis Euripo inquietius æſtuantis. Bragmani, Cynici, Stoici, mordicus ſua dogmata tueri ſolent, & reclamante mundo, explodentibus, exibilantibus omnibus, tamen urgent pertinaces, quod ſibi ſemel perſuaſerunt. Aude & tu ſectæ tuæ decreta penitus in animo figere, aude ſecurus ac totus in auctoris tui ſententiam pedibus diſcedere.

Opiniones Chriſtiano dignæ.

Chriſtianus non ſibi natus.

HÆc ſemper apud te conſtent veri Chriſtianiſmi paradoxa, uti ne quis Chriſtianus ſe ſibi natum eſſe putet, neque ſibi velit vivere, ſed quicquid habet, aut eſt, id omne non ſibi tribuat, ſed Deo auctori ferat acceptum: omnia ſua bona omnibus exiſtimet eſſe

eſſe communia. Proprietatem Chriſtiana charitas non novit. Pios amet in Chriſto, impios propter Chriſtum, qui nos adhuc inimicos ſic dilexit prior, ut ſe totum nobis redimendis impenderit, illos complectatur quod boni ſint, hos nihilominus ut bonos reddat. Neminem prorſus hominem oderit, non utique magis, quam fidelis medicus odit ægrotum. Vitiis tantum ſit inimicus. Quo gravior eſt morbus, eo majorem curam adhibebit pura charitas. Adulter eſt, ſacrilegus eſt, Turca eſt: execretur adulterum, non hominem: ſacrilegum aſpernetur, non hominem: Turcam occidat, non hominem. Det operam, ut impius pereat, quem ipſe ſe fecit: ſed ut ſervetur homo, quem fecit Deus. Omnibus ex animo bene velit, bene precetur, bene faciat. Neque noceat commeritis, & proſit immerentibus. Omnium commodis perinde ut ſuis aggratuletur, omnium incommodis, non ſecus quam ſuis indoleat. Nimirum hoc eſt quod jubet Apoſtolus, flere cum flentibus, gaudere cum gaudentibus.

Immo

Immo gravius alienum malum ferat, quam ſuum. De fraterno bono lætior ſit, quam de proprio. Non eſt Chriſtiani ſic cogitare: Quid mihi rei cum iſto? albus aterve ſit, neſcio, ignotus eſt, alienus eſt, nihil unquam bene de me meritus eſt: læſit aliquando, nunquam profuit. Nihil horum, tantum memineris, quo merito tibi quæ præſtiterit Chriſtus, qui ſuam in te beneficentiam, non in ſe, ſed in proximo voluit retaliari. Tantum vide, quibus egeat ille, & quid tu poſſis. Tantum hoc cogita, Frater eſt in Domino, cohæres in Chriſto, ejuſdem corporis membrum, eodem redemptus ſanguine, fidei communis ſocius, ad eandem gratiam & felicitatem futuræ vitæ vocatus: quemadmodum dixit Apoſtolus, Unum corpus, & unus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in una ſpe vocationis veſtræ, unus Dominus, & una fides, unum baptiſma, unus Deus, & pater omnium, qui ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Alienus eſſe qui poteſt, qui cum tibi tam multiplex intercedit unitatis

tis copula? Apud gentiles momenti nonnihil adferant vel ad benevolentiam, vel ad malevolentiam illæ rhetorum circumſtantiæ. Concivis eſt, affinis eſt, cognatus eſt: aut contra: familiaris, amicus paternus, bene meritus, gratus, honeſto loco natus, opulentus, aut ſecus: In Chriſto aut nihil ſunt, aut juxta Paulum, unum & idem ſunt hæc omnia. Hoc unum tibi obverſetur ob oculos, & ſatis ſit: caro mea eſt, frater eſt in Chriſto: quod in membrum confertur, nonne in univerſum corpus redundat, atque inde in caput? Omnes ſumus invicem membra: membra cohærentia conſtituunt corpus: corporis caput Jeſus Chriſtus, Chriſti caput Deus: tibi fit, ſingulis fit, Chriſto fit, Deo fit, quicquid uni cuilibet membro fit, ſeu bene, ſeu male: hæc omnia unum ſunt, Deus, Chriſtus, corpus & membra. Non recte inter Chriſtianos locum habet illud: Pares cum paribus: & illud: Diſſimilitudo mater odii: quorſum enim diſſenſionum vocabula, ubi tanta eſt unitas? Non ſapit Chriſtianiſmum, quod

quod vulgo aulicus oppidano, ruſticus urbano, patricius plebeio, magiſtratus privato, dives pauperi, clarus obſcuro, potens imbecilli, Italus Germano, Gallus Britanno, Britannus Scoto, grammaticus Theologo, grammatico Dialecticus, juriſperito medicus, doctus idiotæ, eloquens infacundo, cœlebs marito, juvenis ſeni, clericus prophano, ſacerdos monacho, minor Coletæ, Carmelita Jacobitæ, & ne omnia diſcrimina referam, nugatoria in re diſſimilis diſſimili eſt iniquior. Ubi charitas quæ & hoſtem diligit, quando cognomen commutatum, quando color veſtis nonnihil diverſus, quando cingulus, aut calceus, & ſimilia deliramenta hominum, me tibi faciant inviſum? Quin potius pueriles iſtas nugas mittimus, & illud quod ad rem pertinet, præ oculis habere conſueſcimus, quod multis locis inculcat Paulus, omnes nos in Chriſto capite, unius eſſe corporis membra, eodem animata ſpiritu, ſi tamen in illo vivimus, ut neque felicioribus membris invideamus, & imbecillioribus libenter ſubveniamus:

ut

ut intelligamus nos ipſos accepiſſe beneficium, cum beneficium præſtitimus proximo: nos læſos, cum nocitum eſt fratri. Neque quiſquam proprie ſibi ſtudeat, ſed pro ſua virili quiſque quod accepit à Deo, in commune conferat, ut illo refluant omnia, unde fluxerunt, puta à capite. Hoc videlicet eſt, quod Paulus ſcribit Corinthiis: Sicut enim inquiens, corpus unum eſt, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum ſint multa, unum tamen corpus ſunt, ita & Chriſtus. Etenim in uno ſpiritu omnes nos in unum corpus baptizati ſumus, ſive Judæi, ſive gentiles, ſive ſervi, ſive liberi, & omnes in uno ſpiritu potati ſumus. Nam & corpus non eſt unum membrum, ſed multa. Si dixerit pes, quoniam non ſum manus, non ſum de corpore, num ideo non eſt de corpore? Et ſi dixerit auris, quoniam non ſum oculus, non ſum de corpore, num ideo non eſt de corpore? Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus? Nunc autem poſuit Deus membra, unum-

Sua quiſque conferat in commune.

unumquodque eorum in corpore, ſicut voluit. Quod ſi eſſent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus. Non poteſt autem oculus dicere manui, opera tua non indigeo: aut iterum caput pedibus, non eſtis mihi neceſſarii. Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſariora ſunt. Et quæ putamus ignobiliora, eſſe membra corporis, his honorem abundantiorem circundamus. Et quæ inhoneſta ſunt noſtra, abundantiorem honeſtatem habent. Honeſta autem noſtra nullius egent. Sed Deus temperavit corpus, ei cui deerat abundantiorem tribuendo honorem, ut non ſit ſchiſma in corpore, ſed in idipſum pro invicem ſolicita ſint membra. Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Conſimilia ſcribit Rom. Sicut enim, inquit, in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra, habentes donationes

ſecun-

ſecundum gratiam, quæ data eſt nobis, differentes. Rurſum ad Epheſios: Veritatem autem, inquit, facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia qui eſt caput Chriſtus, ex quo totum corpus compactum & connexum, per omnem juncturam ſubminiſtrationis, ſecundum operationem in menſuram uniuſcujuſque membri, augmentum corporis facit, in ædificationem ſui in charitate. Et alibi jubet invicem alios aliorum onera geſtare; quoniam ſumus invicem membra. Vide igitur, num ad hoc corpus pertineant, quos paſſim audis ad hunc modum loquentes: Mea res mihi hæreditate obvenit, jure, non fraude poſſideo: cur ea non meo arbitratu utar, atque abutar? Cur iiſdem inde quicquam, quibus nihil debeo? Profundo, perdo, meum eſt quod perit, aliorum nihil intereſt: membrum tuum ringitur inedia, & tu ructas perdicum carnes. Frater nudus horret, tibi tantum veſtium tineis & carie vitiatur. Tibi mille aureos unius noctis alea perdidit, dum interim miſera quæpiam puella, adigente ege-

egeſtate, pudicitiam ſuam proſtituit, & perit anima, pro qua Chriſtus impendit animam ſuam. Tu dicis quid mea? Quod meum eſt pro meo arbitrio tracto. Et poſtea iſto cum animo tibi videris Chriſtianus, qui ne homo quidem ſis? Audis in cœtu multorum lædi famam hujus atque illius, tu taces, aut forte arrides obtrectanti. Confutaſſem, inquis, ſi quid ad me pertinuiſſent quæ dicebantur: at nihil mihi cum illo qui lædebatur. Ergo nihil tibi cum corpore, ſi nihil cum membro. Ne cum capite quidem aliquid, ſi nihil cum corpore. Vim vi, inquiunt, jus eſt repellere. Nihil moror, quid leges Imperatoriæ permittant, hoc demiror, unde iſtæ voces in mores Chriſtianorum pervenerint. Nocui, ſed laceſſitus. Malui dare malum, quam in me admittere. Eſto, non puniunt leges humanæ, quod indulſerunt: At quid facturus eſt Chriſtus imperator tuus, ſi ſuæ legi fraudem feceris, quæ extat apud Matthæum? Ego autem dico vobis non reſiſtere malo, ſed ſi quis te percuſſo-

Studium ſui contra charitatem.

cuſſerit in dextram maxillam tuam, præbe illi alteram, & ei qui vult tecum in judicio contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariaverit mille paſſus, vade cum illo & alia duo: diligite inimicos veſtros: & benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, ut ſitis filii patris veſtri qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Reſpondes, non mihi iſta dixit: dixit Apoſtolis, dixit perfectis. Nonne audiſti, ut filii patris veſtri ſitis? ſi filius Dei non cupis eſſe, nihil ad te pertinet lex. Quanquam ne bonus quidem eſt, qui perfectus eſſe nolit. Accipe & illud, ſi mercedem non deſideras, nihil ad te mandatum: ſequitur enim: Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habetis? quaſi dicat, nullam: neque enim iſtud facere virtus eſt, ſed non facere ſcelus eſt: neutri debetur quicquam, ubi par relatum eſt pari. Audi Paulum magnum Chriſtianarum legum & conſultum, & Ne vindictam expetas.

interpretem: Benedicite perſequentibus vos: benedicite & nolite maledicere, nulli malum pro malo reddentes: ſi fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes, non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim: Mihi vindicta, & ego retribuam, dicit Dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput ejus: noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Quid igitur futurum eſt, inquis, ſi procacitatem alienam mea lenitate aluero, & veterem ferendo injuriam invitâro novam? Si potes malum ſine tuo malo vel effugere, vel depellere, nemo te vetat facere: ſin minus, cave dixeris, facere ſatius eſt quam pati: ſi potes, emenda, vel beneficiis obruens, vel manſuetudine vincens: ſin aliter, præſtat alterum perire quam utrunque, præſtat te patientiæ lucro diteſcere, quam mutua talione mali, malos ambos fieri. Ergo Chriſtianum decretum ſit, cum omnibus amore, manſuetudine,

Chriſtia no ſatius pati quã facere.

tudine, beneficio certare: contentione, odio, obtrectatione, contumelia, injuria, vel infimis etiam libenter cedere. Sed indignus eſt, cui benefiat, cui concedatur. At dignum te ut facias, dignus Chriſtus, ad cujus gratiam fit. Neque lædere quenquam volo, aiunt: neque lædi me patiar: immo tu læſus, ex animo remitte noxam, cavens ne quid ſit, quod quiſquam tibi remittat. Tam obſervans eſto in vitanda culpa tua, quam facilis ad remittendam alienam. Quo major es, hoc te magis magiſque ſummittas, ut omnibus in charitate inſervias. Si claro genere es, non obſcurabunt, ſed decorabunt nobilitatem generis, mores Chriſto digni. Si doctus es, hoc modeſtius imperitorum inſcitiam feras & emendes. Hoc fratri plus debes, quo plus tibi creditum eſt. Dives es, memineris, diſpenſatorem eſſe te, non dominum: ac ſolicitus vide, quomodo rerti communem tractes. Tu credebas ſolis monachis interdictam eſſe proprietatem? Indictam paupertatem? Erraſti, utrumque ad omnes Chriſtianos pertinet. Lex

te punit, ſi quid alieni ſuſtuleris: non punit, ſi tuum fratre egente ſubtraxeris: at utrumque puniet Chriſtus. Si magiſtratus es, ne te faciat honor ferociorem, ſed onus ſolicitiorem. Non gero, inquis, munus Eccleſiaſticum, non ſum paſtor aut Epiſcopus. Demus iſtud. At num etiam Chriſtianus non es? Ipſe videris cujas ſis, ſi Eccleſiaſticus non es. Adeo Chriſtus in contemptum venit mundo, ut pulchrum exiſtiment & regium, nihil cum eo habere commercii, hoc quenque contemptiorem eſſe, quo fuerit illi copulatior. An non audis quotidie ab iratis laicis, atrocis convicii loco nobis in os jaci, clerici, ſacerdotis & monachi vocabula? Idque prorſus non alio animo ac voce, quam ſi inceſtum aut ſacrilegium exprobrarent. Equidem demiror, cur non etiam baptiſmum objiciant, cur non etiam cum Saracenis Chriſti cognomen probri vice impingant. Si malum clericum, aut indignum ſacerdotem dicerent aut monachum irreligioſum, ferendi erant, quippe qui mores hominis notarent, non virtutis

tutis professionem contemnerent. Sed qui sibi stupra virginum, res bello raptas, pecuniam alea vel partam, vel perditam, & id genus plurima facinora gloriæ ducunt, in alium vero nihil habent contemptius, aut probrosius, aut magis pudendum, quod obiectent, quam monachi aut sacerdotis vocabulum, nimirum obscurum non est, quid de Christo sentiant isti solo nomine Christiani. Non est alius Episcoporum, alius magistratuum civilium dominus, ejusdem vices gerunt, utrique: eidem utrisque reddenda erit ratio. Si alio quam ad illum respicis, vel suscipiens magistratum, vel gerens, nihil refert si te mundus non vocat Simoniacum, ille certe ut Simoniacum puniet. Si publicum manus ambis, non ut prosis in commune, sed ut privatim rei tuæ consulas, ut ulciscaris quibus male vis, magistratus tuus latrocinium est apud Deum. Insequeris prædones, non uti suum recipiat qui spoliatus est, sed ne non sit apud te, quod apud prædones est: Quantulum quæso inter te & illos interest? nisi forte, quod illi

Prædones prædo.

quidem mercatorum, tu prædonum es prædo. In ſumma niſi hoc animo geris magiſtratum, ut paratus ſis non dicam rei, ſed & capitis jactura, quod juſtum eſt tueri, non approbabit Chriſtus adminiſtrationem tuam. Addam & illud ex Platonis ſententia, neminem eſſe magiſtratu dignum, qui libenter gerit magiſtratum. Si princeps es cave ne te incantent maleficæ illæ aſſentatorum voces: Dominus es, ſupra leges liber es, omnia tibi juſta, omnia honeſta: tibi licet, quicquid libet: nihil ad te, quæ vulgo dicuntur à ſacerdotibus. Immo id tu quod res eſt exiſtima, unum omnium eſſe dominum Chriſtum Jeſum, cujus te quam ſimillimum eſſe oportet, quippe cujus vices geris. Hujus diſciplina nulli præſtanda exactius, quam tibi, à quo severius rationem exacturus, quam ab aliis. Non protinus jus eſſe putato, quod vis, ſed id tantum velis quod jus eſt. Quod ulli mortalium turpe futurum erat id ne tibi quidem putaris honeſtum. Immo ne illa quidem tibi permitte, quæ vulgo ſolent condonari. Quod in aliis deli-

Magiſtratu dignus, qui invitus ſuſcipit.

delictum, in te flagitium fore puta. Honorem, admirationem, dignitatem, gratiam, auctoritatem, non opes tibi concilient plebeis majores, ſed mores emereantur, popularibus meliores. Non ea diſcat in te mirari vulgus, quibus illa ipſa facinora invitantur, in quæ tu quotidie animadvertis. Tolle admirationem divitiarum, ubi fures, peculatores, ſacrilegi, prædones? Tolle admirationem voluptatum, ubi raptores, atque adulteri? Quoties ſplendidior apud tuos videri vis, ne ſtultorum oculis opes tuas explices: cum felicior, ne luxum & voluptates oſtentes. In te primum diſcant iſta contemnere; diſcant ſuſpicere virtutem, in precio habere frugalitatem, applaudere temperantiæ, honorem habere modeſtiæ. Ne quid eorum tuis in moribus appareat, quæ tui faſces in populi moribus puniunt. Optime recideris maleficia, ſi materiam maleficiorum, divitias & voluptates in te non viderint magni fieri. Nequem vel media de plebe præ te contempſeris. Commune ex æquo precium eſt, quo utrique eſtis redempti.

Vita Chriſtiani principis.

pti. A contempta te non ſtrepitus ambitionis, non ferocitas, non arma atque ſatellites, vendicent, ſed vitæ integritas, ſeveritas ac mores ab omnibus populi vitiis incorrupti. Nihil prohibet, in obeundo principatu ſummum tenere locum, & in charitate nullum diſcernere locum.

Principatus Chriſtiani.

Hoc principatum eſſe puta, non omnibus præcedere, ſed quam plurimum omnibus prodeſſe. Non ea quæ publica ſunt, in tuum commodum verte, ſed quæ tua ſunt, æque ipſum totum, ad publicam utilitatem effunde. Multa tibi debet populus, at tu illi debes omnia. Ambitioſa nomina, invicti, ſacroſancti, majeſtatis, & ſi cogantur ferre aures, animus certe non agnoſcat, ſed hæc omnia in Chriſtum, cui ſoli competunt, referas. Laſæ majeſtatis crimen, quod alii tragica voce efferunt, apud te leviſſimum ſit. Majeſtatem principis is vere lædit, qui principis nomine, contra jus, crudeliter, violente, flagitioſe quid facit. Nullius injuria te minus moveat quam quæ privatim ad te pertinet. Publicam perſonam eſſe te memineris, nec opor-

oportere niſi de publico cogitare. Si cordatus es, reputa tecum, non quantus ſis, ſed quantum onus humeris ſuſtineas. Et quo majore in periculo verſaris, hoc minus indulge tibi, non à majoribus tuis, aut aſſentatoribus formam adminiſtrandi imperii, ſed à Chriſto petens. Quid enim abſurdius, quam principem Chriſtianum Hannibalem, Alexandrum magnum, Cæſarem aut Pompeium ſibi proponere? In quibus ipſis cum quaſdam virtutes nequeat aſſequi, ea potiſſimum imitabitur, quæ ſola erant fugienda. Non protinus in exemplum trahatur, ſi quid approbantibus hiſtoricis fecit Cæſar, ſed ſi quod fecit, non abhorret à doctrina Domini noſtri, aut ſi eſt ejuſmodi, ut quanquam imitandum non eſt, ad virtutis tamen ſtudium poſſit accendere. Ne totum quidem imperium tanti ſit, ut prudens velis à recto deflectere: exue potius illud, quam exuas Chriſtum. Ne dubita, habet ille quod tibi referat pro contempto imperio, longe melius imperio. Nihil tam decorum, tam magnificum, tam

glorioſum regibus, quam ad ſummi regis Jeſu ſimilitudinem quam proxime accedere, qui ut erat maximus, ita & optimus erat. Sed quod maximus eſſet, id in terris diſſimulavit: quod optimus, id nos ſentire maluit, quia hoc nos maluit imitari. Negavit regnum ſuum de hoc mundo eſſe, cum eſſet cœli terræque dominus. Sed principes gentium dominantur eis, Chriſtianus non exercet poteſtatem in ſuos, ſed charitatem: & qui maximus eſt, omnium miniſtrum ſe cogitet eſſe, non dominum. Quo magis admiror, poteſtatis & dominii ambitioſa vocabula ad ipſos uſque Pontifices ſummos, & Epiſcopos invecta fuiſſe: nec pudere Theologos non minus indocte quam ambitioſe magiſtros noſtros vulgo appellitari, cum utrumque Chriſtus interdixerit ſuis, ne vel Dominos, vel magiſtros vocari ſe ſinerent, unum enim eſſe tum magiſtrum, tum Dominum, qui & caput omnium noſtrum Chriſtus Jeſus. Apoſtolus, Paſtor, Epiſcopus, officii ſunt vocabula, non dominatus. Papa, Abbas charitatis

Maximus optimus.

cogno-

cognomina ſunt, non poteſtatis. Sed quid ego mare illud vulgarium errorum ingredior? Ad quodcunque hominum genus ſe converterit, multa ubique videbit homo vere ſpiritalis quæ rideat, plura quæ fleat: plurimas opiniones deprehendet depravatiſſimas, & à Chriſti doctrina longe lateque diſſidentes, quarum bona pars inde proficiſcitur, quod etiam in Chriſtianiſmo mundum quendam induximus. Et quod apud veteres Theologos de mundo legitur, hoc parum eruditi, ad eos referunt qui monachi non ſunt. Mundus in Evangelio, apud Apoſtolos, apud Auguſtinum, Ambroſium, Hieronymum dicuntur increduli, à fide alieni, crucis Chriſti inimici, blaſphemi in Deum. Qui hujuſmodi ſunt, ſoliciti ſunt de craſtino, quippe qui diffidunt de Chriſto, pro opibus, pro imperio, pro voluptatibus dimicantur, utpote qui ſenſibilium rerum præſtigiis occæcati, falſa bona pro veris amplectuntur. Hic enim mundus Chriſtum verum lumen non cognovit. Hic totus in malo poſitus, ſe amat, ſibi vivit, ſibi ſtudet, non enim

Mundus quid ſit apud veteres.

enim induit Chriſtum, qui vera charitas eſt. Ab hoc ſemovit Chriſtus non ſolum Apoſtolos, ſed omnes quos ſe dignos judicavit. Quo tandem igitur modo, hunc ſemper in literis damnatum mundum, cum Chriſtianiſmo miſcemus? Et mundi inani vocabulo noſtris vitiis blandimur? Augent hanc peſtem plerique doctores, adulterantes verbum Dei, ut ait Paulus, & ad temporum mores ſcripturam divinam trahentes, cum magis conveniat mores ad ſcripturarum regulam emendari. Nullum autem exitialius aſſentandi genus, quam cum verbis Evangelicis, aut propheticis animi morbis blandimur, non medemur. Audit princeps: Omnis poteſtas à Deo, protinus ſurgunt criſtæ: cur magis tumidum te reddit ſcriptura quam ſolicitum? cogitas quod Deus tradidit tibi gerendum imperium, & non cogitas quod idem geſti imperii exigit rationem. Audit avarus, interdictum Chriſtianis, ne binas habeant tunicas: interpretatur Theologus, alteram tunicam eſſe quicquid neceſſitati naturæ ſuperſit,

perſit, & quod ad morbum cupiditatis pertineat. Bene habet, inquit Craſſus ille, mihi adhuc plurima deſunt. Audit animalis & à charitate frigidus, hunc eſſe charitatis ordinem, ut tuam pecuniam alienæ, tuam vitam alienæ, tuam famam alienæ anteponas. Non dabo, inquit, igitur, ne forte mihi ipſi deſit. Non timebor illius famam, ne quid maculæ meæ aſpergatur famæ. Fratrem in periculo deſeram, ne veniam & ipſe in periculum: breviter mihi vivam totus, nequid ullius nomine ad me perveniat incommodi. Didicimus & à ſanctis viris, ſi quid non imitandum fecerunt, id ſolum in vitæ exemplum trahere. Adulteri & ſanguinarii David exemplo ſibi blandiuntur: qui ſacculis inhiant, divitem Abraham nobis objiciunt. Principes, quibus pro ludo eſt paſſim vitiare virgines, Solomonis reginas & concubinas nobis annumerant. Quorum Deus venter eſt, Noæ ebrietatem prætexunt. Inceſti Loth concubitum prætendunt ſuæ turpitudini: Cur in iſtos à Chriſto declinamus oculos? Audeo dicere, ne

Ordo charitatis.

in

in prophetis quidem aut Apoſtolis imitandum Chriſtianis, ſi quid à Chriſti doctrina divaricetur. Quod ſi ſanctos peccatores libet imitari, non reclamo, modo totos imitentur. Secutus es David adulterantem, magis ſequere pœnitentem. Expreſſiſti Magdalenam peccatricem, exprime & amantem multum, exprime lachrymantem, exprime ad pedes Jeſu ſeſe abjicientem. Perſecutus es Eccleſiam Dei cum Paulo, pejeraſti cum Petro, fac & cervicem porrigas pro pietate cum Paulo, crucem ne reformides cum Petro. Ideo patitur Deus & magnos viros in quædam vitia labi, ne nos lapſi deſperemus, ſed ita, ſi quemadmodum ſocii fuimus errantium, ita ſimus & emendantium errata. Nunc illud ipſum quod imitandum non erat, exaggeramus, & quædam recte ab illis facta depravamus: aranearum inſtar, tantum ſi quid ineſt veneni, exugentes, aut ſalutarem etiam ſuccum nobis vertentes in venenum. Quid tibi cum divite Abraham, cui numiſma numen eſt? quod ille proventu fœturæ, Deo rem illius fortu-

fortunante, ditatus eſt, idque in lege carnali: ideone tibi Chriſtiano licet per fas nefaſque undecunque Crœſi opes congerere, quas vel male profundas, vel pejus domi defodias? Ille divitiis ſponte affluentibus quam non adjecerit animum, vel hoc argumento ſit, quod ſtatim ad jubentis Dei vocem, filium unicum mactandum produxit. Quam credis contempſiſſe boum armenta, qui contempſit & filium? Tu vero nihil aliud ſomnians quam quæſtum, nihil admirans niſi pecuniam, paratus ſimul atque inciderit exigui lucelli ſpes, vel fratrem fallere, vel Chriſtum negligere: ſimile quiddam tibi putas eſſe cum Abraham? Simplices puellæ filiæ Loth, cum conſpicerent omnem quaquaverſum regionem incendio conflagrare, hoc univerſum mundum arbitrantes, quod oculis patebat, neque ullum jam uſquam mortalium ex tam vaſto incendio ſuperſtitem eſſe præter ſeſe, non turpi, ſed pio conſilio, patris concubitum ſuffuratæ ſunt, ne videlicet nullæ generis humani reliquiæ ſupereſſent, præſertim cum adhuc vigeret

geret divinum præceptum : Crescite & multiplicamini. Et audebis tuas prodigiosas libidines, cum harum puellarum facto conferre? Immo & conjugium tuum harum incestui non dubitem posthabere, siquidem in matrimonio non proli servis sed tuæ libidini. David tot egregiis pietatis exemplis editis, semel incidit in adulterium, objecta opportunitate, non captata: an ob hoc protinus tibi licebit impune totam ætatem per alienos thalamos volutari? Petrus semel metu mortis abnegavit Christum, pro quo postea fuerat moriturus, num ideo tibi quavis de causa pejerare fas erit? Paulus non affectu peccavit sed errore lapsus est: admonitus, statim resipuit. Tu prudens, sciens, videns in malis consenescis, & Pauli exemplo, tibi ipsi caput demulces: Matthæus verbo tantum jussus, nihil contatus, semel totum exuit telonen. Te pecuniis addictum, nosti tot sanctorum exempla, non toties audita Evangelia, non tot concliones avellunt. Dicunt mihi Episcopi: Divus Augustinus duas amicas habuisse legi.

Augustini concubinatus excusatur.

legitur: verum ille ethnicus nos in Chriſtianiſmo educati: ille adoleſcens, nos cani. Egregia collatio, quoniam ille juvenis ethnicus, ne matrimonii pedicis irretiretur, unam mulierculam uxoris loco habuit, & non uxori, fidem tamen conjugii præſtitit, ideo nobis Chriſtianis, ſenibus, ſacerdotibus, Epiſcopis, minus fœdum erit, per omnia libidinum volutabra conſpurcari? Actum eſt de moribus, poſteaquam vitia virtutum nominibus donavimus, & ad tuendum mala noſtra argutiores, quam ad emendandum diligentiores eſſe cœpimus: maxime ſi pravas opiniones noſtras falſo patrocinio divinarum literarum alere ac fulcire condidicerimus. Tu igitur frater ſuaviſſime, in totum contempto vulgo, cum ſuis & opinionibus, & factis, ſyncere ac totus Chriſtianum ſectam arripe, quicquid in hac vita vel horrendum, vel appetendum objicitur ſenſibus, id omne pietatis amore ex æquo negligens: unus Chriſtus tibi ſatis ſit, unicus auctor & recte ſentiendi, & beate vivendi. Et hanc quidem meam ſtul-

ſtultitiam amentiamque mundus exiſtimat, ſed per hanc placuit Deo ſalvos facere credentes. Feliciter deſipit, qui ſapit Chriſto, miſere deſipit qui Chriſtum non ſapit. Verum heus tu, quemadmodum te volo fortiter à vulgo diſſentire, ita nolo Cynicum quiddam referentem, paſſim aliorum ſententiis, aut factis oblatrare, ſupercilioſe damnare, odioſe obſtrepere omnibus, rabioſe declamitare in vitam cujſlibet, ne duo ſimul mala conſciſcas: alterum ut in omnium odium abeas: alterum, ut inviſus, ne queas quidem ulli prodeſſe. Eſto & tu omnibus omnia, ut omnes Chriſto lucrifacias, quoad licet, non offenſa pietate. Foris omnibus temet accommoda, ut intus quidem immotum ſedeat propoſitum: foris autem comitas, affabilitas, facilitas, commoditas alliciat fratrem, quem blande convenit invitari ad Chriſtum, non aſperitate deterreri. Denique quod ſentis, non tam fævis intonandum verbis, quam moribus exprimendum. Neque rurſus ſic indulgendum infirmitati vulgi, ut veritatem in ſloco fortiter tue-

Non paſſim oblatres aliorũ factis.

tueri non audeas. Humanitate emendandi ſunt homines, non decipiendi.

Canon ſeptimus.

PORro ſi per infantiam & imbecillitatem animi noſtri, nondum ad iſta ſpiritalia licebit aſpirare, nihilo tamen ſegnius danda erit opera, ut ſaltem in proximis conſiſtamus. Alioqui vera compendiariaque ad felicitatem via eſt, ſi ſemel totam mentem ita ad cœleſtium rerum admirationem converterimus, ut veluti corpus umbram, ita amor Chriſti, amor æternorum & honeſtorum, natura ſecum adducat faſtidium caducorum, & odium turpium. Utrunque enim neceſſario conſequitur alterum, & alterum cum altero vel creſcit, vel decreſcit. Quantum profeceris in amore Chriſti, tantum oderis mundum: quo magis miraberis inviſibilia, hoc magis vileſcent res fluxæ ac momentaneæ. Oportet igitur, quod in literis ſuadet Fabius, idem & in virtutis facere diſciplina, ut ſtatim ad optima nitamur.

Quod

Quod tamen ſi noſtro vitio non continget, proximum eſt, ut vel humana quadam prudentia, à magnis vitiis abſtineamus, noſque ipſos (quoad fieri poteſt) integros divinæ beneficentiæ ſervemus. Nam ut ſaluti propius eſt corpus exhauſtum quidem illud & inane, verum noxiis humoribus liberum: ita mens capacior eſt divini muneris, nondum gravibus culpis inquinata, tametſi vera virtute adhuc vacat. Si imbecilliores ſumus, quam ut Apoſtolos, ut martyres, ut virgines imitemur, ſaltem ne committamus, ut ethnici nos in hoc ſtadio videantur præcurrere. Quorum plerique, cum neque Deum noſſent quem venerentur, neque inferos crederent quos formidarent, tamen ipſam per ſe turpitudinem modis omnibus fugiendam eſſe homini cenſuerunt, adeo ut nonnulli maluerint, famæ, rei, vitæ denique jacturam facere, quam ab honeſto diſcedere. Si per ſe tale quiddam eſt peccatum, ut nullis commodis, aut incommodis propoſitis ſit admittendum, profecto Chriſtianum hominem, ſi non Dei vel juſti-

juſtitia deterret, vel dehortatur beneficentia, ſi non vel ſpes immortalitatis, vel æternæ pœnæ metus revocat, ſi ne ipſa quidem nativa peccati turpitudo retrahit, quæ potuit & gentilium animos retrahere, ſaltem mille incommoda deterreant, quæ etiam in hac vita peccantem conſequuntur, infamia, diſpendium rei, egeſtas, contemptus & odium bonorum, anxietas animi, inquietudo, & ille multo miſerrimus conſciæ mentis cruciatus, quem etiamſi nonnulli in præſentiarum non ſentiunt, ſive ætatis hebetudine obſcurati, ſive peccati voluptate inebriati, tamen ſentient poſterius, & omnino tanto ſentient infelicius, quanto ſerius. Quare juvenes potiſſimum ſunt admonendi, ut hanc eſſe peccati naturam, malint tot auctoribus credere, quam infelici experientia in ſemetipſis diſcere: neque prius vitam vitiis contaminent, quam plane quid ſit vita, cognoverint. Si tibi vilis eſt Chriſtus, cui tu tanti conſtas, ſaltem tua ipſius cauſa temperato à turpibus. Et quanquam vehementer periculoſum

sum est, hoc in statu, velut in trivio, quod aiunt, diutius commorari, tamen iis qui nondum queunt ad heroicam assurgere virtutem, non paulo præstabilius est in politica virtute consistere, quam in omne turpitudinis genus ire præcipites. Non hic est felicitatis meta, sed hinc propior ad felicitatem gradus. Interim tamen semper orandus Deus, ut nos ad meliora dignetur arripere.

A politica virtute gradus est ad salutem.

Canon octavus.

SI crebrius ac gravius ingruet in te tentationum procella, ne protinus tibi incipias displicere, quasi ob id Deo tuo vel curæ, vel cordi non sis, aut parum pius, aut etiam minus perfectus. Imo potius gratias age, quod ut futurum hæredem erudit, ut charissimum filium flagellat, ut amicum explorat. Maximum est argumentum, hominem à divina misericordia rejectum esse, cum nullis tentationibus incessitur. In mentem tibi veniat Paulus Apostolus, qui ad tertii cœli mysteria promeruit admitti, tamen

men ab angelo Satanæ colaphizatus. Succurrat amicus Dei Job, ſuccurrat Hieronymus, Benedictus, Franciſcus, cumque his innumerabiles alii patres, maximis de vitiis ſolicitati. Si cum tantis viris, ſi cum tam multis tibi commune eſt quod pateris, quid eſt cur animum dejicias? Magis enitere, ut cum illis vincas. Non deſtituet te Deus, & faciet etiam cum tentatione proventum, ut poſſis ſuſtinere.

Canon nonus.

Quod callidi ſolent imperatores facere, ut in tranquillis etiam rebus, tamen excubias agant, itidem tu quoque ſemper animum vigilantem ac circumſpectum ad futurum hoſtis aſſultum habeas: nunquam enim ille non circuit, quærens quem devoret: quo paratior eſſe queas, ut irruentem ſtatim fortiter retundas exibileſque, ſtatim peſtiferi ſerpentis caput conteras. Nuſquam enim ille vincitur vel facilius, vel perfectius. Proinde conſultiſſimum eſt, parvulos Babylonis, illico ut nati ſunt, ad petram

petram quæ Chriſtus eſt allidere priuſquam grandeſcant.

Canon decimus.

Remedia contra tentationem.

REpellitur autem maxime tentator his modis, ſi vel vehementer averſeris animo, ſtatimque in ſuggerentem velut expuas, aut ardenter ores, aut ad ſanctam aliquam occupationem toto pectore te conferas, aut ſi verbis è ſacris libris petitis, tentatori reſpondeas, quemadmodum ſupra admonuimus. Qua quidem in re non mediocriter profuerit adverſus omne tentationis genus, certas quaſdam ſententias habere paratas, eas maxime, quibus aliquando ſenſeris animum tuum vehementer commoveri.

Canon undecimus.

PIos homines duplex potiſſimum habet periculum: alterum ne in tentatione ſuccumbant: alterum ne poſt victoriam in conſolatione & gaudio ſpiritali inſoleſcant. Ut igitur tutus ſis non ſolum

lum à timore nocturno, verum etiam à dæmonio meridiano, facito, ut cum hostis te ad turpia solicitat, non tuam ipsius respicias imbecillitatem, sed tantum memineris, te in Christo omnia posse, qui non Apostolis modo, sed & tibi, sed omnibus suis membris etiam infimis dixit, Confidite, quia ego vici mundum. Rursum cum vel post superatum instigatorem, vel in pio quopiam opere senseris mentem tuam intus arcana quadam voluptate perfundi, tum etiam atque etiam caveas, ne quid inde tuis meritis arroges, sed totum gratuitæ beneficentiæ Dei feras acceptum. Teque ipsum protinus verbis Pauli reprimas: Quid habes quod non accepisti? & si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Itaque adversus duplex hoc malum, duplex erit remedium, si & in conflictu tuæ virtuti diffisus, ad Christum caput tuum confugias, atque in ejus unius benevolentia spem omnem vincendi ponas, & in consolatione spiritali, statim gratias agas illi de suo beneficio, tuam indignitatem humiliter agnoscens.

Canon duodecimus.

CUm pugnas cum hoſte, non ſatis tibi, ſi ictum illius declines aut etiam repellas, niſi fortiter arreptum telum in ipſum auctorem retorſeris, ſuomet illum gladio jugulans. Id ita fiet, ſi ad malum ſolicitatus, non ſolum non pecces, ſed hinc tibi arripias occaſionem virtutis. Et quemadmodum eleganter fingunt poëtæ, Herculem objectis ab irata Junone periculis animo creviſſe atque induruiſſe, itidem tu quoque da operam, ut hoſtis inſtigationibus non ſolum pejor non fias, ſed etiam evadas melior. Solicitaris ad libidinem, imbecillitatem tuam agnoſce, ac pluſculum etiam tibi delicitis voluptatibus interdicito, ad caſtas & pias occupationes apponito nonnihil auctarii. Inſtigaris ad cupiditatem, ad tenacitatem, auge eleemoſynas. Incitaris ad inanem gloriam, tanto magis demitte te in omnibus. Ita fiet, ut unaquæque tentatio ſit tibi renovatio quædam ſancti propoſiti tui, & pietatis incrementum. Neque enim prorſus alia

Tentatio ſit propoſiti tibi ſancti renovatio.

alia ratio tam efficax conficiendi, profligandique hoſtem noſtrum: verebitur enim te denuo provocare, ne, qui impietatis auctor eſſe gaudet, pietatis miniſtret occaſionem.

Canon decimus tertius.

SEmper autem hoc animo, atque hac ſpe dimices, quaſi ea pugna ſit tibi poſtrema futura, ſi victor diſceſſeris. Fieri enim poteſt, ut & iſtud præmii tuæ virtuti largiatur benignitas divina, ut hoſtis ſemel turpiter victus nunquam poſtea te repetat, id quod legimus piis aliquot viris contigiſſe. Nec abſurde credit Origenes, vincentibus Chriſtianis minui copias hoſtium, dum ſemel fortiter repulſus, nunquam ad hominem ſolicitandum reverti permittitur. Ergo in conflictu aude perpetuam ſperare pacem. At rurſum ubi viceris, ſic te geras, quaſi mox in prælium rediturus. Semper enim alia poſt aliam expectanda tentatio, neque unquam diſcedendum ab armis, nunquam relinquenda ſtatio, nunquam

quam remittendæ excubiæ, donec in hoc corporis præſidio militamus. Semper illud propheticum in pectore cuique habendum: Super cuſtodiam meam ſtabo.

Canon decimus quartus.

MAgnopere cavendum, ne quod vitium, veluti leve contemnamus. Nullus enim hoſtis vicit ſæpius, quam qui fuit contemptui. Qua in re non paucos mortalium miſere falli comperio: fallunt enim ſeipſos, dum ſibi in uno aut altero vitio conniventes, quod pro ſuis quiſque moribus veniale putat, reliqua graviter execrantur. Bona pars eorum quos vulgus integros & incorruptos appellat, furtum, rapinam, homicidium, adulterium, inceſtum oppido deteſtantur: at ſimplicem fornicationem, & moderatum voluptatis uſum, ut leve commiſſum, neutiquam refugiunt: alius ad reliqua ſat incorruptus, biboſior eſt, in luxu intemperantior: alius linguæ licentioris: alius inanior & jactantior. Quo tandem vitio carebimus, ſi ad hunc modum

modum ſuo quiſque blandietur? Argumentum eſt, iſtos ne reliquas quidem virtutes vere poſſidere, quibus ullum vitium placet, ſed potius ſimulachra quædam virtutum, quæ vel natura, vel educatio, vel conſuetudo denique & gentilium animis indidit. At qui Chriſtiano odio unumquodlibet vitium execratur, omnia deteſtetur neceſſe eſt. Cujus animum ſemel vera charitas occupavit, pari deteſtatione univerſam malorum cohortem perſequitur, ac ne in venialibus quidem ſibi blanditur, ne à minimis ſenſim ad maxima dilabatur, & dum in levibus oſcitat, excidat à ſummis. Et ſi nondum forte queas univerſam vitiorum ſtirpem evellere, tamen quotidie de malis noſtris aliquid decerpendum, bonis moribus ſemper aliquid adjiciendum. Ad eum modum decreſcet, aut creſcet ingens ille cumulus Heſiodius.

Quotidie aliquidde malis decerpendum.

Canon decimus quintus.

SI te territabit labor quem oportet in conflictu tentationum ſubire, hoc erit remedium. Noli moleſtiam pugnæ conferre cum voluptate peccati. Sed præſentem amaritudinem pugnæ compone cum futura amaritudine peccati, quæ victum conſequitur, tum præſentem dulcedinem culpæ, quæ te illectat, cum futura dulcedine victoriæ, & tranquillitate mentis, quæ conſequitur ſtrenue pugnantem, & mox videbis, quam iniqua ſit collatio. Verum in hoc falluntur parum cauti, quod amaritudinem pugnæ comparant cum delectamento peccati: neque reſpiciunt, quid hoc atque illud conſequatur. Conſequitur autem victum multo tum gravior tum diuturnior moleſtia, quam vincenti fuerat in congreſſu futura, victorem item longe major ac durabilior voluptas, quam victo fuerit, quæ traxit in culpam. Id quod facile judicabit, qui fecerit utriuſque rei periculum. Verum neminem Chriſtianum oportet uſque

Experire quid ſit vincere.

uſque adeo ignavum eſſe, ut cum quotidie ſuccumbat tentationi, non ſaltem aliquando vel curet experiri, quid ſit vincere tentationem. Quod quo fecerit frequentius, hoc fiet victoria dulcior.

Canon decimus ſextus.

QUod ſi quando te contigerit le- Non de-
thale vulnus accipere, cave ne ſperes
protinus abjecto clypeo, relictis ar- victus.
miis, hoſti te dedas. Id quod animadverti non paucis accidere, quibus animus natura eſt imbecillior, & muliebrior, ut ſemel proſtrati deſinant reluctari, ſeſeque totos permittant affectibus, neque cogitent de recuperanda libertate. Nimiſquam periculoſa eſt iſta puſillanimitas, quæ cum interdum ingeniis non peſſimis adjuncta ſit, tamen ad id quod eſt omnium peſſimum ſolet adducere, nempe deſperationem. Adverſus hanc igitur hac regula communienda mens eſt, ut lapſi in peccatum non ſolum non deſperemus, ſed gnavos milites imitemur, quos non raro pudor ignominiæ, & accepti vulneris do-

lor non modo non conjicit in fugam, verum ad fortius, quam antea pugnandum acuit redintegratque. Itidem nos quoque, ſimul atque in capitalem noxam fuerimus inducti, illico properemus redire ad cor, & lapſus ignominiam nova virtutis alacritate ſarcire. Facilius uni vulneri medeberis, quam multis, facilius recenti, quam inveterato jam putrique. Anima temetipſum verſiculo illo notiſſimo, quem uſurpaſſe Demoſthenes legitur: Vir fugiens & denuo pugnabit. Cogita David prophetam, regem Solomonem, Petrum Eccleſiæ principem, Paulum Apoſtolum, tanta lumina ſanctimoniæ, in quæ ſcelera tamen inciderint: quos fortaſſe vel ob hoc cadere permiſit Deus, ne tu lapſus deſperare. Erige te igitur in pedes, ſed ſtatim magnoque animo, atque in pugnam redito tum ardentior, tum cautior. Fit interim, ut capitalia commiſſa piis hominibus cedant in cumulum pietatis, dum ardentius amant qui turpius errarunt.

Canon decimus ſeptimus.

SEd adverſus alios atque alios tentatoris incurſus alia atque alia remedia ſunt accommodatiora. At unicum multoque omnium efficaciſſimum remedium adverſus omne vel adverſitatis, vel tentationis genus eſt crux Chriſti, quæ eadem eſt & errantibus exemplum, & laborantibus refrigerium, & pugnantibus armatura: hæc eſt una contra omnia tela nequiſſimi objicienda. Proinde convenit in hac diligenter exerceri, non quidem vulgi more, quo quidam dominicæ paſſionis hiſtoriam quotidie relegunt, aut crucis imaginem adorant, aut millenis ſignis ejus totum undique corpus communiunt, aut fragmentum aliquod ſacrati ligni domi ſervant, aut ita certis horis ſupplicium Chriſti recolunt, ut ei tanquam homini juſto, & indigna patienti, humano affectu condoleant atque illachryment. Non hic eſt verus illius arboris fructus, verum interim ſit iſthuc lac infantium animarum: tu vero aſcende in palmam, ut veros Crux Chriſti.

illius fructus apprehendas: Ii ſunt præcipui, ſi membra capiti, in mortificandis affectibus, quæ ſunt membra noſtra ſuper terram, conformes eſſe curemus: Id quod nobis non ſolum amarum eſſe non debet, verumetiam vehementer optabile ac jucundum, ſi modo ſpiritus Chriſti vivit in nobis. Quis enim vere amat eum, cui quam diſſimillimus eſſe gaudeat? Verum quo majore fructu myſterium crucis mediteris, oportebit unumquenque ſibi rationem, ac piam quandam digladiandi artem parare, & in ea diligenter exerceri, ut ſimul atque res popoſcerit, in promptu ſit. Ea poteſt eſſe hujuſmodi, ut ſingulis affectibus tuis crucifigendis, eam crucis partem applices, quæ potiſſimum reſpondeat. Nulla eſt enim omnino vel tentatio, vel adverſitas, quæ non ſuum ac proprium habet remedium in ea. Veluti cum te titillat ambitio hujus mundi, cum pudet ludibrio ac contemptui eſſe, cogita ô membrum infimum, quantus ſit Chriſtus caput tum, & quo ſeſe tua cauſa dejecerit. Cum inceſſit animum invidiæ malum, memento

mento quam benigne, quam candide ſe totum ille noſtri, uſibus impenderit, quam bonus fuerit etiam peſſimis. Cum ſolicitaris à gula, recole illum felle & aceto potatum. Cum tentaris à voluptate turpi, recordare quam tota capitis vita ab ab omni abfuerit voluptate, quam omnibus incommodis, cruciatibus, ærumnis plena. Cum irritat ira, ſuccurrat ſtatim ille, qui velut agnus coram tondente obmutuit, & non aperuit os ſuum. Si te male urit paupertas, aut habendi cupiditas ſolicitat, protinus in mentem veniat ille dominus univerſorum, pro te factus egenus, ita ut non haberet ubi inclinaret caput ſuum. Atque ad eandem rationem ſi & in reliquis tentationibus feceris, non ſolum acerbum non erit vim attuliſſe tuis affectibus, verumetiam dulce, propterea quod intelliges iſto modo te conformari capiti tuo, eique pro ſuis immenſis doloribus, quos tua cauſa pertulit, quaſi gratiam referre.

Canon decimus octavus.

ATque hoc quidem remedii, quanquam unum omnium longe præſentiſſimum eſt, iis qui mediocriter in via vitæ proceſſerunt: tamen infirmioribus nonnihil profuerint & illa, ſi ſolicitante ad impietatem affectu, ſtatim ob oculos mentis revocent, quam fœda, quam execranda, quam exitialis res ſit peccatum, contra quanta hominis dignitas. In futilibus etiam negotiis pauliſper apud noſipſos conſultamus, in hac re omnium maxima, priuſquam noſmet aſſenſu, veluti chirographo, diabolo aſtringimus, non noſtro cum animo reputabimus, à quanto opifice ſimus conditi, in quam excellenti ſtatu conſtituti, quam immenſo precio redempti, ad quantam felicitatem vocati: hominem generoſum illud eſſe animal, cujus unius gratia mirabilem hanc mundi machinam fabricatus eſt Deus, concivem angelorum, filium Dei, hæredem immortalitatis, membrum Chriſti, membrum Eccleſiæ:

cleſiæ: corpora noſtra templa eſſe ſpiritusſancti, mentes ſimulachra ſimul & adyta divinitatis: At è regione peccatum eſſe peſtem teterrimam ac tabem tum animi, tum corporis: utrunque enim in nativam ſpeciem reflorescit innocentia, peccati vero contagio marceſcit utrunque etiam in hoc ſeculo. Peccatum eſt lethale virus ſpurciſſimi ſerpentis, auctoramentum diaboli, ac ſervitutis non turpiſſimæ modo, verumetiam miſerrimæ. Hæc atque hujuſmodi ubi tecum expenderis, etiam atque etiam delibera, num ſatis conſultum ſit ob fucatam, momentaneam, venenatam peccati delectatiunculam, à tanta dignitate in tantam excidere indignitatem, unde te per teipſum non queas aſſerere. Peccati quid.

Canon undevigeſimus.

DEinde duos illos auctores inter ſe diſſimillimos compara, Deum ac diabolum, quorum alterum peccando tibi facis inimicum, alterum conſtituis dominum. Per innocentiam & gratiam aſciſceris in nume-

numerum amicorum Dei, adoptaris in jus & hæreditatem filiorum. Per peccatum vero conſtitueris & ſervus & filius diaboli: alter eſt æternus ille fons, & Idea ſummi pulchri, ſummæ voluptatis, ſummi boni, omnibus ſeſe communicans: alter omnium malorum, extremæ turpitudinis, ſummæ infelicitatis pater: alterius in te beneficia, alterius maleficia recordare: ille qua bonitate te condidit? qua miſericordia redemit? qua liberalitate locupletavit? qua lenitate quotidie ſuſtinet delinquentem? qua lætitia recipit reſipiſcentem? Contra hæc omnia diabolus quanta invidentia jam olim inſidiatur ſaluti tuæ? In quas ærumnas te conjecit? atque adeo quid aliud molitur quotidie, niſi ut univerſum hominum genus ſecum in æternum exitium trahat? his omnibus hinc atque hinc recte penſiculatis, ita tecum cogita: Egone oblitus originis meæ, oblitus tantorum beneficiorum, propter tantillum bolum falſæ voluptatis, à tam nobili, à tam amante, à ſic merito parente deſciſcam ingratus, & me ultrò turpiſſimo, crudeliſſimo domi-

domino mancipabo? Non ſaltem illi præſtabo, quod homuncioni præſtarem bene merenti? non illum fugiam, qui hominem fugero malum dare cupientem?

Canon viceſimus.

Neque vero minus inæquale præmium, quam diſſimilis auctor. Quid enim inæqualius, quam mors æterna, & vita immortalis: quam ſine fine ſummo frui bono in contubernio cœleſtium civium, & ſine fine extremis excruciari malis in infeliciſſimo conſortio damnatorum? Atque hac de re qui dubitat ne homo quidem eſt, nedum Chriſtianus: qui non cogitat, vel ipſa eſt amentia amentior. Jam vero præter iſta habent & in hac interim vita pietas & impietas fructus ſuos nimium diſſimiles. Ex illa enim metitur ſecura tranquillitas animi, & beatum illud gaudium puræ mentis, quod quiſquis ſemel deguſtarit, nihil tam pretioſum, nihil tam voluptarium mundus hic poſſidet, qui cum velit

lit permutare. Hanc contra, cum mille alia mala, tum miſerrimus ille cruciatus animi ſibi male conſcii conſequitur. Illud enim eſt centuplum ſpiritualis gaudii, quod Chriſtus pollicitus eſt in Evangelio, velut arram quandam æternæ felicitatis. Hæc ſunt illa apud Apoſtolum miranda munera, quæ neque oculus vidit, neque auris audivit, neque aſcenderunt in cor hominis, quæ præparavit Deus diligentibus ſe, nimirum in hac vita: cum interim vermis impiorum non moritur, & inferos ſuos jam apud ſuperos patiuntur. Nec alia eſt flamma, in qua cruciatur dives ille comeſſator Evangelicus. Nec alia ſupplicia inferorum, de quibus multa ſcripſere Poëtæ, quam perpetua mentis anxietas, quæ peccandi conſuetudinem comitatur. Tollat igitur qui velit futuri ſeculi tam diverſa præmia, habet annexum ſibi virtus propter quod abunde debeat expeti, habet adjunctum peccatum, cujus cauſa debeat horreri.

Fructus peccati.

Canon

Canon vigeſimus primus.

AD hæc cogita, quam ærumnoſa, quam fugax ſit vita præſens, quam undique imminens inſidioſa mors, quæ paſſim opprimit inopinantes. Et cum nemo vel de momento vitæ ſit ſecurus, quam ingens periculum, eam comperendinare vitam, in qua ſi te mors ſubitanea (ut ſæpe accidit) deprehenderit, in æternum periſti. Vitæ fragilitas.

Canon ſecundus & xx.

TUm ſemper erit formidanda impœnitentia, malorum extremum, illud nimirum perpendenti, ex quam multis quam pauci à peccatis vere ac toto pectore reſipiſcunt, præſertim iis qui funiculos iniquitatis in extremum uſque vitæ protraxerunt. Lubricus quidem & facilis in turpitudinem lapſus, ſed hinc revocare gradum, ſuperaſque evadere ad auras, hoc opus, hic labor eſt. Proinde vel hirci Æſopici caſu admonitus, priuſquam in peccati

cati puteum descendas, cogita non perinde facilem esse reditum.

Remedia contra specialia quædam vitia, & primum contra libidinem.

ET hactenus quidem communia nia adversum omne vitiorum genus remedia utcunque demonstravimus. Nunc conabimur & speciatim quædam tradere, quibus modis cuique peccato debeas occurrere, ac primum libidini, quo malo nullum aliud neque prius nos impetit, neque acrius urget, neque latius patet, neque plures in exitum trahit.

Arma contra libidinem.

Si quando igitur fœda libido stimulabit animum tuum, his armis protinus memento occurrere. In primis cogita quam immunda, quam spurca, quam quovis etiam homine indigna sit ea voluptas, quæ nos divinum plasma non pecudibus modo, verum etiam suibus, hircis, canibus, & brutorum brutissimis animalibus æquet, immo quæ porro infra pecudum conditionem dejiciat, qui sumus ad angelorum consortia,

tia, ad divinitatis communionem deſtinati. Succurrat ad hæc quam eadem ſit momentanea, quam inſincera, quam ſemper plus aloës quam mellis habeat: è diverſo quam generoſa res ſit anima, quam ſacra res corpus hominis, quemadmodum in ſuperioribus regulis oſtendimus. Quæ malum igitur vecordia, ob tantillam, tam fœdam voluptatis momentaneæ titillationem ſimul & animum & corpus indignis modis polluere? Prophanare templum, quod Chriſtus ſibi ſanguine ſuo conſecravit? Illud item reputa, blandâ peſtis quantum malorum agmen ſecum trahat: ante omnia famam, poſſeſſionem longe precioſiſſimam eripit: nullius enim vitii rumor ſpurcius olet, quam libidinis: patrimonium exhaurit: corporis, ſimul & vires, & ſpeciem interimit: valetudinem vehementer lædit: morbos innumerabiles parit eoſque fœdos, juventæ florem ante diem devenuſtat: turpem ſenectam accelerat: ingenii vigorem tollit, mentis aciem hebetat, & quaſi pecuinam mentem inſerit: ab omnibus honeſtis ſtudiis ſemel avocat, hominemque

Incommoda libidinis.

que quantus eſt, totum cœno immergit, ut jam nihil niſi ſordidum, humile, ſpurcum libeat cogitare: & quod hominis erat proprium, eripit rationis uſum: inſanam atque infamem adoleſcentiam, odioſam acturpem, miſeramque ſenectam facit. Sapias igitur, & ſic nominatim tecum reputes. Illa & illa voluptas tam male ceſſit, tantum damni, tantum dedecoris, tædii, laboris, morborum attulit, & iterum ſtultiſſimus hamum vorabo prudens? iterum committam, cujus me denuo pœniteat? Item & aliorum exemplis temet reprime, quos cognoveris turpiter & infeliciter voluptatem eſſe ſecutos: è regione anima teipſum ad continentiam exemplis tot adoleſcentium, tot delicatarum virginum, & collatis circumſtantiis, tibi ipſi ignaviam opprobrato. Qui minus tandem tu poſſis, quod illi atque illi, eo ſexu, ea ætate, ſic nati, ſic educati, potuerunt poſſuntque? pariter ama, nec minus valebis. Cogita quam honeſta, amœna, quam florida res ſit corporis & animi puritas: hæc nos maxime facit familiares angelis, Spiritus ſancti

ti capaces. Etenim à nullo prorſus vitio ſic reſilit Spiritus ille puritatis amator, ut impudicitiæ, nuſquam æque conquieſcit ac deliciatur, ut in mentibus virgineis. Propone tibi ante oculos quam indecorum, quam totum hoc inſanum ſit amare, palleſcere, macerari, lachrymari, blandiri, ac turpiter ſupplicem eſſe ſcorto putidiſſimo. Occinere ad fores nocturnas, pendere de nutu dominæ, pati regnum mulierculæ, expoſtulare, iraſci, rurſum redire in gratiam, & ultro te ridendum, pulſandum, mutilandum, ſpoliandum, lupæ præbere. Ubi quæſo inter iſta viri nomen? Ubi barba? Ubi generoſus ille animus rebus pulcherrimis natus? Conſidera & illud tecum, quantum ſcelerum gregem voluptas admiſſa ſoleat adducere. Eſt aliis vitiis fortaſſe nonnulla cum quibuſdam virtutibus ſocietas, libidini nulla, ſed cum maximis plurimiſque peccatis ſemper copulata eſt. Sit ſane leve ſcortari, at grave non audire parentes, negligere amicos, prodigere rem patriam, rapere alienam, pejerare, perpotare, latrocinari, maleficum

cum fieri, depugnare, homicidium committere, blaſphemare, in quæ omnia, & his graviora, domina voluptas te tranſverſum rapiet, ubi ſemel tuus eſſe deſieris, ejuſque capiſtro os miſerum porrexeris. Perpende præterea quam ſit hæc vita fumo fugacior, umbra inanior: quot laqueos nobis ſtruat mors, nullo non loco, nullo non tempore inſidians. Hic non mediocriter profuerit, & nominatim recolere, ſi quos ex tibi quondam notis, ex familiaribus, ex æqualibus, aut etiam natu minoribus, maxime vero ex iis, quos aliquando turpium voluptatum participes habueris, mors inopinata rapuit. Eſtoque alieno periculo cautior. Cogita, quam dulciter vixerint, ſed quam amare vita defuncti ſint, quam ſero ſapuerint, quam ſero cœperint odiſſe ſua mortifera gaudia. Succurrat extremi judicii ſeveritas, & non retractandæ illius ſententiæ metuendum fulmen, in ignem æternum mittentis impios, & quod hæc horaria, breviſque & exigua voluptas æternis cruciatibus luenda ſit. Hoc diligenter lancibus examina, quam iniqua ſit permutatio,

Brevitas vitæ.

Extremi judicii ſeveritas.

tio, pro turpiſſimo breviſſimoque pruritu, & in hac vita multo dulcius, præſtantiuſque animi gaudium prodere, & in futura gaudiis fraudari perennibus, inſuper nunquam finiendos dolores, tam umbratili delectatiuncula mercari. Porro ſi durum tibi videatur, tantillum delectamenti pro Chriſto contemnere, recordare, quos cruciatus ille tui charitate ſuſceperit: præter communes humanæ vitæ injurias, quantum ſacroſanĉti ſanguinis pro te effuderit, quam ignominioſam, quam acerbam mortem pro te dependerit, & tu horum omnium immemor, rurſum filium Dei crucifigis, iterans inſanas voluptates, quæ caput & dominum tuum ad tam diros adegere cruciatus? Tum juxta ſuperiorem regulam recole, quantum ille beneficiorum in te, nihil dum promeritum accumularit, pro quibus omnibus cum nulla par gratia rependi queat, tamen nullam repoſcit aliam, quam ut exemplo ipſius à mortiferis illecebris coërceas animum, & ad ſummi boni ſummique pulchri convertas amorem. Compone inter ſe duas illas Veneres, & duos

Beneficia Dei.

Duæ Veneres.

duos Cupidines Platonicos, hoc eſt honeſtum amorem, & fœdum, ſanctam voluptatem & turpem, confer utriuſque diſſimilem materiam, confer naturas, confer præmia. Et in omni quidem tentatione, maxime vero cum ad libidinem ſolicitaris, proponito tibi ante oculos tuos angelum tui cuſtodem, omnium quæ vel facis vel cogitas aſſiduum ſpectatorem, ac teſtem Deum inſpectorem, cujus oculis omnia patent, qui ſedet ſupra cœlos, & intuetur abyſſos. Et rem adeo fœdam, ut homuncio ne teſte facere pudeat, non vereberis coram angelo tibi proximo, Deo, totoque cœlitum choro ſpectante & execrante facere? Puta autem, id quod res eſt, & ſi tibi oculi eſſent pluſquam Lyncei, pluſquam aquilini, tamen iſtis non clariſſima luce certius conſpexeris, quod coram te facit homo, quam omnes animi tui latebræ perſpicuæ ſunt Dei & angelorum conſpectibus. Quin & illud tuo cum animo reputa, cum libidini cedis, alterum è duobus futurum, aut uti ſemel guſtata voluptas ſic mentem tuam excantet obſcuret-

que,

que, ut de turpitudine eas in turpitudinem, donec excæcatus venias in ſenſum reprobum, & obſtinatus in malo, ne tum quidem queas voluptatem turpem relinquere, cum illa te deſeruit. Id quod pleriſque videmus evenire, ut effœto corpore, extincta forma, frigente ſanguine, deficientibus viribus, caligantibus oculis, tamen adhuc pruriant ſine fine, & ſceleratius turpiloqui ſint quam olim fuerint impudici. Quare quid eſſe poteſt execrabilius, monſtroſiuſque? alterum, ut ſi forte contigerit te ſingulari favore divino reſipiſcere, maximo animi dolore, ſummis laboribus, plurimis lachrymis, brevis illa & fugitiva voluptas expianda ſit. Quanto igitur conſultius, omnino non admittere virus voluptatum carnalium, quam vel in tam deploratam induci cæcitatem, vel tantillam eamque falſam delectatiunculam tanta moleſtia dependere? Jam vero & à perſonæ tuæ circumſtantiis multa licebit ſumere, quæ te à voluptatibus avocare queant. Sacerdos es, cogita te totum divinis rebus conſecratum eſſe. Quam indignum tan- Sacerdos.

dem flagitium ſit, eo ore, quo corpus illud adorandum ſumis, putidam ſcorti carnem contingere: iiſdem manibus, quibus miniſtrantibus angelis, ineffabile illud myſterium peragis, abominandas contrectare ſordes. Quam non conveniant, idem corpus, eundem ſpiritum cum Deo fieri, & unum corpus fieri cum meretrice. Si doctus es, tanto generoſior Deoque ſimilior animus, tanto hac contumelia indignior. Si nobilis, ſi princeps, quanto flagitium conſpectius, tanto offendiculum gravius. Si conjugatus, cogita quam honeſta res ſit thorus immaculatus, daque operam, ut (quoad fieri poteſt) tuum conjugium imitetur ſanctiſſimas nuptias Chriſti & Eccleſiæ, quarum gerit imaginem, id eſt, ut quam minimum habeat turpitudinis, plurimum fœcunditatis; in nullo enim vitæ ſtatu non turpiſſimum eſt ſervire libidini. Si juvenis es, etiam atque etiam conſidera, ne florem ævi nunquam rediturum, temere polluas. Nec re fœdiſſima perdas annos optimos, vereque aureos, qui & fugiunt perniciſſime & recurrunt

Doctus.

Nobilis.

Conjugatus.

Juvenis.

sun-

nunquam. Ne nunc per inſcitiam, & incogitantiam ætatis committas, quod te in omnem uſque vitam mordeat perſequente ſcelerum conſcientia, & amariſſimis illis aculeis, quos fugiens voluptas in animis noſtris relinquit. Si mulier, iſtum ſexum nihil magis decet, quam pudor: ſi vir, tanto majoribus rebus dignus & iſtis tam frivolis indignior: ſi ſenex, opta tibi oculos alienos, ut videas quam te dedeceat voluptas, quæ in adoleſcentibus miſeranda quidem eſt & coërcenda, in vetulo vero portentoſa, & ipſis quoque voluptatum ſectatoribus deridicula. Inter omnia monſtra nullum monſtroſius ſenili libidine. O delire & nimium oblite tui ſaltem ad ſpeculum canos & capitis nives, aratamque rugis frontem, cadaverique ſimillimam faciem contemplare, ac jam capulo proximus alia annis tuis magis conſentanea cura. Saltem quod ratione decuerat facere, hoc annis admonentibus vel cogentibus potius facito. Ipſa jam te voluptas repellit, neque ego, inquiens, jam tibi decora ſum, neque tu mihi idoneus: luſiſti ſatis, ediſti ſatis atque

Mulier.

Vir.

Sener.

que bibiſti: tempus abire tibi eſt. Quid adhuc vitæ perpremis delicias, cum ipſa etiam te deſerat vita? jam tempus eſt, ut aliquando incipiat in ſinu tuo cubare myſtica illa concubina Abyſag, ea ſancto fervore calfaciat mentem tuam, hujus amplexibus frigentia membra confove.

Epilogus remediorum contra incentivum libidinis.

JAm vero ut ſummatim perſtringam, hæc ſunt potiſſimum, quæ te à carnis illecebris tutum reddent: primum occaſionum omnium cauta ac diligens fuga. Quod præceptum quanquam in reliquis quoque convenit obſervari, propterea quod qui periculum amat, dignus eſt qui in illo pereat, tamen hæ potiſſimum ſunt illæ Sirenes, quas haud fere quiſquam evaſit, niſi qui procul aufugit. Deinde victus, & ſomni moderatio: temperantia à voluptatibus etiam permiſſis: reſpectus mortis tuæ, & mortis Chriſti contemplatio. Juvabunt & illa ſi cum caſtis

Occaſionum fuga.

caſtis & integris convixeris, ſi corruptorum & mollium colloquia, veluti peſtem quandam vitari. Si ſolitudinem ocioſam, & ocium ignavum fugeris, ſed animum cœleſtium rerum meditatione, honeſtiſque ſtudiis gnaviter exerceris. Maxime vero ſi ſacrarum literarum veſtigationi, toto pectore te conſecraris: ſi & frequenter & pure oraveris, maxime irruente tentatione.

Adverſum irritamenta avaritiæ.

SI ſenſeris te vel natura propenſiorem ad philargyriæ vitium, vel à diabolo inſtigari, recole juxta ſuperiores regulas dignitatem conditionis tuæ, qui ad hoc tantum creatus es, in hoc redemptus, ut ſummo illo bono ſemper fruaris: totam vero hanc mundi machinam fabricatus eſt Deus, ut omnia tuis ſervirent uſibus. Quam ſordidum igitur, quam anguſti animi, non uti, ſed tantopere demirari res mutas & viliſſimas. Tolle hominum er-

rorem, quid erit aurum & argentum, niſi terra rubra & alba? Quod nemo gentilium philoſophorum non contempſit, hoc tu pauperis Chriſti diſcipulus, & ad longe meliorem poſſeſſionem vocatus, ut magnum quiddam admiraberis? Non poſſidere divitias, ſed contemnere divitias, magnificum eſt. Sed reclamat mihi vulgus nomine tantum Chriſtianorum, & ſeipſum callidiſſime gaudet fallere. Ipſa, inquiunt, neceſſitas nos hortatur ut rem faciamus, quæ ſi fuerit nulla, ne vivere quidem liceat, ſi contractior, nimis incommode vivitur: ſin lautior, uberiorque, plurimum adfert commoditatis. Conſulitur valetudini, proſpicitur liberis, commodatur amicis, excluditur contemptus, denique & fama melior, cum res bene habet. Ex aliquot Chriſtianorum milibus vix unum atque alterum invenias, qui iſta non & dicat & ſentiat. Verum ut iſtis ad utrumque reſpondeam, primum quod cupiditatem ſuam neceſſitatis nomine prætexunt, objiciam illis viciſſim parabolam Evangelicam de liliis, & avibus in diem viven-

viventibus, ad quorum imitationem nos hortatur Chriſtus. Objiciam, quod idem ne peram quidem, aut ſæculum ſuis geſtandum permiſerit. Objiciam quod nos, reliquis omiſſis, jubet ante omnia quærere regnum Dei, & hæc omnia nobis adjicienda promittit. Quando unquam non ſuppetierunt victui neceſſaria, iis qui toto pectore pietati ſtuduerunt? Quantulum vero eſt illud, quod à nobis natura flagitat? Atqui tu neceſſitatem non uſibus naturæ, ſed cupiditatis terminis metiris. Piis autem & illud ſatis eſt, quod naturæ parum eſt. Quanquam equidem non ita valde miror iſtos, qui rem univerſam ſuam ſemel relinquunt, ut impudentius mendicent alienam. Non eſt culpa poſſidere pecuniam, ſed mirari pecuniam, cum vitio conjunctum eſt. Si affluit, fungere boni diſpenſatoris officio. Sin eripitur, ne macerare, tanquam re magna ſpoliatus, immo gaude tibi detractam ſarcinam periculoſam. Verum qui præcipuum vitæ ſtudium in coacervandis opibus conſumit, qui eas uti præclarum quiddam &

expetendum ſuſpicit, & porro in longum, inque Neſtoris uſque ſenectam recondit, is fortaſſe bonus mercator recte dicetur, bene Chriſtianum equidem non dixerim, qui totus de ſe pendeat, & de Chriſti promiſſis diffidat: cujus bonitas cum paſſerculos benigne & paſcat & veſtiat, hominem pium ſibique fidentem deſtituet ſcilicet? Sed jam commoditatum quas adferre creduntur, rationem ineamus. Primum etiam gentilium philoſophorum conſenſu, inter utilia bona divitiæ poſtremum locum obtinent, & cum juxta Epicteti partitionem, præter unam animi virtutem, reliqua omnia extra hominem ſint, nihil tamen tam extra nos eſt quam pecunia, nihil tam exiguam adfert commoditatem. Etenim ſi quicquid uſquam eſt auri, quicquid gemmarum, id omne tu ſolus poſſideas, num ideo tua mens fuerit vel pilo melior, num prudentior, num doctior? num corporis valetudo proſperior? num valentiorem, formoſiorem, juniorem reddet? at voluptates parat: verum, ſed mortiferas, ſed honorem conciliat:

Divitiæ inter utilia extremæ ſunt.

liat: at quem tandem? nempe quem falſum tribuunt ii, qui non niſi ſtulta mirantur, & quibus placuiſſe, pene vituperari eſt. Verus honos eſt laudari à laudatis, ſummus honos eſt placuiſſe Chriſto: verus honor non opum, ſed virtutis eſt præmium. Cedit tibi, ſuſpicit te plebecula, ſtulte, veſtes illi tuas mirantur, non te. Quin tu in te ipſum deſcendis, & animi tui miſeram pauperiem conſideras? quam vulgus ſi videret, tam miſerandum judicaret, quam nunc beatum prædicat. Verum amicos res comparat: fateor, ſed falſos, neque tibi eos comparat, ſed ſibi. Atque adeo iſto titulo vel infeliciſſimus eſt dives, quod amicos ne dignoſcere quidem queat. Alius in ſinu odit, ut tenacem: alius invidet, ut opulentiori: alius ad ſe ſpectans, aſſentatur & arridet, ut arrodat: quorum qui eſt amantiſſimus, maturam mortem precatur: nemo tam amat, quin mortuum malit quam vivum: nemo tam familiaris, à quo verum audiat. Quod ſi maxime ſit qui divitem ſincere diligat, ille tamen non poteſt

Comparat amicos.

teſt quenquam non habere ſuſpectum: omnes vultures judicat, cadaveri inhiantes, omnes muſcas, ad ſuum compendium advolantes. Quicquid igitur commoditatis videntur adducere, id fere fucatum, umbraticum, præſtigioſumque eſt: at verorum malorum plurimum adferunt, verorum bonorum plurimum adimunt. Proinde ſi bene accepti atque expenſi rationem ſubduxeris, profecto reperies, nunquam tantum adferre commoditatis, quin nimio plus incommodorum ſecum trahant: quam miſeris laboribus parantur, quantis periculis, quanta ſolicitudine ſervantur, quanto dolore amittuntur. Quibus de cauſis & ſpinas appellat Chriſtus, quod omnem animi tranquillitatem, qua nihil homini dulcius, mille curis dilaniant. Neque unquam ſitim ſui ſedant, verum magis ac magis irritant. In omne nefas præcipites agunt. Neque tibi fruſtra blandiare, dicens, nihil prohibet pariter & divitem eſſe, & pium. Memento quid dixerit veritas: Facilius eſſe, camelum tranſire per foramen acus, quam divitem intrare in regnum

Divitem eſſe & pium difficile.

regnum cœlorum. Planeque verum eſt illud apud divum Hieronymum, divitem hominem, iniqui aut dominum eſſe, aut hæredem. Ingens opulentia nunquam ſine peccato vel paratur, vel ſervatur. Cogita, quanto melioribus opibus te ſpolient. Odit enim virtutis indolem, odit honeſtas artes, quiſquis admirator eſt auri. Præterea unum avaritiæ vitium, idololatria nominatur à Paulo, neque cum ullo prorſus alio minus convenit Chriſto. Nec idem potes & Deo ſervire & mammonæ.

Epilogus remediorum contra vitium avaritiæ.

DEſines igitur mirari pecuniam, ſi vera bona cum falſis, ſi fucata commoda cum veris incommodis diligenter expenderis. Si ſummum illud bonum contemplari, atque amare condidiceris, quod unum cum adeſt, etiam ſi reliqua omnia defuerint, abunde explet animum hominis, qui capacior eſt quam ut vel univerſis hujus mundi bonis

Nudus venisti, nudus exibis vitâ.

bonis queat ſatiari. Si crebro tibi revocaris ob oculos, qualem te primum terra naſcentem exceperit, qualem item receptura ſit morientem. Si ſemper cogitationi obverſetur tuæ ſtultus ille Evangelicus, cui dictum eſt: Hac nocte repetunt à te animam tuam, & hæc quæ congregaſti, cujus erunt? Si mentem à depravatis vulgi moribus ad Mariæ, Apoſtolorum, Martyrum, maxime Chriſti capitis tui paupertatem flexeris, ſemperque væ illud tibi metuendum eſſe ſtatuas, quod ille divitibus hujus ſeculi minatus eſt.

Contra ambitionem.

A ſola virtute bonum.

SI quando incantamentis ſuis tentabit animum tuum ambitio, his remediis eum præmunies. Statim juxta ea quæ ſuperius tradidimus, hoc mordicus teneto, ſolum eum honorem eſſe, qui à vera virtute proficiſcitur, quem ipſum tamen oportet interdum fugitare, quemadmodum & ſermone, & exemplo nos docuit Chriſtus Jeſus.

Uni-

Unicum autem honorem, & homini Chriſtiano expetendum eſſe, non ab hominibus, ſed à Deo collaudari. Etenim quem ille commendat, ut inquit Apoſtolus, is demum probatus eſt. Honor autem ſi ab homine defertur ob rem inhoneſtam, utique à turpibus, non honor iſte, ſed ingens eſt probrum. Si ob mediam, puta formam, vires, opes, genus, ne tum quidem honor recte dicetur. Nemo enim promeretur honorem ea re, qua non meretur laudari. Si ob honeſtam, honos quidem erit, at non appetet qui promeretur, ipſa nimirum virtute & conſcientia recti contentus. Vide igitur quam deridiculi ſint honores iſti, quorum cupiditate tantopere vulgus æſtuat. Primum enim à quibus tandem dantur? nempe ab iis, quibus nullum diſcrimen honeſti atque inhoneſti: ob quæ? plerumque ob media, nonnunquam ob turpia: cui? indigno. Quiſquis igitur honorem exhibet, aut metu facit, & viciſſim eſt metuendus: aut ut proſis, & ridet te: aut quia miratur res nihili, nulloque honore dignas, & miſe-

miſerandus eſt: aut quia te judicat his rebus ornatum, quibus honos debeatur: quod ſi falſo opinatur, cura ut fias id, quod ille te putat eſſe: ſin vere, omnem honorem tuum in eum refer, cui debes & illa quibus honos tribuitur. Tam non convenit tibi arrogare honorem, quam non debes tibi arrogare virtutem. Alioqui quid amentius, quam tui precium de homuncionum opinione metiri? quibus in manu eſt ſimul atque collubuit, hoc ipſum honoris quod largiuntur, rurſus auferre, ac te modo honeſtatum dehoneſtare. Proinde nihil ſtultius, quam talibus honoribus, vel geſtire cum contingunt, vel ringi cum auferuntur: quos veros non eſſe, vel hoc intelliges argumento, quod ſunt cum peſſimis & ſceleratiſſimis communes. Immo nullis fere contingunt copioſius, quam iis qui ſunt veris honoribus indigniſſimi. Cogita quam beata tranquillitas modeſtæ privatæque, & ab omni ſuperbiæ ſtrepitu ſemotæ vitæ: contra, quam ſpinoſa, quam plena curarum, periculorum, dolorum, vita potentium.

Privatæ vitæ tranquillitas.

Quam

Quam difficile ſecundis in rebus, non obliviſci ſui. Quam arduum in lubrico ſtantem, non cadere. Quam capitalis ex alto ruina. Omnem honorem ſummo cum onere conjunctum eſſe. Quam ſeverum judicium ſupremi judicis in eos futurum ſit, qui hic ſeſe in honoribus uſurpandis, cæteris antepoſuerunt. Etenim qui ſeſe demiſerit, ei ut puſillo ſuccurret miſericordia. Qui vero ſeſe uti ſpectatum erigit, is ſibi ipſi gratiæ ſubſidium intercludit. Chriſti capitis exemplum ſemper animo inhæreat tuo. Quid illo ſecundum ſeculum ignobilius, deſpectius, inhonoratius? Quam fugit honores etiam oblatos, qui quovis honore major erat. Quam deriſit aſello ſedens. Quam damnavit palla tectus, & ſpinis coronatus. Quam non glorioſam mortem elegit. Sed quem mundus contempſit, hunc glorificavit pater. Tua gloria ſit in cruce Chriſti, in qua & ſalus eſt tua. Quorſum tibi humani honores, ſi te rejiciat, deſpiciatque Deus, execrentur angeli?

Contra elationem & tumorem animi.

Cognosce temetipsum.

NOn intumescas animo, si juxta tritissimum illud adagium, cognoris temetipsum, id est, si quicquid in te magnum, quicquid pulchrum, quicquid præclarum, id Dei munus, non tuum bonum esse ducas. Contra, quicquid humile, quicquid sordidum, quicquid pravum, id totum ad te solum referas. Si memineris, quantis in sordibus conceptus sis, quantis natus, quam nudus, quam inops, quam brutus, quam miserandus in hanc lucem prorepseris. Corpusculum istud quot undique morbis, quot casibus, quot ærumnis expositum sit. Imaginem istum gigantem, & immenso turgentem spiritu, quantula res possit repente conficere. Expende & illud, cujusmodi sit istud, unde tibi places. Si medium, stultitia est: si turpe, dementia: si honestum, ingratitudo. Memineris nullum aliud esse certius stoliditatis insipientiæque documentum, quam si quis

Vide quare tibi placeas.

sibi

ſibi vehementer placeat: præterea, nullum ſtultitiæ genus eſſe deploratius. Si turgeſcit animus, quod ſe tibi ſubmittit homuncio, cogita, quanto major, quantoque potentior tuo immineat capiti Deus, qui omnem cervicem elatam deprimit, & omnes colles in plana deducit, qui ne angelo quidem ſuperbienti pepercit. Conducent & illa, licet leviora, ſi te ſemper componas cum præſtantioribus. Places tibi de forma corporis, confer te cum iis qui te forma præcedunt. Criſtas erigit tibi doctrina, ad eos refer oculos, ad quos tu nihil didiciſſe videaris. Deinde ſi reputaris, non quantum adſit bonorum, ſed quantum deſit, & cum Paulo oblitus eorum quæ à tergo ſunt, enitaris ad ea quæ à fronte reſtant. Præterea non inſcitum fuerit & illud, ſi afflante ſuperbiæ vento, mox noſtra ipſorum mala vertamus in remedium, quaſi venenum veneno pellentes. Id ita fiet, ubi ſi quod ingens corporis vitium, ſi quid inſignis incommodi nobis vel fortuna dedit, vel attulit ſtultitia, quod animum vehementer mordeat, id

ante

ante oculos ſtatuamus, & pavonis exemplo, ea noſtri parte noſmetipſos potiſſimum contemplemur, qua ſumus deformatiſſimi, ita fiet ut ſtatim ſubſidant criſtæ. Adhæc præterquam quod non aliud vitium Deo inviſius eſt, & apud homines in primis ubique odioſa atque irriſa arrogantia, cum contra modeſtia & divinum favorem conciliet, & hominum benevolentiam adglutinet. Ergo, ut ſummatim dicam, duo præcipue prohibebunt à ſuperbia, ſi conſideres quid ipſe ſis in te, putredo in exortu, bulla in omni vita, eſca vermium in morte, & quid Chriſtus factus ſit pro te.

Arrogantia inviſum vitium.

Adverſus iram, & vindictæ cupiditatem.

Ira res muliebris.

CUm te vehemens animi dolor ad ultionem extimulat, memineris nihil eſſe minus iram, quam quod falſo imitatur, puta fortitudinem. Nihil enim æque muliebre, nihil tam imbecillis projectique animi quam vindicta lætari. Animoſus videri ſtudes, qui inultam injuria

injuriam non pateris, at isthoc demum pacto prodis puerilitatem tuam, qui (quod est viri proprium) animo temperare non queas. Quanto fortius, quanto generosius, alienam stultitiam contemnere, quam imitari. At nocuit, ferox est, insultat. Quo turpior est, hoc magis cave ne fias illi similis. Quæ malum vesania est, ut alienam improbitatem ulciscaris, te fieri improbiorem? Si contempseris contumeliam, intelligent omnes indignofactam. Sin commoveare, jam inferentis causam feceris meliorem. Deinde illud reputa quod res est, si quod est acceptum incommodum, id neutiquam tolli vindicta, sed propagari. Quis enim denique finis fuerit mutuarum injuriarum, si suum quisque dolorem perrexerit vindicta retaliare? Crescunt utrinque inimici, increscit dolor, qui quo inveteratior est, hoc nimirum insanabilior. At lenitate, tolerantiaque sanatur nonnunquam etiam is qui fecit injuriam, & ad se reversus, ex inimico fit certissimus amicus. Per ultionem vero malum ipsum quod à te cupis depellere, id

Tolerantia vinci sæpe injurias.

id in te reciprocatur, non ſine malo fœnore. Erit & illud non inefficax iræ remedium, ſi juxta ſuperiorem rerum partitionem conſideres, hominem homini non poſſe nocere, ſi nolit, niſi in his quæ ſunt extraria bona, nec ad ipſum hominem magnopere pertinent. Nam vera animi bona ſolus Deus poteſt eripere, quod non ſolet, niſi ingratis: ſolus poteſt largiri, quod non conſuevit immitibus & ferocibus. Nemo igitur Chriſtianus læditur, niſi à ſemetipſo: nulli nocet injuria, niſi ſuo auctori. Adjuvant & hæc, tametſi leviora, ne dolori mentis obſequare, ſi commode collectis rhetorum circumſtantiis, pariter & tuum incommodum extenues, & alienam eleves injuriam his ferme modis: Læſit, ſed facile reſarcietur: tum puer eſt, rerum imperitus: adoleſcens, mulier eſt, alieno fecit inſtinctu, imprudens, probe potus, æquum eſt ignoſcere. At contra, graviter quidem læſit, ſed pater eſt, frater, præceptor, amicus, uxor. Par eſt, hoc doloris, illius vel charitati vel auctoritati condonari. Aut paria faciens injuriam

riam cum aliis illius in te beneficiis compensabis, vel cum tuis in illum offensis exæquabis. Hic quidem læsit, sed alias quam sæpe profuit? Illiberalis est animi, benefactorum oblivisci, injuriolæ meminisse. Nunc me offendit, sed quoties à me offensus? Ignoscam illi, ut mihi, meo exemplo, ignoscat & ipse delinquenti. Porro multo præsentius remedium fuerit, si in peccato hominis in te cogites, quæ, quanta, quoties tu peccaris in Deum, quam multis nominibus illi sis obnoxius. Quantum tu remiseris debitori fratri, tantum tibi condonabit Deus. Hanc dissolvendi æris alieni rationem nos docuit creditor ipse. Non recusabit legem, quam ipse statuit. Tu ut à culpis exolvaris Romam curritas, navigas ad divum Jacobum, emis condonationes amplissimas. Equidem non damno quod facis, sed ut omnia facias, nulla tamen commodior ratio qua post offensam reconcilieris Deo, quam si tu offensus reconciliere fratri. Condona levem culpam proximo (leve enim est quicquid homo peccat in hominem) ut tibi

Remitte debitori.

tot

tot millia culparum condonet Chriſtus. At durum eſt, inquis, animum excandeſcentem comprimere. Non tibi ſuccurrit, quanto duriora pro te tulerit Chriſtus? Quid eras, cum pro te impenderet animam precioſam? nonne inimicus? Qua lenitate quotidie te tolerat, veteres iterantem noxias? Poſtremo qua manſuetudine ille pertulit probra, vincula, verbera, denique mortem probroſiſſimam? Quid te jactas de capite, ſi non curas eſſe in corpore? Non eris membrum Chriſti, niſi ſequaris veſtigia Chriſti. Sed indignus eſt cui ignoſcatur. Itane tu dignus eras cui ignoſceret Deus? In teipſo vis experiri miſericordiam, & in fratrem vis exercere ſeveram juſtitiam? Magnum eſt ſi peccator ignoſcas peccatori, cum Chriſtus pro crucifixoribus ſuis oraverit patrem? Arduum eſt non referire fratrem, quem juberis & amare: Durum eſt non remetiri maleficium, pro quo niſi beneficium retuleris, non hoc eris in conſervum tuum, quod fuit Chriſtus in ſervum ſuum. Poſtremo ſi indignus hic cui beneficium pro maleficio repen-

Indigno cognoſcendum.

rependatur, at tu dignus qui fa-
dias, dignus Chriſtus pro quo ſit.
Sed veterem ferendo injuriam, in-
vito novam: repetet injuriam ſi
hanc abſtulerit impune. Si citra
culpam potes vitare, vita: ſi me-
deri, medere: ſi reſarcire, reſarci:
ſi ſanare furentem, ſana: ſin mi-
nus, pereat ille ſolus potius quam
tecum. Iſtum qui ſe damnum de-
diſſe putat, commiſeratione non
pœna dignum puta. Vis cum lau-
de iraſci? Iraſcere vitio, non ho- Iraſcere vitio.
mini. Sed quo natura propenſior
es ad hoc vitii, tanto diligentius
temet multo ante præmunito, ſemel-
que hoc decretum penitus animo
inſculpas tuo, ne quid unquam vel
dicas, vel facias iratus. Nihil ti- Nihil dicas iratus.
bi credideris commoto. Suſpectum
habeto, quicquid impetus ille ani-
mi dictaverit, etiamſi ſit honeſtum.
Memineris inter phreneticum, & i-
ra bacchantem nihilo plus intereſſe,
quam inter brevem & perpetuam
inſaniam. Succurrat quam multa
per iram vel dixeris, vel feceris
pœnitenda, quæ jam fruſtra muta-
ta cupias. Proinde cum tibi bilis
effervelcit, ſi te non potes illico
totum

totum ab ira vendicare, saltem eatenus resipisce, ut te memineris sanum non esse. Hoc meminisse, sanitatis pars est nonnulla. Sic tecum cogita: Nunc quidem ita sum affectus, at paulo post multo alia mente fuero. Cur ego interim dicam in amicum iratus, quod postea placatus mutare non queam? Cur nunc faciam insanus, quod mihi redditus magnopere doleam? Cur non hoc potius à me impetret ratio, cur non impetret pietas, denique cur non impetret Christus, quod tempus ipsum paulo post impetrabit? Nemini (opinor) tantum atræ bilis addidit natura, quin saltem hactenus sibi possit imperare. Optimum autem fuerit, sic instituto, ratione, assuetudine durare animum, ut omnino non commoveare. Perfectum erit, si vitio tantum indignatus, pro contumelia reponat officium charitatis. Postremum & humanæ temperantiæ, ne te totum animo permittas. Prorsum non irasci, Deo simillimum est eoque pulcherrimum. Malum in bono vincere, est perfectam Christi Jesu charitatem æmulari. Iram premere, fre-

frenoque coërcere, hominis eſt cordati. Indulgere bili, ne hominis quidem eſt, ſed plane ferarum, idque immitium. Quod ſi juvat cognoſcere, quam vehementer ſit indecorum homini ab ira ſuperari, fac ſanus cum es, vultum irati contemplere, aut ipſe iratus ſpeculum adeas. Cum ſic flammantes ardent oculi, pallent genæ, diſtorquetur os, ſpumant labia, tremunt membra, fremit vox, non conſtant ſibi geſtus, quis te exiſtimet hominem eſſe? Vides amice ſuaviſſime, quam immenſum pateat æquor, de reliquis vitiis conſimili modo differendi. Sed nos medio in curſu vela colligemus, id quod reliquum eſt tuæ ſolertiæ relicturi. Neque enim propoſiti noſtri erat, & ſane quam infinitum fuerit, ita ut cœpimus, ſingula vitiorum genera ſingulis quaſi declamationibus diſſuadere, atque ad his oppoſitas virtutes adhortari. Tantum volui, quod tibi ſatis fore credebam, rationem & artem quandam novæ militiæ commonſtrare, qua te poſſes adverſus priſtinæ vitæ repullulantia mala communire. Itaque quod nos in uno

Tuum irati vultum contemplere

atque altero, exempli causa fecimus, id teipsum oportebit facere, cum in singulis, tum potissimum in his, ad quæ cognoveris te, sive naturæ, sive consuetudinis vitio peculiariter instigari. Adversus hæc certa quædam decreta in albo mentis nostræ describenda sunt, atque ea ne desuetudine obsolescant, subinde renovanda. Veluti contra malum obtrectationis, turpiloquii, invidentiæ, gastrimargiæ & id genus reliqua. Hi soli sunt hostes militum Christianorum, in quorum assultum, oratione, sententiis sapientium, dogmatibus divinæ scripturæ, exemplis piorum hominum & maxime Christi, multo ante est præmuniendus animus. Hæc omnia tametsi non dubitem, quin affatim tibi suppeditatura sit sacra lectio, tamen fraterna charitas nos est adhortata, ut saltem hac extemporali scriptiuncula, pro mea virili sanctum tuum propositum promoverem adjuvaremque. Id quod eo feci maturius quod nonnihil metuerem, ne in superstitiosum istud religiosorum genus incideres, qui partim quæstui servientes suo, partim ingenti zelo,

Quare hæc maturius scripserit.

sed

ſed non ſecundum ſcientiam, circumeunt mare & aridam, & ſicubi nacti fuerint hominem à vitiis ad meliorem vitam jam reſipiſcentem, eum illico improbiſſimis hortamentis, minaciis, blandiciis in monachatum conantur detrudere, perinde quaſi extra cuculkum Chriſtianiſmus non ſit. Deinde ubi ſcrupulis meris & inextricabilibus ſpinis pectus illius expleverint, ad humanas quaſdam traditiunculas aſtringunt, planeque in Judaiſmum quendam præcipitant miſerum, ac trepidare docent, non amare. Monachatus non eſt pietas, ſed vitæ genus pro ſuo cuique corporis ingeniique habitu, vel utile, vel inutile. Ad quod equidem ut te non adhortor, ita ne dehortor quidem. Hoc modo commoneo, ut pietatem neque in cibo, neque in cultu, neque in ulla re viſibili conſtituas, ſed in iis quæ tradidimus. In quibuſcunque vero deprehenderis veram imaginem Chriſti, cum iis te copula. Porro ubi deſunt homines, quorum convictus te reddat meliorem, abducito te quantum potes ab humano conſortio, & prophetas ſanctos, Chriſtum,

Monachatus quid.

Apoſtolos, in colloquium aſciſce.

Paulus legatur.

In primis autem Paulum tibi facito familiarem: hic tibi ſemper habendus in ſinu, nocturna verſandus manu, verſandus diurna, poſtremo & ad verbum ediſcendus: in quem nos jampridem enarrationem magno ſtudio molimur, audax quidem facinus, ſed tamen divino auxilio freti ſedulo dabimus operam, ne poſt Origenem, Ambroſium, Auguſtinum, ne poſt tot recentiores interpretes hunc laborem omnino vel ſine cauſa, vel ſine fructu ſuſcepiſſe videamur. Atque ut intelligant calumniatores quidam, qui ſummam exiſtimant religionem, nihil bonarum literarum ſcire, quod politiorem veterum literaturam per adoleſcentiam ſumus amplexi, quod utriuſque linguæ, Græcæ pariter ac Latinæ mediocrem cognitionem non ſine multis vigiliis nobis peperimus, non ad famam inanem aut puerilem animi voluptatem ſpectaſſe nos, ſed multo ante fuiſſe præmeditatos, ut Dominicum templum, quod nonnulli inſcitia barbarieque ſua nimis dehoneſtarunt, exoticis opibus pro viribus exornaremus, quibus & generoſa inge-

Literæ bonæ ad pietatem proſunt.

ingenia possent ad divinarum scripturarum amorem inflammari. Sed hac tanta re pauculos dies intermissa, hunc laborem tua causa assumpsimus, ut tibi veluti digito viam, quæ compendio ducit ad Christum indicaremus. Precor autem Jesum istius (uti spero) propositi parentem, ut salubribus tuis cœptis benignus aspirare dignetur, immo ut suum in te mutando munus augeat perficiatque, quo cito grandescas in eo, & occurras in virum perfectum. In eodem bene vale frater & amice, semper quidem animo dilecte meo, at nunc multo quam antehac tum charior, tum jucundior. Apud divi Audomari, Anno à Christo nato supra millesimum quingentesimo primo.

ENCHIRIDII FINIS.

DES. ERASMI

ROTERODAMI LIBER

Quomodo ſe quiſque debeat præparare ad Mortem.

OMnium terribilium maxime terribilis eſt mors, ait quidam magni nominis philoſophus, ſed qui non audierat cœleſtem illum philoſophum, qui nos docuit non verbis tantum, ſed evidentius etiam exemplis hominem morte corporis non perire, ſed diſtrahi: animam velut è moleſtiſſimo carcere educi in beatam requiem, corpus item aliquando ad gloriæ ſocietatem revicturum. Non audierat illud ἀξίωμα ſpiritus: Beati mortui qui in domino moriuntur. Ariſtotelem. Apoc. 14.

tur. Non audierat Paulum lamen-
Philip. 1. tantem, ac ſuſpirantem, Cupio diſ-
ſolvi & eſſe cum Chriſto. Et,
Mihi vivere Chriſtus eſt, mori lu-
crum. Sed mirandum non eſt, ſi
qui credunt totum hominem morte
perire, nec habent hanc ſpem, quam
ſola in Chriſtum fides nobis porri-
git, quum aliorum mortem deplo-
rant, tam ſuam horrent atque a-
bominantur. Illud potius mirandum, tam multos eſſe mei ſimiles, qui quum univerſam philoſophiam Chriſtianam & didicerint & profiteantur, tamen ſic expaveſcunt mortem, quaſi aut credant nihil hominis ſupereſſe ab exhalata anima, aut CHRISTI promiſſis diffidant, aut de ſe prorſus deſperent, quorum primum eſt Sardanapalicorum, alterum incredulorum, tertium DEI miſericordiam ignorantium. Hac in parte ſimiles videntur gentibus quæ Deum ignorant. Deum enim ignorat, qui neſcit illum eſſe infinitæ miſericordiæ. Illud extra controverſiam eſt, quod hominum vulgus ſic expaveſcit ad mortis recordationem, partim ab infirmitate fidei proficiſci, partim ab amore

amore rerum mundanarum. Neſcit trepidare qui cum Apoſtolo plena fiducia dicit, Sive vivimus, domino vivimus, ſive morimur, domino morimur. Itaque ſive vivimur, ſive morimur, domini ſumus. Quod autem dominus ſemel in ſuam tutelam recepit, perire non poteſt. Hinc illa prophetica vox imperterritæ mentis teſtis: Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Neque enim dominus fidelis unquam deſerit, qui ſe totos in illius fidem tradiderunt, ſed cuſtodit eos ut pupillam oculi ſui. Siquidem ille dominus vitæ eſt pariter ac mortis, cui nihil eſt mortuum, ſed vivunt omnia, quæ ipſi per fidem adhærent. Ex fidei imbecillitate naſcitur amor commodorum temporalium. Nam ſi toto pectore crederemus, quæ Deus promiſit nobis per filium ſuum Jeſum, facile vileſcerent omnia hujus vitæ oblectamenta, ac mors quæ ad illa moleſto quidem illo ſed brevi trajectu tranſmittit, minus eſſet formidabilis. Clamat ille ſapiens Hebræus: O mors, quam amara eſt memoria tua! Rom. 14. Pſal. 22.

Sed quid addit? Homini pacem habenti in ſubſtantiis ſuis. Non ait, Habenti divitias: nam multi homines pii poſſederunt divitias: ſed in his acquieſcenti. Quod de facultatibus dictum eſt, idem ſentiendum de honoribus, voluptatibus, uxore, liberis, cognatis, amicis, de forma, juventute, bona valetudine, breviter de commodorum omni genere, quæ mors piis ſimul ac impiis eripit. Quo impenſius aliquid diligimus, hoc gravatius ab illo divellimur. Si quod mirabere, pones invitus: ait quidam abſque Chriſto ſapiens. Miratur autem hæc temporaria quiſquis in illis conquieſcit, tanquam propriis perpetuiſque bonis, quum hæc omnia commodatitia ſint ac momentanea, non tantum æquo animo, verum & cum gratiarum actione ponenda, quotieſcunque repetit is qui dedit. Nam in hujus mundi bonis conquieſcere, frui eſt, quibus oportuit uti, atque hoc ipſum etiam obiter ac velut in tranſitu: quemadmodum admonet
1 Cor. 4. Apoſtolus Corinthios: Reliquum eſt, fratres, ut qui habent uxores tanquam non habentes ſint, & qui

flent

ſlent tanquam non flentes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui emunt tanquam non poſſidentes, & qui utuntur hoc mundo tanquam non utantur. Præterit enim figura hujus mundi. Viatores ſumus in hoc mundo, non habitatores: in diverſoriis, aut (ut melius dicam) in tabernaculis peregrinamur, non in patria vivimus. Tota hæc vita nihil aliud eſt quam curſus ad mortem, iſque perbrevis: ſed mors janua eſt æternæ vitæ. Apud Judæos quoniam contractus ad certum diem finiebantur ex legis præſcripto, quo temporis intervallum erat brevius, hoc levior erat rerum indicatura. Quanto igitur viliora nobis eſſe debent hæc omnia momentanea, tot caſibus obnoxia, quæ ut nullus caſus eripiat, certe mors omnibus adimit omnia. Adde huc quod qui currunt in ſtadio, vident quantum ſpacii à tergo reliquerint, quantum ſuperſit ad metam: & olim qui Jubileum expectabant, ſciebant quamdiu liceret uti rebus emptis. At nemo mortalium eſt qui certo norit ſe poſtridie victurum; currimus, ſed mor-

mortem habentes in pedibus, imo toto corpore nobiſcum circumferentes. Vitam gratis accepimus à domino, ſed hac lege, ut omni momento reddamus repoſcenti. Jam ut contingat ſenectus, quæ quam paucis contingat, nullus ignorat: quid eſt per Deum immortalem, tota hominis ætas, niſi breviſſimum ſtadium, in quo velimus nolimus aſſiduè currimus, ſive dormiamus, ſive vigilemus, ſive deliciemur, ſive diſcruciemur. Rapit nos torrentis in morem perpetuus ſeculorum curſus, etiam ſi nobis aut aliis videamur conquieſcere. Ergo ſi precia rerum mundanarum brevitate temporis æſtimemus, viliſſima ſint oportet, quæ nec horam habent certam. Quæ vero parvi æſtimamus, ab iis facile divellimur. Quemadmodum qui domi non agunt, ſed peregrinantur, ſi quid in diverſoriis aut in via commodi ſeſe obtulerit non admodum adjiciunt animum, quippe mox relicturi quod delectat: ſi quid incommodi, facile perferunt, ſic cogitantes, Hic prandeo, alibi cœnaturus. Quæ videntur, inquit Paulus, temporaria ſunt: quæ non vide-

videntur, æterna. Atque hæc eſt magna Chriſtianæ philoſophiæ pars, quæ nos morti præparat, ut contemplatione rerum æternarum ac cœleſtium, diſcamus temporalium ac terrenarum contemptum. Plato totam philoſophiam nihil aliud judicabat quam meditationem mortis. Meditationem autem dixit, præparationem ac velut exercitationem ad mortem, non aliter quam tiro cum hoſte depugnaturus, ad palum exercet ſeſe: quo dicto nihil ſalubrius, ſiquidem à philoſopho philoſophice dictum, Chriſtiani Chriſtiano ſenſu accipiamus. Neque enim contemplatio mathematicarum formarum à materiis abſtractarum, aut idearum Platonicarum imaginatio præſtat, ut bene moriamur: ſed ſi fidei oculis ſubinde ſpeculemur omnem humanum ſenſum excidentia bona, quæ Deus per filium ſuum Jeſum promiſit ipſi fidentibus, mala quæ comminatus eſt incredulis & inobedientibus. Hæc deterrebunt à peccando, illa provocabunt ad bene agendum. Eſt quidem æterna veritas in quibuſdam diſciplinis humanis, ſed quæ nemini conciliat veram

veram beatitudinem. Hic æternus eſt qui promiſit, æternus per quem promiſit, æterna ſunt quæ promittit, æternam felicitatem adferunt cum fide amplectentibus, æternam infelicitatem negligentibus. Hæc meditatio mortis eſt vera vitæ meditatio: nec ſolum hoc præſtat, quod pollicetur philoſophus, ut anima minus gravate demigret è corporis domicilio, verum etiam ut cum alacritate ſpiritus, velut ex obſcuro moleſtoque carcere, geſtiens exiliat in beatam libertatem, ac lucem illam verè amabilem quæ noctem neſcit. Corpus enim quod corrumpitur aggravat animam, ac terrena habitatio deprimit ſenſum multa cogitantem. Eoque clamat divinus ille citharœdus, Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo domine. Summa felicitatis humanæ eſt, contemplari & laudare conditorem, redemptorem & gubernatorem ſuum. Ad hunc enim finem conditus eſt homo. Hanc felicitatem hominis frequenter interpellat hujus corpuſculi quod circumferimus imbecillitas, tot neceſſitatibus, tot malis, tot periculis

Sap. 9.

lis obnoxii. Itidem & beatus Paulus gravatus carneo tabernaculo, miſerabiliter ingemiſcens clamat. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hoc? Vidit enim ſumme beatos eſſe, qui habitarent in domo domini, laudantes illum in ſecula ſeculorum. Sic affecti ſunt homines vere pii, quorum licet corpora degant in terra, tamen theſaurus, cor, & converſatio in cœlis eſt. Sed paucorum eſt iſta fortitudo: non omnibus datum eſt cum Paulo dicere, Mihi vivere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Et, Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto. Nos hanc conſolationem infirmi paramus infirmis: quibus tamen perfectorum exempla veluti ſtimuli ſunt ad robur ſpiritus parandum. Eſt igitur per omnem vitam hæc mortis meditatio exercenda, ac ſubinde excitanda fidei ſcintilla ut creſcat & corroboretur, cui copulata charitas alliciet ſpem quæ non pudefacit. Nihil autem horum ex nobis habemus, ſed Dei dona ſunt, aſſiduis precibus ac votis ambienda, ſi deſint: ſi adſint, augenda, ut creſcant. Quo fides charitate

te ſpeque comitata eſt firmior, hoc minor eſt trepidatio. Quod enim plerique ſic abhorremus à mentione mortis, maxima ex parte (ut dictum eſt) fidei infirmitas in cauſa eſt. Atqui de Dei promiſſis oportet eſſe fiduciam multò certiſſimam. Siquidem is eſt unus, qui natura verax, ſeipſum abnegare non poteſt. Cui canit Pſaltes ille eximius: In æternum domine permanet verbum tuum in cœlo, & in ſeculum veritas tua, qui & de ſeipſo pronunciat in Evangelio, Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Quid autem promiſit? Promiſit victoriam mortis, victoriam carnis, mundi & ſatanæ, promiſit remiſſionem peccatorum, promiſit centuplum in hoc ſeculo & vitam æternam in futuro. Sed quomodo promiſit? Per juſtitiam noſtram? Nequaquam, ſed per gratiam fidei quæ eſt in Chriſtum Jeſum. Quoque ſecuriores eſſemus, prius illud chirographum quod nobis infeliciter deſcripſerat primus Adam, irritum fecit ac delevit, affigens illud cruci, deditque nobis chirographum gratiæ, quod con-

consignavit proprio sanguine & innumeris Prophetarum, Apostolorum, Martyrum ac virginum testimoniis confirmavit, qui suo quoque sanguine subscripserunt. Subscripsit & universa sanctorum ecclesia. Addidit interim & arrabonem spiritus, ne ulla ex parte vacillare possit nostra fiducia. Nec his contenta Dei bonitas hujus victoriæ exemplum evidens & insigne dignata est omnibus exhibere in filio suo unigenito. Quod enim ille vicit, utique membris suis vicit, qui se totum nobis impendit. Quid enim nos vermiculi poteramus ex nobis? Christus est justitia nostra. Christus victoria nostra. Christus spes & securitas nostra. Christus triumphus & corona nostra. Ille natus est puer, sed quod non omisit Esaias, nobis natus est, nobis datus est. Itidem nobis docuit, nobis sanavit morbos, ejecit dæmones, nobis esuriit ac sitiit, nobis contumeliis affectus est, nobis sub mortis tempus angore, tædioque vitæ perculsus est, nobis sudavit sanguinem, nobis vinctus ac cæsus est, nobis mortuus est ac revixit, denique

nobis

nobis ſedet ad dexteram patris. Dum omnia mala nobis debita in ſe recipit, ea nobis ſuperanda tradidit, videlicet, jam fractis illorum viribus, ac pro modo afflictionum addito ſpiritus robore. Monſtravit vincendi viam, addit certandi votum, certantibus auxilium ſuppeditat. Sic ille vincit in nobis, ſi modo nos in illo maneamus. Manemus autem per fidem & charitatem. Si quis requirat, ubinam extet hoc chirographum, quod nos ſecuros reddat, In Scripturis Canonicis, in quibus legimus verba Dei, non hominum. His non minus habendum eſt fidei quam ſi Deus illa tibi proprio fuiſſet ore proloquutus. Auſim dicere, & aliquanto amplius. Nam ſi Deus per creatam aliquam ſpeciem tibi loqueretur, fortaſſis quorundam piorum hominum exemplo ſubhæſitares, nunquid ſuci lateret in imagine. At iſtam hæſitationem omnem nobis penitus exemit Eccleſiæ Catholicæ perpetuus conſenſus. In hoc ergo chirographo per omnem vitam philoſophari, optima ad mortem præparatio eſt. Quemadmodum ait Apoſtolus, Ut

per

per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. Rurſus ſi quis quærat quomodo & quando Chriſtus hæc devicit. Carnem devicit ac vincendi rationem oſtendit, quum juxta naturam aſſumptam mortem exhorreſcens, ait patri: Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu: Et alibi de ſe teſtatur, Non veni ut facerem voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me. Nihil eſt tam horribile naturæ humanæ, quod auxilio Chriſti non ſuperetur, ſi nos totos committamus ac ſubmittamus voluntati divinæ, & in graviſſimis afflictionum procellis ſemper illud optimi ſenis ac laudatiſſimi regis habeamus in animo: dominus eſt, faciat quod bonum videtur in oculis ipſius; hæc verba magica non ſunt, ſed omnibus incantamentis efficaciora. Quæ quiſquis ex animo pronunciarit, & in hac fiducia perſtiterit, non eſt quod deſperet, etiam ſi univerſum malorum agmen una cum ipſis inferis in unum irruat hominem. Omnipotens eſt qui pugnat pro nobis, quique loquitur in Pſalmo, Cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum

&

& glorificabo eum. Quium audis, Cum ipso: noli tuas vires expendere, sed auxiliantis potentiam respice. Quum audis, Eripiam eum: noli despondere animum si diutius urget afflictio. Faciet ille sine dubio quod promisit, & novit quando expediat te levari malis. Quum audis, Glorificabo eum: certum habeto te quemadmodum Christo fuisti consors crucis, & gloriæ futurum consortem. Sed memento quid præcesserit, Clamavit ad me. Tuum est clamare, & clamare ad dominum non ad mundi præsidia, non ad vires ac benefacta tua, sed ad dominum qui solus potest ab his malis eripere. Nihil hominis natura fragilius, & tamen nemo verbis consequi valeat, quot, quam atrocibus malis ac terroribus sit obnoxia. Ut enim omittam fulmina, terræ concussiones, maris inundationes, telluris hiatus, bella, latrocinia, homicidia, veneficarum artes: quis percenseat omnes morborum formas? Et in his quam multi sunt, tam horrendi, tamque cruciabiles, ut ad solam mentionem contremiscat homo, quod genus sunt epi-

epilepſis, paralyſis, exulceratio veſicæ, phreneſis. Taceo peſtilentiarum ſubinde in pejus ſeſe adverſus medicorum remedia innovantium crebros incurſus, ut veriſſime dictum ſit illud:

Mille modis lethi miſeros mors una fatigat.

Qui fieri poſſit, ut nos & corporibus & animis tam infirmis, tam inmanibus procellis pares eſſe valeamus? Prorſus actum eſſet de nobis, etiamſi nullum accederet peccatum, niſi dextra domini ſublevaret imbecillitatem noſtram. Supereſt mundus non mediocre certamen afferens piis. Mundum autem appello veterem hominem cum actibus & concupiſcentiis ſuis. Tametſi mundi nomine non abſurde poſſis accipere homines huic mundo deditos, qui nunquam defierunt, nec unquam deſinent ſumma vi belligerari adverſus Chriſtum, & hujus diſcipulos. Verum ad hoc certamen animat nos dominus, dicens: Confidite, ego vici mundum. Quam autem ille fuerit alienus à mundanarum rerum concupiſcentia, declarat, quum ait: Filius hominis non

non habet ubi reclinet caput ſuum. Nam in eo quiſque reclinat caput, in quo conquieſcit animus ac velut indormiſcit. Quam autem violentus & improbus ſit hic mundus, norunt qui ſerio conantur pie vivere in Chriſto Jeſu. Concupiſcentias noſtras in ſe recipit, ſed non aliter quam recipit peccatum, pro nobis dependens ſupplicium quod noſtris affectibus & actibus debebatur. Cæterum quicquid hic mundus habet machinarum, id totum expedivit in dominum, probra, infamiam, inſidias, potentiam, cruciatus, mortes. Quid non fecit mundus, ut Chriſti nomen funditus extingueret? Et ecce vivit ac floret in cœlo pariter & in terra. Vicit autem Dominus, non ut dormitaremus, ſed ne deſperaremus. Hoſtem nobis tradidit non omnino mortuum ſed fractum ac vincibilem, quo nobis per certamen parata eſſet corona gloriæ. Si quæras quomodo vincatur mundus, Joannes intimus Chriſti diſcipulus docet:
Joan. 5. Hæc eſt, inquit, victoria quæ vincit mundum, fides veſtra. Certa igitur fideliter, omnifiducia conjecta

in

in dominum: nec dubita quin illius auſpiciis præſidiiſque victor ſis evaſurus. Reſtat peccatum in quo infeliciter nati ſumus, & in quod poſt baptiſmum infelicius revoluti, pondus grave, quippe corpus & animum demergens in tartara. Hoc quoque onus nobis importabile, dominus in ſe dignatus eſt recipere, quemadmodum prædixerat Eſaias: Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & livore ejus ſanati ſumus. Item Apoſtolus: Eum qui peccatum non fecit, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur juſtitia Dei in ipſo. Peccatum una res eſt quæ inimicitias gignit inter Deum & hominem, quemadmodum teſtatur Eſaias. At miſericors pater, quum nulla reperiretur ſatis efficax hoſtia ad abolenda ſcelera generis humani, miſit filium ſuum, agnum expertem omnis maculæ, hac vere pura victima mundum reconcilians ſibi. Dixerit hic aliquis: Si per Chriſtum ſublatum eſt peccatum, unde fit, ut omnis mortalium vita peccatis undique ſcateat? Jam enim & de bonis hominibus loquor. Non ſuſtulit in totum peccatum, ſed vi-

Eſa. 53.

2 Cor. 5.

res

res illius fregit, non ut nullum ſit in nobis, ſed ne regnet in nobis, quemadmodum regnat in his, qui non fixerunt ſpei ſuæ anchoram in domino Jeſu, ac ſerviunt concupiſcentiis ſuis. Eoque Paulus hortatur, ne committamus, ut peccatum regnet in noſtro mortali corpore. Relicta eſt nobis certandi materia, ſed porrecta ſunt arma, quibus muniti ſuperemus, Sic efficimur juſtitia Dei, non ex operibus noſtris, ſed ex gratia Dei: Per quem? Per ipſum, quem pro nobis peccatum fecit, & de peccato damnavit peccatum. Reſtat Satanas & peccati & mortis parens ac princeps tenebrarum harum, cujus potentiam & malitioſas artes nunquam ceſſantes, horrent filii lucis dum trepidi clamant ad patrem, Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Hic eſt ille tentator & accuſator fratrum, qui juxta beati Petri ſermonem, circumit tanquam leo rugiens, quærens quem devoret. Verum & hujus aſſultus dominus tum vicit ipſe, tum vincere nos docuit: Frequenter adortus eſt dominum: hoc enim ſubindicat Lucas

cas quum ait, Et receſſit ab eo ad tempus: ſed ſemper victus diſceſſit. Quomodo victus? Clypeo ſcripturarum repulſus, gladio verbi Dei confoſſus. Ergo quoties ille nobis ſuggerit quod pugnat cum voluntate divina in ſacris expreſſa voluminibus, verbi divini mucrone confodiatur: atque exemplo Davidis, quinque lympidiſſimis lapidibus de torrente ſcripturarum collectis dejiciatur. Sed nos cum hoc Goliath congreſſuri, prius abjiciamus arma Saulis, quæ eſt panoplia ſuperbiæ: hæc eſt fiducia mundanæ ſapientiæ, confidentia virium ac meritorum noſtrorum, quæ magis onerant quam muniunt: ſufficiat nobis baculus fidei, qui conſolatur ac fulcit nos in hac peregrinatione, & quinque verba quæ beatus Paulus loquitur in eccleſia. Si urgeat improbius, audiat, Abi retro Satana. Juſtius eſt obedire Deo ad æternam felicitatem vocanti, quam tibi ad æternum pollicenti exitium. Hic præcipuas partes agit fides. Unde Petrus, Cui reſiſtite fortes, Crede ſcripturis, ac fiduciam omnem in Chriſto repone, & in manibus eſt victoria.

res illius fregit, non ut nullum sit in nobis, sed ne regnet in nobis, quemadmodum regnat in his, qui non fixerunt spei suæ anchoram in domino Jesu, ac serviunt concupiscentiis suis. Eoque Paulus hortatur, ne committamus, ut peccatum regnet in nostro mortali corpore. Relicta est nobis certandi materia, sed porrecta sunt arma, quibus muniti superemus, Sic efficimur justitia Dei, non ex operibus nostris, sed ex gratia Dei: Per quem? Per ipsum, quem pro nobis peccatum fecit, & de peccato damnavit peccatum. Restat Satanas & peccati & mortis parens ac princeps tenebrarum harum, cujus potentiam & malitiosas artes nunquam cessantes, horrent filii lucis dum trepidi clamant ad patrem, Ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Hic est ille tentator & accusator fratrum, qui juxta beati Petri sermonem, circumit tanquam leo rugiens, quærens quem devoret. Verum & hujus assultus dominus tum vicit ipse, tum vincere nos docuit: Frequenter adortus est dominum: hoc enim subindicat Lucas

cas quum ait, Et receſſit ab eo ad tempus: ſed ſemper victus diſceſſit. Quomodo victus? Clypeo ſcripturarum repulſus, gladio verbi Dei confoſſus. Ergo quoties ille nobis ſuggerit quod pugnat cum voluntate divina in ſacris expreſſa voluminibus, verbi divini mucrone confodiatur: atque exemplo Davidis, quinque lympidiſſimis lapidibus de torrente ſcripturarum collectis dejiciatur. Sed nos cum hoc Goliath congreſſuri, prius abjiciamus arma Saulis, quæ eſt panoplia ſuperbiæ: hæc eſt fiducia mundanæ ſapientiæ, confidentia virium ac meritorum noſtrorum, quæ magis onerant quam muniunt: ſufficiat nobis baculus fidei, qui conſolatur ac fulcit nos in hac peregrinatione, & quinque verba quæ beatus Paulus loquitur in eccleſia. Si urgeat improbius, audiat, Abi retro Satana. Juſtius eſt obedire Deo ad æternam felicitatem vocanti, quam tibi ad æternum pellicenti exitium. Hic præcipuas partes agit fides. Unde Petrus, Cui reſiſtite fortes, Crede ſcripturis, ac fiduciam omnem in Chriſto repone, & in manibus eſt victoria.

ctoria. Eſt autem dæmoniorum genus, quod non ejicitur, niſi per precationem & jejunium. En habes alia duo tela. Probabile eſt autem Satanam, quum toties fruſtra fuiſſet adortus dominum, in cruce omnes admoviſſe machinas, quum videret inſtare mortem. Hic enim eſt extremus conflictus, è cujus eventu, vel ſperatur æternus triumphus, vel expectatur nota ſempiterna. Ait enim: Venit ad me princeps hujus mundi, & in me non inveniet quicquam. Nec dubium eſt, quin quod auſus eſt in dominum, audeat & in membra domini. Sed quemadmodum ab ipſo victus eſt, ita per illum vincetur in nobis. Quum enim oppugnat eos in quibus Chriſtus per fidem & charitatem inhabitat, cum ipſo Chriſto bellum gerit, in quo quamdiu perſeveramus, turpius vincetur à nobis quam ab ipſo domino ſuperatus eſt. Omnia poſſum, inquit Apoſtolus, in eo qui me corroborat. Satanas quicum nobis conflictatio eſt, dicitur princeps hujus mundi, non quod ullum jus habeat in ullam partem creaturæ, ſed quod in his

Joan. 14.

his quodammodo regnet, qui mundum diligunt. Cæterum qui nos tuetur, dominus eſt cœli & terræ, qui ſolo nutu plus valet, quam univerſa dæmonum examina cum organis ſuis. Solus is potuit ingredi domum illius fortis, & ipſo alligato diripere vaſa illius. Quid adhuc ſupereſt tentationum? Mors, mors inquam illa, ad cujus mentionem contriſtantur omnia. Hæc nec vi depelli, nec fuga vitari, nec artibus eludi poteſt. Primus naturæ affectus eſt, ut quæque res, quod eſt, tueatur. At mors adverſus hunc naturæ affectum minitatur exitium, hoc deteſtabilior, quod conjunctiſſima dividit. Nulla enim arctior copula quam corporis & animæ. Et hunc horrorem nobis domini clementia leniit. Primum quod ipſe noſtra cauſa non gravatus eſt mortis horrorem, & mortem ipſam, eamque ignominioſam juxta atque acerbam in ſe recipere, neque quenquam ſanctorum quamlibet inſignium ab hac immunem eſſe voluit, non Abraham fidelem, non Moſen familiariter dilectum, non David virum ſecundum cor ſuum, Mat. 12.

non è prophetis quenquam, non Joannem Baptistam, de quo extat magnificum domini testimonium, non matrem dilectam, non saltem è discipulis illum, quem præ cæteris amavit impense. A primo homine usque ad consummationem mundi, statutum est omnibus semel mori. Unde Græcis dicta, μόρος παρὰ τὸ μείρω, quod omnibus ex æquo sit distributa, regibus, pontificibus, satrapis æque ac colonis & mendicis. Cujus igitur impatientiæ fuerit, nolle tolerare malum, cum talibus, tantis ac tam multis commune? Tu quod naturæ velis nolis persolvendum est, refugis cum omnibus sanctis subire? Qui natura erat immortalis, pro te factus est mortalis, & tu cum morti sis natus, ac toties mortem commerueris, postulas unus omnium haberi immortalis? Hic igitur tecum reputa, quot & quales habeas consortes, & æquiore animo feres conditionem tuam. Alioqui nihilo verecundius est indignari quod morituri sumus, quam si indignemur quod nati sumus, aut quod homines conditi sumus non angeli. Hoc est

eſt primum mortis lenimentum, haudquaquam exiguum. Id fiet efficacius, ſi veram ſubducamus rationem, qualia ſunt quæ hic relinquimus. Multos enim diſcruciat mors, tantum intuentes quæ commoda hic relinquant. Tum in mentem veniunt, jucundus ſolis aſpectus, pulcherrima cœli machina, amœna mundi vernantis ſpecies, luſus, convivia, uxor, liberi, domus, horti. Sed aperiendus eſt alter oculus, quo perſpicias quanto plus malorum hic relinquas quam bonorum, & in his ipſis quæ bona videntur, quantum admixtum ſit calamitatis & amaritudinis. Recurrat memoria per omnes vitæ gradus, quam ſordida conceptio, quam periculoſa geſtatio, quam miſeranda nativitas, quot malis expoſita infantia, quot obnoxia injuriis adoleſcentia, quot vitiis inquinata juventus, quot curis diſtricta virilis æta, quam calamitoſa ſenectus: & haud ſcio an quenquam reperturus ſis tam felici ſorte natum, ut ſi Deus concedat iiſdem veſtigiis ab ipſo conceptu per omnem acti temporis ſeriem ad ſenectutem recurrere, iiſ-

dem fruituro bonis, eadem perpeſſuro mala, accepturus ſit conditionem. Quam igitur inſignis incogitantiæ eſt, tantopere conturbari, cum eſt deponendum, quod nobis ſi liceat ab integro repetere, ſimus recuſaturi. Omitto nunc mala, quibus hæc vita ſici eſt involuta, ut quidam ethnici judicarint nihil à diis, ut illorum more loquar, homini datum beneficentius, quam quod addiderint facultatem abrumpendi vitam quoties viſum fuerit, & nobilis ille poëta non dubitarit pronunciare, Nullum eſſe animal homine calamitoſius. Quod ſi levis eſt ethnici vatis autoritas, Eccleſiaſtes ille ſacer non veritus eſt ſcribere, Meliorem eſſe diem mortis quam nativitatis. Tantum de malis, nunc de bonis. Subducito rationem quantum curarum ac moleſtiarum attulerint opes, à quibus nunc divelli non potes, quanto plus aloes quam mellis attulerit uxor, cujus amore nunc horres mortem. Quantum attulerit ſolicitudinis liberorum educatio, quantum offenſionum ac dedecoris illorum mores. Adde his animum hominis ſemper in pejus ver-

vergentem. Ut enim non ſit in omnibus, certe in pleriſque verum eſt illud Auguſtini: Qui major eſt ætate, major eſt iniquitate. Denique pone ad dexteram hujus vitæ commoda, ad lævam incommoda, & expende totius ævi quod hic agimus brevitatem. Infantia non ſentitur, adoleſcentia prætervolat aliud agentibus, juventus excipitur variis curis, ſenectus obrepit imprudentibus. Quid autem eſt hæc tota ſumma, niſi punctum ad illam æternitatem ad quam emigramus, ſiquidem hic pie vixerimus: extrahimur, ſi impie. Harum rerum ſeria contemplatio non leve remedium eſt adverſus horrorem mortis. Alterum eſt, hoc etiam efficacius, quod dominus pro te moriens effecit, ut mors quæ prius erat tranſitus ad inferos, nunc ſit janua cœli, & quæ olim fuit initium æternorum cruciatuum, nunc ſit aditus cœleſtium gaudiorum, ut jam Chriſto fidentibus mors non ſolum damnoſa non ſit, ſed ſummopere lucrifera. Ac ne qua pars hominis deſideraretur, ipſe reſurgens cum ſanctis compluribus fecit nobis certiſſimam ſpem,

fore ut corpora reviviſcant in noviſſimo die, jamque glorificata recipiant ſuam quæque hoſpitem animam, ſolatio deinceps futura, non oneri. Sed de morte mox incidet dicendi locus. Ut autem peragamus, quod nunc agimus, ſupereſt his omnibus in unum acervum conflatis terribilius malum: Tartarus, unde negant redire quenquam, abſorbens omnia, nec unquam reddens devorata. Hoc eſt barathrum deſperationis, & ut Apocalypſis loquitur, mors ſecunda. Cogitet quiſque qualis ſit illa vita, ubi ſummum malorum eſt immortalitas, ubi magna cruciatus pars eſt dæmonum & impiorum hominum ſocietas, ubi ignis nunquam extinguendus, ad quem noſter collatus, mera glacies eſt: adde quod illic incendium eſt minima dolorum portio, qui tamen tanti ſunt, ut ab hominis intellectu comprehendi non poſſint, ſicut nec piorum felicitas. In malis licet graviſſimis, licet diutinis, aliquid tamen levamenti adfert ſpes, veluti ſtellula quædam procul allucens in denſiſſima caligine, ſed gehenna cum ſummis malis ſummam habet de-

ſpe-

ſperationem. Hujus igitur horror ſuperat omnem horrorem, quem tamen clementiſſimus redemptor ut nobis mitigaret, in ſeſe recipere dignatus eſt. Quod in horto expavit, & angore extremo ſic correptus eſt, ut ſudaret ſanguinem, noſtræ naturæ erat infirmitas, quod autem affixus cruci clamat, Deus meus, Deus meus, cur deſeruiſti me? Longe à ſalute mea verba delictorum meorum: videtur gehennæ horrorem animo perſenſiſſe. Quid enim ſupereſt à Deo deſtitutis, niſi extrema deſperatio? Nec mirum videri debet, ſi hanc triſtiſſimam affectionem in ſe recepit, qui peccata omnium in ſe receperat, ut utrunque malum noſtris viribus inſuperabile, ſua miſericordia redderet ſuperabile? Nec iſta minuunt dignitatem redemptoris, ſed ineffabilem arguunt charitatem erga genus humanum. Sub ejuſdem typo David loquitur in Pſalmis: Circumdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbaverunt me, & præoccupaverunt me laquei mortis. Nos gehennam meruerāmus, ille innocens expaveſcit pro no-

bis, quo ſi ſimilis affectus invadat animum noſtrum ex ſcelerum conſcientia, vel ex imbecillitate naturæ, non abjiciamus noſmetipſos, ſed in Chriſtum intentis oculis etiam deſperando ſperemus. Deſperet licet caro, déſperet ratio, tamen ex ipſis inferis fides clamet ad dominum, quemadmodum Ionas jam deploratus de ventre ceti clamavit & exauditus eſt. Nam & id commonſtrat Pſalmus, cum protinus adjungit: In tribulatione mea invocavi dominum, & ad Deum meum clamavi, & exaudivit me de templo ſancto ſuo. Dei templum Eccleſia eſt, hæc eſt arx fidei, urbs fortitudinis noſtræ Sion. Huc ſi quis vel ab extremis inferis intendat clamorem viva adhuc ſcintilla fidei, exauditur. Ergo quum univerſæ vires hominis demerſæ ſunt ad inferos, fides tamen clamet cum beatiſſimo Job: Etiam ſi occidat me, ſperabo in eum. Nam hoc eſt cum fiduciæ magiſtro Abraham contra ſpem in ſpem credere. Hæc igitur tanta mala domini bonitas nobis non mitigavit ac fregit tantum, ut licet laceſſant ac territent, tamen extin-

extinguere non valeant, verum etiam extrema damna nobis vertit in opimum lucrum. Quid enim lædit peccatum adhærentes Chriſto? Quid? niſi ut ubi abundavit peccatum, abundet & gratia: & plus diligat, cui plus dimiſſum eſt. Quid proficit ſatanas indeſinenter inceſſens membra Chriſti? Quid? niſi quod auget illorum præmia, & illuſtrat coronas. Quin & ea mala, quæ nobis juxta mortalitatis conditionem cum piis pariter & impiis ſunt communia, redemptoris clementia vertit nobis vel in lucrum, vel in medicinam, quanquam & hic lucrum eſt: in lucrum, ſi à peccatis immunes iſta toleranter ferimus, domino gratias agentes pro omnibus: in medicinam, ſi quod reſidet in nobis, repurgandum vel ſectione, vel uſtura, vel amaro pharmaco. Quo de genere ſunt morbus, paupertas, ſenectus, orbitas, aliaque innumera, quibus tota hominum vita eſt undique obſita. Hæc ſi nos ad murmur, deſperationem, aut blaſphemiam pertrahunt, ſatanæ fiunt inſtrumenta, proque remediis fiunt venena. Sin ob id tantum

tum perferuntur, quia vitari non poſſunt, quo animo complures qui Chriſtum ignorabant, conſtanter cruciatus ac mortem pertulerunt; naturæ ſunt afflictiones, ſin ea tanquam de manu propitii parentis obedienter atque etiam cum actione gratiarum recipimus, reputantes quanto acerbiora commeruimus, & quam dira Chriſtus innocens paſſus ſit pro nobis commeritis, jam non ſunt afflictiones, ſed ſalubria remedia, aut cœleſtium premiorum incrementa. Illic agendæ gratiæ indulgentiſſimo parenti, qui flagellat omnem filium quem recipit, interim mollibus ac brevibus remediis ſanans ulcera noſtra, ut parcat in futuro ſeculo. Hic laudanda imperatoris noſtri benignitas, qui militibus ſuis ſubminiſtrat virtutis materiam, ut coronet magnificentius. Utrobique magnum eſt lucrum, niſi forte mediocre lucrum videtur, cum capitali morbo laborans, devorat amara catapotia, levique ac temporaria moleſtia, & mortis periculum effugit, & perpetua ſanitatis dulcedine fruitur: aut cum miles ob unius horulæ conflictum, ſummas per omnem vitam opes,

opes, ſummoſque honores conſequitur. Et hoc quoque pacto dominus noſter clementiſſimus omnia pertrahit ad ſe, ſi modo ad ſignum illud in ſublimi propoſitum oculos intenderimus. Attrahit ad ſe omnia mala noſtra, eaque vertit in lucrum noſtrum, & gloriam ſuam, quam nobis ſibi per fidem inſitis communicat. Quid autem lucrifaciunt, qui in rebus adverſis oculos avertentes à Chriſto, Deo obmurmurant? Hoc ipſum neceſſario perferendum eſt moleſtiæ, ſibi conduplicant vel decuplant verius, & pharmacum male ſumendo vertunt in lethale venenum. Hæc nimirum eſt ſublimis & efficax philoſophia, ac mortis meditatio, in qua ſi ſanus ac valens diligenter fuerit exercitatus hunc mors non opprimet imparatum. Ex his autem quæ dicta ſunt, colligere licet quadruplicem eſſe mortem, ſpiritualem, naturalem, transformatoriam, & æternam. Naturalis, eſt ſeparatio animæ à corpore. Spiritualis, eſt ſeparatio Dei ab animo. Quemadmodum enim anima eſt vita corporis, ita Deus eſt vita animæ. Hæc peperit naturalem, quod ad neceſ-

neceſſitatem attinet, ut eſt ſane pia veterum theologorum opinio. Ex utraque naſcitur mors gehennæ, ſi coeant inter ſeſe mors ſpiritualis ac mors naturalis. Poſt mortem enim corporis non eſt locus pœnitentiæ. Supereſt mors qua transformamur ab imagine veteris Adæ in imaginem Adæ, qui eſt Chriſtus dominus. Hæc eſt ſeparatio carnis à ſpiritu. Nec hic mediocris eſt lucta, ne ſpes quidem ulla victoriæ, niſi Chriſti ſpiritus adjuvaret infirmitatem carnis noſtræ. Sed illius gratia in nobis occidit veterem hominem, ut jam agamur non ſpiritu noſtro, ſed ſpiritu Dei, nec ipſi vivamus, ſed vivat in nobis Chriſtus. Hæc feliciſſima mors an cuiquam ad plenum obtigerit in hac vita, neſcio. Domini tamen liberalitas, quod noſtræ deeſt imbecillitati, de ſuo ſupplere dignatur. Hæc mors expetenda eſt, ſummoque ſtudio per omnem vitam meditanda. Quemadmodum beatus Paulus ſcribit Corinthiis: Semper mortificationem Jeſu Chriſti in corpore noſtro circumferentes, ut & vita Jeſu manifeſtetur in corporibus noſtris. Eodem

ubi ✗ purgatorium

dem hortatur Coloſſenſes. Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terram. Non jubet erui oculos, aut amputari manus, aut execari genitalia. Sed quæ membra? Addit, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam & avaritiam. Vulgus hominum luget mortuos, at B. Paulus Coloſſenſibus gratulatur hanc mortem: Mortui, inquit, eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Hæc mors mater eſt vitæ ſpiritualis quemadmodum peccatum mortis ſpiritualis pater eſt, atque etiam gehennæ. Sed in mortis generibus præpoſtere ſeſe gerunt plerique mortales. Ad memoriam mortis corporalis quam inhorreſcimus. Veteres ob id ipſum habebant inviſam cupreſſum, quod in funeribus ſoleat adhiberi & apium, quod eo coronarentur ſepulchra: nec hodie deſunt qui ad turis odorem diris execrationibus utuntur, quod (ut arbitror) hinc in funere fiat ſuffitus. At mors ſpiritualis horribilior eſt ſexcentis mortibus corporis, & ad hanc ultro alacreſque feſtinamus, gloriantes cum

male

male fecerimus, & exultantes in rebus peſſimis. Exanimamur cum periculum objicitur, ne anima corpus hoc miſerum deſtituat felicius extra carcerem victura: quanto juſtius oportuit exanimari quoties periclitamur, ne Deus æterna vita deſerat animam noſtram. Domum in qua defunctus eſt aliquis funeſtam vocamus, & obturatis naribus prætereimus. Atqui Sapiens judicat longe melius, ire ad domum luctus, quam ad domum convivii. In luctu, natura contriſtantur. Sed hæc triſtitia quia ſecundum Deum eſt, ſtabilem in nobis ſalutem operatur, dum nos commonitos noviſſimorum revocat ad pœnitentiam, nec ſinit nos peccare in æternum. Feliciter interſunt luctui, qui ſic deflent mortem alienam corporis, ut incipiant ſeipſos lugere morte graviore exanimatos. Utrum igitur potius, amarum devorare catapotium, ut unius horæ moleſtia lucrifacias perpetuam ſanitatem, an in convivio bibere multum toxicum quod brevi delectatiuncula mortem adferat? Sed harum rerum multis adeo nulla habetur ratio, ut in luſtris cantent ebrii,

ebrii, ſibi plaudant qui fraude rem domeſticam reddiderunt auctiorem, triumphent qui ſceleratis artibus emerſerunt ad honores. An non vulgus hominum, in deliciis ac voluptatibus carnis volutari, vocat vivere? At, qui ſic vivunt, bis mortui ſunt. Primum quia ſpiritu Dei vacant, dein quia jam tum filii ſunt gehennæ. Quemadmodum enim piorum carne mortuorum vita abſcondita eſt in Deo apparitura ſimul cum Chriſto: ita in his qui ſe carni dediderunt, abſcondita eſt mors gehennæ, quam circumferunt; apparitura in extremo judicio. Peccatorem in hac vita ſola ſpes ſeparat à gehenna. Quamdiu enim ſperat homo, ſpes eſt veniæ. Verum etiam atque etiam videndum ne ſpes quæ non proficiſcitur à fide & charitate det nobis verba, ſic ſibi blanditur aliquis: Juvenis ſum; fruar hoc mundo, ubi ad ſenectutem venero, pietatem colam. At ὦ δειλὲ, quis tibi promiſit ſenectutem? Alius, dum floret ætas, indulgebo genio: ubi ducta erit uxor, incipiam eſſe frugi. At ὦ ἀυτόκολαξ qui ſis an perendie ſis victurus?

Eſt

fortaſſe qui cogitet, aliquando fiam monachus, ibi deplorabo vitam male actam, interim fruar mundo. Ut vita ſuppetat, quis tibi pollicitus eſt iſtam voluntatem, quæ cupiat pro voluptatibus amplecti pœnitentiam? An iſtam mentem ſibi quiſquam dare poteſt? Ut ad cor redeat peccator ſola Chriſti gratia præſtat. Verum ille libere dat eam quibus vult & quando vult. Certe quod ad peccatorem attinet, jam nunc in gehenna eſt. An non prodigioſa cæcitas eſt, ut homo qui in tam horribili ſtatu ſit, ſibi diem præfigat, ad quem velit reſipiſcere: cui in puteum delapſo, aut in carcerem conjecto, lenta videretur omnis educentium feſtinatio. E puteo ſtatim inclamaret opem hominis, & in tantis malis conſtitutus, non protinus implorat auxilium Dei, qui ſolus excitat mortuos? Quiſquis igitur in vita mortem tranſformatoriam diligenter meditatus fuerit, tum mortem ſpiritualem ac gehennæ vehementer horruerit, minus horrebit imminentem mortem corporis, quæ non ſeparat à Deo, ſed Deo propius jungit, finem ſe-

mel

mel imponit cunctis afflictionibus, quibus hæc vita tunditur undique, & tranſmittit ad ſempiternam quietem. Ais, Tranſmittit in requiem, ſed piorum animas. Recte: mors enim peccatorum peſſima. Ergo dum vivis ac vires, da operam ut ſis de numero juſtorum. Nam juſtus & ille eſt, qui ex corde agnoſcit ac damnat injuſtitiam ſuam, territuſque gehenna confugit ad aſylum divinæ miſericordiæ, & ad ſalutifera pœnitentiæ remedia. At qui per omnem vitam, perinde quaſi ſint immortales, indulgent affectibus ſuis, ad voces Dei toties tam amanter provocantis ad pœnitentiam Toronæo littore, ut aiunt, ſurdiores: quid mirum ſi perturbantur, cum urget extrema neceſſitas? Tunc res eſt cum morbo, qui non ſinit quicquam aliud agi, cum medicis, cum hæredibus, cum legatariis & captatoribus, cum creditoribus ac debitoribus, cum uxore ac liberis, cum œconomis ac famulis, cum amicis & inimicis, cum exequiis ac ſepultura, cum confeſſionibus, diſpenſationibus ac cenſuris, cum reſtitutionibus ac placationibus,

cum

cum variis conſcientiæ ſcrupulis, poſtremo & cum fidei dogmatibus. Adde his, cum mundo: quem quoniam nimis dilexit, invitus relinquit: inſuper cum ipſa morte corporis, ad quam præparatus non eſt: denique cum ſatana, qui tunc omnibus urget machinis: cum gehenna, quæ tunc omnes terriculamentorum ſuorum larvas ingerit. Atqui ad tantum negotiorum agmen non ſufficit ille temporis articulus, ſed ſumma curâ agendum ut ad illum extremum, omniumque graviſſimum conflictum homo veniat quam maxime expeditus. Roget aliquis, quibus modis id poſſit effici. Audiamus Eccleſiaſten bene conſulentem: Memento, inquit, creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis tuæ. Audiamus & Eccleſiaſticum: Ante judicium para juſtitiam tibi, ante languorem adhibe medicinam, & ante judicium interroga teipſum, & in conſpectu Dei invenies propitiationem: ante languorem humilia te, & in tempore infirmitatis oſtende converſationem tuam. Salubre conſilium, etiam ſi notus nobis eſſet

dies

dies mortis. Nunc multo magis id faciendum eſt, poſteaquam omnis dies cuique pro ultimo debet haberi, cum neſciat an alius ſit illi ſucceſſurus. Dum vivimus ac valemus, diſcutiamus, quantum licet, negotiorum tricas: ac priuſquam nos morbus lecto affixerit, diſponamus domui noſtræ. Primum eſt meminiſſe creatoris, ut per ſinceram confeſſionem & pœnitentiam cum illo redeamus in gratiam. Examinemus conſcientias noſtras, amputantes quicquid ibi repererimus inviſum Deo, ut cum morbus nos protrudet ad tribunal DEI, inveniamus propitiationem. Qui rebus florentibus cervices erigunt adverſus Deum, nonne videmus quam ſemet abjiciant ſi morbus validus minetur mortem? At quanto gratius Deo, ſi ad quod ægritudo ſero compellit, mature noſtra ſponte faciamus. Proſternamus noſipſos cum Publicano & Evangelica peccatrice in conſpectu Dei, lachrymis, eleemoſynis, precibus, aliiſque piis operibus placantes iram Dei, & in tempore ægrotationis talis erit mors, qualis fuerit vita noſtra. Quidam abhorrent à con-

condendo teſtamento, quaſi hic inſit aliquid funeſti ominis: Hæc eſt noſtræ carnis infirmitas. Atqui teſtamentum ô bone conditum non efficiet, ut citius moriaris, ſed ut quietius. Hac in parte fælicior eſt in cœnobiis bene moratis agentium conditio, quod ab omnibus curis teſtamentariis liberi ſint. Cæterum qui liberos habent, aut fratres, aut alioqui legitimos hæredes, provideant ne qua in dividundis bonis naſcatur inter fratres & affines contentio: qui non habent, ne relinquant poſteris litium ac rapinæ materiam. Breviter ſic iſta digerant explicentque ſani, ut nihil neceſſe ſit in morbo curis hujuſmodi intempeſtivis torqueri. Præterea ſi quibus perplexis caſibus involutus eſt aliquis, puta de matrimonio, de cenſuris Eccleſiaſticis, de votis, de reſtitutionibus ac reconciliationibus, eos ſanus ac valens explicet, nec ullas tricas reſervet in extremum diem. Recte faciunt quod morientes hæredibus mandant reſtitutionem fraude partorum: ſed longe conſultius faciunt, qui valentes id faciunt, quod aliis ſæpenumero mandatur

datur frustra. Itidem recte faciunt, qui morituri condonant offensas omnibus à quibus læsi sunt, ac vicissim orant sibi condonari, si quid in quem deliquerunt: sed longe Deo gratius, & ad conscientiæ quietem tutius est, si idem faciant valentes, non ob mortis metum, sed ob amorem Christi. Recte faciunt, qui morientes legant opum suarum partem in subsidium pauperum, sed victima fuerit multo gratior Christo, si pro modulo facultatum ipse subleves proximorum inopiam. Nec enim semper pervenit ad egenos, quod illis destinavit moriens: & si perveniat, jam alienum est non tuum quod impenditur. Quid quod morbi complures ejus sunt generis, ut non dent spacium super his statuendi: ne jam commemorem casus subitaneos & inopinatos, qui licet, non omnes opprimant, omnibus tamen sunt expectandi, quia possunt omnibus accidere. Quemadmodum accidit illi stulto Evangelico, qui sibi pollicitus longam ac suavem vitam, audit, Hac nocte repetunt abs te animam tuam. Deprecantur omnes mortem subitaneam

neam & improviſam. Siquidem nuſquam non audimus has voces, A ſubitanea & improviſa morte, libera nos domine. Quid eſt quod orant iſti? An omnis inopinata mors deteſtanda eſt? Nequaquam, Juſtus enim quacunque morte præoc-
Sap. 4. cupatus fuerit, in refrigerio erit. Nec enim poteſt eſſe mala mors, quantumvis ſubita fuerit, quam vita bona præceſſit. Quin igitur ſic oramus: A mala vita, libera nos domine. At qua fronte vocamus mortem improviſam, quæ ſe quotidie omnibus ſenſibus ingerit noſtris? Ab infantia noſtra quid aliud audimus quam gemitus morientium? quid aliud videmus quam efferri funera? quam pompas lugentium, quam monumenta defunctorum titulos? Quod ſi nos leviter tangunt aliena, quoties nobis propius mors vellicat aurem funeribus affinium & cognatorum propinqua naturæ neceſſitudine nos contingentium, & amicorum quos mutua charitas nobis arctius agglutinarat, quam ullos cognatos jungunt naturæ fœdera? Et ſi hoc quoque parum eſt, quoties noſipſos admonet

net fragilitatis noſtræ? Quis enim noſtrum eſt, qui non aliquoties in vitæ diſcrimen adductus ſit, vel tempeſtate vel latrocinio, vel bello, vel ruina, vel peſtilentia, vel morbo? Quocunque te vertas, mors in inſidiis eſt. Domus cuique tutum eſt refugium. At quam multos opprimunt tectorum ruinæ? Terra ſolidum elementum, nonne interdum ſubſidens totas abſorbet civitates? ipſe aër quo ſpiramus ac vivimus, ſæpenumero mors eſt, quemadmodum cibus ac potus. Poſtremo fames ac ſitis nonne quotidie mortem minitantur, ni remedium adhibeas? quid quod quoties nominatur homo, mortis admonetur. Idem enim nobis declarant mortales & homines. Quid igitur agunt quod deprecantur mortem improviſam, niſi ut ſuam acculent improvidentiam? Imparatis enim omnis improviſa mors eſt, etiam ſi centenario veniat. Improviſam appellas, quam omnibus ſenſibus ingerentem ſeſe atque impingentem nos vides? Sic improviſum fuit diluvium impiis qui Noe juſtitiæ præconem, dum apparet arcam

irridebant, edentes, bibentes, jungentes conjugia, quasi non esset eventurum quod Deus minitabatur. Sic improvisum Sodomis obtigit exitium, qui Loth emigrantem irridebant. Idem evenisset Ninivitis, nisi ad Ionæ præconium egissent pœnitentiam. Quisquis novit se Deum habere iratum, omni momento vindictam expectet, imo vitet potius exemplo Ninivitarum ac Davidis. Terribilis est ira domini, sed si nosipsos dejecerimus ad pœnitentiam, in ira sua recordabitur misericordiæ. Ad Ionæ hospitis denunciationem Ninivitæ conversi sunt ad pœnitentiam. At nos ad tot domini nostri denunciationes surdi, mortem deprecamur improvisam. Tot exemplis ac parabolis inculcat oblivioſæ tarditati nostræ, ut ad omne momentum simus parati, Noe, Loth, & eorum quos ruina turris in Siloa inopinatos oppressit. Addit similitudinem furis nocturni, fidelis œconomi, decem virginum: ac toties inclamat, Vigilate, quia nescitis diem neque horam: & nobis ulla mors venit improvisa? Venit, sed improvidis, aut (ut melius

lius dicam) ſurdis, cæcis, ac ſtupidis: quod nec dominum inclamantem audimus, nec quod ſeſe oculis ingerit videmus, nec quod undique pungit ſentimus. Nec refert quod dominicus ſermo loqui videtur de ſupremo mundi die. Nam cuique ſupremus vitæ dies, ſupremus mundi dies eſt. In conſummatione mundi palam celebrabitur univerſale judicium, ſed interim ſingulorum animæ ſimul ut corpus reliquerint, ſuum ferunt judicium, licet nobis ignotum. Dominus autem utrumque diem æque nobis ignotum eſſe voluit, hac quoque parte declarans indulgentiſſimam erga nos charitatem. Etenim cum nunc videamus intolerabilem divitum ac malorum violentiam, quid facerent, ſi ſcirent ſe diutius victuros? Rurſus infirmi, ut ſunt plerique mortales, ſi certo ſcirent ſe perventuros ad ſenectutem, huc prorogarent exactioris vitæ ſtudium: rurſus ſi certum haberent pauculos vitæ dies ſupereſſe, triſtes & anxii viverent, & ad multas actiones Reipublicæ frugiferas redderentur ſegniores. Nunc hoc temperamento uſa eſt ſupremi

numinis providentia, ut cunctis hominibus mors adeo ſit certa, ut ſinguli non minus certo ſciant ſe morituros, quam ſciunt natos eſſe, utque nec ſummi nec infimi ſibi poſſint vana ſpe blandiri: rurſus dies mortis adeo incertus, ut eum dominus nec ſibi chariſſimis notum eſſe voluerit. Itaque fit, ut impii minus lædant bonos, & boni ſic abſtineant à malis operibus quaſi poſtridie ſint morituri: ſic incumbant bonis operibus, quaſi diu victuri. Quid igitur ſibi volunt qui ad chiromantes, aſtrologos, phyſiognomuntas, genethliacos, ventriloquos, numeros Babylonios & magos currunt, ut ſciant ævi modum. Clamat Eccleſiaſtes: Neſcit homo finem ſuum, ſed ſicut piſces capiuntur hamo, & aves laqueo comprehenduntur, ſic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo ſupervenerit: & nos ab his volumus ſcire finem noſtrum, qui ipſi finem ſuum neſciunt? An quod Chriſtus æterna veritas neſciri voluit, quod ſcire non expedit, invito Chriſto diſcent à vanis hominibus? An Chriſtianis placet exemplum

Cap. 9.

plum impii Saulis? Quid aut illi profuit maleficia, niſi ut bis moreretur? Sunt (& ii quidem non mali) qui petunt à Deo certum mortis genus, orant ut certos menſes decumbant, quo vel hoc tempus impendant pœnitentiæ & confeſſioni. Sanctum eſt illorum votum, qui mortem optant, qua minime moleſti ſint ſuis. Hoc enim à charitate proficiſcitur. Sed firmioris eſt fidei, mortis genus ac ſpacium ægrotationis Deo committere. Novit ille quid nobis expediat, & quod nobis eſt optimum dabit. Sunt innumeræ mortis formæ, & in his quædam horribiles: ſive quod ſubito necent, quod nonnullis in ipſo accidit convivio: ſive quod acerbos ac diutinos habeant cruciatus, ut paralyſis & iſchiace: ſive quod abominandam habeant ſpeciem, veluti qui tenaci pituita præfocati nigreſcunt: ſive quod uſum linguæ, mentiſque ſanitatem adimant, ut apoplexis, phreneſis, ac nonnullæ febres, aliæque peculiares quæ homines impellunt ut ſe præcipitent, aut in puteum inſiliant, aut laqueo præfocent guttur, aut gladio ſeipſos

confodiant. Sunt enim morbi qui interiora mentis organa vitiant, quos vulgus dæmoniacos appellat. Ne ex his quidem judicandus eſt homo, quando Chryſoſtomus monachum dæmonio obnoxium amantiſſime conſolatur. Quanquam ea mortis genera, quæ manifeſtam habent ſpeciem impietatis, Chriſtianæ pietatis eſt deprecari atque abominari. Contra, quoſdam videmus tam placide emori, ut obdormiſcere, non emori videantur. Sed quæcunque acciderit mortis forma, nullus hinc æſtimandus eſt. Ne de iis quidem qui ob commiſſa facinora dant pœnas legibus, licet mortem ſortiantur infamem, temere judicandum eſt. Nam fieri poteſt, ut qui ob excitatam ſeditionem diſſecatur in quatuor partes, migret in angelorum contubernium: quum alius in veſte Franciſcana moriens ac religioſe ſepultus, demigret ad inferos. Dominus eſt qui de his judicat. Variis modis ſuos exercet ac purgat Deus ſed (ut dixi) nulla mala mors haberi debet, quam bona vita præceſſerit. Interdum qui placidiſſime expirant, demigrant ad æternos cruciatus:

ciatus: contra, qui miſerabiliter torquentur, evolant in requiem. Quidam optant plenam confeſſionem ante mortem, ſupremam unctionem, & euchariſtiam, non diſſimili (ut apparet) animo, atque olim quidam prorogabant baptiſmum in extremum uſque diem: nec prius accerſebatur baptiſta, quam medicus profiteretur in arte ſua parum eſſe præſidii. Cur ſemel optamus contingere, quod quotidiè à nobis fieri & debet & poteſt? Optimum enim conſilium eſt, ut quiſque ſuam conſcientiam prius quam ſe ſomno tradat, diligenter excutiat, & ſi quod crimen eo die commiſſum deprehenderit, tundat pectus, cumque lachrymis à domino veniam poſtulet, & implorata ope divina certum ſumat propoſitum vitæ correctioris. Nec eſt quod quiſquam hic dicat, diſtineor variis negotiis, non vacat. Ad rem tam neceſſariam quarta pars horæ ſufficit. Non eſt longum dicere, Peccavi, miſerere. Et hoc ſatis eſt, ſi quidem dicatur ex animo. Nemo ſomno ſe tradens, certus eſt fore ut expergiſcatur. Quantum igitur diſcriminis

eſt in eo ſtatu obdormiſcere, in quo ſi nos opprimat mors ſomni germana, & ſoror fratrem excipiat, in æternum perierimus? Tantum periculum breviſſima cogitatione licet effugere. Hoc quotidie apud Deum, apud ſacerdotem vero Dei vicarium ter aut quater, aut ſæpius in anno ſincera confeſſione purgare conſcientiam, plurimum attulerit tranquillitatis, efficietque ut morientem non admodum torqueat confeſſionis anxietas. Porro quoniam in mortis articulo præcipuum ſolatium eſt, dominicæ mortis contemplatio, ac totius Eccleſiæ communionis, quæ eſt corpus Chriſti: profuerit ad utrunque diligenter exerceri in vita, ut actio ſubinde repetita tranſeat in conſuetudinem, conſuetudo in habitum, habitus in naturam. Id fiet ſi repurgata ab omni affectu peccandi conſcientia, frequenter ſumamus panem myſticum, ac de poculo myſtico bibamus, quandoquidem hoc ſacramentum duo quædam nobis commendat, capitis eximiam erga ſua membra charitatem, & membrorum inter ipſa ſocietatem arctiſſimam.

Quic-

Quicquid boni eſt in corpore, à capite Chriſto defluit: quicquid autem boni eſt in corpore, membrorum omnium commune eſt: quemadmodum in corpore animantis, licet diverſa ſint membra, variis officiis deſtinata, tamen vita à capite proficiſcens eadem per omnia membra diffunditur, tam individua ſocietate, ut (quemadmodum docet beatus Paulus) ſi doleat unum membrum, dolor ad omnia perveniat: ſi gaudeat unum membrum, gloria ſit omnium communis. Nimirum hoc eſt quod dicitur in Symbolo Apoſtolorum: Sanctam Eccleſiam, ſanctorum communionem. Nec enim contractior eſt in corpore myſtico Chriſti gratia, quam in animalis corpore natura. Religioſe faciunt, qui urgente mortis vicinia mittunt ad monaſterium Carthuſianorum aut Franciſcanorum, ut orent pro laborante: ſed efficacius ſolatium eſt, ſi cogitet ægrotus, univerſam Eccleſiam eſſe pro ſuo membro ſolicitam. Quum autem Eccleſiam dico, quam beatam, quamque numeroſam ſocietatem dico, quæ pro- 1 Co. 12.

phetas, quæ Apoſtolos, quæ tot Martyrum ac virginum examina, quæ tot animas Deo charas complectitur. Hæc univerſa ſodalitas pro uno quolibet Chriſti membro periclitante orat aſſidue, ſuiſque meritis ac precibus laborantem ſublevat. Neque vero tua refert, quod non cernitur oculis Eccleſia. Nec animam tuam vides, cujus beneficio vivunt ac moventur omnia corporis membra. Non poteſt eſſe pauper Eccleſia, quæ tam diviti capiti conjuncta eſt, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter: nec deſtitui poteſt membrum, quod à tot ſanctorum milibus ſublevatur. Capitis charitatem ac beneficentiam erga nos, præcipue teſtatur crux pro nobis redimendis ſuſcepta. Harum rerum memoriam ac vim nobis renovamus, quoties cum fide debitaque reverentia carnem domini comedimus ac ſanguinem bibimus. Simulque admonemur, univerſos eſſe unum corpus qui eodem pane veſcuntur, & de eodem bibunt poculo. Ne quis igitur deſpondeat animum, ſi membrum eſt infirmum ac languidum,

quum

quum caput habeat omnipotens: neve ſibi deſtitutus videatur qui totius Eccleſiæ meritis & precibus ſublevatur. Ad harum itaque rerum contemplationem, ſi quis in vita fuerit diligenter exercitatus, in morte plus adferent ſolatii. Tum enim ſuapte ſponte occurrent velut animæ familiaria. Proinde (mea ſententia) rem piam commenti ſunt qui dominicæ mortis hiſtoriam per certas horas partiti ſunt, quo pueri conſueſcerent ſingulis diebus aliquam illius portionem commemorare cum gratiarum actione. Qui vero ſubſtituerunt Liturgiam de virgine, ut rem non impiam excogitarunt, ita (ſi fas eſt verum fateri) vinum verterunt in aquam. His rationibus optime ſit, ne mors ſubitanea & improviſa nos opprimat. Deſerendi liberi dulces, uxor chara, amici dilecti, agri culti, ſtructuræ magnificæ, opes amplæ. At miles Chriſti hæc omnia negligere meditatus eſt, cujus anima velut in præſidio corporis excubat, ad omne momentum expectans imperatoris claſſicum, quo jubeatur inire prælium, ſemper erectus ad illam vocem:

cem: Diſpone domui tuæ, quia morieris & non vives. Corpus habet non pro domo, ſed pro tabernaculo: nec ibi recondit theſaurum ſuum, ſed quod ad diurnum dimenſum ſatis eſt, in zona geſtat, ſemper in excubiis vigilans, ſemper arma habens in procinctu adverſus hoſtium inopinatos incurſus, neque quicquam duri recuſat, modo placeat imperatori cui dedit nomen. Militia, inquit beatus Job, eſt vita hominis ſuper terram. Hujus militiæ tironem adhortatur ſapiens ille Sirach: Fili, accedens ad ſervitutem Dei, ſta in juſtitia & in timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Servitus Dei, eſt profeſſio militiæ Chriſtianæ. Stare militis eſt in acie accincti ad prælium. Sta in juſtitia, non in ſuperbia, quæ ſe erigit adverſus Deum, ſed in juſtitia. Dormiunt ac jacent, qui militant huic mundo. Sed Chriſti miles ſtat accinctus ad omne opus bonum. Opus optimum eſt, bene mori in domino. Plurimum enim fiduciæ adverſus Satanam addit vita innocenter acta. Fides neſcit dare locum hoſti, ſpes

non

non novit ſuccumbere, charitas ſuppeditat ſtanti commeatum. Sed quum vita innocenter acta conciliet fiduciam, cur additum eſt in timore? Si juſtus es, quid times? Si non es, quomodo ſtas? Hic timor non eſt ille deſperationis pater, de quo Solomon: Pigrum dejicit timor, quem foras ejicit charitas, ſed optimus innocentiæ cuſtos. Timor filiorum ſanctus permanens in ſeculum ſeculi. Qui ſtat (inquit Apoſtolus) videat ne cadat. Ac rurſum: Tu autem fide ſtas, noli altum ſapere ſed time. Eſt timor domini ſanctus, extimulans ad bona opera, ac depellens à malis, & eſt timor ſervi nequam, pertrahens ad ignaviam. Timens, inquit, abii & abſcondi talentum tuum in terra, At timor juſtitiæ comes efficit, ut noſtris diffiſi viribus, alacrius operemur præſidiis ſpiritus, ac circumſpectius ſervemus dona Dei. Præterea omnis hominum juſtitia, quamvis perfecta, contremiſcit, quoties vocatur ad tribunal juſtitiæ divinæ: in cujus conſpectu nec aſtra ſunt munda, & in angelis reperitur iniquitas. Quid ni nos infirmi, &

in

in luteis domiciliis habitantes, metuamus hoc judicium, quum Job à Deo probatus dicat: Verebar omnia opera mea, ſciens quod non parceres delinquenti. Si lotus fuero quaſi aquis nivis, & fulſerint velut mundiſſimæ manus meæ, tamen ſordibus intinges me. Et Paulus miles Iobe exercitatior dicat: Nullius mali mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum. Sequitur, Et præpara animam tuam ad tentationem. Variæ ſunt tentationum formæ, quibus milites ſuos explorat Deus, ſed omnium graviſſima tentatio eſt mors. Tum enim vere cominus res geritur, nec eſt velitatio, ſed utrinque ſumma vi de rerum ſumma decernitur. Ad hunc igitur conflictum ſemper præparandus eſt animus. Quid enim hic faciet miles pugnæ rudis, qui nunquam cum hoſte conflixit, qui nec vires illius, dolos, artes, & inſidias, nec ſuam virtutem unquam expertus eſt? Magna victoriæ pars eſt, cum hoſte noto bellum gerere. Ita fortiſſimus ille miles vel dux potius beatus Paulus: Ut non circumveniamur, inquit, à Satana. Non enim

nim ignoramus cogitationes illius. Quid mirum ſi novit technas illius qui, cum toties conſeruerat manus, omni periculorum genere exercitus? Tum admovetur ignis, qui declarat quale cujuſque fuerit opus, & cui ſuperſtructum fundamento. Atque hic videmus interdum fieri, quod uſu venit in militia mundana: qui timidiores viſi ſunt in caſtris, & ad tubæ ſignum expalluerunt, in ipſo conflictu reperiuntur fortiſſimi: contra, qui nondum propius urgente periculo videbantur admodum feroces, in ipſo prælio ſunt formidoloſiſſimi. Ita ſunt qui ſani jactant quietem & ſecuritatem conſcientiæ, ſe paratos ad extremum diem, imo cupere ex hoc calamitoſo ſeculo profugere: fretos fide neſcio qua quod Chriſtus nobis promiſit vitam, & pro peccatis noſtris pœnas dependit: negantes referre, cujuſmodi ſint opera noſtra, bona an mala. Unum illud ſatis eſſe ſi credamus nos fore ſalvos. At vereor ne multi ex his, qui dum incolumi ſunt valetudine jactant hanc ſecuritatem, valde trepident, ubi propius urget extremum diſ-

discrimen, & ille dies præsto est, quo non verbis, sed veris res agitur. Exaggerant quantum sit nefas dubitare de promissis Dei: at nulli magis trepidant, quam qui non dubitant de promissis Dei. Etenim qui non credit gehennam paratam iis qui vivunt impie, sed mortem cum totius hominis interitu adferre finem malorum omnium, minus horret mortem. Fides igitur gignit in impiis timorem Dei, qui est initium sapientiæ, at testante beato Job: Timor Dei, ipsa est sapientia, & recedere à malo, intelligentia. Item Esaias: A timore tuo domine concepimus, & quasi parturivimus, & peperimus spiritum salutis. Lucæ tertio, populus territus ad prædicationem Joannis Baptistæ, qui invitabat ad pœnitentiam, dicens jam securim ad radicem arboris esse positam, dicit, Quid faciemus? At nisi credidissent Joanni, non dixissent, Quid faciemus? Similiter in Actis Apostolorum, multitudo territa prædicatione Petri, ex fide concepto terrore, compuncta corde, dicit Petro & Apostolis reliquis, Quid faciemus

Cap. 2.

mus viri fratres? Haudquaquam dictura, niſi fides adfuiſſet ſtimulans conſcientiam metu gehennæ. Hæc vero trepidatio, etiam in homine pie vivente non naſcitur ex diffidentia erga Deum pollicentem & comminantem, aut ex incredulitate articulorum fidei, aut ex hæſitatione de efficacia ſacramentorum, quam habent ex morte Chriſti, ſed oritur ex conſcientia noſtræ imbecillitatis, quæ major eſt quam ut à nobis poſſit ad plenum intelligi. De ſingularibus autem non cogimur eſſe ſecuri, quanquam de nullo deſperandum eſt, Veluti neceſſe eſt credere, quicunque cum fide percipit ſacramentum baptiſmi, recipere criminum omnium gratuitam remiſſionem, at non eſt neceſſe credere, hunc baptizatum eſſe liberum ab omnibus peccatis. Nam fieri poteſt, ut in hoc homine fuerit aliquid peculiare impediens generalem ſacramenti vim. Idem ſentiendum de ſacramento pœnitentiæ. Impium eſt dubitare, an ſit abſolutus à peccatis, qui ritè ſuſcepit hoc ſacramentum. Non eſt tamen hæreticum dubitare, an hic aut ille ſit abſo-

absolutus, quoniam de peculiaribus impedimentis nobis non constat. Excipio singularem & evidentem revelationem aut irrefutabilem autoritatem, quum non sit expressa scripturarum aut Ecclesiæ consentientis autoritas, quæ compellit in diversum. Hæc hæsitatio non est incredulitas, sed religiosa modestia, toto pectore submittens se voluntati, judicioque divino, etiamsi velit hominem damnare. Non enim ideo damnabitur, sed hac ipsa submissione promerebitur absolutionem, si religiosæ trepidationi juncta sit ex Christi misericordia veniens fiducia. Hujus generis est, quod adferunt de eucharistia. Cogitant in genere credere, quod sacerdos rite fungens [illegible] conficiat corpus & sanguinem dominum, verum non est impium subhaesitare an hic aut ille consecravit. Nam hoc non est dubitare de sacramento, sed de peculiaribus circumstantiis impedientibus vim aut rationem sacramenti. Similiter necessario credimus, homines per fiduciam & charitatem erga dominum Jesum salutem æternam assequi, fas tamen est dubitare,

an

an hic aut ille ſit in illo ſtatu. Quanquam nec de aliis temere judicandum eſt in malam partem, & in nobis ſimul cum incremento fidei & charitatis creſcere debet ſpes. Idem ſentiendum eſt de promiſſis ac minis ſcripturarum. Non enim ex DEO qui mentiri non poteſt, ſed ex nobis oritur dubitandi materia. Non ignorat homo, quam eximia bona promiſerit DEUS, ſed timentibus ac diligentibus ipſum. At quotus quiſque noſtrum eſt, qui timorem præſtitit, ut tali domino, amorem, ut tali parenti, debitum? Non dubitant igitur an DEUS ſit verax in promiſſis, ſed an ipſi ſint digni promiſſis. Fides, ſpes, charitas, timor, dona ſunt ſpiritus. Quis igitur novit, an fides & charitas quam habet, ſit ex hoc donorum genere, quæ nos reddant Deo gratos, & an ſufficiant ad ſalutem æternam? Similiter Deus per filium promiſit veniam omnium ſcelerum, ſed ſemel per baptiſmum ſi rite ſuſcipiatur. Cæterum quotus quiſque noſtrum eſt, qui veſtem candidam gratis in baptiſmo datam non multis modis inqui-

inquinarit? Paratum eſt remedium pœnitentiæ, ſed toto corde converſis ad dominum. Hic excutiat ſe quiſque, num toto corde ſit converſus ad dominum, num cor habeat vere contritum, & humiliatum, & ſi habet, an juxta ſufficientem modum. Clamat Baptiſta: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Quis auſit ſibi arrogare, qui ſic ut dignum eſt oderit ac deteſtetur peccata ſua? Comminatur DEUS iram ac gehennam violantibus præcepta ſua. Quoties autem nos illius timore abjecto violavimus ea? Quotum quemque reperias, qui non magis metuat iram principis aut judicis hominis, quam Dei vivi. Tum quoties fit, ut homo magis amet hominem quam DEUM, pro mortali amico ſuſtinens, quod in DEI gratiam perpeti recuſaret? Equidem in hac ſum ſententia, ut exiſtimem piorum hominum fiduciam ſemper cum religioſo tremore conjunctam eſſe, paucos excipio, quos DEUS eximios habere voluit, videlicet ad exemplum quod extimulet omnes, ſed aſſequantur pauci. Certius ſperant domini miſeri

ſericordiam, qui tremunt illius juſtitiam. Proinde qui dicunt, Crede te fore ſalvum, & ſalvus eris: bis peccant, etenim ſi de qualicunque fide loquuntur, falſus eſt ſermo: ſin de viva, inepte dicitur Crede, quaſi cujus in manu ſit credere quum velit, cum hoc quod haud ſcio num certi ſimus, an fidei donum ſit in nobis. Quid, quod homo non tantum aliis hominibus, verumetiam ipſe ſibi frequenter ignotus eſt, quum oculos Dei nihil quamvis abditum poſſit fallere. Cor hominis inſcrutabile eſt nobis, ſed illum nullus latet ſinus cordis, qui finxit cor. Nobis ſæpenumero videtur pium, quod impium eſt in oculis Dei, purum quod impurum eſt. Ita fit, ut homo ſe credat immunem à peccatis, quum inſciens habeat ſauciam conſcientiam. Quidni hoc nobis accidat, quum egregius ille pſaltes dicat: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me domine. Tutiſſimum igitur aſylum eſt, cum religioſo tremore à juſtitia Dei confugere ad miſericordiam, & cum pſalmographo dicere, Ne intres in judicium cum ſervo tuo, Pſal. 18. Pſal. 142

tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens. In hoc igitur judicio nemo poterit ſubſiſtere, ſi noſtra merita ad divinam trutinam expendantur, niſi miſericordia ſuperexultet judicio. Eoque præceſſit in eodem pſalmo: In veritate tua exaudi me, in tua juſtitia. Quiſquis exaudiri cupit, remittit contentionem, & qui cupit exaudiri in veritate Dei, ſuæ diffidit veritati, ſciens quod ſolus DEUS verax, omnis autem homo mendax: & qui rogat exaudiri in juſtitia Dei, ſuæ diffidit juſtitiæ. Veritas autem & juſtitia Dei, Chriſtus eſt, Evangelicæ gratiæ miniſter. Per Moſen enim lex data eſt, quæ prodidit injuſtitiam noſtram, ſed gratia per Chriſtum Jeſum facta eſt, qui nobis ſuam communicavit juſtitiam. Nos toties mentimur Deo, quoties violamus leges illius, in quas juravimus ad fontem regenerationis: & toties injuſti ſumus, quoties conditori ac redemptori non rependimus vices, imo abnegamus illum, quoties à pactis recedimus: ſed quamvis nos abnegemus illum perfidi, ille conſtanter fidelis eſt, ſeipſum abne-

gare

gare non poteſt, ubique verax in promiſſis, ut juſtificetur in ſermonibus ſuis, & vincat quum judicatur. Pater igitur exaudit nos in ſua veritate, qua per filium promiſit nobis remiſſionem peccatorum: exaudit autem non in noſtra, ſed in ſua juſtitia, quia per filium juſtificat omnem credentem, fide purificans corda noſtra. Beati ſunt igitur qui ſerviunt domino in timore, & exultant illi cum tremore. Quid ni tremant homines peccatis obnoxii, quem tremunt angelorum exercitus? Ante judicium timere bonum eſt, ut in judicio inveniamus miſericordiam. Ex humanis hiſtoriis diſcimus, quanta cum exultatione beatus Andreas ad crucem acceſſit. At contra, non paucos viros pietatis opinione celebres, accipimus ſub mortem magno tremore fuiſſe conturbatos, expaveſcentes DEI judicium, totamque vitam anteactam damnantes. Refertur enim de quodam, cui ſub mortem trepidanti quum dixiſſent qui aderant fratres, quid eſt quod ſic expaveſcas, quum per omnem vitam pietatem coluëris? Ita reſpondit, O fratres, multa

multa alia ſunt hominum judicia, alia Dei. Similes voces emiſiſſe dicitur Benedictus, Bernardus, & Auguſtinus. Eadem igitur fides, & tremorem incutit, & tremorem vincit: incutit, oſtendens quantus ſit, quem in multis offendimus: vincit, oſtendens nobis Chriſtum cujus charitas purgat peccata noſtra, gratia ſupplet imperfectum noſtrum. Ut autem non ſtatim fortitudinis aut fidei ſignum eſt, mortem non expaveſcere, nam interdum eſt ſtuporis ac vecordiæ, interdum Scythicæ cujuſdam immanitatis: ita ad mortem imminentem expaveſcere, non ſemper eſt diffidentiæ, aut malæ conſcientiæ ſignum. Nonnunquam affectio mere naturalis eſt pro varietate corporum, in aliis moderatior, in aliis vehementior. Sic mortem exhorruit Ezechias, vir qui corde perfecto verſatus fuit apud Deum, exhorruit autem non obmurmurans Deo, ſed cum lachrymis deprecans, & exauditus eſt. Novi ego quaſdam, quæ ad ſolam mortis mentionem contremiſcerent, at iiſdem urgente mortis vicinia nihil fortius aut conſtantius.

Hor-

Horror enim ille non veniebat ex mala conſcientia, ſed ex peculiari ſexus aut naturæ imbecillitate. Affectus autem naturæ, ſi virtute ſuperentur, augent coronam, non arguunt differentiam. Similiter videas ingenia quædam φίλαυτα, quæ ſibi facile in re quavis ſatisfaciunt. Sunt rurſus putidula, ſibi ipſis nuſquam ſatisfacientia, etiam ſi quid recte gefſerint, quibus ſi admoveas omnia ſolatia, tamen ſentiunt animi remorſum, ad diffidentiam ſolicitantem: atque hinc conjiciunt, ſeſe nondum habere Deum placatum, quia nunquam ſentiunt tranquillitatem conſcientiæ. Verum ſi naturam diſtinguamus à virtute, nec admodum ſuæ tranquillitati fident, qui ſibi quocunque modo placent, nec protinus ſpem abjicient, qui mentem habent ſemper in deteriora urgentem. Iſthuc naturæ peculiare vitium eſt, non voluntatis, quod negligendum eſt ſi vinci non poteſt, & quod dictat ſpiritus pro rato habendum, utcunque reclamet caro. Arbitror & illud eſſe naturæ, quod homines quibus inſtat extremus dies, ſic fere immutantur,

tur, ut nihil eorum probent, quæ ſectati ſunt in vita, non quod impia ſint, ſed quod humana & à perfectione recedentia. Quanquam adverſus hos naturæ affectus, ſpiritus robore, pugnandum eſt, licet ex eis nec alios judicare conveniat, nec nos ipſos. Redeamus igitur ad id quod inſtitueramus, oſtenſuri quibus modis ſublevari poſſint homines, ut plerique ſunt infirmi, quos mors vicina conſternat, in quorum vita multa oblivio, multa negligentia, multa ceſſatio, & omnino multo plus criminum quam benefactorum, & ſi quid benefactorum eſt, multa rubigine vitiatum, ut illa ingerere in conſpectum Dei, nihil aliud ſit quam Deum irritare. Animus ad mortem aut omnino paratus non eſt, aut leviter inſtructus. Huic in eo articulo quid faciemus? Nemo deſperandus eſt, quamdiu ſpirat homo. Urget ſupremum certamen, ſpacium breve eſt, opus eſt expedito conſilio. Quid inquam huic optimo jure perturbato ſuadebimus? Primum ſi legitimos habet hæredes, conſultum fuerit,

ut

ut omnem curam teſtamentariam ad illos releget. Primum hoc nonnihil eſt compendii: ſin minus, per codicillos, aut ſi qua via commodior negotium hoc quam breviſſime abſolvat: eo peracto ſubmoveat omnes de rebus hujus ſeculi obſtrepentes: in quo ſupra modum peccant complures, qui jam animam agenti ingerunt ſcrupulos de teſtamento, deque rebus externis, interdum & morientem cogunt ſubſcribere, idque detrectantem & invitum ac deteſtantem illorum importunitatem, per quos mori non liceat. Quibus amicis quid eſſe poteſt inimicitius? Dein ſi morbi ratio patitur, animæ prius quam corpori mederi ſtudeat per exomologeſim brevem, ſed ſinceram & fuci expertem, & à ſacerdote cum plena fide ſummaque reverentia pœnitentiæ remedium accipiat, ex intimis præcordiis Dei miſericordiam imploret, ſumatque vitæ caſtigatoris propoſitum ſi contingat revaleſcere. Quod ſi forte non eſt parata ſacerdotis copia, ne protinus (quod ſolent ſuperſtitioſi quidam) trepi-

det ac deſpondeat animum, ſed ipſi Deo ex corde confiteatur injuſtitiam ſuam, qui pro ſua clementia mentis affectum pro facto dignabitur accipere, & quod deeſt externis ſacramentorum ſignis de ſuo ſupplere peculiari gratia. Per illum quidem efficacia ſunt omnia ſacramenta, quæ quodammodo ſignacula ſunt divinæ erga nos beneficentiæ: ſed idem abſque ſignis quum opus eſt conſulit hominum ſaluti, tantum ut abſit negligentia & contemptus ſacramentorum, adſit autem fides & prompta voluntas. Hæc ideo viſum eſt admonere, quod frequenter videmus quoſdam valde perturbari, ſi videantur abſque exomologeſi Eccleſiaſtica, Euchariſtia, & unctione ſuprema deceſſuri: quin hujuſmodi voces audimus è compluribus, Ille Chriſtiane mortuus eſt, ter confeſſus eſt ante mortem, & omnia ſacramenta percepit. Rurſus cruce ſignamus nos, ſi quem audierimus abſque his ritibus diem obiiſſe. Illud certe Chriſtiani hominis eſt, optare ne quid deſit ſacramentorum. Sunt enim magna ſolatia men-

mentium, noſtræque fiduciæ adjumenta, & Chriſtianæ ſinceritatis eſt, omnem quam licet implere juſtitiam: Sed magis Chriſtianum eſt, optare fidem & charitatem, ſine quibus illa nihil conducunt. Verum ex his externis non oportet quenquam judicare, niſi conſtet nobis ea per contemptum aut contemptui parem negligentiam fuiſſe prætermiſſa. Equidem arbitror multos, nec abſolutos à ſacerdote, nec percepta Euchariſtia, nec unctos, nec Eccleſiaſtico ritu ſepultos demigrare in requiem, quum alii cæremoniis omnibus ſolenniter peractis, atque etiam in templo juxta ſummum altare ſepulti, rapiantur ad inferos. Exempli loco ſint qui naufragio, aut capitis ſupplicio, aut alioqui repentino morbo caſuve ſubito perierunt. His igitur addenda eſt fiducia, ut certo credant ſe non minus abſolutos, quam ſi ſacerdoti fuiſſent confeſſi, nec minus accipere gratiæ ſpiritualis quam ſi ſynaxim & unctionem extremam percepiſſent. Tantum adſit, ut modo dicebam, ardens fides, ac prompta voluntas. Quod ſi adſit ſacerdotis

copia, & morbi vis non patiatur integram exomologesim, quæ longiorem requirit orationem, cum intima cordis submissione confiteatur, se totum peccatorem esse, & à sacerdote pio affectu petat absolutionem plenaque fiducia sese credat absolutum. Quoties nos à concupitis excludit necessitas, Deus pro sua bonitate mentis affectum amplectitur. Proinde qui in hoc rerum statu torquent hominem confessione generali, aut exomologeseos iteratione, anxia circumstantiarum discussione, singulorum criminum enumeratione, an rem piam faciant ipsi viderint, certe rem meo judicio faciunt intempestivam. Sufficiat tum una eaque brevis, sed sincera confessio præcipuorum criminum, quæ occurrunt animo: aut si id non licet, ardens exomologeseos affectus. Ad hæc si læsus est à quoquam, vindictam ex animo remittat. Si qui læsit indignus est cui noxa condonetur, Christus dignus est in cujus gratiam deponatur ulciscendi affectus. Ne hic igitur reputet quam atrociter sit læsus ab hoc & ab illo, sed quam multa

ipse

ipſe ſibi à Deo condonari poſtulet. Si quem ipſe læſit, curet illum quantum licet reconciliandum. Si is nolit redire in gratiam, precetur illi mentem meliorem, ipſe quia quod potuit præſtitit, excuſatus eſt apud Deum. Si requiruntur bona opera, nullum opus efficacius ad impetrandum domini miſericordiam, quam in gratiam Jeſu Chriſti, & ad illius exemplum, qui pendens in cruce, oravit pro iis per quos erat adactus ad crucem, & à quibus convitiis inceſſabatur cruce gravioribus, ex animo gratiſque condonare, quicquid in nos peccaverunt homines: & haud ſcio an ullum opus magis arduum, eoque cum primis à domino petendum. Sed tamen huc adjuvat ipſe morbus, qui frangit humani ſpiritus ferociam, & ad ignoſcendum reddit mitiorem. Hic nonnullæ partes ſunt eorum, qui adſunt laboranti, ut ægroto excutiant affectum vulgarem, quo multi credunt per exomologeſim, Euchariſtiam, & unctionem extremam accelerari mortem: perſuadeantque potius, id quod res eſt, his modis majo-

rem esse spem recuperandæ sanitatis, sive quod animus æger morbum conduplicat, sive quod non raro corporis adversa valetudo manat ab animo: postremo quod Deus citius audiet vota supplicantium pro reconciliato quam pro irreconciliato: deinde ut sacerdotem adhibeant, qui linguam habeat eruditam, ut sciat sustentare qui lassus est verbo, quique sic moderetur alloquium suum, ut nec nimium blandiens fallat ægrotum, nec intempestiva austeritate conjiciat in desperationem, nec baculum fractum comminuat, nec linum fumigans extinguat. Nam utramque in partem peccatur à multis. Nec temere quosvis admittant ad ægrotum, sed eos duntaxat, quorum alloquio sublevetur. Eas personas arceant, quarum aspectus ægroto possit affectum peccandi revocare, veluti turpium voluptatum, aut aleæ socios, sive atroces inimicos. Medicorum opem nec aspernetur, nec adoret. Summa spes fixa sit in Deo, qui ut solus inserit animam corpori, ita solus eximit cum vult. Interdum tamen accersendus medicus,

ne videamur tentare Deum, præſertim in morbis præſentaneis, quos medici vocant acutos. Turba medicorum arceatur, non tantum ob id, quod quemadmodum Græcorum proverbio dicitur, Multitudinem imperatorum perdidiſſe Cariam, ita multos ægrotos frequenter extinguit medicorum multitudo: verum etiam quod horum officioſa ſedulitas, dum alius aliud ſuadet & quiſque alieno periculo affectat videri ſapere, atque interim pharmaca pharmacis cumulantur, fit ut non vacet ægroto juſtam curam impendere rebus animi. Porro quum propius urget periculum, efficaciſſima ſolatia ſunt admovenda: quo tempore quidam emigraturo blandiuntur, multi & ipſi ſibi blandiuntur vulgaribus parumque efficacibus remediis. Veluti quum alius ſuadet, ut jubeat ſe ſepeliri in veſte talium aut talium monachorum, aut ut votum Deo nuncupet ſe ſi convaleſcat Cartuſianorum inſtitutum profeſſurum. Quin potius admonendus eſt ægrotus, ut ab hoc votorum genere temperet in morbo: ſatis eſſe ſi proponat vi-

tam in melius commutare: de forma vitæ ſuſcipienda deliberet ſanus, perturbationibus ac metu liber. Diſplicet enim Deo ſtulta promiſſio. Stulta autem eſt, quam ab animo conſternato extorquet terror. Alius dicit, Morere ſecurus, ego intra annum pro te adibo Hieroſolymam, aut limina B. Petri erepam nudis genibus, aut ingrediar antrum Patritii, quod eſt apud Hybernos. Novi fœminam nobilem ac prudentem, quæ ſacerdoti legavit bonam pecuniæ ſummam, ut annum Romæ quotidie ſacrificaret, quaſi miſſæ Romanæ ſanctiores ſint quam Britannicæ. Et tamen ea pecunia melius fuiſſet collocata, ſi obligaſſet eum ſacrificum, ne unquam Romam adiret. Nam mihi familiariter notus erat, quem arbitror magis ſacrificaſſe Vulcani conjugi quam Deo. Alii ſuadent ut alicujus probati monaſterii aut ordinis omnia benefacta redimat. Non inficior, magnum eſſe ſolatium in communione ſanctorum, verum enimvero an tales contractus ratos habeat Deus, ambigo. Mea ſententia præſentius remedium eſt adverſus deſpera-

ſperationem, ſi laboranti ponatur ob oculos totius Eccleſiæ communio, quæ latiſſime patet, complectens quicquid ab initio mundi fuit piorum hominum, qui Deo placuerunt, quo in contubernio ſunt & angeli. Tota hæc ſodalitas votis ac precibus adjuvat laborantem, expectans ſpecioſam victoriam. Cur igitur abjiciat clypeum, qui tam numeroſas copias habet auxiliantes? Si ſpem facit unius monaſterii deprecatio, in hoc numero ſunt univerſa monaſteria. Non hæc eo dixerim, quod non conducat certorum hominum preces implorare, aut minus utiles eſſe rear paucorum deprecationes, præſertim quæ proficiſcuntur ex Chriſtiana liberaque charitate, ſed quod ad erigendam ſpem ægroti utilior ſit univerſitatis contemplatio. Sic enim dilatatur animus. Sed omnium efficaciſſimum eſt ſolatium, à Chriſto nunquam dimovere fidei oculos, qui ſe totum nobis impendit, quem habemus advocatum apud Deum, qui nunquam non clamat: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. In hujus

jus petræ cavernas ſeniet occulat, in hujus vulnera ſeſe abdat ægrotus, & tutus erit à Satana. Quocunque avocat callidus ille ſerpens, hic ſemper oculos habeat ad ſerpentem illum æneum in ſublimi ſtipite fixum, ad cujus contemplationem Paulus revocat Galatas, qui ideo cœperant vacillare, quod à crucifixo deflexerant oculos. Non occident volantium ſpirituum venenati morſus, ſi fides immotis oculis intueatur ſignum illud ſalutis æternæ. Chriſtus in cruce pendens ſignum eſt triumphale, ſignum victoriæ, ſignum gloriæ ſempiternæ. Nobis ille pugnavit, nobis vicit, nobis paravit triumphum, tantum ut huc intentos & vigilantes habeamus oculos fidei. In præliis humanis non parum habet momenti ad victoriam, quod in Socrate laudat Alcibiades, nunquam connivere. Sed in hoc conflictu, qui nobis eſt cum hoſte ſpirituali, tota victoriæ ſpes eſt in oculis, ſed multum intereſt diſcriminis. Illic obſervatur undique intentis oculis, quid agat hoſtis: hic ad Satanæ molitiones cæci ac ſurdi, tantum ad gratiæ ſignum habe-

habemus defixos oculos: & ad redemptoris voces aures habemus arrectas. Satanas ea ingerit animo, quæ exaggerant DEI iram. At Chriſtus in cruce pendens oſtendit argumenta miſericordiæ. Satanas oblatrat, quæ demergunt ad deſperationem: Chriſtus loquitur quæ erigunt in ſpem. Nam fides ſicut habet oculos, ſic habet & aures. Utrumque ſenſum ab anima requirit ſpiritus ſanctus, qui loquitur Pſalmo quadrageſimo quarto: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam. Audi quod præcipit ſponſus tuus, & vide quid promittat, & ſi videbitur abſurdum, tantam felicitatem paratam collocantibus fiduciam in domino Jeſu, inclina aurem tuam, ut ea quæ ſuperant hominis ſenſum, ob hoc ipſum credas, quia dominus eſt qui promiſit, cujus miſericordia non minus eſt incomprehenſibilis, quam omnipotentia. De his auribus meminit Pſalmus quadrageſimus octavus: Audiam quid in me loquatur Dominus. Ne auſcultes quid in te loquatur caro, quid Satanas, quid humana ratio: nihil enim loquatur niſi deſpera-

ſperationem: ſed audi quid loquatur dominus, loquitur enim pacem in plebem ſuam. Eccleſia plebs eſt domini, gens peculiaris, & populus acquiſitionis, in hoc eſto, & audies dominum loquentem pacifica. Sequitur & ſuper ſanctos ſuos. Hic rurſus concidit infirmitas humana exclamans: O me perditum, peccatis onuſtus ſum, quæ mihi ſocietas cum ſanctis? Atqui non dicit, ſuper ſanctos legis aut Moſi, ſed ſuper ſanctos ſuos. Sancti illius ſunt, quos per filium ſanctificavit. Si nondum etiam conquieſcit animus, audi quod ſequitur, & in eos qui convertuntur ad cor. Noli expendere criminum magnitudinem, tantum reſipiſce, & audies dominum intus loquentem pacem. Sermo pacis erat, quem audivit nobilis illa peccatrix. Fides tua te ſalvam fecit, vade in pace. Dic cum Davide, ſed dic ex animo: Peccavi domino. Duobus verbis paratam & exertam ultionem verteris in miſericordiam. Tales aures habebat qui dicit: Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti, aures etiam perfeciſti mihi. De oculis loquitur

Pſal-

Pſalmus duodecimus: Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, prævalui adverſus eum. Vides hic victoriam in oculis eſſe potius, quam in manibus. Corporis oculos obſcurat mors, ſed non eſt quod de nobis glorietur hoſtis noſter, quamdiu lucet in animo fides nunquam dimovens oculos à Chriſto crucifixo. Quin totus hic Pſalmus hoc agit, ut hominem in agone conſtitutum, ac de deſperatione periclitantem erigant, divinæ miſericordiæ contemplatione. Ideo ſequitur: Qui tribulant me, exultabunt ſi motus fuero, hoc eſt, ſi fide vacillavero. Audis periculum ingens, ſed accipe præſens auxilium. Ego autem in tua miſericordia ſperavi. Sed unde miſericordiæ ſpes? Exultavit cor meum in ſalutari tuo: cantabo domino, qui bene fecit mihi. Salutare Dei Chriſtus eſt, nec eſt aliud nomen, in quo nos oporteat ſalvos fieri, Actorum quarto. Tantam vim habet Chriſti pro nobis crucifixi contemplatio, ut deſperatio vertatur in ſpem, ſpes vertatur in exultationem.

tionem. Et qui prius desperationi vicinus dicebat: Qui tribulant me, exultabunt si mortuus fuero, nunc dicit, Exultabit cor meum in salutari tuo. Audis victoriam, nunc audi triumphum: Cantabo domino qui bona tribuit mihi. Qui non habet sua bona quæ cantet, cantet bona, quæ gratis largitur Deus per filium. Si nostris benefactis confidimus, exultabit adversarius: sin in domino JESU figamus sacram anchoram spei, conciderit hostis noster, quemadmodum exultans dicit Apostolus Rom. octavo: Si DEUS pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donabit? Quis accusabit adversus electos Dei? Deus est qui justificat, quis est qui condemnet? Hac ratione fit, ut subito rerum vices invertantur, & Christi præsidio victoriam auferat, qui videbatur deploratus, & hostis fractus ac repulsus abscedat, qui jam exultare cœperat. Hæc nimirum est victoria fidei, de qua beatus Joannes in Epistola capite quinto: Omne quod

natum

natum eſt ex Deo, vincit mundum, & hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. Quis eſt autem qui vincit mundum, niſi qui credit, quod Jeſus eſt filius DEI, quem pater voluit eſſe victimam pro peccatis humani generis? In hoc gradu quamdiu conſtiterit Chriſti miles, quantumvis circumſiliat, quantumvis incurſet hoſtis, vinci non poterit. In hoc autem extremo conflictu illud ſumma vi molitur hoſtis, ut ægrotum adducat in deſperationem, quod eſt inter omnia crimina graviſſimum. Eoque tum contra nitendum eſt, ut laboranti undique ingerantur quæ in ſpem erigant, animumque corroborent. Ad id adjuvabit imago crucifixi ægrotantis oculis ex adverſo propoſita, quæ memoriam infirmam ægroti ſubinde renovet. Nec non picturæ ſanctorum, in quibus dominus extare voluit bonitatis ac miſericordiæ ſuæ monimentum, peccatricis Evangelicæ, Petri poſt abjuratum dominum flentis, ac ſimilium: deinde recitatio locorum è ſcripturis divinis, quæ nobis commendant immenſam DEI miſericordiam, & erga genus humа-

humanum charitatem: præcipue vero quæ dominus Jesus pro salute mundi tum facere, tum pati dignatus est. Sunt autem hujusmodi loca innumera, quæ magnum & efficax solatium adferre possunt animo labascenti. Siquidem in hoc articulo Satanas congerit in hominis mentem quicquid fidei speique scintillam potest extinguere. Exaggerat majestatem ac justitiam Dei, toties spretam ac violatam. Amplificat illius in hominem lenitatem ac munificentiam, per omnem vitam neglectam ac rejectam, hoc ipsum torquens in argumentum desperationis, quod veniæ spem alere debuerat. Ingerit tot annos male consumptos, tot omissas occasiones, quæ ad benefaciendum invitarunt, & si quid recte gestum est, depravat ad calumniam. Tentat & fidem hominis, ut dubitet de scripturarum autoritate, deque dogmatibus quæ nobis tradidit Ecclesia, philosophorum & hæreticorum rationes in animum suggerens, perplexasque quæstiones de mundo condito ac redempto, de immortalitate animarum, de resurrectione corporum, de CHRISTO,

an

an fuerit verus Deus & homo, de Sacramentis Eccleſiæ, quam vim habeant, de præſcientia ac prædeſtinatione DEI, omnia detorquens ad diffidentiam ac deſperationem, huc etiam ſcripturarum teſtimonia depravans, quod auſus eſt & in ipſum dominum ſcripturarum autorem. Ad hæc adjuvant per occaſionem adverſarium morbi moleſtia, mortis pavor, horror gehennæ, & naturalis mentis imbecillitas animique triſtitia, quam affert gravis ægritudo. Ad hanc igitur inclinationem occurrit hoſtis, omnes admoliens machinas, ut nutantem dejiciat ac præcipitet. Verum quemadmodum cum peccatis luctandum non eſt, ſed ab horum conſideratione ad Chriſti gratiam avertendus eſt animus: ita cum Satana non eſt diſputandum, ſed impia ſuggerenti dicendum. Abi retro Satanas, mihi fas non eſt dubitare de iis quæ ſpiritu ſancto docta tradidit Eccleſia, & ſatis eſt tenere fide, quod ingenio non aſſequor. Narrant quidam, non quidem è ſacris voluminibus, ſed tamen ad id quod nunc agimus ſatis accommodum, de duo-

duobus quos imminente morte de fide tentavit diabolus: alter philosophiæ peritus erat, alter nihil aliud quam Christianus, rudis & anormis. Priori suggessit quid crederet, an Christum Deum & hominem, an natum de virgine, an resurrectionem mortuorum. Cœpitque philosophiæ rationibus demonstrare, non posse conjungi in unum ea inter quæ nulla esset affinitas, velut inter finitum & infinitum, creatum & increatum: deinde præter naturæ rationem esse, ut virgo pariat citra viri congressum, nec juxta philosophorum principem Aristotelem, esse reditum à privatione in habitum. Quid multis? vacillavit homo & præcipitatus est, hosti victor abiit. Alter ille rudis percontanti quid de hoc & illo crederet, respondit compendio, quod credit Ecclesia. Rursum objicienti quid crederet Ecclesia, quod ego, inquit Quid tu? Quod credit Ecclesia. Quid Ecclesia? Quod ego. Ab hoc imparato ad disputandum, sed simplici fide stabili, tentator victus discessit. Hoc responsum satis est ad abigendum insidiosum hostem. Maxime

xime tamen valet in obſcuris ac dubiis. Veluti ſi ſuggerat hoſtis, aut homo intempeſtivus, quomodo in tribus perſonis ſit eadem numero eſſentia, quibus modis inter ſe diſtinguatur: reſpondeat, ſicut credit Eccleſia. Quomodo idem corpus poſſit eſſe diverſis in locis eodem tempore, & quomodo in Euchariſtia verum hominis corpus poſſit in minimo ſpacio contineri? Reſpondeat, ſic ut credit Eccleſia. Rurſus qualis ſit ignis apud inferos, & quomodo res corporea agat in ſubſtantiam incorpoream? Reſpondeat, ſicut credit Eccleſia. Aut ſi quid reſpondendum eſt, paucis reſpondeat, aut ex Symbolo Apoſtolorum, quod ægroto quotidie dictandum erit, aut ex literis divinis, aut ex ſpiritu fidei. Si Satanas ingerat criminum magnitudinem, converſus ad DEUM dicat: Averte faciem à peccatis meis, & reſpice in faciem Chriſti tui Jeſu. Scelera tua ſuperant harenam quæ eſt in littore maris. Copioſior eſt domini miſericordia. Quî ſperas juſtitiæ præmium totus injuſtus? Juſtitia mea

Chri-

Chriſtus eſt. Tu ſceleribus opertus cum Petro & Paulo migrabis in requiem? Non ſed cum latrone, qui audivit in cruce: Hodie mecum eris in paradiſo. Unde iſta fiducia, qui nihil boni feceris? Quia bonum habeo dominum, exorabilem judicem, & gratioſum advocatum. Detraheris in tartara. Caput meum in cœlo eſt. Damnaberis. Tu calumniator es, non judex, damnatus non damnator. Multæ dæmonum legiones expectant animam tuam. Deſperarem ni protectorem haberem, qui devicit veſtram tyrannidem. Injuſtus eſt Deus, ſi pro malefactis dat vitam æternam. Juſtus eſt qui ſervat promiſſa, & ego ab illius juſtitia jamdudum appellavi ad ejuſdem miſericordiam. Inani ſpe tibi blandiris. Non poteſt mentiri veritas, promiſſis fallere tuum eſt. Quid relinquas vides, quid habiturus ſis, non vides. Quæ videntur temporaria ſunt, quæ non videntur æterna: pluſquam videt, qui firmiter credit. Migras hinc onuſtus malefactis, nudus bonis operibus. Rogabo dominum

minum ut me meis malis exoneret, ſuis bonis conveſtiat. At Deus peccatores non audit. Sed audit pœnitentes, & ille pro peccatoribus mortuus eſt. Sera eſt tua pœnitentia. Non fuit ſera latroni. Latronis erat firma fides, tua vacillat. Orabo dominum ut augeat fidem meam. Falſo tibi perſuades, te miſericordem habere dominum, qui te tot malis excruciat. Medetur ut clemens medicus. Cur voluit mortem eſſe tam acerbam? Dominus eſt, non poteſt velle niſi quod bonum eſt. Cur ſervus male frugi recuſem perpeti quod dominus gloriæ perpeſſus eſt? Miſerum eſt mori. Beati qui in domino moriuntur. Sed mors peccatorum peſſima. Peccator eſſe deſiit, qui ſe cum ſpe miſericordiæ peccatorem agnoſcit. Relinquis hunc mundum. A triſti exilio migro in patriam. Tantum bonorum hic relinquis. Sed longe plus malorum. Relinquas opes tuas. Aliena ſunt quæ relinquo, mea mecum effero. Quid effers cum in te nihil ſit boni. Hoc vere meum eſt, quod mihi gratis

gratis donat dominus. Deſeris uxorem ac liberos. Domini ſunt, ei illos commendo. Durum eſt diſtrahi à chariſſimis. Brevi me ſequentur. A jucundis amicis divelleris. Propero ad jucundiores. Quoniam autem verſutiſſimus hoſtis quos ad deſperationem pertrahere non poteſt, ſolicitat ad ſui fiduciam, ut quos non valet in præcipitium detrudere in altum elatos elidat, adverſus hoc quoque non leve diſcrimen muniendus eſt ægrotus. Quemadmodum autem adverſus deſperationis Charybdim tutum eſt, ſi quo magis Satanas deprimit hominem conſcientia ſcelerum, hoc ſe magis erigat fiducia divinæ miſericordiæ ac ſocietatis cum Chriſto myſticæ: ita adverſus arrogantiæ Scyllam præſens erit remedium, ſi ſemet conſideratione propiæ imbecillitatis abjiciat. Quiſquis enim in Chriſto fortis & excelſus eſt, in ſeipſo humilis & abjectus, nec dejici poteſt à Satana, nec allidi. Tale quiddam in veterum monumentis legimus de divo Antonio monacho, quem mille modis oppugnavit

vit ſatanas, nec unquam potuit expugnare. Quodam autem tempore quum fruſtra admotis omnibus technis nihil profeciſſet, ſe vinci faſſus eſt his verbis, In caſſum nitor: ſi ego te dejicio, tu teipſum attollis: ſi te attollo, tu teipſum deprimis. Ad hanc imaginem ſi ſatanas ſuggeſſerit, Dignus es qui inter Seraphicos ſedeas: reſpondeat ægrotus, Nulla eſt mea dignitas, niſi quod indignitatem meam agnoſco. Multum oraſti, multum jejunaſti, vitam auſteram duxiſti, plurimum in egenos erogaſti. Quæ narras omnia mihi cum damnatis Phariſæis ſunt communia. Si quicquam ex me boni operis profectum eſt, domini eſt, non meum. At purus es ab iis vitiis quibus ille & ille laborat. Eſt igitur unde domino gratias agam, non eſt unde mihi placeam. Nam niſi me domini miſericordia protexiſſet, & ſi ſimilis irruiſſet tentatio, patraſſem eadem, aut etiam ſceleratiora. Hujuſmodi reſponſiunculis muniendus eſt ægrotus, brevibus & expeditis adverſus ſatanæ pravas ſuggeſtiones.

Exempla ſanctorum revocanda ſunt illi in memoriam, ſed in quibus reluxit inſignis domini miſericordia: velut in Davide, qui adulterium cumulavit homicidio, ac duobus verbis effugit vindictam: In Ninivitis, in Achab, in filio prodigo, in Publicano, cujus juſtitiam dominus præfert Phariſaicæ ſanctimoniæ, in muliere peccatrice, quæ audivit à domino: Remiſſa ſunt tibi peccata tua. In muliere adultera, quæ audivit: Vade, & amplius noli peccare, in Petro, qui ter abnegavit dominum, in Paulo, qui perſecutus eſt Eccleſiam Dei, vinciens & occidens qui profitebantur nomen domini Jeſu: in Cypriano, qui ex mago factus eſt martyr, aliiſque multis, qui ex idololatria, ex blaſphemia, ex horrendis criminibus, per fidem in Chriſtum miſericordiam & coronam aſſequuti ſunt. Ad excludendam deſperationem & erigendam ſpem, aptiores ſunt literæ novi teſtamenti, quam veteris. Nec mirum; Moſes Judæos terrebat præceptis, Chriſtus univerſos conſolatus eſt per fidem & gratiam.

Habent

Habent autem ſacra volumina non exempla tantum, ſed & dicta quamplurima, partim quæ terrorem incutiant, partim quæ territos conſolentur. Per hæc enim fere volvitur omnis prophetarum ſermo, Dei vindictam exaggerans averſis à Deo, ac rurſus Dei miſericordiam amplificans ad pœnitentiam converſis. Utrumque pharmacum ſalutiferum eſt, ſi ſcitè & in loco adhibeatur. Quæ territant admovenda ſunt corpore ſanis, ſed animo laborantibus, ferocibus & hujus vitæ proſperitate temulentis, aut mundi delicijs quaſi mandrogoræ indormientibus, quo velut elleboro ingeſto reſipiſcant, aut braſſica ſumpta redeant ad ſobrietatem, aut vehementius inclamati vellicatique expergiſcantur. Quæ veniæ ſpem faciunt, adhibenda trepidis ac meticuloſis, præſertim in mortis diſcrimine. Quanquam nec illis ſic ingerendus eſt terror, ut pharmaco non admiſceatur veniæ ſpes: nec his ita ſunt adhibenda lenimenta, ut fallantur. Siquidem aliud eſt corrigere, aliud dejicere: rurſus aliud conſolari, aliud adu-

lari. Proinde non parvi refert, qui ægrotantibus assideant. Hos oportet ad manum habere varia scripturarum loca, quibus ægrotum nutantem fulciant, vel recitandis, vel enarrandis. Ad idem valebunt præcatiunculæ aptæ compositæ. Feruntur enim quædam ab indoctis compositæ, & ab indoctis ingeruntur ægrotantibus. Sic excitata spe, supereſt purgatorii terror, quem & ipsum quidam remediis, mea sententia, parum solidis lenire & eximere conantur. Quidam emptitiis diplomatibus promittunt securitatem ab igni purgatorio, sed vereor ne hoc sit non sublevare ægrotum, sed os sublinere morituro. Rectius faciunt, qui missis ac precibus piorum hominum, nec non eleemosynis suadent minuendos esse purgatorii cruciatus. Sed omnium efficaciſſimum est, si moneatur ægrotus, ut quantum potest excitet fidem & charitatem erga Deum & proximum, ex animo condonet omnibus à quibus læsus est, ac morbi cruciatus, mortemque imminentem amore Christi patienter ferat, totum se per omnia submittens vo-

lun-

luntati divinæ, reputans Deum non judicare bis in ipſum, & Chriſtum pro noſtris delictis in cruce dependiſſe pœnas. Ex his fontibus, & potiſſimum ex illius ſanguine petat ignis purgatorii refrigerationem. Atque ita ſibi diffiſus, fretus immenſa Dei miſericordia, Chriſti meritis, ac ſanctorum omnium ſuffragiis, contrito corde, cum religioſa fiducia dicat, IN MANUS TUAS DOMINE COMMENDO SPIRITUM MEUM. Nulla invidia eſt, ſi peccator & infirmus uſurpet verba domini ſui. Nam ideo caput noſtrum hæc expreſſit in ſeſe ut nos imitaremur, qui ſumus illius membra. Quod ſi cui placet & ab aliis ſanctis exemplum petere, dicat cum B. Stephano, Domine Jeſu accipe ſpiritum meum. Exempla magnam habent vim ad commovendos animos. Oſtendunt enim velut in ſpeculo quid deceat, quid ſecus: quemadmodum & in rebus externis vehementius viſis quam auditis permovemur: proinde non mediocrem habet utilitatem, frequenter morientibus adeſſe, ut quod in illis

deteſtandum conſpexerimus, vitemus: quod plum ac ſanctum, imitemur. In illo ſiquidem articulo apparet qualis ſit cujuſque fides, qualis conſcientia. Sed nullum invenietur exemplum perfectius, quam quod dominus noſter in ſeipſo nobis expreſſit. Cum enim inſtaret illa nox extrema, adverſus imminentem tentationis procellam communiit ſuos ſacroſancti corporis & ſanguinis ſui commeatu, nos admonens, ut quoties incidimus in caſum aut morbum, qui mortem minitetur, protinus exomologeſi purgemus affectus noſtros: quemadmodum dominus lavit pedes diſcipulis ſuis, nox reverenter accipiamus corpus domini, qui cibus animos noſtros fortes & invictos reddet adverſus hoſtem ſpiritualem. Dominus nullum condidit teſtamentum, ſed pro teſtamento fuit ſermo totus igneus, quem Joannes accuratius proſequitur, & inſtitutio ſacramenti Euchariſtiæ in mortis ipſius memoriam. Teſtamentum ſapiebant & illa verba de cruce, Mulier ecce filius tuus, & ad diſcipulum, Ecce mater

mater tua. De externis igitur paucis agendum eſt, de iis quæ faciunt ad fidem & charitatem multis. Solent enim verba morientium avidius excipi, & altius infidere mentibus audientium: partim quod nemo creditur fingere in eo quidem articulo: partim quod mens dum incipit divelli à corpore quo gravatur, ſæpe ſpecimen edit illius libertatis & cognitionis ad quam proficiſcitur. Sed redeamus ad redemptoris exemplum. A myſtica cœna ſecedit ab ædibus in hortum, ac juſſis eo loco ſubſidere reliquis diſcipulis, tres tantum ſibi adjungit, Petrum, Joannem, & Jacobum Zebedæi, ut eoſdem haberet teſtes humanæ infirmitatis, quos in monte gloriæ ſuæ teſtes eſſe voluerat. His confeſſus eſt extremam animi triſtitiam, quæ ſæpe morte ipſa gravior eſt: quibus vigilare & orare juſſis, rurſus ſeceſſit ad orandum. In corporali ſeceſſu Domini magnum eſt myſterium. Qui ſe morti præparat, ab omnibus urbanis ac domeſticis affectibus ſecedat oportet, reipub. curam abjiciat, poſſeſſionum

ſollicitudinem penitus exuat, uxorem ac liberos domino commendet, ab amicorum & cognatorum fiducia ſeſe ſubducat, ne intimos quidem in animi curas recipiat, ſolus ſub dio ſit oportet, qui tum velit loqui cum patre cœleſti, quum urget extrema tentatio. Ter admonet dormientes ut vigilent orentque ne intrent in tentationem. Intrat in tentationem, qui ſe tradit in poteſtatem tentatoris. Vigilantes autem & orantes perſtringit quidem tentatio, ſed mox præterit. Quod tribus diſcipulis dixit dominus, nobis omnibus dixit. Dormierunt illi, & ideo ſuccubuerunt tentationi. Petrus omnium fortiſſimus abnegavit dominum, cæteri metu diffugerunt, magis etiam abjuraturi, ſi ſimilis terror fuiſſet objectus. Itidem in mortis diſcrimine vincitur infirmitas humana, niſi inſtanter, niſi puro affectu, niſi cum invicta fiducia imploraverit auxilium illius, qui ſolus vivificat mortuos. Porro quo pacto ſit orandum in eo rerum ſtatu, exemplo ſuo redemptor monſtrare dignatus eſt. Flexit genua, parum

hoc

hoc eſt, proſtravit ſeſe in faciem. De terra clamavit ad patrem, tam valide, ut vox deprecantis à diſcipulis tribus, qui ad lapidis jactum aberant, alioqui & ſomno gravatis exaudiretur. Bis ad deprecationem rediit, ter eadem verba repetivit. Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Flectit genua, qui ſe totum ſubjicit voluntati divinæ: procumbit in faciem, qui ſibi totus diſplicet, totus ſuis diffidit viribus ac benefactis, nec aliunde ſperat ſolatium quam à miſericordia domini. Nec ſtatim deſperandum, ſi differtur conſolatio: iterum atque iterum redeundum eſt ad clamorem, non oris ſed cordis. Etenim ſi nos quod dominus externe fecit, ſpiritualiter imitemur, aderit bonus angelus, qui ſudorem ſanguineum abſterſurus eſt ab animo noſtro: & aut eripiet à diſcrimine, aut robur addet ſpiritui, ut mortem fortiter perferamus. Poſtremo, cum domino nudi crucem aſcendamus oportet procul ab omnibus terrenis affectibus, ad cœleſtis vitæ amorem erecti, ut cum beato Paulo dicere poſſimus, mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo:

atque ibi tribus affixi clavis, fide, charitate, & ſpe conſtanter perſeveremus, ſtrenue depugnantes cum Satana, donec eo devicto in æternam requiem demigremus, præſidio gratiaque domini noſtri Jeſu Chriſti, cui cunì patre & ſpiritu ſancto ſit laus & gloria in omne ævum. Amen.

FINIS.

EPI-

EPITAPHIA QUÆDAM

Divis Manibus

DES. ERASMI

ROTERODAMI,

Ab amicis & viris doctis posita.

Julii Cæsaris Scaligeri.

TUne etiam moreris? ah; quid me linqui; Erasme,
Ante meus quam sit conciliatus amor?
Tune etiam? cui tam parvus fuit orbis, at altæ
Expleres mentis flumina torva tuæ.

Ergo

Ergo ſidereis poſtquam eſt ſubvecta quadrigis,
Atque Dei læto lingua recepta ſinu:
Ille ego, qui inſanæ ridebam vulnera mortis,
Conditaque Ætnæa tela triſulca manu,
Ad quodvis ſtupeo momentum, ac territus aſto:
Maxima cum videam numina poſſe mori.

Joannis Secundi Hagienſis.

DEfunctus vita longique laboribus ævi,
Hac ſitus eſt tandem doctus Eraſmus humo.
Quem licet in ſera rapuerunt fata ſenecta,
Et vitæ ſaturum ſopiit alta quies:
Nos tamen hunc velut immaturo funere raptum
Flemus, & effuſis diffluimus lachrymis.

Ille

Ille igitur * periit? & quondam illâ illa diſerta,
Et dulci manans nectare lingua tacet?
Ingeniumque ſagax, & amans virtutis & æqui,
Omnia ſub parvo condita ſunt tumulo?
Illum igitur canos Virtus lacerata capillos,
Et Charites lugent, luget & ipſa fides.
Collectaſque roſas Parnaſſi ad flumina Nymphæ
Inſpergunt ſacro Pierides tumulo.

* *Ut rediit animus, paritèr redière dolores.* Ovid. Ep. 13. v. 29.

Hadriani Marii Joan. Secundi fratris.

HIc Deſiderius requieſcit Eraſmus amatum
Qui deſiderium liquit in orbe ſui.
Mens habitat cœlo, nomen vix claditur orbe,
Scripta viri & mundum conteret una dies.

Deſi-

Deſiderio Eraſmo, Opt. Max. literarum vindici Sacrum.

AUris Batavæ quiſquis Hollandis notam
Inuris, Hopes, Celtiberiæ memor
Dicacitatis, fige, nam ſat eſt, modum,
Opprobriique deſine; ac lubens vide
Hoc æviternum ſæculi miraculum:
Eraſmon inquam, quem Dei benignitas
Deſideratum nubilo indulſit diem,
Qui conditores barbaræ ſtribliginis
Abigeret hinc in maximam malam crucem;
Qui vindicaret quà profanas quà ſacras
A ſorde & omni ſquallitate literas.
Hinc ille felix (ſed Vacerrarum choro
Spiſſum gemente) per Tryphonum limina
Tot aureorum luce Scriptorum micat,

Qua

Quà promicondus Sol dierum deficit,
Quáque ardifœtam rurſus inſtaurat facem.
Hic ille fortis, ille mire pervicax
Phreneticorum diſpicator hoſtium;
Qui Termini inſtar riſit iratum Jovem,
Fretuſque ſancto conſcientiæ bono
Hiſpanienſes Italaſque nænias
Fringultientum præterivit alitum;
Qui gracculorum, qui cachinnonum jocos
Ciconiaſque pectori invicto tulit,
Nempe ille noſter, Hybridarum plurium
Sæpe impetitus mentis ægræ ſomniis,
Illuſtris heros, major omni injuria,
Brinnyoſque pipulis monaſticæ,
Cœlo receptus ſplendet Indiges novus,
Favente Chriſto, cui fatigatum labens
Nec tergiverſans tradidit corpuſculum.
Beatus ô cui ſic abire contigit!
Beatus inquam, namque nil moror moror.
Ille ille Semo, ſæculi miraculum,

Hollan-

Hollandus audit, natus Hollando patre.
Quid huic Batavas livor aureis objicis?
Aureis Batavas non habent ejusmodi.
Hæ nationes quæ Batavis invident.

PETRUS SCRIVERIUS.

Ad Eraſmum, de gladiolo Militis Chriſt.

VIxiſſes utinam; Vivis; poſt fata Cathedrã
Rurſùs adis, rurſùs (Virbic) magna doces;
Te legimus cuncti, tua juſſa capeſſimus omnes,
Et quiſquis paucis ſeria nôſſe cupit:
Quocunque ire vocant Variæ me Tempora Vitæ,
Nemo comes mihi Te dulcior eſſe poteſt.
O quis Te in Terris loquitur jucundior alter?
Huc ades, exiguo pondere multa ferens;
Eſt quod quiſque petat; nunquam cenſura diſerti
Hoc contemnet opus, ſi modò terror abeſt.

INDEX.

INDEX CAPITUM ENCHIRIDII.

Pag.

Vigilandum esse in vita. 40
De armis Militiæ Christianæ. 54
Caput esse sapientiæ ut temetipsum noris, deque duplici sapientia, falsa & vera. 74
De homine exteriore & interiore. 81
De varietate affectuum. 88
De Homine interiore, & de duabus partibus hominis, ex literis sacris. 95
De tribus hominis partibus spiritu, & anima, & carne. 105

Regulæ

INDEX CAPITUM

Regulæ quædam generales veri Chriſtianiſmi. 112
Contra malum ignorantiæ, Canon primus. 115
Canon ſecundus. 118
Canon tertius. 123
Canon quartus. 129
Canon quintus. 139
Canon ſextus. 185
Opiniones Chriſtiano dignæ. 208
Canon ſeptimus. 235
Canon octavus. 238
Canon nonus. 239
Canon decimus. 240
Canon undecimus. 240
Canon duodecimus. 242
Canon decimus tertius. 243
Canon decimus quartus. 244
Canon decimus quintus. 246
Canon decimus ſextus. 247
Canon decimus ſeptimus. 249
Canon decimus octavus. 252
Canon undevigeſimus. 253
Canon viceſimus. 255

Canon

Canon vigesimus primus. 257
Canon secundus & xx. 257
Remedia contra specialia quædam vitia, & primum contra libidinem. 258
Epilogus remediorum contra vitium avaritiæ. 268
Adversum irritamenta avaritiæ. 269
Epilogus remediorum contra incentivum libidinis. 275
Contra ambitionem. 276
Contra elationem & tumorem animi. 280
Adversus iram, & vindictæ cupiditatem. 282

FINIS.

LIBRARY CAMBRIDGE